

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ

Матеріали круглого столу
(4 грудня 2014 року)

Відповідальний за випуск **Кобилянський О.Л.**

Підписано до друку 24.11.2014
Формат 60x84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК №182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно-видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел. 206-35-18; тел./факс 430-41-76
E-mail: mru@ukrdgri.gov.ua

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ

Матеріали круглого столу
(4 грудня 2014 року)

Київ 2014

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

Проблемні аспекти експертної практики: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2014. – 340 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні та практичні, які виникають в процесі призначення та проведення судових експертиз, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також інші питання.

Для працівників судово-експертних і слідчих підрозділів, викладачів, аспірантів, ад'юнктів навчальних закладів юридичного профілю.

Матеріали круглого столу подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного покладається на авторів.

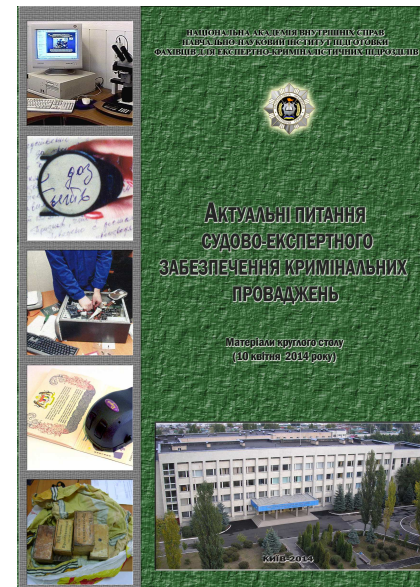
УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

© Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів, 2014.
© Національна академія внутрішніх справ, 2014.

Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Матвієнко П.Є.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 412. с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Свобода Є.Ю.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2014. – 376 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Актуальні проблеми експертології: збірник матеріалів круглого столу. – Київ: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2012. – 228 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Нормативно-правове регулювання судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 280 с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Вже традиційними стали наші зустрічі в стінах навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, присвячені проблемам судово-експертної діяльності.

За період існування Академією підготовлено більше 1000 фахівців, які гідно представляють навчальний заклад в практичних експертних підрозділах майже всіх державних спеціалізованих установ.

Експертна практика, проблемні аспекти якої стали предметом нашого обговорення, є в певній мірі аналізом діяльності й навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів НАВС, науково-педагогічні працівники якого не лише забезпечують підготовку слухачів і курсантів зі спеціальності «Судова експертиза», а й розробляють науково-методичне та інформаційне забезпечення судово-експертної діяльності.

Ми пишаємося тим, що наші наукові заходи набувають міжвідомчого та міжнародного характеру, що особливо актуально в умовах сьогодення.

Ми абсолютно впевнені, що лише спільними зусиллями, спрямованими на виявлення та обговорення проблем експертної практики, можна домогтися певних результатів як з вирішення проблем, так і удосконалення процесу та результатів експертних досліджень.

Бажаємо всім учасникам круглого столу плідної праці та задоволення від спілкування з опонентами та однодумцями!

А.С. Сизоненко

Начальник навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, к.ю.н.

ВСТУПНЕ СЛОВО

*Не бойся незнания, бойся ложного
знания: от него все зло мира.
Л.Н. Толстой*

Судова експертологія, виокремившись як самостійна наука в 60 роках ХХ сторіччя, визначила закономірності формування, розвитку і функціонування експертної діяльності предметом свого наукового пізнання.

Важливою складовою судово-експертної діяльності є діяльність державних спеціалізованих установ та судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, щодо забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, спрямованою на максимальне використання досягнень науки і техніки.

Як і будь-які категорії судової експертології, експертна практика розглядається з двох позицій – наукової (теоретичної) та емпіричної (практичної).

З емпіричної точки зору, експертна практика являє собою узагальнення систематизованих результатів експертних досліджень з вирішення загальних, типових та конкретних експертних завдань та є складовою експертної технології.

З наукового погляду, експертна практика розглядається як результат науково обґрунтованих досліджень, проведених суб'єктами експертної діяльності на основі спеціальних знань з використанням певної системи методів експертного пізнання об'єктивної дійсності. Експертна практика як наукова категорія має на меті розроблення та вдосконалення методів і методик вирішення завдань судової експертології.

Особливий характер судово-експертної діяльності обумовлений в тому числі й особливою суспільною значимістю її структурних елементів. Так, експертні помилки, яких припускаються експерти під час проведення досліджень, не лише призводять до невірної оціночної діяльності суб'єктів судочинства, а й забезпечують порушення логіки всього процесу доказування.

Системний аналіз експертної практики, її проблемних аспектів та питань, спрямований, в першу чергу, на виявлення, профілактику експертних помилок, мінімізацію їх можливих та існуючих наслідків.

Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ не є безпосереднім суб'єктом судово-експертної діяльності, тому наше прагнення проаналізувати проблемні аспекти експертної практики викликане бажанням комплексного наукового вивчення та узагальнення емпіричних даних щодо проведення експертних досліджень з метою

Хомко Б.Р.

Дослідження проблематики використання вибухових пристроїв терористами під час вчинення терористичних актів.....305

Шатун В.В., Бойченко С.Б.

Особливості огляду місця дорожньо-транспортної пригоди при різних погодних умовах.....307

Шевченко О.В.

Створення автоматизованих інформаційно-пошукових систем для вирішення завдань судових експертиз.....310

Шевчук В.А., Ергард Н.М., Малишева Т.А., Ворошилов К.Ф.

Щодо питання організації судово-медичної експертизи трупів в умовах діючого кримінального процесуального кодексу України.....313

Шмерего О.Б.

Особливості дослідження обставин виникнення аварійних режимів у електрообладнанні транспортних засобів на ділянці генератор-аккумуляторна батарея.....315

Яковенко О.М.

Мікробіологічний метод виявлення слідів папілярних візерунків.....318

Янкова Х.Г.

Призначення судово-психологічної експертизи під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками.....320

Відомості про авторів.....323

Стецька Х.С., Карпенко Н.Б. Іконографія Івана Мазепи, як складова дизайну та елемент захисту національної валюти України.....	268
Стецюк К.О. Можливості використання запахів слідів людини в розслідуванні кримінальних правопорушень.....	270
Сушко Р.М. Методологія психологічного портретування при розслідуванні серійних сексуальних злочинів.....	271
Терешкевич А.І., Лавська Є.Ю. Новітні методи фіксації огляду місця події.....	273
Терещенко Ю.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів.....	277
Тибінка О.М. Молекулярно-генетичні дослідження: загальнотеоретичні аспекти.....	279
Ткачук І.Д., Терещенко Ю.В. Підозрюваний у вбивстві – особливості допиту.....	282
Ткачук Ю.О. Сліди транспортних засобів.....	284
Троп О.В. Процесуальні гарантії достовірності висновку експерта у кримінальному провадженні.....	286
Тютюнник Р.С. Окремі питання щодо проведення судово-медичної експертизи живих осіб, які отримали травми в ситуаціях, підозрілих на порушення статутних правил взаємовідносин.....	288
Удовенко Ж.В. Отримання зразків для експертизи.....	291
Удовенко Ж.В. Поняття та сутність потреб експертної практики.....	293
Федорова О.А., Бондаровська В.М., Юр Ю. Шляхи практичного вирішення деяких проблемних аспектів експертної практики при роботі з неповнолітніми.....	295
Федчишин А.А. Доказове значення судової експертизи в господарському судочинстві.....	297
Федчишина В.В. Окремі аспекти дослідження судово-економічною експертизою операцій з обліку біологічних активів.....	302
Фурман Я.В. Технологічні методи дослідження творів мистецтва.....	304

подальшого розроблення методологічних засад для поглибленого пізнання предмету судової експертології.

Результати аналізу експертної практики знаходять своє відображення не лише у змінах та доповненнях до методик проведення судових експертиз, а й в удосконаленні процесу підготовки експертних кадрів, безпосереднім суб'єктом якого є кафедра криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів НАВС. Своїм основним завданням в процесі підготовки експертних кадрів кафедра криміналістичних експертиз вбачає забезпечення базового рівня компетентності майбутнього судового експерта – випускника Національної академії внутрішніх справ. Закладення певного рівня компетентності в майбутнього працівника Експертної служби МВС України є запорукою для успішного подальшого набуття й розширення ним компетенцій щодо вирішення експертних завдань різного ступеню складності та уникнення при цьому експертних помилок.

Підтримка керівників державних спеціалізованих установ, вчених-криміналістів щодо оприлюднення та всебічного комплексного обговорення актуальних, а в окремих випадках, проблемних аспектів експертної практики є, безумовно, великим внеском в процес удосконалення наукового, ресурсного, інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності в Україні взагалі та освітнього процесу в НАВС зокрема.

Й хоча формат наших вже систематичних зустрічей – круглий стіл – передбачає дискусійний характер спілкування, для нас дуже цінним є думка саме представників практичних експертних підрозділів. Безсумнівно, думки, висловлені учасниками зібрання, формалізовані у вигляді збірника тез, стануть в нагоді не лише особам, які навчаються, а й працівникам державних спеціалізованих установ.

П.Є. Антонюк

*Начальник кафедри
криміналістичних експертиз
навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для
експертно-криміналістичних
підрозділів Національної академії
внутрішніх справ, к.ю.н.*

Абрамова В.М.

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ПОМИЛОК ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗ

Розглядаючи питання щодо можливості попередження виникнення експертних помилок, не можна обійти увагою проблему професійного відбору кадрів судових експертів. Наявність психологічного механізму експертної помилки обумовлює необхідність урахування психічних якостей, які повинна мати особа – суб'єкт експертної діяльності. Для усунення причин експертних помилок важливо виявити не тільки мотивацію неправильного рішення, а й вивчити дію психологічних чинників [1].

Питання про те, що суб'єктивний чинник відіграє неабияку роль в експертній діяльності і його вплив на формування правильних висновків судового експерта, і раніше у криміналістичній літературі розглядалося багатьма авторами.

Так, А.І. Вінберг та Н.Т. Малаховська одним з напрямів у розробці судової експертології визначають вчення про суб'єкт судової експертизи й викладають основні якості «ідеального» експерта [2, с. 41]. Р.С. Белкін, В.І. Гончаренко, В.Є. Бергер звертали увагу на необхідність наявності у експерта відповідних професійних якостей, які створюють передумови для формування істинного внутрішнього переконання [3; 4, с. 112]. Ф.М. Джавадов надав доволі повну характеристику психічних якостей судового експерта, обумовлених специфічними завданнями [5, с. 234-239] і запропонував професіограму для визначення необхідних для експертної роботи якостей.

Для деяких професій професіограми були розроблені значно раніше (оператора, диспетчера, космонавта, шофера, педагога, слідчого, судді тощо). Однак досліджень в галузі професійного відбору судових експертів до даного часу не проводилось. Сьогодні практика прийому на роботу фахівців до експертних підрозділів обмежується встановленням наявності в особи необхідної вищої освіти, досвіду роботи за спеціальністю.

Дослідження зі встановлення професійної придатності в колишньому СРСР проводились ще в 20-х роках минулого століття. При цьому вчені виходили з концепції про природжені здібності людини. Потім такі дослідження зупинили на підставі твердження, що кожну людину можна підготувати до будь-якої професії. Починаючи з 1956 року, проблема професійного відбору знову привернула до себе увагу представників низки наук. При цьому було встановлено, що для успішного опанування певним видом професії, крім фізичного стану, необхідного для її виконання, потрібні спеціальні психологічні якості.

Питання про суб'єкта судової експертизи як професійної діяльності сьогодні розглядається в різних аспектах: з точки зору його психологічних якостей, етики експертної діяльності, загальних питань професійної підготовки. Таким чином, всі відомості можна поділити на дві групи:

Поліщук С.В., Карпенко Н.Б.

Підготовка порівняльного матеріалу для проведення експертизи рукописних текстів, виконаних з навмисним викривленням (зміною) почерку виконавця.....210

Полякова Г.В.

Проблемні питання лінгвістичної експертизи.....212

Приходько Ю.П.

Криміналістична характеристика судової вибухотехнічної експертизи.....215

Пустова Г.О.

Особливості діяльності зі збирання і використання криміналістично значимої інформації при проведенні судово-біологічної експертизи.....217

Савчук О.Я.

Призначення та проведення додаткових судових експертиз.....221

Садченко О.В.

Експертна практика, як основа формування експертних методик.....222

Садченко О.О.

Правила виявлення слідів рук людини при огляді місця кримінального правопорушення.....227

Свобода Є.Ю.

Інформаційне забезпечення в розслідуванні злочинів: поняття та можливості використання автоматизованих аналітико-інформаційних систем.....229

Сич Є.В., Басюк М.В.

Щодо ймовірної форми висновку судово-почеркознавчої експертизи.....231

Сокиран М.Ф.

Окремі питання примусового відібрання зразків експертизи.....234

Сокиран Ф.М.

Шляхи вирішення конфліктів між слідчим і особою, яка володіє спеціальними знаннями під час досудового провадження.....236

Старушкевич А.В., Кравчук П.Ю.

Одорологічні дослідження під час розслідування грабежів і розбоїв.....237

Старушкевич А.В., Кравчук П.Ю.

Судово-медичні дослідження під час розслідування грабежів і розбоїв.....252

Степанова Г.М., Нагорна І.О.

Слідчий експеримент як об'єкт криміналістичного дослідження.....264

Стецька Х.С.

Трасологічне дослідження об'єктів, що рідко зустрічаються.....266

Любарський К.А., Борщевський П.Г., Тимко Є.В. Визначення обставин ДТП при комплексній автотехнічній, фототехнічній і відеотехнічній експертизі.....	171
Ляшенко О.М. Окремі питання призначення експертиз під час розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.....	172
Меленевська З.С. Внутрішнє переконання – гарантія правильності висновку експерта.....	174
Меленевська З.С., Сизоненко А.С. Значення матеріалів справи у конструюванні експертних версій при дослідженні почеркових об'єктів.....	177
Мельник Т.А. Властивості металів (сплавів), які використовуються при виготовленні металевих грошових одиниць.....	179
Мендус С.І. Проблемні питання щодо вилучення мікрооб'єктів.....	182
Мовсесян В.А. Деякі способи підробки бланків документів та їх ознаки.....	184
Мовсесян В.А. Нетрадиційні методи в криміналістичній тактиці.....	186
Моравська В.В. Поняття криміналістичної діагностики та її наукові основи.....	189
Моргун Н.С. Професійна компетенція слідчого під час проведення обшуку.....	191
Назаров В.В., Гуменський О.А., Малей П.В. Проблемні питання проведення судових експертиз з комплексного дослідження вогнепальних пошкоджень.....	193
Ольхов В.В. Особливості та проблеми використання судової фотографії при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	196
Павловська Л.П., Бобрівник І.А. Проблемні аспекти дактилоскопічної експертизи.....	199
Пашковський О.О., Самодін А.В. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування	200
Переверзєва Г.О. Форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.....	203
Петрушина А.Д. Загальнотеоретичні положення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів.....	205
Погрибниченко Я.О. Види експертиз об'єктів біологічного походження.....	207

питання професійних якостей судового експерта і питання структури його спеціальних знань.

Як зазначалось у наукових дослідженнях, особистість проявляється в діяльності, яка оцінюється через результат. Результат діяльності судового експерта визначається успішністю його професійної діяльності. Вона залежить як від кваліфікації експерта, так і від його особистісних якостей, ступеня їх розвитку і управління ними [6].

Ф.М. Джавадов розглянув структурні особливості, які, на його думку, мають бути притаманні особі у зв'язку зі здійсненням судово-експертної діяльності і запропонував у загальному вигляді модель судового експерта [5, с. 223].

Аналіз елементів запропонованої професіограми свідчить, що сьогодні вимоги до багатьох видів професій потребують таких самих якостей. Не заперечуючи названих якостей, спираючись на факт, що будь-яка професійна діяльність являє собою сукупність фізичних дій і психічних процесів, треба визнати, що особливості полягають у їх співвідношенні залежно від характеру даної діяльності. Цим і зумовлюється те, що для виконання певних професійних завдань необхідно віддавати перевагу тим чи іншим якостям.

Д. Мейстер, Д.Ж. Рабідо наводять дані, що в США при розслідуванні причин авіаційних катастроф було виявлено, що майже у 70% випадків аварії були зумовлені не тільки неналежним фізичним станом льотчиків, але й недоліками в розвитку у них таких психофізіологічних якостей, як емоційна стійкість, швидкість рухових реакцій, сприйняття, обсяг і стійкість розподілу уваги тощо [7, с. 8].

Отже, проблема професійного відбору для деяких професій дійсно існує. Вона вирішується шляхом розробки методик встановлення придатності особи до певної професії. Професійна придатність включає в себе як обов'язковий компонент сукупність психофізіологічних особливостей, які забезпечують підготовленість до певної професії і продуктивне виконання визначеної роботи.

Визначення вимог професійної придатності передбачає певні компоненти: здоров'я особи, психічні якості і обумовлені ними здібності, підготовку до даної діяльності (обсяг знань, навичок і умінь). Разом з тим, маючи різні особливості вищої нервової системи і психіки, суб'єкти пристосовуються до умов відповідної діяльності в процесі їх підготовки і практичної діяльності.

Крім того, психічні якості, які необхідні судовим експертам, повинні формуватися і в процесі їх практичної діяльності. Вважається, якщо впродовж тривалого часу у експерта не сформувались спостережливість, уважність, логічне мислення, то успішна робота в галузі судової експертизи неможлива, і йому краще змінити професію. Передусім, серед якостей, які однозначно виключають можливість займатися експертною діяльністю, тобто визначають професійну непридатність експерта, варто назвати

психічну неповноцінність та наявність дефектів органів чуття. Наприклад, дефекти зору визначають непридатність даної особи для спеціальності «Судова експертиза». Що стосується інших якостей судового експерта, то можна зазначити, що на їх формування впливають не тільки внутрішні, а й зовнішні (соціальні) умови, в яких вони працюють. В результаті такого впливу у судового експерта виробляються якості, необхідні для успішного виконання покладених на нього обов'язків. Проте це не означає, що методи професійної придатності повинні бути повністю виключені при відборі кадрів. У психології існують такі методи, за допомогою яких визначають, чи притаманні особі якості, необхідні для виконання певного виду діяльності: тестування, бесіда, спостереження, метод узагальнення незалежних характеристик, експериментальна перевірка психофізичних якостей. Вивчення психологічних особливостей, необхідних для здійснення діяльності судового експерта, повинно здійснюватися спільними зусиллями судових психологів і вчених в галузі теорії судової експертизи.

Врахування і формування професійних якостей судового експерта дозволяє здійснити правильну розстановку і виховання кадрів, ефективно організувати роботу, розподілити навантаження при виконанні експертиз, і є необхідним елементом сукупності умов подолання операційних експертних помилок.

Список використаних джерел

1. Абрамова В.М. Умови виникнення операційних помилок судового експерта, що негативно впливають на ефективність техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження / В.М. Абрамова // Збірник матеріалів круглого столу. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – С. 5-7.
2. Винберг А.И., Малаховская Н.Т. Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз) / А.И. Винберг, Н.Т. Малаховская. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979. – 183 с.
3. Предупреждение экспертных ошибок. – М.: ВНИИСЭ, 1990. – 165 с.
4. Гончаренко В.И., Бергер В.Е. Криминалистика и криминалисты / В.И. Гончаренко. – К.: Вища школа, 1989. – 128 с.
5. Джавадов Ф.М. Концептуальные основы развития судебной экспертизы в современных условиях: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. – Баку, 2000. – 343 с.
6. Абрамова В.М., Свобода Є.Ю. Помилки в судово-експертній діяльності: сутність, умови виникнення та види / В.М. Абрамова, Є.Ю. Свобода // Криміналістика і судова експертиза. – № 59. – 2014. – С. 70-72.
7. Мейстер Д., Рабидо Д.Ж. Инженерно-психологическая оценка при разработке систем управления / Д. Мейстер, Д.Ж. Рабидо. – М.: Машиностроение, 1970. – 208 с.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

- Сучасні засоби хімічного аналізу вибухових речовин.....127
- Кофанов А.В.**
Попередні дослідження слідів крові.....130
- Кофанова О.С.**
Твори мистецтва як об'єкт експертних досліджень.....136
- Красенець М.В.**
Судова комп'ютерно-технічна експертиза: правові підстави й особливості призначення.....139
- Кузнєцова Т.В.**
Щодо можливостей встановлення статі виконавця рукописного тексту, виконаного «друкованим» почерком.....144
- Кузьмічова-Кисленко Є.В.**
Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених медичними працівниками.....147
- Кулик М.Й.**
Дозвіл близьких родичів чи членів сім'ї на проведення ексгумації трупа у кримінальному провадженні України.....149
- Кулик С.С.**
Спосіб привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем як елемент криміналістичної характеристики.....151
- Куприянова А.А., Седова Е.Л.**
Проблема диагностирования необычного психофизиологического состояния исполнителя рукописи, обусловленного употреблением наркотиков.....154
- Лазарева А.С.**
Паперові гроші як об'єкт фальшивомонетництва.....156
- Лельотко Ю.І.**
Сліди рук як джерело криміналістично значущої інформації при проведенні огляду місця події.....158
- Литвиненко І.В.**
Особливості розслідування серійних сексуальних злочинів, що вчиняються відносно дітей.....161
- Лузгин И.И.**
Проблемные вопросы правового обеспечения судебно-экспертной практики.....164
- Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є.**
Отримання зразків для експертизи.....166
- Луцкіна О.М., Самодін А.В.**
Провадження досудового розслідування слідчою групою або групою слідчих.....168

Грига М.А.	
До питання необхідності криміналістичного дослідження зображень підписів, нанесених за допомогою кліше.....	78
Губіна Є.Н.	
Окремі питання залучення понятих до участі у проведенні огляду.....	81
Губіна Є.Н.	
Проблеми участі понятих при пред'явленні для впізнання особи, речей та трупа.....	85
Диганич М.В.	
Сліди, що утворюються при динамічному русі.....	89
Дубівка І.В., Хахуцяк О.Ю.	
Обшук особи у кримінальному провадженні.....	91
Єщенко К.І.	
Застосування методу моделювання при проведенні слідчих (розшукових) дій.....	93
Жвалова Г.В., Карпенко Н.Б.	
Сліди зубів як об'єкт криміналістичного дослідження.....	97
Ірхін Ю.Б.	
Психосемантический дискурс факта в криминалистике.....	99
Карпенко Н.Б.	
Психологічне моделювання особистості за почерком: історичний аспект.....	101
Карпенко Н.Б., Канило М.І.	
Основні види поліграфічного захисту документів.....	104
Карпов Н.С.	
Наслідки неприбуття свідка на виклик слідчого та прокурора.....	106
Клименко Н.І.	
Допит експерта і проведення деяких видів експертиз в режимі відео конференції.....	110
Клочуряк М.Д.	
Технічні засоби збирання слідів запаху людини.....	112
Коптева Ю.С., Троцак О.В.	
Історичні аспекти виникнення холодної зброї на території України.....	115
Котляренко Л.Т.	
Особливості експертного дослідження фармацевтичних препаратів наркотичної дії.....	119
Котюк Д.Г., Карпенко Н.Б.	
Види і особливості судового почеркознавчого дослідження.....	121
Кофанов А.В.	
Проблематика оборота огнестрельного озброєння в умовах відсутності закону України «Про озброєння» (криміналістические аспекты).....	123

Адоєвська А.І.

СПЕЦИФІКА ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ГУБ

Важливе інформативне значення при огляді місця події мають сліди губ, проте криміналістика рідко приділяє їм належну увагу. У той же час на місцях подій вони не є рідкістю. Склянки, блюдця, чашки, чарки та інший посуд – далеко не повний перелік об'єктів, на яких можна знайти відбитки губ. Сліди губ посідають специфічне місце серед слідів тіла людини. Обумовлено це тим, що в слідах губ, точніше у рельєфі червоної обвідки губ, наявний комплекс ознак, що дозволяє за необхідності ідентифікувати людину. Це морфологічні особливості, а також сліди речовини – слина, епітеліальні клітини слизової порожнини рота. Проте криміналісти рідко приділяють слідам губ належну увагу. Губи людини мають на своїй поверхні вивідні протоки сальних залоз, тому в нормі вони завжди покриті шкірним жиром. Крім того, під час їжі вони рясно змащуються харчовими жирами. У проміжках між їжею губи багато разів змочуються слиною. Багато жінок до того ж спеціально змащують губи кремами, фарбують помадою. Таким чином, губи майже завжди покриті жирними речовинами, які частково залишаються на посуді, що використовується для їжі.

Губи мають дуже складний рельєф, що дозволяє експерту ідентифікувати їх за слідами.

Червона зовнішня обвідка губ має складний рельєф, представлений у вигляді різноманітних за величиною, формою і взаємним розташуванням складок. При русі губ їх рельєф певною мірою змінюється, але при цьому залишається достатня сукупність стійких ознак, які дозволяють успішно здійснити ідентифікацію.

До загальних ознак у слідах губ належать: розміри і загальна форма губ; відносне розташування половин губ; ширина червоної обвідки; форма верхнього контуру обвідки; сліди волосся на верхній губі у чоловіків (а іноді й у жінок).

Окремими ознаками слідів губ є: кількість, форма, розміри, взаємне розташування борозенок і зморшок, особливості у вигляді рубців різної форми і деформацій від фізичних ушкоджень, хвороб і вроджених каліцтв.

Як свідчать результати експериментальних даних і експертна практика, найбільше ідентифікаційне значення в слідах червоної обвідки губ має центральна ділянка нижньої губи, яка межує з шкірою, оскільки саме їй властивий найскладніший сітчастий малюнок рельєфу. Ця ділянка частіше за інших відображається в слідах губ, на ній зосереджується значний обсяг мікрокількостей слини і кліток епітелію слизової оболонки порожнини рота, які можуть бути використані у комплексній судово-медичній експертизі.

Крім сітчастого рельєфу, до трасологічних ознак належать горизонтальні бороздки або схожі на них, розташовані на ділянках, що межують зі слизовою оболонкою порожнини рота.

Пошук слідів губ проводиться за відомою криміналістичною схемою: аналіз події злочину і обстановки його вчинення, планомірність і ретельність роботи з об'єктами, з якими людина могла контактувати.

Опис у протоколі слідчої дії та фотографування слідів губ не відрізняються від фіксації інших слідів.

До обробки слідів губ порошками необхідно ставитися обережно. Оскільки сліди сітчастого рельєфу червоної обвідки губ можуть стати об'єктом комплексного експертного дослідження (трасологічного, цитологічного і сірологічного), об'єкт з виявленими слідами повинен бути упакований і направлений на експертизу за правилами роботи з потожировими слідами пальців рук.

Причому, доцільно проводити весь комплекс досліджень в одній експертній установі.

Можливості трасологічного дослідження слідів губ людини дістають вияв у переліку питань, що можуть бути вирішені з використанням відповідних методик і апаратно-технічних засобів.

Перед експертом можна поставити такі питання:

- чи залишені направлені на експертизу сліди губами людини?
- чи придатні вони для ідентифікації?
- чи залишені сліди на краях посуду губами даної особи?
- однією чи кількома особами залишені сліди губ?
- дорослим або дитиною залишені сліди губ?
- якою губою (верхньою або нижньою) залишені сліди?

При дослідженні слідів губ особлива увага надається механізму їх утворення, особливостям відображення ознак. Так, наприклад, на предметах посуду залишаються, як правило, сліди нижньої губи. Ця обставина повинна враховуватися при диференціації слідів і класифікації ознак, що відобразилися.

Для дослідження механізму утворення слідів і більш кваліфікованого проведення експертного дослідження необхідно пам'ятати, що існують три основні типи губ, якими можуть бути залишені сліди: сухі, зі слиною і жирові (від продуктів харчування або спеціально змащені).

Така диференціація важлива у тих випадках, коли треба підключити до дослідження, крім трасолога, інших фахівців.

Методика експертного дослідження слідів губ ґрунтується на положеннях загальної методики трасологічного дослідження.

На підготовчій стадії, ознайомившись з поставленими питаннями, експерт, оглядаючи об'єкти дослідження, встановлює вид слідів. Якщо це безбарвні сліди, то для їх виявлення використовуються такі методи і прийоми, як і при дактилоскопічній експертизі. На аналітичній стадії експерт описує спочатку, на якій поверхні знаходяться сліди губ, їх вигляд (безбарвні, забарвлені), потім загальні ознаки, що відобразилися у сліді (форма, розміри). На наступному етапі експерт виявляє окремі ознаки (точка, петелька, гачок, місток, форма трикутника тощо), встановлює їх

Бондаренко В.М., Самодін А.В.

Кримінальний процесуальний статус керівника
органу досудового розслідування.....44

Бондарина А.А., Самодін А.В.

Спеціалізація слідчих як підстава розподілу кримінальних
проваджень у межах органу досудового розслідування.....46

Бочарова О.С., Дятлов О.М., Ритвинская Т.Ю., Рыбалко Е.Я.

Традиционные средства защиты электронных
(биометрических) паспортов и визовых марок.....49

Бурак М.В.

Використання можливостей судово-технологічних експертиз
при розслідуванні злочинів у сфері харчової промисловості.....51

Верещак О.І., Плєва К.В.

Процесуальні аспекти надання безоплатної вторинної
правової допомоги особам, затриманим за підозрою у
вчиненні кримінального правопорушення та відносно
яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.....53

Віщук В.С.

Запровадження дозволу на вільний обіг зброї в
Україні: правові та моральні аспекти.....55

Волкова А.Э., Разумов Э.А.

О расширении прав и полномочий экспертов.....57

Волошин О.Г.

Форми використання спеціальних знань при криміналістичному
дослідженні матеріалів, речовин та виробів.....59

Гавриленко Д.Є., Антонюк П.Є.

Застосування експериментального методу
в кримінальному судочинстві.....63

Гамера А.О.

Забезпечення безпеки учасників експертного експерименту
при проведенні судово-балістичних досліджень.....65

Гвоздецька Г.П.

Актуальні питання захисту документів
від підробки: криміналістичний аспект.....67

Гергелійник В.В.

Призначення комісійної та комплексної судової експертизи.....70

Голікова Т.Д., Колонюк В.П., Форіс Ю.Б.

Деякі дискусійні моменти обговорення фахівцями
нового КПК України.....73

Голоколосова А.С.

Проблемні аспекти законодавчого врегулювання
поняття «холодна зброя».....75

ЗМІСТ

Абрамова В.М. Значення професійних якостей судового експерта для подолання помилок при проведенні експертиз.....	6
Адоєвська А.І. Специфіка дослідження слідів губ.....	9
Александренко О.В. Проблемні питання застосування нових технологій при проведенні судових експертиз.....	11
Антонова М.А. Теоретические и методические проблемы решения задач комплексной инженерно-технической экспертизой.....	13
Антонюк П.Є. Питання оцінки і використання правоохоронними органами висновків судових експертів.....	18
Арешонков В.В., Палкін О.В. Статус керівника судово-експертної установи в кримінальному процесі України.....	22
Арович Д.В. Теорія та практика проведення експертного експерименту.....	25
Бабкина Е.П., Коробко И.С. К вопросу выявления врачебных ошибок хирургического профиля при проведения комиссионных судебно-медицинских экспертиз.....	26
Банах Л.О., Прокопенко Ю.О. Особенности залучення спеціаліста при підготовці порівняльного матеріалу для експертизи.....	29
Безчастна А.В. Виникнення, становлення та розвиток холодної зброї.....	30
Бичкова С.С., Кашперська Т.Ц. Встановлення судом факту родинних відносин між фізичними особами.....	32
Біленчук П.Д. Доктринальні засади наукового забезпечення органів правосуддя в Україні.....	34
Білик М.А., Карпенко Н.Б. Сучасний стан судового почеркознавства, основні напрями його розвитку.....	40
Бондар М.Є., Сукманова Т.О. Особенности экспертного дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів.....	41

місцеположення, форму, розміри.

Визначає їх ідентифікаційну значущість, стійкість, можливі викривлення у момент слідоутворення. Так саме описуються й експериментальні сліди. Потім проводиться порівняльне дослідження, аналогічне дактилоскопічному.

Важливе місце у дослідженні слідів губ відводиться відбору експериментальних слідів. Існує декілька способів. Найпоширеніший – коли губи людини, що перевіряється, забарвлюють яскравою губною помадою і роблять декілька відтисків на склі, при цьому повинна бути використана різна сила натиску (слабкий дотик, середній і сильний). Отримання слідів при різних механізмах слідоутворення необхідне для того, щоб у експерта була можливість вибрати найближчі за характером виразу ділянки для проведення порівняльного дослідження. Для цього А. Штаргарт і К. Штребер указують на необхідність суворого дотримання геометричних параметрів. Якщо слід був виявлений, наприклад, на склянці, то порівняльний відбиток повинен бути залишений на аналогічній склянці.

При другому способі отримання експериментальних слідів губи змащують жирним кремом і роблять відтиск на склі. Потім проявляють за допомогою магнітного пензля, а виявлені відбитки переносять на звичайну дактилоскопічну плівку.

Отже, дослідження слідів губ має свою специфіку та відіграє дуже важливе значення у розслідуванні злочинів.

Александренко О.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Криміналістика є наукою, виникнення якої було викликано потребами діяльності з розкриття та розслідування злочинів, зробити останню ефективною і результативною, використовуючи власні методи та інструментарій. За змінням існуючих і появою нових способів вчинення злочинів має йти розробка та використання відповідних криміналістичних методів і засобів. Саме тому сучасний стан криміналістики не може обмежуватися завданнями, що стояли перед нею у минулому столітті.

Криміналістика в теперішній час задля виконання своїх завдань використовує досягнення більш ніж 300 галузей наукових знань. Синтетична природа криміналістики робить її можливості практично безмежними щодо застосування окремих наукових методів і науково-технічних засобів для отримання криміналістично-значущої та доказової інформації. Практичне використання вказаних методів і засобів та отримані результати можуть довести їх ефективність для застосування в розслідуванні багатьох чи окремих видів злочинів.

Враховуючи зростаючу ненадійність з різних чинників показань свідків, останніми роками використання результатів судових експертиз

набуває більшого значення як способу отримання доказів. Проте, з цього випливають певні проблеми, оскільки вказані докази є особливими. Їх специфіка в тому, що за допомогою експертизи встановлюються факти по справі, що потребують спеціальних знань в галузі науки, техніки та ін. Складність експертизи у тому, що органи розслідування, які її призначають, не мають необхідних знань, хоча вирішують питання про необхідність призначення експертизи, про можливість за її допомогою встановити відповідний факт, професійно і грамотно сформулювати перед експертом питання, а потім оцінити достовірність отриманих в результаті дослідження висновків. Відповідно, учасники процесу повинні мати знання про можливість тих чи інших видів експертиз, про питання, на які може відповісти експерт відповідно до рівня науково-технічного прогресу [1, с. 86]. Особливо актуальним є використання передових наукових засобів і методів при розслідуванні тяжких злочинів проти життя і здоров'я, які характеризуються наявністю значної кількості слідів, тому вимагають від суб'єктів розслідування належного володіння відповідними засобами, методами і прийомами їх виявлення, фіксації та вилучення з метою отримання максимуму інформації, що в них може міститися.

Для дослідження слідів, які виявляються при розслідуванні вбивств, враховуючи особливості їх механізму і способу вчинення, важливе значення та перспективу мають, перш за все, судово-медичні методи дослідження.

Серед нових медичних технологій ідентифікації особи невідомих трупів, окремих їх частин, кісток скелету та їх фрагментів можна назвати остеометричний метод встановлення морфологічного статусу індивіда на основі кісткового матеріалу різного ступеня збереженості, і комплексний міколого-ентомологічний метод [2, с. 246-250]. Використання методів радіологічних досліджень – комп'ютерної (КТ) і магнітно-резонансної томографії (МРТ) дає можливість отримати об'єктивну інформацію по встановленню особи, визначенню причин смерті, механізму отримання травм тощо. Призначені для дигітального (віртуального) розтину методи КТ і МРТ здатні відтворювати повну модель людського тіла в форматі 3D, яку можна розглядати шар за шаром і розкласти по органах. Використання вказаних методів і апаратури також дає можливість для візуальної реконструкції події злочину [3]. Існують, вдосконалюються та розробляються інші сучасні методи дослідження матеріальних та інших об'єктів і відповідний інструментарій.

Для отримання уявлення про сучасні можливості судових експертиз і нові експертні методики і технології, недостатньо вивчення теми «Тактика призначення судової експертизи» і розділу «Криміналістична методика» (окремих криміналістичних методик), в якому розглядаються лише традиційні для розслідування груп і видів злочинів експертизи, і не наводяться нові їх можливості щодо дослідження слідів злочину і речових доказів. Необхідно вводити інші спецкурси і дисципліни, щоб заповнити

Тютюнник Ростислав Сергійович, курсант ННПФЕКП НАВС

Удовенко Жанна Володимирівна, професор кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Федорова Олена Анатоліївна, асистент кафедри судової медицини НМУ ім. О.О.Богомольця

Федчишин Андрій Анатолійович, адвокат

Федчишина Віолета Віталіївна, кандидат економічних наук, завідувач лабораторії організації науково-дослідних робіт та координації діяльності регіональних підрозділів Київського НДІ судових експертиз

Форіс Юлія Борисівна, науковий співробітник лабораторії організації науково-дослідної роботи та координації діяльності регіональних підрозділів КНДІСЕ Мінюсту України

Фурман Ярослав Володимирович, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності ОВС ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Хахуцяк Ольга Юріївна, доцент кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Хомко Богдан Русланович, курсант ННПФЕКП НАВС

Черненко Яна Миколаївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Шатун Василь Васильович, старший експерт НДЕКЦ при ГУ МВС України в Київській області

Шевченко Олександр Вікторович, старший оперуповноважений ВДСБЕЗ Оболонського РУ ГУМВС України в м. Києві.

Шевчук Вадим Аврамович, кандидат медичних наук, доцент кафедри судової медицини Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, доцент

Шмерего Олександр Борисович, провідний судовий експерт Київського НДІ судових експертиз Мінюсту України

Юр Юліана, психолог-консультант міжнародного гуманітарного центру «Розрада»
Яковенко Олеся Миколаївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Янкова Х.Г., здобувач кафедри досудового розслідування (НАВС)

Самодін Артем Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС

Свобода Євгенія Юріївна, доцент кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Седова Олена Львівна, член-кор. МНО МАИТ, науковий співробітник НДІ криміналістичних досліджень документів та почерку ДУ «НВЦ Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь»

Сизоненко Антон Степанович, начальник Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів НАВС, кандидат юридичних наук

Сич Євген Васильович, начальник сектору технічної експертизи документів та почеркознавчої експертизи відділу криміналістичних досліджень НДЕКЦ при УМВС України в Хмельницькій області

Сокиран Михайло Федорович, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Сокиран Федір Михайлович, професор кафедри криміналістики і судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Старушкевич Анатолій Володимирович, проректор з навчально-методичної роботи Європейського університету, кандидат юридичних наук, доцент

Степанова Ганна Миколаївна, старший викладач кафедри досудового розслідування ННПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук

Стецька Христина Степанівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Стецюк Катерина Олексіївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Сукманова Тетяна Олександрівна, головний судовий експерт Київського НДІ судових експертиз МЮ України

Сушко Руслан Миколайович, ГСУ МВС України, старший слідчий з особливо важливих справ, здобувач кафедри юридичної психології НАВС

Терешкевич Андрій Іванович, начальник сектору експертизи у сфері інтелектуальної власності відділу технічної експертизи документів та почерку ДНДЕКЦ МВС України

Терещенко Юлія Василівна, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри досудового розслідування ФПФПС ННПФПСКМ НАВС

Тибінка Ольга Михайлівна, приватний юрист

Тимко Євген Валентинович, завідувач відділу Київського НДІ судових експертиз

Ткачук Івана Дмитрівна, слухач ФПФПС ННПФПСКМ НАВС

Ткачук Юлія Олександрівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Троп Оксана Володимирівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Троцак Оксана Вікторівна, курсант ННПФЕКП НАВС

вказану існуючу прогалину в навчанні.

Важливу роль в ознайомленні з новітніми експертними методиками і технологіями відіграють міждержавні зустрічі криміналістів, зокрема, ті, що з року в рік проводяться Конгресом криміналістів, змінюючи лише місця проведення (2013 – Росія, 2014 рік – Україна, 2015 – Литва). «Конгрес Криміналістів» та інші міжнародні асоціації сприяють поширенню позитивного досвіду правоохоронної діяльності, забезпечують тісні зв'язки між науковцями та практиками-правозастосовниками різних країн, популяризують криміналістичні знання, необхідні для ефективного виконання правоохоронних функцій [4, с. 142].

Список використаних джерел

1. Маркелов А.Г. Специфика доказывания отдельных категорий уголовных дел требует расширения перечня назначения и производства судебных экспертиз / А.Г. Маркелов // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю створення Харківського НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8.11.2013). – Х.: Право, 2013. – С. 86-87.

2. Алиева Ш. Новые технологии в экспертизе расчлененных трупов, скелетированных и сожженных останков человека / Ш. Алиева // Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика: зб. наук. пр. у 2-х т. – Х.: Апостиль, 2014. – Т. 2. – С. 244-251.

3. Васильев В., Лалль А. Применение современных радиологических методов исследования в судебно-медицинской практике в Эстонии / В. Васильев, А. Лалль // Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика: зб. наук. пр. у 2-х т. – Х.: Апостиль, 2014. – Т. 2. – С. 284-289.

4. Юсупов В.В. Конгрес криміналістів як міжнародне об'єднання криміналістів та фахівців з кримінального процесу / В. Юсупов // Судово-експертне забезпечення кримінального процесу: матеріали міжвідом. наук.-практ. семінару (Київ, 29.05.2014). – КНДІСЕ МЮ України. – К., 2014. – С. 139-142.

Антонова М.А.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ КОМПЛЕКСНОЙ ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗОЙ

Любовь к родине – первое достоинство цивилизованного человека (Наполеон Бонапарт). Родина это не только внутренние и внешние политические и социальные взаимоотношения, но и территориальная её составляющая. К основным параметрам территории страны относятся: размер, границы, конфигурация. Рассмотрим их подробнее.

Государство – это исторически обусловленная экономическим строем организация социальных отношений. К его основным признакам принято

относить: население, территорию, власть. Территория государства в естественном её виде обусловлена государственными границами.

Государственные границы представляют собой политическую и экономическую границу, лимитированную государственным строем, национальной обособленностью, таможенным контролем, правилами внешней торговли и т.д. В отличие от многих других социальных границ, которые отличаются значительной подвижностью, государственная граница является устойчивой и жестко фиксированной. Изучение устойчивости государственных границ связано с анализом исторического развития государства. Неурегулированные территориальные вопросы зачастую выливаются в кровопролитные военные конфликты. Основываясь на происхождении и длительности существования государственных границ, их можно разделить на две категории: антецедентные и субсеквентные. Субсеквентные границы противоположны антецедентным в том смысле, что они проводятся после заселения территории. Здесь примером являются границы между европейскими странами. В международных отношениях различаются естественные и искусственные границы. Естественные границы связаны с природными рубежами, которые создают благоприятные условия для развития государства и его обороны (горы, реки и т.д.). Искусственные границы связаны с созданием линий военно-инженерных укреплений, которые разделяют государственные территории.

Существуют два основных этапа установления государственной границы – делимитация и демаркация. Делимитация – это определение (по соглашению между правительствами соседних государств) общего направления прохождения государственной границы и нанесение ее на географическую карту. Демаркация – это проведение линии государственной границы на местности и обозначение ее соответствующими пограничными знаками. Работа по демаркации представляет собой перенос на местность результатов делимитации государственной границы.

При проведении современных государственных границ широко использовался принцип установления государственных границ в соответствии с этническими границами.

Границы проводятся двумя способами:

– пограничную линию проводят между двумя точками, при этом внимание на естественные и исторические рубежи не обращают. Данная граница называется геометрической;

– пограничную линию проводят по меридианам или параллелям. Данная граница называется астрономической.

Необходимо отметить, что помимо внешних государственных границ у каждой страны имеются так называемые внутренние границы. Они подразделяются на физические и социальные. К физическим границам относятся различного рода природные рубежи: орографические,

Моргун Надія Сергіївна, викладач кафедри досудового розслідування ННІПФПСМ НАВС

Нагорна Інна Олександрівна, курсант ННІПФПСМ НАВС

Назаров Володимир Васильович, т.в.о. завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДІСЕ МІО України

Ольхов Володимир Володимирович, курсант ННІПФЕКП НАВС

Павловська Людмила Петрівна, експерт НДЕКЦ при ГУМВС України в Київській області

Палкін Олександр Володимирович, заступник начальника центру – начальник відділу криміналістичної експертизи НДЕКЦ при УМВС України в Житомирській області

Пашковський Олег Олегович, студент навчально-наукового інституту заочного навчання НАВС

Переверзева Ганна Олександрівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Петрушина Алина Дмитрівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Плєва Ксенія Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри досудового розслідування ННІПФПСМ НАВС

Погрибниченко Яна Олегівна, старший експерт сектору № 2 відділу техніко-криміналістичного забезпечення роботи ОВС НДЕКЦ при ГУ МВС України в м. Києві

Полішук Сергій Валерійович, курсант ННІПФЕКП НАВС

Полякова Ганна Володимирівна, викладач кафедри іноземних мов юридичного факультету Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Приходько Юрій Павлович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС

Прокопенко Юлія Олександрівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Пустова Ганна Олександрівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Разумов Едуард Олександрович, старший викладач Сумського філіалу Харківського національного університету внутрішніх справ

Рибалко Олена Яківна, старший науковий співробітник НДЛ криміналістичних досліджень документів та почерку ДУ «НВЦ Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь»

Ритвінська Тетяна Юріївна, старший науковий співробітник ДУО «Інститут прикордонної служби Республіки Білорусь»

Савчук Олександр Якович, курсант ННІПФЕКП НАВС

Садченко Оксана Валеріївна, старший експерт сектору № 2 відділу техніко-криміналістичного забезпечення роботи ОВС НДЕКЦ при ГУ МВС України в м. Києві.

Садченко Олександр Олексійович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС

Кузьмічова-Кисленко Єлизавета Володимирівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук

Кулик Марина Йосипівна, викладач кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Кулик Сергій Сергійович, ГУБОЗ МВС України, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Купріянова Ганна Антонівна, кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник НДІ криміналістичних досліджень документів та почерку ДУ «НВЦ Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь»

Лавська Євгенія Юрївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Лазарева Анна Сергіївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Лельотко Юлія Ігорівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Литвиненко Інна Володимирівна, молодший науковий співробітник відділу організації наукового-дослідної роботи НАВС

Лузгін Іван Іванович, магістр юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та криміналістики УО «Полоцький державний університет»

Лук'янчиков Борис Євгенович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини, Національна академія внутрішніх справ

Лук'янчиков Євген Дмитрович, д.ю.н., професор, професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності, Національний технічний університет України «КП»

Луцкіна Олександра Михайлівна, студент навчально-наукового інституту заочного навчання НАВС

Любарський Костянтин Анатолійович, старший науковий співробітник Київського НДІ судових експертиз

Ляшенко Ольга Миколаївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Малей Павло Володимирович, судовий експерт лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДІСЕ МЮ України

Малишева Тетяна Андріївна, доктор медичних наук, професор, завідувач відділенням нейропатоморфології Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова НАМН України

Меленевська Зінаїда Семенівна, професор кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Мельник Тетяна Анатоліївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Мендус Сергій Іванович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС

Мовсесян Валентина Аркадіївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Моравська Вікторія Валентинівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

ландшафтные и другие. Они определяют степень разнообразия (мозаичность) среды, в которой развивается общественная деятельность. Что же касается социальных границ, то сюда относятся границы экономических регионов, а также административные. Они устанавливаются государством для решения определенных социально-экономических задач. Это могут быть границы приоритетных зон, например для капитальных вложений, границы поясов цен, границы депрессивных районов и т.д.

Конфигурация – форма территории страны, которая определяется ее границами. Изучение параметров территории имеет определенное теоретико-методологическое значение, позволяет формировать пространственное представление о стране. Практическое значение конфигурации довольно важно. Особенности конфигурации влияют на: внешние и внутренние связи; параметры инфраструктуры; расположение политико-административных и промышленных центров; размещение производительных сил; туристские ресурсы, а в целом – на всю отрасль туризма.

Следует отметить, что экономико-географическое положение (ЭГП) государства играет огромное значение не только в природно-ресурсной характеристике. Расширяется набор критериев ЭГП, становится гораздо многограннее, что зависит в первую очередь от положения на «политической карте мира» и от основных глобальных проблем современности. Возрастает значение и «экологического положения» относительно очагов экологического кризиса. Нередко проблемы такого рода определяются «импортом загрязнения». Гораздо сложнее и многообразнее становится и природно-ресурсная характеристика: сегодня это – точная количественная и качественная оценка ресурсного потенциала и экологической ситуации, включающая и те виды ресурсов, которые раньше обычно не рассматривались, например рекреационные возможности.

Рекреационные возможности – это ресурсы к которым принадлежат географические объекты, которые используются или могут быть использованы для отдыха, туризма, лечения, оздоровления населения. Рекреационные ресурсы разделяют на естественные (природные) и социально-экономические. Природные рекреационные ресурсы – это погода, объекты, явления, благоприятные для рекреации, то есть возобновления духовных и физических сил, потраченных во время труда, учебы, творчества. Природные рекреационные ресурсы Украины разнообразны и находятся в полосе климатического комфорта.

Социально-экономические рекреационные ресурсы – это культурные объекты, достопримечательности архитектуры, истории, археологические стоянки, этнографические музеи, места, связанные с жизнью и пребыванием выдающихся ученых, политических деятелей, писателей и др. Естественные национальные парки, пригородные полосы, историко-

архитектурные, историко-культурные заповедники охраняются. В пределах рекреационных территорий запрещена деятельность, которая приводит к негативным изменениям в окружающей среде.

Все вышеперечисленные факторы содержат полезную информацию, которая может преобразиться в экспертную задачу, поставленную на решение как земельно-техническую экспертизу, так и комплексно с инженерно-экологической экспертизой.

Судебная экспертиза играет значительную роль в защите прав и свобод граждан. Она проводится с помощью сбора и анализа информации с использованием научно обоснованных методик и изложением соответствующих заключений об установлении тех или иных фактов, которые происходят в различных сферах правовой и организационной деятельности государства и общества, юридических и физических лиц, в том числе в сфере землеустройства.

Правовые нормы земельного права регулируют группу однородных отношений, возникающих по поводу рациональной организации территории административно-территориальных образований и субъектов хозяйствования, формирование новых и упорядочения существующих земельных участков, их частей и установления их границ. При решении данных задач возникают теоретические и методические проблемы, которые ранее в Украине не рассматривались. Автор далее рассматривает суть этих проблем.

Экспертная задача – объект экспертной деятельности, направленной на преобразование потенциальной доказательной информации, содержащейся в представленных на экспертизу, в качестве исходных данных материалах, в актуальную доказательную информацию, которая может быть использована для правильного разрешения уголовного, гражданского, хозяйственного или административного дела. В приведённом определении акцент делается на её информационной природе и процессуальной роли. В других аспектах задача может быть истолкована как вопрос, требующий решения на основании специальных познаний эксперта (экспертов) по собранным следователем (судом) данным с соблюдением условий процессуальной деятельности – назначение и специфическая черта экспертной деятельности. Такими характеристиками наделяется и актуальность инженерно-технического исследования, направленного на формулирование понятия экспертной задачи при решении комплексных экспертиз. Выделение в процессе экспертного исследования цели задачи и разработка алгоритмизированных методов её решения способствует упорядочиванию работы эксперта (экспертов), повышению её эффективности, превращению её из интуитивной работы в работу, поддающуюся оценке и управлению. Под задачей понимают не вопрос, который должен быть решён на основании специальных познаний, а задача в её широком понимании, которым охватывается и цель исследования, и исследуемый

Жвало́ва Ганна Вале́рівна, курсант ННПФЕКП НАВС
Зеле́ньска Тетя́на Серге́ївна, лікар судово-медичний експерт-імунолог КЗ КОР «КОБСМЕ»

Ірхі́н Ю́рій Бори́сович, начальник відділу мистецтвознавчої та психологічної експертизи лабораторії криміналістичної експертизи ДНДЕКЦ МВС України, кандидат психологічних наук, доцент

Кани́ло Мари́на Ігори́вна, курсант ННПФЕКП НАВС

Карпе́нко Ната́лія Броні́славівна, викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС

Карпо́в Ники́фор Се́менович, професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Кашпе́рська Тама́ра Цеза́рівна, здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

Кири́ленко Сві́тлана Серге́ївна, молодший науковий співробітник Київського НДІСЕ МЮ України

Климе́нко Ні́на Іва́нівна, професор кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

Клочу́ряк Мари́я Дми́трівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Коби́лянський Оле́г Леоні́дович, доцент кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Коло́нюк Ві́ктор Петро́вич, кандидат юридичних наук, доцент, учений секретар КНДІСЕ

Копте́ва Ю́лія Серге́ївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Коро́бок І́гор Серге́йович, судово-медичний експерт Луганського обласного бюро судово-медичної експертизи

Котля́ренко Лі́дія Теодо́рівна, професор кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, доктор біологічних наук, професор

Котю́к Дари́на Генна́дійівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Кофа́нов Андрі́й Віта́лійович, професор кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Кофа́нова О́лена Серге́ївна, викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Кра́вчук Петро́ Ю́рійович, здобувач кафедри права Академії рекреаційних технологій і права

Кра́сенець Ми́кола Ві́кторович, експерт сектору комп'ютерно-технічної експертизи відділу криміналістичної експертизи НДЕКЦ при ГУМВС України в місті Києві

Кузнецова́ Тетя́на Ві́кторівна, консультант-експерт 1 сектора 1 відділу 4 центру (ЦССЕ) ІСТЕ СБУ

Борщевський Павло Георгійович, завідувач відділу Київського НДІ судових експертиз

Бочарова Ольга Станіславівна, кандидат юридичних наук, член кореспондент МАІТ, завідувач НДІ криміналістичних досліджень документів та почерку ДУ «НВЦ Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь»

Бурак Марія Василівна, кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС

Верещак Олександр Іванович, слухач ННІПФПСКМ НАВС

Віщук Вікторія Сергіївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Волкова Аліна Едуардівна, старший експерт Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру УМВС України в Сумській області, кандидат юридичних наук

Волошин Олексій Гнатович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС

Ворошилов Костянтин Федорович, заступник начальника Київського обласного бюро судово-медичної експертизи, судово-медичний експерт

Гавриленко Дмитро Євгенійович, курсант ННІПФЕКП НАВС

Гамера Анастасія Олександрівна, студент Національної академії управління

Гвоздецька Ганна Павлівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Гергелійник Вікторія Володимирівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Голікова Тетяна Дмитрівна, заступник директора КНДІСЕ

Голоколосова Алла Сергіївна, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Грига Марія Андріївна, ад'юнкт наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІПФПСКМ НАВС

Губіна Єлізавета Никифорівна, прокурор прокуратури Києво-Святошинського району Київської області

Гуменський Олександр Анатолійович, головний судовий експерт лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДІСЕ МІО України

Диганич Марта Вікторівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Дубівка Ірина Володимирівна, слухач ННІПФПСКМ НАВС

Дятлов Олег Михайлович, кандидат юридичних наук, член кореспондент МАІТ, ДУО «Інститут безперервної освіти» БДУ, ДУ «Науково-практичний центр Державного комітету судових експертиз Республіки Білорусь»

Ергард Наталія Миколаївна, асистент кафедри судової медицини Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця

Ещенко Катерина Іванівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

объект с совокупностью с необходимым методом.

В литературе (в том числе и криминалистической) в структуре задач принято различать два элемента:

– цель – вопрос, поставленный на экспертизу и определяющий направленность действий в процессе решения задачи;

– условия – объект исследования (исходные данные), выбор методов (в широком плане – знания, научные данные), используемые для решения задачи, а так же, лица, решающие задачу, способ представления результатов (наглядность, обоснованность и надлежащее процессуальное оформление), сроки, установленные для решения задачи, особенности обработки исходной информации.

В большинстве случаев цель экспертизы определяется уже на подготовительной стадии исследования. Ознакомившись с постановлением (определением) о назначении экспертизы и уяснив сущность задания, эксперт (эксперты), мысленно модулируя процесс решения задачи, определяет (определяют) самостоятельно какие средства необходимы для достижения поставленной перед ним цели. Сопоставляя средства и цели экспертизы и обнаружив их несоответствие экспертом (экспертами) обязательно принимаются меры по устранению препятствия (например, истребовать дополнительные материалы, осмотреть объект), и пока не исчерпаны возможности получения исходных данных, обеспечивающие решение задачи, эксперт (эксперты) не вправе изменить цель, определённую следователем (судом). Не всегда путём моделирования процесса решения задачи удаётся определить, соответствуют ли средства поставленной цели. Чаше это выясняется в процессе исследования. Именно этим объясняется то, что большая половина запросов о предоставлении дополнительных материалах направляется экспертами не сразу после получения материалов экспертизы, а спустя некоторое время после начала её производства. Отсюда и следует, что цель экспертизы может изменяться на подготовительной стадии, а так же в процессе анализа, сравнения и даже на завершающей стадии производства экспертизы, если выяснится, что на основании полученных данных и исходных материалов нельзя дать полные и исчерпывающие ответы на поставленные на экспертизу вопросы.

Формулируя задачу, орган назначения не указывает способ её решения. Начальная формулировка в процессе исследования подвергается экспертом (экспертами) ряду преобразований, в результате чего она превращается в содержательную формулировку. В этой новой формулировке содержится указание на конкретные объекты и цели. В теории решения задач, описанной психологом А.Ф. Эсауловым, процесс преобразования называется «выявлением задачи» [1]. Такое выявления и определяет способ решения экспертной задачи. Понятие задачи позволяет представить предмет экспертизы как сумму её задач, что должна быть

систематизирована соответствующим образом, что служит средством проникновения в сущность познаваемых явлений, события, предметов, установления связей и зависимостей между ними. В криминалистической литературе многими известными криминалистами в широком понимании представлены объекты и предмет исследования. При любом решении экспертных задач главным является правильно определить схему исследования, то есть заранее исключить те анализы, результаты которых будут заведомо искажены.

Структура и содержание решения экспертных задач определяется соответствующей методикой. В ней должны быть предусмотрены не просто способы и последовательность получения той или иной информации, но и описание условий и факторов, обеспечивающих решение, должна быть отражена причинно-следственная интерпретация признаков, что является основной задачей научного построения методических приёмов при решении задач комплексной инженерно-технической экспертизы.

Список использованных источников

1. Эсаулов А.Ф. Проблемы решения задач в науке и технике / А.Ф. Эсаулов. – Л.: Ленинград. ун-т, 1979. – 200 с.

Антонюк П.Є.

ПИТАННЯ ОЦІНКИ І ВИКОРИСТАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ВИСНОВКІВ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ

Доказове право не визнає «виключних» доказів, які мають особливу значимість, особливу доказову силу.

Стаття 94 КПК України визначає, що жоден доказ не має наперед встановленої сили [1].

У процесуальній і криміналістичній літературі загальні питання оцінки доказів і особливості оцінки висновків судових експертів висвітлені доволі повно. Разом з тим, саме поняття оцінки доказів розглядається по-різному.

Р.С. Белкін під оцінкою доказів розуміє логічний процес встановлення допустимості та належності доказів, наявності і характеру зв'язку між ними, визначення значення і шляхів використання доказів з метою знаходження істини [4].

В.Д. Арсеньєв вважає, що оцінити докази – означає визначити силу і значення кожного доказу окремо і всіх доказів у сукупності [3].

В.П. Колмаков та Л.Ю. Ароцкер вказують, що оцінити висновок експерта – означає визначити його наукову достовірність, доказове значення його висновків, а також встановити його придатність як джерела доказу [5].

Таким чином, у літературі, як видно з викладеного, не дивлячись на

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абрамова Валентина Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін та правосуддя Київського університету ринкових відносин

Адоєвська Аліна Ігорівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Александренко Олена Віталіївна, к.ю.н., доцент, професор кафедри досудового розслідування ННІПФПСКМ НАВС

Антонова Марина Миколаївна, молодший науковий співробітник Київський НДІСЕ Міністерства юстиції України

Антонюк Поліна Євгенівна, начальник кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Арешонков Віталій Володимирович, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції ННІПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук

Арович Діана Василівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Бабкина Олена Петрівна, доктор медичних наук, професор кафедри судової медицини Національного медичного університету ім. А.А. Богомольця

Банах Леонід Олександрович, курсант ННІПФЕКП НАВС

Басюк Максим Володимирович, експерт сектору технічної експертизи документів та почеркознавчої експертизи відділу криміналістичних досліджень НДЕКЦ при УМВС України в Хмельницькій області

Безчастна Анастасія Вікторівна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Бичкова Світлана Сергіївна, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу НАВС, доктор юридичних наук, професор

Біленчук Петро Дмитрович, доцент кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

Білик Марина Анатоліївна, курсант ННІПФЕКП НАВС

Бобрівник Ілона Анатоліївна, старший експерт НДЕКЦ при ГУМВС України в Київській області

Бойченко Сергій Борисович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННІПФЕКП НАВС

Бондар Маргарита Євгенівна, кандидат юридичних наук, завідувач відділу Київського НДІСЕ

Бондаренко Василь Михайлович, студент навчально-наукового інституту заочного навчання НАВС

Бондарина Артем Андрійович, студент навчально-наукового інституту заочного навчання НАВС

Бондаровська Валентина Матвійвна, кандидат психологічних наук, Директор міжнародного гуманітарного центру психологічної допомоги жертвам насилля «Розрада»

Наприклад, з висновку експерта стало відомо, що підозрювана відноситься до слабого типу нервової діяльності, піддана стресам, не знаходить визнання у оточуючих, у неї ускладнені міжособистісні контакти, аутична. А її поведіння на слідстві можна описати як замкнуте, відмовляється від дачі показань, на питання відповідає однозначно. З такими підозрюваними варто обрати таку тактику допиту. Слідчому потрібно якнайменше говорити про те, у чому вона підозрюється. Можна заговорити з нею про дитячі роки, юність. Конкретно поговорити про ті події, які викликають позитивні емоційні переживання. Причому темп мовлення повинен бути невисоким. На цей етап встановлення контакту потрібно приділити стільки часу, скільки необхідно, щоб розговорити підозрювану. Після того як буде «розтоплений лід» можна переходити й до події злочину. Однак і на цьому етапі допиту варто вживати такі слова як «неприємна подія», «те нещастя, що відбулося у вашому житті» тощо, щоб підозрювана не відчула себе «приниженою і знедоленою» і знову не замкнулася в собі.

При вирішенні організаційних питань призначення судово-психологічної експертизи при розслідуванні подібних злочинів, потрібно особливу увагу приділяти вибору експерта. Більш того, експертизу бажано проводити комісійну. Причому при виборі експертів варто з'ясувати чи є вони спеціалістами в галузі юридичної (судової) психології, чи є у них досвід проведення подібних експертиз. У випадку якщо немає експерта, який відповідає подібним вимогам, потрібно шукати психолога, який би спеціалізувався в галузі психології особистості. Такий експерт при організаційній допомозі слідчого може провести дослідження й дати відповіді на поставлені перед ним питання.

На закінчення необхідно відзначити, що організація даного виду експертизи вимагає значних зусиль, спрямованих на якісну підготовку матеріалів, вибір експертів, організацію їх діяльності й вивчення підозрюваної. При підготовці матеріалів для експертного дослідження слідчий крім матеріалів кримінального провадження може додатково надати зразки, якими можуть виступати предмети, що характеризують психіку піддослідної, її внутрішній світ, систему взаємин з оточуючими: листи, записки, щоденники, книги з позначками, фотографії, аудіо- і відеозаписи й ін. У деяких випадках об'єктом дослідження психолога-експерта можуть стати внутрішня обстановка робочого місця або житла, місця події, описаного в матеріалах кримінального провадження. При такому підході результати експертизи підозрюваної значно підвищують якість розслідування, створюються умови для встановлення достовірних даних.

розбіжності у відтінках, підкреслюються основні моменти, які характеризують оцінку доказів. Вона полягає у визначенні відношення доказів до обставин, що необхідно встановити по справі, їх достовірності або недостовірності, значення вказаних доказів для конкретної справи.

Стосовно висновків судових експертів, суть оцінки полягає у визначенні наукової достовірності висновків і їх доказового значення, а також можливості використання висновку як джерела доказів.

Кримінальний процесуальний кодекс України (ст. 94) визначає, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення [1].

Гарантією правильної оцінки висновку судового експерта є дотримання певних умов, які витікають з вимог закону і практики. Детально умови правильної оцінки висновків судових експертів розглянуті в працях Л.Ю. Ароцкера, А.Я. Паліашвілі, Л.Т. Ульянової та інших.

До таких умов відносяться:

- висновок оцінюється за внутрішнім переконанням слідчого, прокурора, судді;

- внутрішнє переконання повинно бути обґрунтованим, а не підсвідомим, воно повинно мати в своїй основі об'єктивні дані, тобто докази;

- слідчий, прокурор, суд оцінює висновок експерта, суворо дотримуючись вимог закону, керуючись ним;

- висновок експерта, як і жодний доказ, не має для слідчого, прокурора і суду заздальгідь встановленої сили, його доказове значення залежить від конкретних обставин кримінальної справи та інших причин;

- правоохоронні органи, оцінюючи висновок судового експерта, повинні виходити із загальних наукових передумов, які визначають можливість конкретного виду експертизи;

- оцінка висновку судового експерта проводиться методами аналізу змісту висновку в цілому і окремих його частин, а також шляхом співставлення висновку експерта та інших джерел доказів, які встановлюють ті самі факти [2, 6, 7].

Стаття 101 КПК України встановлює, що висновок експерта не є обов'язковим для особи чи органу, які здійснюють провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирoku.

Отже, оцінка висновку експерта повинна знайти своє відображення у процесуальних документах. В них повинна міститися не просто вказівка на висновок експерта, а наведений аналіз цього висновку. В іншому випадку відсутня можливість визначити відношення слідчого або суду, які

оцінюють цей вид джерела доказів, до фактів, встановлених експертом.

Оперування висновком експерта не зводиться тільки до його оцінки. Якщо за результатами оцінки висновку експерта буде встановлено, що експертиза проведена повно, експерт застосував належні наукові методи дослідження, правильно оцінив ознаки, використав необхідний матеріал і дійшов обґрунтованих висновків, то його висновок має доказове значення, і може бути використаний для обґрунтування того чи іншого рішення.

Поняття «використання висновку експерта» було запропоновано Л.Ю. Ароцкером, на думку якого, використати висновок експерта – означає встановити за його допомогою факти, що мають значення для справи [2].

Оцінка і використання – це дві сторони діяльності слідчого і суду щодо висновку експерта. Спочатку вони оцінюють висновок експерта, потім використовують його для доказування. Таким чином, використання висновку експерта є завершенням роботи слідчого або суду з цим джерелом доказів.

Правильне використання висновку експерта для встановлення тих чи інших обставин по справі можливе лише при дотриманні певних умов [2]:

- використовувати можна висновок експерта, якщо висновки у результаті їх оцінки визнані науково достовірними;
- використовувати можна тільки такий висновок, якій містить висновки з питань, які відносяться до предмету експертизи;
- висновок експерта повинен відноситися до даної конкретної справи, щоб за його допомогою можна було встановити факти, які мають значення для справи і входять у предмет доказування;
- повинні бути дотримані правила про допустимість даного джерела доказу, дотримані процесуальні вимоги, які відносяться до порядку і умов призначення і проведення експертизи;
- висновок експерта використовується з урахуванням значимості фактів, встановлених експертизою, тобто з урахуванням їх доказового значення.

При недотриманні хоча б однієї з вказаних вимог можна вважати, що висновок експерта невірно використовується як джерело доказів по справі.

Варто зазначити, що висновок експерта може успішно використовуватися не тільки для обґрунтування обвинувального висновку або вироку, але й у процесі досудового розслідування та судового розгляду, при розробці слідчих і судових версій, при допиті підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного, потерпілого або свідків.

Практика показує, що не завжди слідчі і судді правильно використовують висновки експертів, які є в матеріалах справи (провадження). Мають місце випадки, коли факти, викладені у висновку експерта, тлумачаться і використовуються невірно, їм надається не те значення, яке вони мають у дійсності. Наприклад, висновок наданий у ймовірній формі, використовується як категоричний.

здаються несуттєві. Але для жінок, які більш емоційні ніж чоловіки, у певних ситуаціях образа, заподіяна конкретною людиною здобуває підвищену особистісну значимість і може привести до непередбачених наслідків. На жаль, це не завжди враховується на практиці. Тому, варто особливо уважно ставитися до аналізу подібних ситуацій вчинення злочину.

Іноді, при розслідуванні вбивств або заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, слідчий стикається з ситуацією, коли підозрювана не пам'ятає події, що відбулася з нею або у неї часткова амнезія. Вона не може пояснити причини своїх дій і у ході розслідування з'ясовується, що вона не є агресивною особою. Але в той же час відомо, що вона піддавалася тривалим образам чоловіка (співмешканця, батька або іншої близької особи). У такій ситуації можна припустити, що діяння вчинене в стані афекту. Однак крім афекту існують й інші стани підвищеної емоційної напруги, які можуть впливати на можливість усвідомлення своїх дій й керування ними.

У першу чергу – це стрес, під яким розуміється стан, що виникає у людини в екстремальній ситуації. Його вплив на психічну діяльність неоднозначний і залежить від особливостей стресогеної ситуації і індивідуально-психологічних якостей особи.

Ще одним станом, що впливає на поведінку підозрюваних є фрустрація, що характеризується наявністю стимульованої потреби, що не знайшла свого задоволення. Іншими словами, це наявність сильної вмотивованості до досягнення мети.

Варто зазначити, що визначення тих чи інших психічних станів є прерогативою спеціалістів експертів-психологів і тому від слідчого в подібних ситуаціях потрібне призначення й організація даного виду експертизи. У зв'язку із цим можна рекомендувати приблизний перелік питань, які виносяться для вирішення даного виду експертизи:

- чи перебувала підозрювана в момент вчинення інкримінованого їй діяння в стані фізіологічного афекту?
- чи перебувала підозрювана в момент вчинення інкримінованого їй діяння в емоційному стані (стрес, фрустрація, розгубленість тощо), який міг істотно вплинути на її свідомість і психічну діяльність? Якщо так, то як саме?

З огляду на психічний стан підозрюваної, її індивідуально-психологічні особливості, а також обставини події, чи могла вона точно співвідносити свої оборонні дії з об'єктивними вимогами ситуації?

Які індивідуально-психологічні особливості підозрюваної могли істотно вплинути на її поведінку в досліджуваній ситуації?

Відповіді на дані питання, викладені в експертному висновку, безсумнівно допоможуть слідчому глибше зрозуміти мотиви вчиненого діяння, правильно його кваліфікувати, вибрати тактику слідчих (розшукових) дій з урахуванням особистісних особливостей підозрюваної.

Список використаних джерел

1. Моисеева Т.Ф. Комплексное криминалистическое исследование потожировых следов человека / Т.Ф. Моисеева. – М. : Городец-издат, 2000. – 224 с.

2. Методика дактилоскопічної експертизи, схвалена координаційно-методичною радою ДНДЕКЦ МВС України, протокол від 20.05.2013 №41.

Янкова Х.Г.

ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ВЧИНЕНИХ ЖІНКАМИ

При розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи, у тому числі й вчинених жінками, слідчий застосовує науково-технічні засоби та використовує спеціальні знання, які мають певну специфіку.

Аналіз судово-слідчої практики показав, що при розслідуванні злочинів, вчинених жінками, особливо проти життя та здоров'я особи, найбільш часто призначаються судово-медична, судово-психологічна та судово-психіатрична експертизи. Мотиви багатьох діянь, вчинених жінками, визначаються особливостями жіночої психіки. У першу чергу емоційно-вольовою сферою й тими особистісними рисами, які з нею пов'язані. Протягом короткого часу безпосереднього спілкування з підозрюваною слідчому (що не є спеціалістом в галузі психології) доволі важко буває визначити не тільки основні (базисні) психічні якості особистості жінки, але й адекватно оцінити її ситуативні емоційні стани для того, щоб враховувати їх при визначенні кваліфікуючих ознак, пом'якшуючих обставин, при проведенні конкретних слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку з вищевикладеним, є необхідність призначення судово-психологічної експертизи за матеріалами кримінальних проваджень, пов'язаних з розслідуванням злочинів, вчинених жінками. Особливо це стосується розслідування тяжких злочинів. Причому призначення даного виду експертизи необхідно на початковому етапі розслідування. Це пояснюється тим, що чим швидше слідчий одержить висновок експерта, тим раніше він довідається про особливості особи підозрюваної і зможе використати його результати не тільки при складанні обвинувального акту, але й при встановленні психологічного контакту з підозрюваною, при здійсненні на неї психологічного впливу, підготовці й проведенні слідчих (розшукових) дій (наприклад, одночасного допиту двох або більше раніше допитаних осіб).

Аналіз слідчої практики свідчить, що більшість тяжких злочинів проти особи вчиняються не у звичайному психічному стані, а при наявності підвищеної емоційної напруги. Звичайно подібним протиправним діям передують сварка, конфлікти, образи. Однак, з повсякденної точки зору, ті дії, які привели до трагічних наслідків,

Питання щодо можливості використання ймовірних висновків є дискусійним. Ймовірний висновок, як правило, обумовлений тим, що досліджуваний матеріал не дозволяє експерту повністю виявити індивідуальну і неповторну сукупність ознак.

Разом з тим, ймовірний висновок не можна вважати здогадкою, оскільки він об'єктивно обґрунтований ідентифікаційними ознаками, які до того ж оцінені експертом.

Очевидно, що ймовірний висновок не може бути основою обвинувального вироку. Разом з тим, суд може винести і виправдувальний вирок, якщо не встановлена подія кримінального правопорушення, або якщо не доведена участь підсудного у вчиненні кримінального правопорушення. При винесенні виправдувального вироку за вказаними підставами суд може використовувати для обґрунтування своєї думки й ймовірні висновки експерта.

Але в такому випадку суд, по суті, використовує висновок експерта не для встановлення якихось позитивних фактів, а для обґрунтування своєї думки, що такі факти не встановлені. Наприклад, якщо є ймовірний висновок експерта щодо виконання анонімного листа підсудним, а інші докази його вини відсутні, то суд винесе виправдувальний вирок і в ньому вкаже, що ймовірний висновок експерта не є доказом вини підсудного.

Якщо ймовірний висновок експерта у сукупності з іншими достовірними доказами можна використовувати для встановлення тих чи інших обставин по справі (провадженню), то висновок про неможливість вирішення питання по суті не дає підстав для такого судження. Проте це не означає, що висновок експерта про неможливість вирішення питання по суті не повинен оцінюватися слідчим або судом.

Варто зазначити, що висновок експерта може використовуватися в різних цілях. Якщо з його допомогою встановлюються обставини, які підлягають доказуванню, можна говорити про використання його у кримінально-процесуальному аспекті.

Якщо ж висновок експерта використовується для кваліфікації кримінального правопорушення – мова йде про використання висновку експерта у кримінально-правовому аспекті.

При цьому важливо визначити, які факти встановлені за допомогою висновку експерта, головні або доказові. Якщо встановлений головний факт, то наявний висновок експерта є прямим доказом по справі, якщо ж встановлені певні доказові факти, то висновок експерта є тільки побічним доказом [4].

Як правило, оцінюючи висновки експертів, слідчі і судді точно визначають їх доказове значення і правильно використовують висновок експерта для кваліфікації кримінального правопорушення.

Про використання висновків судових експертів можна робити висновки тільки тоді, коли рішення, які приймаються слідчими та судовими органами, обґрунтовані фактами, встановленими експертизою.

Для цього необхідно, щоб у процесуальних актах, обвинувальних висновках, судовому вирокі тощо були не просто посилання на це джерело доказу, а детальний аналіз висновку експерта, мотивація, чому саме цей висновок має доказове значення по справі (провадженню).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).
2. Ароцкер Л.Е. Криминалистические методы в судебном разбирательстве уголовных дел. докт. дисс., 1964. – С. 514, 516-522.
3. Арсеньев В.Д. Вопросы общей теории судебных доказательств. – М., 1964. – С. 130.
4. Белкин Р.С. Собрание, исследование и оценка доказательств. – М.: Наука, 1966. – С. 66-67.
5. Колмаков В.П., Ароцкер Л.Е. Правильно использовать заключение экспертизы на предварительном и судебном следствии // Социалистическая законность, 1965. – № 8. – С. 31.
6. Палиашвили А.Я. Правовые проблемы экспертизы в советском уголовном процессе. – Тбилиси, 1968.
7. Ульянова Л.Т. Оценка доказательств судом первой инстанции. – М.: Госюриздат, 1959. – С. 62-93.

Арешонков В.В., Палкін О.В.

СТАТУС КЕРІВНИКА СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ УСТАНОВИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

На даний час у кримінальному процесі серед невирішених проблем теоретико-прикладного характеру залишається проблема відсутності в чинному кримінальному процесуальному законодавстві окремих норм щодо статусу керівника судово-експертної установи.

У різний час вчені неодноразово наголошували на необхідності законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із повноваженнями керівника судово-експертної установи в Україні. Проте, на даний час, коли наразі актуальним є питання вдосконалення існуючого законодавства щодо здійснення кримінального судочинства в Україні та реформування правоохоронної системи в цілому, існує необхідність акцентування уваги на необхідності вирішення в тому числі й вказаної вище проблематики.

Якщо судова експертиза проводиться в експертній установі, то неминуче з'являється особа керівника такої установи, як посередника між особою, яка призначила експертизу, і експертом. Цілком очевидно, що залучення експерта – працівника державної експертної установи стороною захисту на договірних умовах, також не може бути здійснено без участі

бактеріального виявлення потожирового сліду і була розроблена методика, заснована на протилежному принципі, в якій потожирову речовину використовували як живильне середовище для розвитку внесених способів виявився більш вдалим та зручним. Його почали застосовувати в сучасній дактилоскопії [1].

Новий мікробіологічний метод виявлення латентних слідів папілярних візерунків заснований на здатності штаму *Acinetobacter calcoaceticus* розмножуватися, утилізуючи потожирову речовину (див. рис. 1, 2).

Рис. 1. Чашка Петрі зі штамом *Acinetobacter calcoaceticus*.

Рис. 2. Штам *Acinetobacter calcoaceticus*.

Таким чином, при контакті бактерій зі слідом за певних умов вони розмножуються і утворюють колонії на гребнях папілярних ліній. У результаті цього зростання папілярні лінії в слідах стають видимими. Об'єкт-носії зі слідом щільно прикладають до 3%-ого агарового гелю в чашці Петрі, а потім заливають розтопленням 2%-вим гелем ($T = 50^{\circ}\text{C}$), що містить бактерії (до 9 мл агару додають 1 мл фосфатного буфера з 2×10^9 клітин *Acinetobacter calcoaceticus*) і перемішують. Після твердіння гелю чашку поміщають в термостат і витримують при температурі 30°C близько 48 год. Потім верхній шар гелю акуратно знімають і поміщують на спеціальну плівку для зв'язування гелю (GelBond film, FMC Corporation, Rockland, Maine, USA) і висушують. Для посилення контрасту між слідом і фоном гелю проводять обробку барвниками для білка (0,1 г нафталінового чорного 12В у суміші з 40 мл метанолу, 10 мл крижаної оцтової кислоти і 50 мл дистильованої води). Потім гель промивають сумішшю метанол - крижана оцтова кислота - дистильована вода (5:1:5) і знову висушують, папілярний візерунок сліду виявляється у вигляді темно-синіх ліній на блідо-блакитному фоні [2].

Отже сучасний стан розвитку судової дактилоскопії характеризується запровадженням нових більш досконалих методів дослідження, що сприяють розширенню ідентифікаційного поля об'єкта і тим самим підвищенню ефективності розслідування кримінальних правопорушень.

Яковенко О.М.

МІКРОБІОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ПАПІЛЯРНИХ ВІЗЕРУНКІВ

Дактилоскопічна експертиза є дуже важливою при розслідуванні кримінальних правопорушень, адже в більшості випадків особу правопорушника встановлюють саме за допомогою виявлених на місці події слідів папілярних візерунків. Проблемні питання дактилоскопії досліджувались такими вченими як: Н.І. Клименко, Я.Ю. Кондратьєва, М.В. Салтевский, Т.Н. Сидорик, Н.П. Майліс, Є.А. Разумов, Н.П. Молибога, О.В. Шведова та ін.

Дослідження слідів папілярних візерунків завжди велося за двома напрямками:

- вдосконалення і пошук нових більш ефективних методів виявлення папілярних візерунків;

- встановлення нових окремих ознак (деталей) папілярних візерунків для ототожнення особи і оцінка їх ідентифікаційної значущості.

Як показує практика, на місці події особа правопорушника здебільшого залишає невидимі або слабовидимі сліди папілярних візерунків. У зв'язку з цим виникає необхідність в їх ефективному виявленні. Тому пошук нових, більш досконалих методів виявлення папілярних візерунків, є важливою складовою судово-експертної діяльності.

В даний час розробляються сучасні реактиви для якісного виявлення слідів рук, що дозволяють отримувати чіткий малюнок папілярних візерунків на кольорових і ребристих поверхнях, потожирові сліди з великим терміном давності утворення, а також сліди, які зазнали впливу зовнішнього середовища.

На шкірі людини є чимало видів бактерій, властивих людині як в нормі, так і при різних видах патологій, які разом з потожировою речовиною переносяться на слідосприймаючу поверхню, утворюючи папілярні візерунки. У зв'язку з цим науковцями було розроблено відносно новий метод виявлення невидимих та слабовидимих папілярних візерунків, а саме мікробіологічний (бактеріальний) метод. На думку багатьох вчених він є дуже перспективним. Про можливість отримання «бактеріальних відбитків» при контакті пальців з поживним агаром вперше повідомлялося ще в 40-х рр. Спочатку цей метод застосовувався шляхом перенесення відображення сліду на поживне для мікрофлори шкірних покривів людини середовище. У зв'язку з цим утворювалась колонія бактерій і папілярні лінії ставали видимими. Однак для отримання повного, придатного для ідентифікації потожирового сліду перед контактом з агаром він повинен знаходитися в теплому вологому середовищі. На підставі такого обмеження деякі криміналісти вважали, що метод виявлення слідів папілярних візерунків за допомогою бактерії взагалі непридатний для практичного використання. Тільки більш ніж через 40 років криміналісти повернулися до ідеї

керівника установи [3, с. 212].

Керівник експертної установи розглядає отримані матеріали і доручає відповідному структурному підрозділу установи організувати проведення експертизи. При цьому він може безпосередньо призначити експерта та встановити строк виконання експертизи або передати вирішення цих питань заступнику керівника установи чи керівникові підрозділу. Також керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу), в залежності від складності дослідження, з урахуванням експертного навантаження фахівців, встановлюється строк проведення експертизи. Керівник також виконує багато інших організаційних та розпорядчих функцій.

Тобто, в будь-якому випадку, в цих правовідносинах діє ще й керівник установи із своїми правами і обов'язками, які, по суті, мають не тільки адміністративний, а й процесуальний характер. Разом з тим у чинному КПК України, на відміну від (ст. 198 КПК 1960 р.), жодної вказівки на особу такого суб'єкта немає, хоча для порівняння щодо керівника органу досудового розслідування містяться (п. 8 ст. 3 та ст. 39 чинного КПК України) [1].

Одним із варіантів пояснення такої ситуації може бути те, що тривалий час окремими процесуалістами і криміналістами висловлювалась думка, згідно з якою керівник судово-експертної установи не є учасником кримінального судочинства, а його процесуально-правовий статус повністю залежить від органу або особи, що призначила судову експертизу, а також про те, що керівник експертної установи діє як посадова особа, а не як суб'єкт процесу.

У зв'язку з цим, більшість існуючих наукових праць присвячені вивченню саме особи експерта. В них містяться висновки щодо самостійності останнього, наголошується на необхідності розширення прав і обов'язків експерта, їх конкретизації. При цьому керівникові судово-експертної установи відводилася другорядна роль при призначенні та організації виконання судових експертиз.

На нашу думку, така позиція є хибною оскільки фактично саме керівник установи виконує необхідні організаційні функції, пов'язані з проведенням експертиз безпосередньо експертами, серед яких: прийняття експертиз до виконання, повернення їх з причин вказаних в КПК та у відомчих нормативно-правових актах; контроль термінів виконання експертиз і, в певній мірі, їх якості; організація проведення комісійних або комплексних експертиз експертами ввіреної установи, а також міжвідомчих експертиз; задоволення клопотань як від сторони сторін кримінального провадження, так і від експертів.

Відсутність процесуальної регламентації повноважень керівника судово-експертної установи залишає невизначеним питання їх розмежування на процесуальні та непроцесуальні (адміністративні, господарчі тощо).

Під процесуальними повноваженнями керівника експертної установи розуміється сукупність його прав і обов'язків як учасника кримінально-процесуальної діяльності, що характеризується, як справедливо зазначає Р.Д. Рахунов, тим, що її учасники: а) діють на основі кримінально-процесуального закону; б) мають певні права і обов'язки; в) вступають у кримінально-процесуальні відносини з іншими учасниками процесу [4, с. 19].

Оскільки діяльність керівника пов'язана із організацією проведення експертиз, містить всі перераховані ознаки, – ми вважаємо, що у кримінальному процесуальному законодавстві повинен бути визначений статус такої особи, в тому числі шляхом закріплення його повноважень у цій галузі.

Деякі автори пропонують ввести норми щодо статусу та повноважень керівника судово-експертної установи до чинного КПК України, проте, на нашу думку, не варто перевантажувати новий КПК такими статтями. Такі повноваження потрібно передбачити в окремому законі, яким були б визначені всі особливості судово-експертної діяльності, наприклад в Законі України «Про судово-експертну діяльність». До-речі, такий законопроект оприлюднений на сайті Міністерства юстиції України з метою його обговорення і отримання зауважень та пропозицій. В ньому є окрема стаття (стаття 23 «Керівник державної спеціалізованої експертної установи») в якій саме і передбачаються права та обов'язки керівника такої установи. Проте необхідно зауважити, що дана стаття потребує свого доопрацювання та певного уточнення.

Таким чином на сьогодні статус керівника судово-експертної установи в кримінальному процесуальному законодавстві України не визначений, а його повноваження регламентуються наказами та інструкціями різних відомств, які до того ж містять деякі відмінності. Тобто до цього часу дане питання залишається відкритим та потребує свого подальшого законодавчого вирішення.

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 7 квіт. 2010 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 200 с. – (Кодекси України).
2. Рахунов Р.Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности по советскому праву / Рахунов Р.Д. – М. : 1961. – 277 с.
3. Щербаковський М.Г. Нормативне регулювання використання спеціальних знань у новому Кримінальному процесуальному кодексі України / М.Г. Щербаковський, С.О. Торопов // Право і безпека. – 2012. – № 4. – С. 212.

замикання у ланцюгах навантаження або живлення електромережі.

Внутрішні аварії більш різноманітні, зазвичай бувають викликані пошкодженнями діодів.

Аварії, спричинені виходом з ладу діодів через електричний або тепловий пробій, як правило, є «найбільш важким», оскільки супроводжуються протіканням аварійних струмів великих значень у електричному колі схеми, де цей процес відбувається. Необхідно також зазначити, що пробій діоду може призвести, як до перетворення його з напівпровідника на звичайний провідник так і до розірвання ланцюга електричного кола. На діодному блоці (випрямляч), який встановлений у генераторі змінного струму контактні пластини виводів діодів та їх корпуси можуть мати опалення або деформації, що виникають при термічному впливі, що вказує на значний ступінь їх нагріву. При вимірюванні їх провідності за допомогою мультиметра можуть бути встановлені факти втрати напівпровідності, при цьому, відбувається протікання струму від акумуляторної батареї до обмоток статора генератора, що є найбільш небезпечним пошкодженням. На контактних кільцях ротору генератора можуть бути наявні нашарування сірого кольору у вигляді прямокутних плям, що є відбитками від місць пригоряння контактних щіток і це вказує на протікання електричного струму крізь обмотку індуктора ротора генератора у той час, коли цей ротор не обертався.

Потрібно зазначити, що в управлінні генератора може бути застосований електронний блок керування його роботою. В якому розташована монтажна плата, на якій змонтовано елементне обладнання, що складається з безлічі електронних приладів (компонентів), а саме: напівпровідникові діоди, транзистори, тиристори, резистори і конденсатори та мікросхеми.

У розпеченому стані інтегральна мікросхема аналогічно резистору може стати джерелом запалювання оточуючих комплектуючих елементів і конструкційних матеріалів, в тому числі й електронного блоку управління.

Тому при проведенні судових експертиз та експертних досліджень необхідно комплексно досліджувати як пошкоджені електронні прилади елементної бази досліджуваного блоку управління, так і проводити дослідження подібних елементів аналогічного блоку шляхом проведення випробувань їх при номінальних і позамежних режимах роботи.

Список використаних джерел

1. Китаев В.В. и др. Электропитание устройств связи. – М.: Связь, 1975. – 328 с.
2. Костарев Н.П., Черкасов В.Н. Методы оценки пожарной опасности электроустановок: Уч. пособие. – М.: Академия ГПС МЧС России, 2002. – 107 с.
3. http://autumn.ru/skoda-octavia/skoda-8834-10.m_id-713.m_id2-745.html.

пропрацювати тривалий час без несправностей.

У той же час, для забезпечення нормальної (безвідмовної) роботи згаданого електрообладнання потрібно чітко слідувати інструкції заводу виробника, залежно від прийнятого конструктивного рішення щодо забезпечення працездатності такого електрообладнання у режимах зарядження акумуляторної батареї, витрати накопиченої електроенергії в ній тощо.

Однак, практика показує, що оснащення складними електронними пристроями регулювання роботи електрообладнання, у тому числі й транспортних засобів створює не тільки позитивні моменти в частині використання їх функцій, в тому числі і багатофункціональності, а й створює більше передумов для відмов у роботі, а саме несправностей, які в деяких випадках можуть не тільки приводити до виходу з ладу окремих вузлів, деталей і агрегатів, а й створювати умови для виникнення пожеж.

Однією з пожежебезпечних ділянок на транспортних засобах, як показує практика, є силовий провід, за допомогою якого здійснюється зарядка акумуляторної батареї, а утворені на цьому проводі оплавлення, що, як правило, виникають вже після термічного пошкодження ізоляції багато експертів визнають за ознаки первинного короткого замкнення і помилково встановлюють причину пожежі, як таку, що пов'язана з її виникненням на цій ділянці.

Відповідно до прийнятого конструктивного рішення, під час, коли генератор на транспортному засобі не працює, струм за вказаним проводом не повинен протекати. Проте вищеописані термічні пошкодження ізоляції вказаного проводу свідчать про те, що під час роботи генератора виникають і аномальні режими його роботи.

Необхідно зазначити, що згідно з керівництвом з обслуговування автомобілів Шкода [3] передбачено перелік особливих вимог щодо заходів безпеки, з яких видно, що експлуатація генератора змінного струму на транспортному засобі потребує уважного ставлення до його використання у тому числі і при проведенні електромонтажних робіт з підключення його до бортової електромережі цього транспортного засобу.

Наявність великих перехідних опорів у з'єднаннях цього проводу, як з клемою + генератора, так і акумуляторної батареї з технічної точки зору не відповідає деяким визначеним заходам безпеки.

Тому при перетворенні виробленого генератора змінного струму у постійний струм існує діодний блок, який розташований у задній частині генератора. Діод – пристрій з двома контактами, який дозволяє електричному струму протікати через нього в одному напрямку.

Але у процесі експлуатації електричних систем на автомобілях з вищеозначеними електронними приладами можуть виникати різні види аварійних режимів їх роботи.

Основні види таких аварійних режимів можна розділити на дві групи: зовнішні і внутрішні. До зовнішніх аварій, як правило, відносять короткі

Арович Д.В.

ТЕОРИЯ ТА ПРАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Експеримент у широкому значенні цього слова – це повторюване багато разів при різних, заздалегідь заданих умовах, цілеспрямоване проведення якого-небудь випробування, проби, досвіду.

Реалізація його проходить шляхом дії на досліджуваній об'єкт або процес і може мати на меті підтвердження або спростування наявної гіпотези, встановлення природи явища, його сутності, ймовірних шляхів керування ним тощо.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних і практичних напрацювань щодо застосування експертного експерименту при проведенні криміналістичних експертиз та наданні правоохоронним органам науково-обґрунтованих рекомендацій щодо використання експертного експерименту в експертній практиці.

Експеримент – це метод емпіричного рівня наукового пізнання, спосіб чуттєво-предметної діяльності, коли явища вивчають за допомогою правильно обраних чи штучно створених умов, що забезпечують перебіг у чистому вигляді тих процесів, спостереження за якими необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами.

Як метод пізнання експертний експеримент широко використовується при вирішенні як ідентифікаційних, так і неідентифікаційних криміналістичних завдань.

При ідентифікації об'єктів за їх відображеннями експеримент проводиться для вивчення особливостей механізму утворення слідів.

У неідентифікаційних дослідженнях експеримент використовується при вирішенні придатності об'єкта для виконання певних дій, встановлення природи об'єкта (наприклад, речовини), а також вирішенні питань, пов'язаних із взаємодією механізмів (частин) об'єкта.

Аналіз практики проведення судових, зокрема криміналістичних, експертиз свідчить, що в більшості з них застосовується експертний експеримент.

Метою експертного експерименту є:

- встановлення конкретного факту та причинного зв'язку між фактами, явищами;
- отримання зразків для порівняльного дослідження;
- встановлення дефектів досліджуваних об'єктів, які необхідно враховувати під час проведення експертизи;
- дослідження властивостей сліду;
- встановлення причин та умов технічного характеру, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень.

Надзвичайно важливе значення в процесі емпіричного наукового дослідження мають експериментальні методи, які являють собою певну систему пізнавальних операцій, пов'язаних з дослідженням об'єктів у

спеціально створених для цього умовах, які сприяють виявленню, вимірюванню, порівнянню їх властивостей та зв'язків.

Одними з основних вимог при проведенні експертного експерименту для одержання зразків є проведення його в умовах максимально наближених до тих, за яких виник досліджуваний слід та неодноразове його проведення.

Тільки після вивчення умов слідоутворення експерт може приступити до одержання зразків для порівняльного дослідження.

Отже, експериментальний метод дослідження застосовується у діяльності органів внутрішніх справ з попередження та розслідування кримінальних правопорушень.

Завданням експериментального дослідження є не тільки отримання порівняльних зразків, але й виявлення та фіксація властивостей ідентифікуючого об'єкта та їх відображень в ідентифікованому.

Потрібно дотримуватись рекомендацій щодо більш ефективного використання експертного експерименту, що підвищує повноту і наукову обґрунтованість висновків експертів.

Дані знання можуть бути використані як при удосконаленні професійних навичок в експертній практиці, так і при підготовці експертів-криміналістів в галузі криміналістики та судової експертизи.

Бабкина Е.П., Коробко И.С.

К ВОПРОСУ ВЫЯВЛЕНИЯ ВРАЧЕБНЫХ ОШИБОК ХИРУРГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ ПРИ ПРОВЕДЕНИЯ КОМИССИОННЫХ СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКИХ ЭКСПЕРТИЗ

Введение. Изучение диагностических и тактических ошибок, а также их последствий у лиц с травматическими повреждениями органов имеет большое практическое значение, в том числе для снижения уровня летальности. Особенно это актуально при травмах живота, которые занимают третье место среди травматических повреждений после черепно-мозговой и сочетанной травм [1, 2]. В структуре механических повреждений брюшной полости 56% приходится на повреждения печени, 24-42% – на тонкую кишку, забрюшинная гематома встречается в 5-10% наблюдениях [3, 4]. По литературным данным в группе открытых повреждений брюшной полости преобладают колото-резаные ранения (80%), а также огнестрельные ранения, которые характеризуются повреждениями паренхиматозных органов. За последнее время наблюдается также увеличение количества закрытых повреждений живота, которые сопровождаются нарушением целостности внутренних органов [5].

Цель работы: провести анализ и обобщить опыт проведения комиссионных судебно-медицинских экспертиз при установлении дефектов оказания медицинской помощи врачами хирургического профиля.

експертизи, ексгумації трупа, не було повернуто справу з судів на повторне розслідування через неясну судово-медичну експертизу.

Поряд з цим, варто зауважити, що з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК), який набув чинності 19.11.2012 року, проведення судово-медичних досліджень (експертиз) на базі Інституту нейрохірургії імені акад. А.П. Ромоданова НАМН України було заборонено. Це пов'язано з тим, що згідно з новим КПК України судово-медичними експертами проводяться лише судово-медичні експертизи, а судово-медичні дослідження вже не призначаються. Згідно зі ст. 69 Закону України «Про судову експертизу» експертом є особа, яка має право на проведення експертизи і яка внесена у Реєстр атестованих судових експертів. Також, згідно з вищезазначеним законом судово-експертна діяльність в Україні здійснюється державними спеціалізованими установами та відомчими службами, до яких належать: науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я, експертні служби Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України.

Оскільки Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України не відноситься до вищезазначених структур, то і експертизи на його базі вже припинені.

Але, враховуючи вищезазначені здобутки в цій роботі, рівень кваліфікації співробітників Інституту, належної оснащеності останнього сучасними методами дослідження, а також той факт, що за 43 роки у слідчих органів та суду жодного разу не було сумнівів щодо об'єктивності та обґрунтованості проведених судово-медичних експертиз на базі вказаного Інституту, дають нам підстави вийти з пропозицією про доцільність звернути увагу посадовців Міністерства юстиції, які керують питаннями судоустрою в Україні та МОЗ України розглянути можливість повернення на базу Інституту нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України судово-медичних експертиз, пов'язаних із черепно-мозковими травмами і закріпити їх як додаткову структуру, а може і сприяти спеціалізованому центру при Бюро судово-медичної експертизи з призначенням відповідного судово-медичного експерта, для виконання такого роду робіт.

Шмерего О.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБСТАВИН ВИНИКНЕННЯ АВАРІЙНИХ РЕЖИМІВ У ЕЛЕКТРООБЛАДНАННІ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА ДІЛЯНЦІ ГЕНЕРАТОР-АКУМУЛЯТОРНА БАТАРЕЯ

У більшості своїй коло електрообладнання транспортних засобів на ділянці генератор-аккумуляторна батарея є вельми невибагливим електрообладнанням, в них немає відкритих обертових вузлів, окрім генератора тому, при правильній експлуатації це електрообладнання може

начальник кримінального розшуку міста Києва підполковник міліції В. Кучинський майже завжди був присутній під час розтину, що давало можливість оперативно вирішувати низку питань правового характеру.

Дослідження (експертиза) цих трупів проводились кваліфікованими фахівцями з великим досвідом експертної роботи викладачами кафедри судової медицини НМУ імені О.О. Богомольця доцентами Шевчуком В.А., Лісовим А.С. і судово-медичним експертом Київського міського бюро судово-медичної експертизи Руденком В.М.

Така робота була абсолютно виправдана, оскільки одночасно вирішувалось декілька питань: по-перше, давалась кваліфікована оцінка черепно-мозковій травмі, яка була необхідна для відповідей на питання слідчих органів такі, як давність травми, механізм їх утворення, особливості її перебігу та інші, і по-друге – ці розтини були належним підґрунтям для виховання молодих спеціалістів – нейрохірургів і підвищення їх кваліфікації.

Кожний розтин являв собою невеличку науково-практичну конференцію, в якій приймали участь студенти НМУ ім. О.О. Богомольця, інтерни кафедри нейрохірургії НМАПО, нейрохірурги, аспіранти, наукові співробітники.

Ці роки були плідними і у науковій спрямованості.

Користуючись цим секційним матеріалом були захищені дисертації на здобуття вченого ступеню кандидата і доктора медичних наук (член-кор. Поліщук М.Є., академік Педаченко Є.Г., професор Малишева Т.А., канд. мед. наук Шамаєв О.М. та багато інших).

За цей період було опубліковано десятки статей і монографій.

Завжди поряд із судово-медичним експертом біля секційного стола стояли доктори наук, професори нейропатоморфологи Т.П. Верхоглядова, М.І. Шамаєв, клініцисти і вчені директора Інституту нейрохірургії академіки Ромоданов А.П., Зозуля Ю.А. і Педаченко Є.Г., які в будь-яку мить були готові допомогти вирішити питання клінічного і морфологічного характеру.

Всебічне повне клінічне обстеження хворих на черепно-мозкову травму з використанням сучасних методів дослідження (рентген діагностика, комп'ютерна томографія, лабораторні, інструментальні методи дослідження та інші) в поєднанні з розтином трупа, проведеним з високим професіоналізмом судово-медичного експерта давало можливість проведення судово-медичних експертиз в цих випадках на високому рівні.

За цей період нами був опрацьований величезний секційний матеріал, було проведено близько 3000 досліджень (експертиз) трупів осіб, які померли з різних обставин (автотравма, мототравма, рейкова травма, падіння з висоти та на площині, спричиненні тілесних ушкоджень – вбивства, вогнепальні поранення тощо).

Доказом позитиву цієї роботи можуть свідчити такі факти: за 43 роки експертної роботи не було жодного випадку призначення повторної

Матеріал и методы: При проведении экспертиз использовались подлинники медицинских документов (медицинские карты стационарного и амбулаторного больного, рентгенограммы, результаты консультаций, заключение судебно-медицинской экспертизы трупа и др.).

Результаты и их обсуждение. Проблема изучения поврежденных органов брюшной полости и забрюшинного пространства остается актуальной до сегодняшнего времени в связи с высоким уровнем летальности при данном виде травмы. В случаях изолированных повреждений живота летальность составляет от 5 до 10% и 20-30% при сочетанных повреждениях. Травма органов брюшной полости вызывает сложности при диагностике и лечении, особенно в случаях наличия синдрома взаимного отягощения (при сочетании травм органов брюшной полости с травмой головы, грудной клетки и комбинированных травмах и др.). При изучении вышеупомянутых повреждений также обязательно нужно учитывать влияние травматической болезни. Следует акцентировать внимание на то, что закрытая травма брюшной полости, как правило, имеет незначительные внешние повреждения (ссадины, кровоподтеки), удовлетворительный соматический статус (показатели артериального давления, пульса, дыхания) при наличии значительных повреждений органов брюшной полости. Могут также отсутствовать локальные изменения со стороны органов брюшной полости, что вызывает дополнительные трудности при диагностике травм живота.

При анализе комиссионных судебно-медицинских экспертиз было установлено, что в последнее время возросло количество экспертиз, проводимых в случаях обращения граждан в судебные органы с исками о возмещении ущерба, причиненного ненадлежащим оказанием лечебной или диагностической помощи врачами хирургического профиля. Наиболее частыми вопросами, которые ставились на разрешение следственными органами перед экспертами при проведении данного вида экспертиз были следующие: во-первых, установление наличие дефектов оказания медицинской помощи, во-вторых, установление наличия причинно-следственной связи между причиненными телесными повреждениями и наступлением смерти потерпевших, а также связи между действиями или бездействием медицинского персонала и наступившим вредом здоровья; вопросы определения степени утраты общей и профессиональной трудоспособности, необходимости в дополнительном питании или средствах ухода, правильности и обоснованности назначения лекарственных средств и многие другие. В зависимости от характера вопросов и имеющейся у больного патологии, в комиссию кроме судебно-медицинских экспертов приглашались врачи той или иной специальности, которые имеют большой опыт практической работы и теоретические знания (хирурги, анестезиологи и др.).

Среди проанализированных нами 28 случаев в 6 из них было установлено наличие существенных дефектов при оказании медицинской

помощи, находящихся в прямой причинно-следственной связи с наступившими осложнениями.

Как показывает экспертная практика, при расследовании гражданских дел, возбужденных по поводу возмещения вреда здоровью, причиненного медицинскими работниками возникает множество сложностей. В некоторых случаях это связано также с заблуждениями пациентов, которые высказывают необоснованные претензии в связи с тем, что не имеют представления о специфических трудностях медицинской профессии и возможностях современной медицины. Хотя иногда наблюдаются и врачебные ошибки, в результате которых выявляются дефекты оказания медицинской помощи, вследствие чего наблюдаются неблагоприятные исходы лечения отдельных заболеваний. Проведенный анализ показал, что, несмотря на небольшое количество больных с травмой органов брюшной полости в процентном отношении к общему числу травмированных, сохраняется высокая летальность при данном виде повреждений в большинстве случаев из-за сложности диагностики вышеописанной патологии.

Выводы. В связи с вышеизложенным мы рекомендуем: во-первых, совершенствование проведения методической работы среди врачей, во-вторых, проведение тематических конференций с разбором врачебных ошибок и их профилактикой; организацию взаимодействия между органами здравоохранения, судебно-медицинской экспертизой и судебными органами с целью повышения оказания квалифицированной медицинской помощи населению и уменьшения количества осложнений.

Список использованных источников

1. Антонюк М.Г. Помилки і ускладнення при лікуванні закритої торакоабдомінальної травми на госпітальному етапі / М.Г. Антонюк // Український журнал екстремальної медицини. – 2005. – №2. – С. 24-28.
2. Амирова А.А. Травма паренхиматозных органов брюшной полости и забрюшинного пространства: эхографические аспекты диагностики в выборе тактики хирургического лечения: дис. ... канд. мед. наук: 14.00.27 / А.А. Амирова. – М., 2008. – 184 с.
3. Мусин В.М. Лечение открытой травмы поджелудочной железы с применением воздействия сверхнизких температур (экспериментальное исследование): дис. ... канд. мед. наук: 14.00.27 [Электронный вариант] / В.М. Мусин. – М., 2009. – 119 с.
4. Пушков А.А. Сочетанная травма / А.А. Пушков. – Ростов-на-Дону.: Феникс, 1998. – 320 с.
5. Соседко Ю.И. Судебно-медицинская диагностика бессимптомно протекающей патологии пищеварительного тракта / Ю.И. Соседко, В.В. Самчук // Судебно-медицинская экспертиза. – 2000. – № 5. – С. 7-10.

оптимального алгоритму дослідження;

- типологізації економічних досліджень з метою уніфікування експертних методик;
- оптимізації процесу використання інформаційних масивів під час проведення експертних досліджень.

Отже, на сучасному етапі при створенні автоматизованих інформаційно-пошукових систем для вирішення задач судових експертиз необхідно запроваджувати нові підходи, наукові розробки у галузі інформаційних технологій. Одним з можливих шляхів вдосконалення процесу формування інформаційних масивів для забезпечення потреб судово – експертної діяльності є створення інформаційної бази експертних прецедентів.

Список використаних джерел

1. Аркуша, Л. І. Проблеми взаємодії та інформаційного забезпечення правоохоронних органів у боротьбі з економічною організованою злочинною діяльністю / Л. І. Аркуша // Інформаційне забезпечення протидії організованій злочинності / [Збір. наук. статей] ; За ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. – Бібліотека журналу «Юридичний вісник». – Одеса : ФЕНИКС, 2003. – С.109–117.
2. Сегай М. Я. Типология экспертных задач / М. Я. Сегай // Криминалистика и судебная экспертиза. — К., 1988. — Вип. 37. — С. 9–18.
3. Ашерев А. Т. Судебно-эргономическая экспертиза несчастных случаев в системах «человек-техника-среда» : монография / А. Т. Ашерев, В. В. Сабадаш. — Х. : Современная печать, 2008. — С.253.
4. Капустник К.В., Губанова І.В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експертиз / К. В. Капустник, І. В. Губанова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. - Випуск 9. – С. 462-465.

Шевчук В.А., Ергард Н.М., Малишева Т.А., Ворошилов К.Ф.

ЩОДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТРУПІВ В УМОВАХ ДІЮЧОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У 1970 році згідно з розпорядженням по прокуратурі міста Києва відповідно до Кримінально-процесуального та Кримінального законодавства України з погодженням МОЗ України була виділена ставка судово-медичного експерта для дослідження (експертизи) трупів осіб, які померли від черепно-мозкової травми в Інституті нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова НАМН України, використовуючи базу моргу вказаного Інституту.

Дослідження (експертизи) цих трупів проводились за відома представників слідчих органів. Про кожний випадок смерті від черепно-мозкової травми повідомлялось прокурору-криміналісту Л. Глузову, а

альтернативні, умовні) [4, с.464].

Інформаційну модель наведено у схемі 1.

Схема 1

Структурна модель інформаційної бази даних експертних прецедентів

За умови постійного оновлення такої бази в ході експертної практики можливим є створення банку даних стосовно практичних шляхів розв'язання типологізованих експертних завдань. Крім того, подібна динамічна інформаційна модель дає змогу відслідковувати вирішення суперечливих питань, що виникають під час проведення конкретних видів судових експертиз. Використання інформаційної бази експертних прецедентів дасть змогу:

- підвищити якість експертних досліджень;
- скоротити строк виконання експертиз за рахунок прискорення процесу обрання конкретного алгоритму дослідження;
- визначити напрямки вдосконалення існуючих експертних методик або розроблення нових.

Комплексне застосування інформаційних джерел дозволяє сформувати інтегровану інфологічну модель інформаційного забезпечення експертної діяльності, схему якої наведено у додатку 3.

Запропонована інтегрована інфологічна модель інформаційного забезпечення експертних досліджень сприятиме:

- удосконаленню процесу проведення експертиз за рахунок обрання

Банах Л.О., Прокопенко Ю.О.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПОРІВНЯЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Найбільший ефект застосування спеціальних знань при проведенні слідчих (розшукових) дій досягається у випадках, коли їх використання є органічною частиною дій самого слідчого. Слідчий через специфіку освіти і професійної підготовки, має спеціальні знання в галузі криміналістичної техніки, тактики і методики розслідування корупційних злочинів. Цих знань йому найчастіше достатньо для кваліфікованого провадження слідчої (розшукової) дії із застосуванням нескладних науково-технічних засобів з метою виявлення, фіксації і вилучення слідів та інших об'єктів, а також застосування додаткових засобів фіксації перебігу та результатів слідчих (розшукових) дій.

Наявність як суб'єктивних так і об'єктивних причин, не завжди дозволяє слідчому досягати необхідних результатів. В таких випадках для участі в слідчих (розшукових) діях необхідно залучати відповідних спеціалістів.

Спеціаліст може брати участь і в отриманні зразків для експертизи (ст. 71, 245 КПК України).

Участь спеціаліста в отриманні експериментальних зразків може виражатися в таких формах:

- консультування слідчого з якого-небудь питання отримання зразків;
- надання слідчому практичної допомоги в процесі отримання зразків шляхом виконання окремих дій з їх виготовлення, упакування тощо.

У процесі підготовчих дій перед отриманням експериментальних зразків спеціаліст може допомогти слідчому розв'язати загальні питання:

- визначити, які зразки потрібні й у якій кількості;
- визначити необхідні технічні засоби для отримання зразків і допомогти в їх отриманні;
- визначити, які необхідні умови для отримання зразків і надати допомогу розробці й підготовці цих умов.

Варто особливо підкреслити роль спеціалістів у визначенні умов отримання зразків і розробці цих умов. Від того, наскільки подібними виявляться умови отримання зразків і умови походження досліджуваного об'єкта, залежить успіх експертизи. Дану обставину особливо потрібно враховувати при розробці умов отримання експериментальних зразків почерку, оскільки почерк являє собою складну систему письмово-рухових навичок людини, які не завжди одержують повне відображення в рукописі у вигляді ознак. Якщо умови письма були звичайними, то їх дуже складно розпізнати за отриманим текстом рукопису. Тому важливо визначити умови отримання зразків, а також відпрацювати їх для кожного конкретного випадку.

При отриманні зразків у слідчого можуть виникнути різні питання,

вирішенню яких зможе допомогти спеціаліст (наприклад, про правильність проведення окремих технічних дій). За дорученням слідчого спеціаліст може провести окремі дії (наприклад, продиктувати певний текст), а також провести спеціальні спостереження отримання зразків і в процесі цього з'ясувати питання, які цікавлять його.

Допомога спеціаліста має важливе значення при оцінці результатів отримання зразків, яка полягає в тому, що він визначає, чи відповідають отримані зразки вимогам для проведення експертизи.

Безчастна А.В.

ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

Боротьба зі злочинністю на всіх етапах розвитку суспільства є однією з найактуальніших проблем. Зараз в Україні доволі складна криміногенна ситуація, високий рівень злочинності. Досить просте виготовлення холодної зброї, можливість її прихованого носіння, швидкість і безшумність використання, зумовили широке поширення різних видів холодної зброї у населення. Одним з головних дійових суб'єктів цього процесу є правоохоронні органи України, чітка і своєчасна робота яких із запобігання та розслідування кримінальних правопорушень значною мірою визначає характер суспільних відносин.

Проблемам криміналістичного дослідження холодної зброї впродовж останніх п'ятдесяти років, в цілому, приділялася достатня увага вчених-криміналістів. На даний час практично сформувалося самостійне криміналістичне вчення про холодну зброю як галузь криміналістичної техніки. Найбільший внесок у цю галузь криміналістичної науки внесли А.Г. Єгоров, В.М. Плєскачевський, А.С. Подшибякин, А.Н. Самончик, Є.Н. Тихонов, В.В. Агафонова, А.С. Винниченко, А.М. Герасимова, Ю.П. Голдованський, О.С. Железняк, А.І. Железняков, Д.С. Коровкин, Е.М. Тихонов, А.І. Устинов, В.В. Філіпов. У їх працях розроблені поняття і класифікація холодної зброї, простежується її еволюція, описані основні види і типи, розглянуті правові та теоретичні проблеми слідчого огляду, експертного дослідження та оцінки холодної зброї.

Мета статті полягає у дослідженні історичних аспектів виникнення холодної зброї та закономірностей її розвитку в Україні.

Холодна зброя виникла в епоху палеоліту й була незмінним атрибутом всієї історії розвитку людського суспільства. Окремі зразки холодної зброї, такі як ніж, кийок та інші, й досі залишаються частиною спорядження військовослужбовців деяких родів військ. Серед найпоширеніших груп холодної зброї, що перебували в Україні у різні історичні епохи, переважають такі зразки ріжучої та рублячої зброї, як ножі, мечі, шаблі, сокири та інші.

Писемні джерела засвідчують, що ножі, як правило, використовувались при єдиноборствах і самообороні. Вони були також на

діагностичних питань під час розслідування слідчому потрібно отримати інформацію з декількох інформаційних масивів узагальнити її, проаналізувати і лише потім використовувати під час розслідування [1, с. 115].

Проте, такий спосіб формування та наповнення інформаційних масивів має низку слабких місць, до яких слід віднести:

1) окрему реєстрацію криміналістично-значущої інформації про подію злочину, осіб до нього причетних та ін., а також відсутність в інформаційних масивах інформації про зв'язки між облікованою інформацією;

2) необхідність узагальнення (аналітичної обробки) даних, що знаходиться в різних інформаційних системах (масивах) для використання під час експертної діяльності.

Тому цілком виправданим є питання необхідності розробки наукових основ для формування інформаційних масивів для забезпечення потреб судово – експертної діяльності. Як один зі шляхів вирішення цієї проблеми можна запропонувати створення інформаційної бази експертних прецедентів.

Адже, система інформаційного забезпечення покликана допомагати розв'язувати важливу проблему типології експертних завдань – принцип їх оптимізації, тобто оптимальне використання структурних елементів експертних завдань з метою достовірного пізнання за допомогою спеціальних знань обставин справи. Функціонування експертної діяльності як окремої інформаційної системи неможливо без існування різноманітних інформаційних баз даних програм автоматизованого пошуку інформації з використанням комп'ютера. Подібні бази даних формуються в експертній установі та використовуються під час виконання експертиз залежно від змісту експертного завдання. Насамперед це систематизована база законодавства та база даних, що містить затверджені й зареєстровані різноманітні експертні методики [2, с.9].

Сучасні дослідники наголошують на необхідності створення інформаційної бази експертних прецедентів. На можливість застосування дії «пошук прецеденту» в алгоритмі діяльності експерта вказують А. Т. Ашеров і В. В. Сабадаш [3, с.145]. На наш погляд, подібний підхід дійсно можна застосувати під час виконання широкого кола судово-експертних досліджень. Тобто необхідно створити бази даних експертних досліджень, пов'язаних з розв'язанням конкретних ситуативних завдань, що стосуються проблемних питань при проведенні різних видів експертиз.

Інформаційна модель цієї бази повинна містити такі параметри:

- перелік експертних завдань, типологізованих за змістом проблемних питань, що виникають під час проведення експертиз;
- необхідні об'єкти досліджень;
- уніфіковані алгоритми розв'язання наведених завдань;
- можливі варіанти експертних висновків (категоричні, ймовірні,

переміщення транспортного засобу по сніговому настилу, які залишаються під автомобілем і, як правило, втрачаються під час опадів у вигляді снігу навколо транспортного засобу, або просто затоптуються свідками чи особами, які надають першу допомогу. Фіксацію вказаних слідів необхідно проводити за правилами судової фотографії, тобто з обов'язковим використанням масштабної лінійки, і правильною фіксацією в протоколі ОМП і на схемі.

В зимовий період, нерідко сліди залишаються на сніговому накаті або на льоду, і при зміні погодних умов можуть з часом бути втрачені, або при різному освітленні стають невидимими. Тому важливим фактором є час прибуття спеціаліста на місце події. За вказаних умов необхідно ретельно оглядати місце події по спіралі, тобто при освітленні тих чи інших ділянок дороги під різними кутами з метою виявлення слабовидимих слідів.

Як показує практика, фіксація таких слідів і розташування об'єктів проводиться фахівцями, які мають спеціальні знання в галузі транспортної трасології.

Список використаних джерел

1. Галаса П.В. Експертний аналіз дорожньо-транспортних пригод [Текст]: Посібник для спеціалістів та водіїв-аматорів / П.В. Галаса, В.Б. Кисельов, А.С. Куйбіда та ін.; За заг. ред. П.В. Галаси; Український центр післяварійного захисту «ЕКСПЕРТ-СЕРВІС». – К., 1995. – 190 с.: іл.

2. Транспортно-трасологическая экспертиза по делам о дорожно-транспортных происшествиях (диагностические исследования) [Текст]: Пособие для экспертов, следователей и судей. – М.: ВНИИСЭ, 1988. – Вып. 1.

Шевченко О.В.

СТВОРЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

При створенні автоматизованих інформаційно-пошукових систем для вирішення задач судових експертиз слід враховувати, що одним з головних питань при формуванні інформаційних систем (масивів) є визначення критерію, основи побудови масиву. На теперішній час інформаційні системи, в тому числі і призначені для вирішення задач судово – експертної діяльності побудовані за окремими родовими (видовими) і індивідуальними ознаками: подій, людей, матеріалів, речовин, виробів, які мають значення для експертної діяльності. Зокрема це сама подія злочину, знаряддя вчинення злочину, особа злочинця, сліди злочину, предмети злочинного посягання, довідкова інформація щодо конкретних об'єктів та ін.

Така побудова інформаційних масивів дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед судовими експертами зокрема інформаційно-пошукові. Разом з тим, для отримання аналітичної інформації та вирішення

озброєнні цивільного населення. Зброя незможних верств (коси, ножі, вила, сокири) – це, як правило, предмети господарського призначення, що мали також захищати від нападів розбійників, хижих звірів, а також використовувались під час народних виступів (наприклад, «коліївщина» дістала назву від того, що основною зброєю повсталих був кіл). Ножі, зокрема захаявні, широко використовувались кримінальними елементами. Ножі, кинджали, кортики та інші подібні предмети озброєння використовують і в сучасному війську, їх історична цінність визначається змістом інформації про минуле, який вони містять: написами, зображеннями, технологією виготовлення, часом та місцем походження, іменами авторів та власників.

Процес становлення і розвитку холодної зброї можна поділити на певні етапи, які відображають рівень оволодіння зброєю суспільством, наукою та технікою за певний проміжок часу.

У цьому тривалому процесі становлення і розвитку зброї виділяють такі періоди й етапи [1].

1. Період зброї летальної дії з використанням безпосередньо мускульної сили людини:

– етап становлення холодної зброї з каменю, дерева, кісток;

– етап становлення металевий зброї з каменю, дерева, кісток, що метається безпосередньо рукою;

– етапи появи і розвитку холодної зброї і металевий зброї з металу (міді, бронзи, заліза).

2. Період зброї летальної дії з використанням енергії, акумульовані за допомогою додаткових (механічних) пристроїв:

– етап металевий з використанням енергії, акумульованої шляхом часткового чи повного обертання снаряда, що метається (бола, праща, списометалка);

– етап металевий зброї з використанням енергії, акумульованої за допомогою пружного (гнучкого) тіла: пружини, шнура тощо (лук, арбалет, аркебуза, рогатка, деякі види рушниць для підводного полювання і т.д.).

Вперше питання про створення самостійного криміналістичного вчення про холодну зброю було поставлено у 1975 році О.С. Подшибякіним. Автор обґрунтував необхідність цього вчення, показав його місце в системі криміналістики, визначив структуру і розробив його основні положення [2].

На даному етапі розвитку у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. №3 «Про судову практику у справах про викрадення та інше незаконне поводження із зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» наведено відповідне визначення холодної зброї, а саме: «До холодної зброї належить предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колочий, колоче-ріжучий, рублячий,

дробильний або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаку, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою»[1, с. 4]. В Україні експертиза холодної зброї у нормативно-правових відомчих актах, що регулюють судову-експертну діяльність, поряд з дослідженням знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікацією цілого за частинами віднесена до трасологічної експертизи [3].

Експертиза холодної зброї значно відрізняється від інших видів судової експертизи адже її теоретична основа все ще ґрунтується насамперед на положеннях кримінального права, слідчої та судової практики, часто залишаючи осторонь напрацювання базових наук [4].

Незважаючи на значну кількість матеріалів та публікацій з проблем холодної зброї, багато питань, пов'язаних з її криміналістичним дослідженням потребують уточнення та розв'язку.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частная теории / Белкин Р.С. – М., 1987. – С. 13-14.
2. Белкин Р.С. Криминалистика: учебный словарь-справочник / Белкин Р.С. – М.: Юристъ, 1999. – 268 с.
3. Бородин В.С. Вопросы теории и практики судебной экспертизы / В.С. Бородин, А.Я. Палиашвили. – М., 1963. – С. 180.
4. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Криміналістичне дослідження холодної зброї: Конспект лекцій. – К.: УкрДГПІ, 2013. – С. 10.

Бичкова С.С., Кашперська Т.Ц.

ВСТАНОВЛЕННЯ СУДОМ ФАКТУ РОДИННИХ ВІДНОСИН МІЖ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

Встановлення юридичних фактів у порядку окремого провадження має важливе значення, оскільки сприяє реалізації конституційних прав громадян, як-то: права на соціальний захист у разі втрати працездатності, годувальника, у старості, на захист власності, інтересів, які випливають із правового становища суб'єктів цивільних, сімейних, трудових та інших правовідносин. Найчастіше зацікавлені особи звертаються до суду за встановленням юридичних фактів, коли відсутні необхідні правовстановлюючі документи і судові рішення є єдиним засобом захисту їх інтересів з метою подальшої реалізації суб'єктивних прав. Від наявності чи відсутності юридичних фактів залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян [1, с. 3].

Серед інших юридичних фактів у порядку окремого провадження можуть бути встановлені факти родинних відносин між фізичними особами.

Як слушно зазначає Г.В. Чурпіта, аналіз норм сімейного та цивільного

засобом такі сліди залишені і де саме розташовані деталі на автомобілі, якими вони залишені. При наявності опадів часто такі сліди стають слабовидимими на дорожньому покритті, тому спеціалістам, які залучаються на ОМП, необхідно звертати увагу на деталі та частини кузова, які торкаються опорної поверхні і могли б залишити сліди на дорожньому покритті. При попутних зіткненнях сліди пошкодження дорожнього покриття, а також початок осипу ґрунту, дрібних уламків зруйнованого скла, як правило, необхідно шукати за 20 м, а то і на більшій відстані від кінцевого положення транспортних засобів. Якщо осип ґрунту, бруду, з нижніх частин транспортного засобу, як правило, осипається в місці зіткнення, то при попутних зіткненнях осип уламків скла може переміщуватись на 15-20 м у напрямку руху, в залежності від швидкості перед зіткненням, а то і більш. Як правило, при блокуючому попутному зіткненні осип скла розпочинається в момент роз'єднання транспортних засобів, тому в таких випадках необхідно виявляти сліди пошкодження дорожнього покриття, незначні сліди коліс, які утворились, або могли утворитись в момент незначного блокування коліс при зіткненні, які будуть розташовані до початку осипу зруйнованих частин та скла, не варто обмежуватись лише ділянкою дороги з видимими слідами та об'єктами.

При попутних, а також і при зустрічних зіткненнях, особливо коли взаємодіють транспортні засоби з великою різницею в масі, нерідко зруйновані частини транспортних засобів переміщуються у напрямку руху важчого з них. Особливо це трапляється у випадках коли взаємодіють наприклад вантажний автомобіль з велосипедом або моторолером. При таких зіткненнях нерідко осип переміщується на значні відстані від первинного місця контакту, а при зміні смуги руху бувають випадки коли весь осип переміщується і осипається в місці зупинки такого транспортного засобу. При таких зіткненнях важливо оглядати дорожнє покриття, або навіть і узбіччя, на значній відстані від кінцевого положення транспортних засобів, як в один так і в інший бік. При виявленні слідів коліс, взуття, слідів пошкодження дорожнього покриття, зіставляти виявлені сліди з пошкодженнями транспортних засобів, які контактували між собою та з деталями, що могли їх залишити.

В зимовий період нерідко ДТП трапляється в період опадів. За таких погодних умов, в більшості випадків, слідова інформація, яка несе найбільшу інформацію про місце зіткнення втрачається, особливо це відбувається при неправильній організації охорони місця пригоди. Тому при огляді місця пригоди в таких погодних умовах важливим є навіть встановлення напрямку переміщення транспортних засобів від місця зіткнення до кінцевого їх положення. Це можливо встановити за розташуванням найдрібніших уламків зруйнованих частин, які можливо виявити при детальному огляді під сніговим покривом, оскільки такі частини, як правило, не переміщуються від місця де були осипані. Сліди

одягу, ушкодження тіла і т.д. На транспортному засобі можуть утворюватись сліди людини, а на тілі людини – транспортного засобу і т.д. Всі вони можуть бути виявлені в ході детального огляду, якщо слідчий правильно скористається допомогою спеціаліста.

На місці ДТП створюється складна обстановка, що несе доволі різноманітну інформацію. Така обстановка містить в собі велику кількість динамічних слідів, які нерідко утворюються в результаті сил інерції, відцентрових сил, гальмівних, тягових зусиль, сил опору руху і т.д., що створює певну специфіку в їх розташуванні і відображенні зовнішньої будови слідоутворюючого об'єкту.

Для прийняття слідчим рішення по справі про ДТП в більшості випадків необхідно встановити більш точне місце пригоди, тобто необхідно встановити де саме відбулась пригода (на проїзній частині, чи за її межами, на пішохідному переході, або просто встановити на якій смузі відбулось зіткнення, наїзд). З цієї метою залучається при огляді місця ДТП спеціаліст автотехнік.

Як показує практика, більш повно при огляді місця ДТП фіксується слідова інформація та об'єкти, коли подія трапилась на сухому дорожньому покритті, тобто коли пригода трапилась в період без опадів. Однак нерідко ДТП трапляється в період без опадів, а до прибуття на місце слідчо-оперативної групи розпочинаються опади у вигляді дощу, або снігу, що ускладнює пошук і фіксацію слідів, які в подальшому дадуть змогу відтворити механізм події.

Однією з основних ознак місця, де відбулося зіткнення, наїзд, є ділянки осипу ґрунту, бруду з нижніх частин транспортного засобу, осипу дрібних уламків скла на дорожнє покриття та сліди коліс (юзу гальмування, кочення). Як показує практика, такі сліди, в більшості випадків, фіксуються спеціалістами, однак, коли ДТП трапляється на сухому дорожньому покритті, а до прибуття слідчо-оперативної групи розпочинається дощ, то ці сліди, як правило, втрачаються. Тому при підготовці фахівців необхідно звертати увагу на такі моменти, і при огляді місця події в умовах опадів, наприклад дощу, спеціаліст повинен шукати незначні нашарування бруду на дорожньому покритті у випадках коли решта дорожнього покриття чиста, напрямок можливого змивання бруду, дрібних уламків скла з проїзної частини потоками води. Розташування вказаних об'єктів є важливими, оскільки на мокрому дорожньому покритті сліди коліс або не залишаються, або стають слабовидимими, особливо в темну пору доби. Також необхідно виявляти сліди пошкодження дорожнього покриття, які утворились в наслідок зіткнення транспортних засобів.

Наприклад: При зустрічних зіткненнях дуже часто сліди пошкодження дорожнього покриття знаходяться під одним з транспортних засобів, і для виявлення таких слідів необхідно прибрати транспортний засіб з проїзної частини дороги. Також важливо визначити яким саме транспортним

процесуального законодавства України дає підстави стверджувати: в порядку окремого провадження судом можуть бути встановлені такі факти родинних відносин між фізичними особами як:

- факт батьківства – у разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень проведено за прізвищем матері, а ім'я та по-батькові батька дитини записані за вказівкою матері (ч. 1 ст. 130, ч. 1 ст. 135 СК України);

- факт материнства – у разі смерті жінки, яка вважала себе матір'ю дитини, якщо запис про матір дитини, батьки якої невідомі, у Книзі реєстрації народжень проведено за рішенням органу опіки та піклування (ч. 1 ст. 132, ч. 2 ст. 135 СК України);

- факт визнання батьківства щодо дітей, які народилися до 1 жовтня 1968 року, якщо померла особа визнавала себе батьком дитини до цієї дати (п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 31.03.1995 р. «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» (далі – Постанова ПВСУ № 5 від 31.03.1995 р.));

- факт визнання материнства, якщо запис про матір дитини, батьки якої невідомі, у Книзі реєстрації народжень проведено за рішенням органу опіки та піклування (ст. 131, ч. 2 ст. 135 СК України);

- факт реєстрації батьківства, материнства, якщо в органах державної реєстрації актів цивільного стану (далі – органи ДРАЦСу) не зберігся відповідний запис, у його відновленні було відмовлено або запис може бути відновлений лише на підставі рішення суду про встановлення факту державної реєстрації акту цивільного стану;

- інші факти родинних відносин між фізичними особами, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення (ч. 2 ст. 256 ЦПК України) [2, с. 175].

Розгляд справ про встановлення фактів родинних відносин між фізичними особами здійснюється за загальними правилами цивільного судочинства з урахуванням положень гл. 6 розділу IV ЦПК України.

За результатами розгляду справ про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами суд ухвалює рішення. Відповідно до ч. 2 ст. 259 ЦПК України рішення суду про встановлення факту, який підлягає реєстрації в органах ДРАЦСу або нотаріальному посвідченню, не замінює собою документів, що видаються цими органами, а є тільки підставою для одержання зазначених документів.

Таким чином, особливість виконання рішень суду про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами, а також інших юридичних фактів, що тягнуть виникнення, зміну чи припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, полягає у тому, що в силу свого констатуючого характеру вони не потребують видачі виконавчого листа, а реалізуються шляхом направлення копії такого рішення, яке

набрало законної сили, до органу, у якому встановлений судом факт підлягає державній реєстрації, та (або) є підставою для видачі відповідного документа [3, с. 491].

Зокрема, після ухвалення копія рішення суду про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами направляється до органів ДРАЦСу за місцем зберігання відповідного актового запису цивільного стану і згідно із пп. 2.13.1, 3.17 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджених Наказом Міністерства юстиції України № 96/5 від 12 січня 2011 р., є підставою для внесення змін у відповідні актові записи або їх поновлення. Так, наприклад, на підставі рішення суду про встановлення факту батьківства (материнства) в актовому записі про народження змінюються відомості про батька (матір) та вносяться пов'язані з цим інші зміни [2, с. 176].

Список використаних джерел

1. Фурса С.Я. Проведення в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, у порядку цивільного судочинства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 1997. – 23 с.

2. Чурпіта Г.В. Особливості виконання рішень суду у справах про встановлення фактів родинних відносин між фізичними особами // Актуальні питання та проблеми юридичної науки: Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кіровоград, 18-19 квітня 2014 року). – Кіровоград: КІДМУ КПУ, 2014. – С. 174-176.

3. Осокина, Галина Леонидовна. Гражданский процесс. Особенная часть / Г.Л. Осокина. – М. : Норма, 2010. – 960 с.

Біленчук П.Д.

ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Теорія, методологія і праксеологія наукового забезпечення діяльності органів юстиції як навчальна, наукова і практична сфера діяльності являє доволі складну як гносеологічну, так і розшукову, процесуальну, криміналістичну і судово-експертну діяльність викладачів, вчених і багатьох суб'єктів правосуддя, судочинства, правопорядку.

Сучасні соціально-економічні перетворення, які зумовлюють загострення криміногенної обстановки, різку зміну структури, динаміки і тенденції розвитку злочинності, технічної озброєності злочинців, витонченості способів вчинення злочинів потребують використання в слідчій та судовій практиці новітніх криміналістичних знань (засобів, методів, прийомів, технологій).

У таких умовах виникла необхідність суттєвого посилення загальнотеоретичних, методологічних і організаційних засад сучасного наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування новітніми

В більшості випадків мінування мостів здійснюється із застосуванням вибухових речовин (ВР), які були взяті на гірничодобувних підприємствах.

Так наприклад на під'їзді до міста Маріуполя бойовики підірвали автомобіль, який було начинено ВР близько 100 кг. Автомобілем керував терорист смертник, а засобів приведення в дію сапери зазначають декілька: годинниковим механізмом, безпілотним літальним апаратом та радіотелефоном.

Також нещодавно в місті Харкові в одному з ресторанів, ВП був занесений в сумці і залишений біля барної стійки. В наслідок вибуху постраждало 11 осіб, загиблих не було, оскільки основну вибухову хвилю прийняла бетонна барна стійка.

На нашу думку, необхідно йти шляхом розвитку Ізраїлю.

По-перше, вчити населення реагувати на підозрілі предмети та повідомляти спеціальні підрозділи про їх виявлення.

По-друге, вчити населення надавати допомогу постраждалим та чітко знати дії при виникненні будь-яких ситуацій.

Зона проведення АТО для нашої країни в цілому повинна стати важливим уроком. Адже кожен з нас може побачити, що оснащення як для ведення бою так і для розмінування ВП є на слабкому рівні.

Потрібно розробити план закупівлі спеціального оснащення для Збройних Сил України та для МВС. Виділити значні кошти на сучасне обладнання, роботів. Кінологічну службу забезпечити модернізованими тренувальними полігонами. А також здійснювати підготовку фахівців з вибухотехнічного напряму роботи на ще більш високому рівні.

Шатун В.В., Бойченко С.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ ПРИ РІЗНИХ ПОГОДНИХ УМОВАХ

Огляд місця ДТП – першочергова та невідкладна слідча дія, яка спрямована на дослідження території (автодороги) на якій відбулася дорожньо-транспортна пригода, яка полягає у пошуку, виявленні, фіксації з подальшим дослідженням, перевіркою й оцінкою слідів злочину та інших речових доказів.

У відповідності до КПК України слідчий може залучити для участі в огляді місця події (ДТП) спеціаліста. Як показує практика при огляді місця ДТП краще залучати спеціаліста автотехніка.

Однією з особливостей огляду місця ДТП є необхідність вивчення на місці пригоди всіх його елементів «водій-автомобіль-дорога-середовище», механізм їх дії, взаємодії. Поки механізм даної взаємодії в повному об'ємі не досліджений в ході огляду, останній не можна вважати закінченим. В результаті дії або взаємодії на місці ДТП в момент події утворюються видозміни: сліди удару, руйнування, відшарувань, сліди пошкодження

ведення вогню з важкої артилерії по жилим кварталам в містах, та застосування різноманітних вибухових пристроїв. Терористичні дії завжди мають привселюдний характер і чиняться з метою впливу на суспільство або владу.

Озброєні терористичні угруповання, що діють на сході України продовжують використовувати заборонені міжнародним законодавством вибухові пристрої. Це суперечить Конвенції про заборону протипіхотних мін (Оттава, 1997). При цьому злочинці мінують об'єкти абсолютно не піклуючись про те, що ймовірними жертвами можуть стати цивільні люди і діти.

Під час зачистки звільнених від бойовиків населених пунктів сапери Збройних Сил України виявили та знешкодили так звану «інтелектуальну» протипіхотну міну. Це озброєння лише в минулому році було прийнято на озброєння російської армії. Варто відзначити, що міна після падіння капсули і переводу в бойовий стан, відстрілює в різні сторони тонкі, жовтуватого кольору нитки, утворюючи щось на зразок павутини. Пристрій має надчутливі сейсмічні датчики, що реагують на рух і здатний вибухнути в разі знаходження в зоні ураження певної кількості людей. Даний тип мін після закладки розмінуванню не підлягає. Вибуховий пристрій можна знешкодити лише методом підризу на місці виявлення.

В зоні АТО, на шляху груп розмінування виявляють ВП, виготовлені на основі штатних боєприпасів часів СРСР.

Бойовиками для виготовлення саморобних вибухових пристроїв використовуються вибухові речовини промислового виробництва, які застосовуються в гірничодобувній промисловості, а використання їх залежить від фантазії того, хто їх застосовує.

Особи, які використовують і застосовують ці вибухонебезпечні предмети, вчилися у професіоналів, або раніше цим займалися. Як правило, ці предмети можуть бути замасковані під будь-які побутові прилади. Це може бути залишений портфель, дитяча іграшка. Також можуть бути замасковані під вогнегасники, ручки для письма, тару під напої. Є випадки і застосування трупів тварин на узбіччі дороги. Їх начиняють вибухівкою і в необхідний момент вона застосовується, може бути в радіокерованому варіанті. Такі випадки дуже поширені в зоні АТО.

В звільнених містах та районах сапери Збройних Сил України та вибухотехніки вибухотехнічної лабораторії ДНДЕКЦ МВС України наштовхуються на серйозну проблему з замінуванням шкіл, підприємств, доріг, мостів та інших стратегічних об'єктів.

В більшій мірі, в східних регіонах України, знаходяться промислові міста. Ввезення та вивезення сировини здійснюється за допомогою залізничного транспорту. Основною проблемою є мінування саме залізничних шляхів в подальшому (ЗШ). ЗШ, як правило, мінуються саморобними пристроями на основі штатних вибухових матеріалів: снарядів, диверсійних мін.

досягненнями науки.

Безпосередньо проблемами наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування у сфері судочинства займалися такі вітчизняні вчені як: Л.Е. Ароцкер, В.Д. Басай, В.Г. Гончаренко, І.І. Когутич, І.І. Котюк, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, М.М. Михеєнко В.Т. Нор, М.В. Салтєвський, В.М. Стратонов, В.Ю. Шепітько, П.В. Цимбал.

Крім того зазначена проблематика привертала увагу і таких зарубіжних вчених як: О.Я. Басв, А.Р. Белкін, Р.С. Белкін, Е.Ф. Бурінський, О.М. Васильєв, А.І. Вінберг, В.Д. Гершель, Г.І. Грамович, Г.Г. Гросс, Р.Г. Домбровський, О.В. Дулов, В.Я. Колдін, В.І. Лебедев, І.М. Лузгін, М.С. Полєвий, О.Р. Ратінов, Р.А. Рейсс, О.Р. Росінська, М.О. Селіванов, М.С. Строгович, С.М. Трегубов, С.І. Цветков, О.І. Шумілов, М.П. Яблоков та інші.

Хоча дослідження згаданих вчених є значним внеском у розвиток теорії наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального провадження, однак не вичерпують цієї фундаментальної проблеми.

Зокрема, не розв'язаними залишаються такі питання як: загальнотеоретична характеристика сучасного наукового забезпечення криміналістичними засобами пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального провадження; наукові засади систематизації його засобів; особливості наукового забезпечення досудового розслідування і судового провадження; його пріоритетні напрями та механізми вдосконалення, що стало особливо очевидним в зв'язку з прийняттям КПК України, яким змінено ідеологію сучасного кримінального судочинства та визначено, що завданнями кримінального провадження є: 1) захист особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень; 2) охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК України).

Очевидно, що розв'язання цих завдань є неможливим без вдосконалення сучасних наукових засобів, що свідчить про необхідність продовження досліджень у цій сфері.

Зокрема, актуальними є питання створення сучасного вчення про систему криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження, яке б являло собою систему наукових принципів та практичних рекомендацій, спрямованих на ефективне розв'язання означених завдань, що і зумовило вибір автором даного напрямку дослідження.

Дане дослідження виконане відповідно до планів науково-дослідних робіт юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за напрямом досліджень «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» (номер теми 11БФ042-01); Концепції реалізації державної політики у сфері

профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. №1209.

Основною метою даного дослідження є створення сучасної концепції наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального провадження.

Зазначена мета реалізується за допомогою розв’язання таких завдань:

- обґрунтування необхідності створення нової системи знань, нового вчення – теорії і практики сучасного наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального судочинства;

- визначення потреб та актуальних напрямів сучасного наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального провадження;

- формування його методологічних засад та розкриття традиційної і сучасної системи криміналістичних засобів його наукового забезпечення;

- розробки комплексу новітніх криміналістичних засобів, методів, технологій і алгоритмів забезпечення кримінального провадження;

- здійснення системного підходу до наукового забезпечення досудового розслідування і судового провадження;

- створення системи рекомендацій, спрямованих на практичне застосування криміналістичних засобів на стадії досудового розслідування і судового провадження та в ході запобігання злочинів;

- формулювання пріоритетних напрямів та механізмів вдосконалення криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження.

Об’єктом дослідження є пізнавальні процеси, що здійснюються в ході сучасного кримінального провадження, а безпосереднім предметом дослідження є теорія і практика сучасного наукового забезпечення пізнання, доказування, розслідування в процесі кримінального провадження.

Методологічною основою даного дослідження є сучасна теорія наукового пізнання, що ґрунтується на світоглядних принципах, загальнонаукових та спеціальних методах. Зокрема, таких як:

- формально-логічний, при узагальненні матеріалів експертної, слідчої і судової практики, аналізі норм чинного законодавства та існуючих теоретичних конструкцій щодо особливостей використання криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження;

- класифікації – з метою системного поділу і впорядкування криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження;

- узагальнення – з метою переходу від окремих фактів, доказів (показань, документів, речових доказів, висновків експерта) до загальних висновків;

- порівняльно-правовий – при дослідженні законодавства України та

відомі наукові центри технологічного дослідження культурних цінностей. Приміром, 1919 р. відкрилася лабораторія при Британському музеї, потім у Музеї древнього мистецтва в Каїрі, були створені лабораторії при музеях США. 1931 р. почав роботу Інститут наукового дослідження в Луврі, а 1934 р. відкрито лабораторію при Королівському музеї мистецтва й історії в Брюсселі, в Інституті Макса Дорнера в Мюнхені, Лондонської Національної галереї при інших музеях. У Києві 1938 р. було створено Державну науково-дослідницьку реставраційну майстерню Міністерства культури УРСР, яку 1997 р. перейменовано на Національний науково-дослідний центр України.

Перший період цього етапу (з поч. XX ст. до Першої світової війни) позначений процесом розробки найбільш раціональних методів дослідження, предметів старовини та адаптацією до нових методик діагностики з боку музейних працівників та мистецтвознавців.

Від кінця 20-х рр. XX ст. технологічне дослідження творів мистецтва вийшло за межі експериментів. У середині наступного десятиліття вже було накопичено матеріал, що свідчить про значні можливості зазначених досліджень. Кульмінацією цього періоду стало проведення Міжнародної конференції, присвяченої вивченню проблем наукових методів діагностики історико-культурних пам’яток, яка відбулася в Римі 1930 р.

Із закінченням Другої світової війни розпочалася друга стадія у подальших науково-дослідницьких роботах. Цього часу створюються центри та міжнародні організації, розробляються методи консервації, реставрації та технологічного дослідження культурних цінностей. У багатьох країнах відновлюється випуск довоєнних періодичних видань та створюються нові, присвячені цим проблемам. Водночас до сфери цієї діяльності залучаються музеї інших країн Європи, світу та континентів.

У наш час, як правило, застосовуються два основних методи: неруйнівної діагностики, який не потребує зняття проб, та лабораторний метод, пов’язаний із вилученням проб. Для ефективного дослідження унікальних пам’яток існує практика комплексного використання науково-технічних методів – як лабораторного, так і неруйнівного, яка пов’язана з необхідністю проведення обґрунтованої та кваліфікованої експертизи.

Хомко Б.Р.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ ТЕРОРИСТАМИ ПІД ЧАС ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ

На даний час на східній території України тероризм виступає як метод, за допомогою якого організована група або спеціально підготовлена група бойовиків, надіслана з сусідньої країни, прагне досягти проголошених нею цілей, переважно, через систематичне використання насильства. У сучасних умовах терористи практикують захоплення заручників, залякування населення, розстріл людей, прицільне

операції фінансово-господарської діяльності з біологічними активами, що відображають стан і результати економічної діяльності суб'єктів сільськогосподарського виробництва, за результатами дослідження яких експерт, використовуючи обсяг спеціальних знань, необхідних для вирішення поставлених при дослідженні таких операцій завдань, формує висновок судового експерта.

Досліджуючи концептуальні проблеми методологічних аспектів проведення судово-економічних досліджень операцій з біологічними активами необхідно констатувати: вирішення експертного завдання пов'язано зі складним нормативно-правовим регулюванням, і з метою оптимізації роботи судового експерта-економіста потребує наукової систематизації.

Фурман Я.В.

ТЕХНОЛОГІЧНІ МЕТОДИ

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

Звернення до технологічних процесів виготовлення творів мистецтва, експертизи і атрибуції посилюють увагу до проблем досягнень у науково-технічній думці, точніше – до фізичних, хімічних та фізико-хімічних методів дослідження. Технічні методи так наполегливо проникають у сферу мистецтва тому, що існує нерозривний зв'язок між матеріальною стороною вивчення творів мистецтва (лаків, ґрунтів, деревини тощо) та творчим процесом виконання. Спираючись на це, кожний мистецтвознавець повинен уявляти можливість використання нових методів дослідження та зберігання культурних надбань.

Технологічні дослідження творів мистецтва у сучасній світовій практиці пройшли кілька історичних етапів.

Перший етап почався в часи античної культури і тривав століттями, впродовж яких проводилися випадкові дослідження. Суттєвою ознакою цього етапу є пізнавальні принципи, тобто використання надбань точних наук із метою виявлення різного роду підробок та фальсифікацій.

Приблизно в середині XVIII ст. почався другий етап науково-технічних досліджень. Він пов'язаний з емпіричним періодом у розвитку науки та з першими успіхами хімії. Починається вивчення традиційних матеріалів, лаків та фарб, які використовувалися старовинними майстрами для виготовлення музичних інструментів.

Третій етап припадає на другу половину XIX ст. Він позначений, з одного боку, досконалістю хімічного аналізу, використанням мікроскопу та одного з найбільших відкриттів цього століття – фотографії, а з іншого – вивченням матеріалів та виготовленням старовинної техніки майстрами за допомогою письмових джерел античності, середньовіччя, Відродження та Нового часу.

Четвертий етап. У першій третині XX ст. при музеях більшості країн відкриваються випробувальні лабораторії, деякі з часом перетворюються на

інших країн про правове регулювання використання криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження;

– історико-правовий – при розкритті еволюції поглядів учених на окремі проблеми, що стосуються предмета наукового дослідження;

– системно-структурний – при дослідженні наукових засад класифікації криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження;

– статистичний – при ілюстрації теоретичних висновків емпіричними даними і даними вивчення державної та відомчої статистичної звітності.

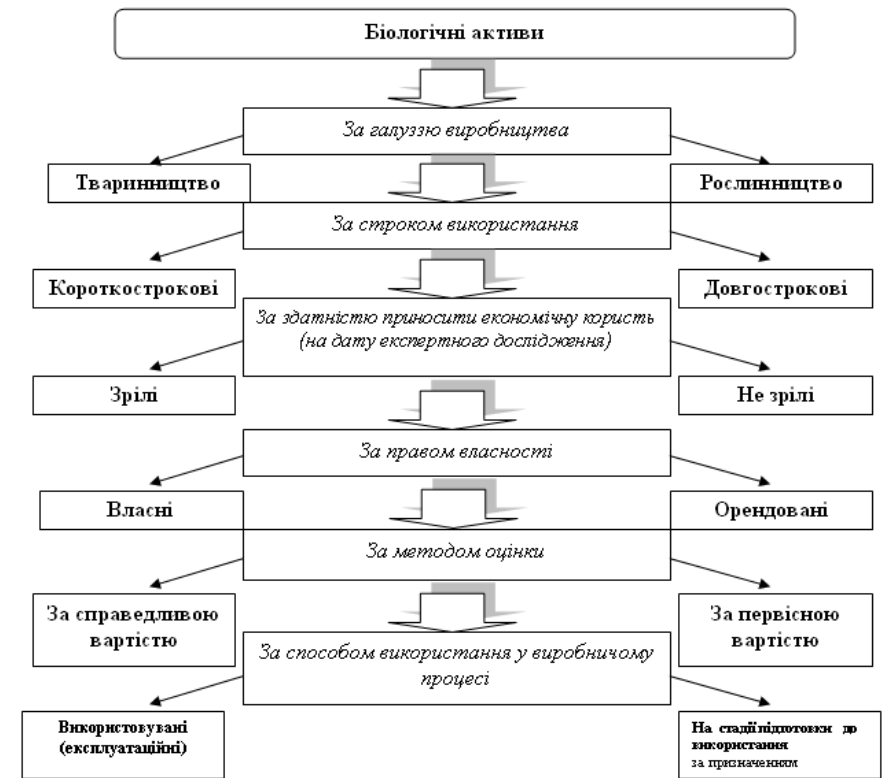
Нормативною базою дослідження є норми Загальної Декларації прав людини (1948), Конституції України (1996), положення чинного законодавства.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці з філософії, логіки, психології, соціології, фізики, хімії, біології, математики, кібернетики, інформатики, філософії права, кримінального права та процесу, криміналістики, судової експертології, оперативно-розшукової діяльності тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані МВС України і Державної судової адміністрації України за 1960-2013 роки, узагальнені матеріали 650 кримінальних проваджень щодо ефективності і результативності використання криміналістичних засобів в ході досудового розслідування, результати вивчення 150 кримінальних проваджень стосовно 600 засуджених за вчинення розбійних нападів в складі організованих злочинних груп, а також результати анкетування 300 слідчих і 220 керівних працівників органів досудового розслідування. Для вивчення рис характеру 50 осіб використовувалась методика багатостороннього дослідження особистості АСБДО-ММР1. На електронному аналізаторі (ЕІА-1) проаналізована мова 35 досліджуваних. За допомогою програмного засобу ПРИАМ було здійснено діагностику, моделювання і прогнозування стану злочинності в Україні за тридцятилітній період.

Наукова новизна одержаних результатів визначається метою та предметом дослідження, а також завданнями і методами їх вирішення та полягає у тому, що в даній статті розроблено сучасну концепцію використання криміналістичних засобів для наукового забезпечення кримінального провадження. Зокрема, по-перше: I) обґрунтовано необхідність створення якісно нової системи знань, що являє собою криміналістичне вчення – теорії і практики сучасного наукового забезпечення кримінального провадження, складовими якого є: 1) загальнотеоретична характеристика сучасних криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження; 2) вчення про його об'єкт; 3) вчення про його засоби; 4) вчення про його суб'єктів; 5) вчення про його використання в процесі запобігання злочинів та на стадіях досудового розслідування та судового провадження; II) особливостями

сучасного наукового забезпечення кримінального провадження є те, що його змістом є: а) власна криміналістична методологія; б) теорія запобігання кримінальних правопорушень; в) теорія процесуального забезпечення кримінального провадження; г) теорія оперативно-розшукової діяльності; д) теорія організаційно-управлінського забезпечення розслідування; III) доведено, що методологічними засадами є принципи наукового пізнання та розв'язання практичних завдань, які знайшли своє відображення у визначених ст. 2 КПК України засадах кримінального провадження; IV) розкрито сучасну систему криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження, яка включає в себе: загально-філософські методи, загальнонаукові методи, конкретно-наукові методи та спеціальні методи; V) автором розроблено комплекс новітніх криміналістичних засобів, методів і комп'ютерних технологій: а) слідчо-оперативний одорологічний чемодан; б) лінійку криміналістичну топографічну; в) комплект засобів для дослідження психофізіологічних особливостей особи в криміналістиці; г) складний метричний квадрат; д) комплект науково-технічних засобів співробітника органу правопорядку; е) патент на промисловий зразок – трафаретна лінійка слідчого «Лінійка-С», є) інтерактивну методіку V-3 «Юлій Цезар»; ж) електронний мультимедійний підручник «Криміналістика»; 3) автоматизовану систему багатофакторного дослідження особистості – АСБДО-ММР 1; і) універсальний програмний продукт слідчого – АКССА; VI) обґрунтовано, що пріоритетними напрямками та механізмами вдосконалення використання криміналістичних засобів в процесі наукового забезпечення кримінального провадження є: 1) поетапне втілення положень сучасної концепції його наукового забезпечення; 2) впровадження методів інформаційно-аналітичної діяльності, автоматизованих систем і банків даних, віртуальних систем управління знаннями, засобів комбінаторного аналізу, ноометодів і ґрид-технологій; 3) розробка веб-проекту дистанційного онлайн-навчання слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів; по-друге, удосконалено: I) підходи до класифікації світоглядних принципів сучасного наукового забезпечення кримінального провадження, зокрема, доведено, що крім традиційних принципів наукового пізнання у криміналістиці актуальними є і такі: зумовленість, самодостатність, антиентропійність, інтегративність, всеосяжність; II) сучасні підходи систематизації криміналістичних засобів наукового забезпечення кримінального провадження за їхніми пізнавальними можливостями, які потребують необхідності поєднання даних різних наук: зокрема, таких як правові і організаційно-управлінські, криміналістичні, спеціальні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові та пошукові; по-третє набули подальшого розвитку: I) засоби багатофакторного аналізу, математичного моделювання і оптимізації кримінального провадження за вибором завдань – ПРИАМ, АРМ-слідчого

– реєстри, обігові відомості аналітичного та синтетичного обліку, накопичувальні відомості, касові книги, інші;
– журнали – ордери, головна книга;
– документи бухгалтерської, фінансової, податкової і статистичної звітності.

Джерелами інформації можуть бути:

– статут і засновницький договір;
– наказ про облікову політику підприємства;
– розпорядчі документи керівника підприємства щодо руху біологічних активів (накази, розпорядження);
– акти і довідки ревізій про результати фінансово-господарських операцій суб'єкта господарювання, аудиторські висновки та інша документація, яка узагальнює результати контролю;
– договори, оформлені відповідно до вимог чинного законодавства України, і специфікації;
– інші матеріали справи: висновки експертиз інших видів, у певних випадках покази свідків, тощо.

Отже, об'єктами дослідження є відображені в первинних документах

Федчишина В.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ ОПЕРАЦІЙ З ОБЛІКУ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ

В умовах сьогодення сільському господарству, як важливій сфері виробничої діяльності, в загальному обсязі національної економіки України належить значне місце.

За останні роки у сфері обліку, звітності та оподаткування сільськогосподарського виробництва відбулися корінні зміни, які мають низку особливостей, і при дефіциті наукових досліджень, набувають все більшого значення у експертній практиці.

Складність порядку обліку біологічних активів, який не є загальним як для суб'єктів господарювання інших галузей народного господарства, полягає в низці особливостей: біологічний процес – це кількісні і якісні трансформації біологічних активів, в результаті яких природні ресурси постійно знаходяться у процесі біологічних перетворень – здатні давати сільськогосподарську продукцію та (або) додаткові біологічні активи, а також приносити економічні вигоди в інший спосіб.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи визначаються Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку П(С)БО 30 «Біологічні активи». Облікові реєстри, призначені для хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації про господарські операції, що містяться у прийнятих до обліку первинних документах, в процесі експертного дослідження доцільно класифікувати:

Процес експертного дослідження обліку біологічних активів, побудований саме на основі цієї класифікації, дозволить експерту отримати інформацію щодо обґрунтованих властивими кількісними і якісними змінами всіх показників біологічних активів рослинництві і в тваринництві.

Поняття предмета судово-економічної експертизи в цілому визначається знаннями в галузі економіки щодо документальної та нормативної обґрунтованості здійснення господарської та фінансово-економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Оскільки предмет експертизи конкретизується об'єктами експертизи, які і визначають параметри дослідження, інформаційне забезпечення процесу дослідження експертами-економістами питань щодо операцій з обліку біологічних активів, джерелами інформації є:

– первинні бухгалтерські документи і облікові реєстри по обліку біологічних активів;

– касові документи при готівкових розрахунках через касу або розрахункові документи при безготівкових розрахунках, виписки операцій по поточному і валютному рахунку, інші;

«Інсайт»; II) підходи до вдосконалення використання лазерних технологій Focus 3D, електронних засобів, біометричних методів, інтерактивних методик дистанційного і віртуального онлайн-навчання, ноометодик, мережевоцентричних інтернет-технологій і грид-технологій при розробці окремих пізнавальних завдань в процесі розслідування злочинів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в дослідженні положення, пропозиції і рекомендації можуть бути використані та вже застосовуються в таких освітянських, наукових і праксеологічних напрямках:

– у законотворчій діяльності з метою удосконалення чинного законодавства щодо використання новітніх криміналістичних засобів в процесі кримінального провадження (Лист Міністерства освіти і науки України №7 від 23.09.2008, лист ЄУУБІТ №9 від 18.09.2003);

– у науково-дослідній роботі з криміналістики – як підґрунтя для подальших криміналістичних досліджень у сфері кримінальної юстиції, удосконалення наукового забезпечення пізнавальних процесів у сфері кримінального провадження (Постанова комісії у справах неповнолітніх при Кабінеті Міністрів України №4 від 21.06.1993; Угода Міністерства освіти і науки України №ЦП/385-2008 від 31.07.2008 р.; лист КНУ №5 від 20.02.2012);

– у навчальному процесі – пропозиції і висновки, запропоновані автором, використовуються під час викладання курсу «Криміналістика», «Судова експертологія», «Юридична психологія», «Оперативно-розшукове забезпечення слідства», при написанні підручників, монографій, навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін (Лист Міністерства освіти і науки України №1076 від 20.09.2011, акт впровадження МАУП №5 від 25.05.05; лист КНУ №6 від 22.03.2010, №5 від 20.02.2012);

– у галузі міжнародного співробітництва – рекомендації сформульовані в дослідженні прийняті і використовуються в рамках реалізації напряму №5 «Комп'ютерна злочинність» спільної українсько-американської науково-дослідницької програми Академії правових наук України та Національного інституту юстиції Департаменту юстиції США, що підтверджено у звіті Академії правових наук України. – Харків, 2002, № 1 (28). – с. 247-261;

– у практичній діяльності – пропозиції й рекомендації, викладені у дослідженні, прийняті і використовуються Міністерством освіти і науки України, Генеральною прокуратурою України, МВС України, Верховним Судом України при проведенні навчально-методичних семінарів і практичних занять в системі службової підготовки, а також на курсах підвищення кваліфікації працівників органів судової влади та досудового розслідування, а також експертно-криміналістичних установ (наказ Міністерства освіти і науки України №604 від 3.07.2008; лист МВС України №7 від 12.03.2005 р.).

Білик М.А., Карпенко Н.Б.

СУЧАСНИЙ СТАН СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВСТВА, ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

У сучасний період судове почеркознавство являє собою високорозвинену предметну галузь криміналістики. Характерним є подальший активний розвиток теоретичних засад судового почеркознавства, експериментальних розробок, узагальнень практики, удосконалення існуючих методик і створення нових, більш ефективних методів експертного дослідження почерку.

Центральним теоретичним питанням судового почеркознавства, правильне вирішення якого забезпечує надійність почеркознавчої експертизи, є питання про індивідуальність і сталість почерку кожної людини. Основним дослідницьким моментом у цьому питанні є науково обгрунтоване встановлення механізмів формування почерку конкретної людини.

У процесі більш ніж сторічного розвитку судового почеркознавства були науково досліджені закономірності письма і почерку на основі різних наук, що сприяло створенню наукової теорії почеркознавчої експертизи, яка ґрунтується на даних фізіології, невропатології, психології, психіатрії, статистики тощо, утворюючи цілісну систему знань про почерк як об'єкт ідентифікаційного дослідження. За цей час сформувалися природничо-наукові основи почеркознавства, понятійний апарат у галузі теорії та практики почеркознавчої експертизи, постійно удосконалювались система ознак почерку, критерії оцінки їх суттєвості та ідентифікаційної значущості, ґрунтовно вивчено питання стабільності ознак почерку та його змін, що виникають під впливом природних і штучних факторів, зокрема у зв'язку з віком, під впливом різних захворювань, умов написання, за навмисної зміни почерку особою тощо. Необхідно також зазначити, що в різних країнах, у тому числі і в Україні, розроблено методики дослідження складних почеркових об'єктів, а саме: записів обмеженого обсягу, цифрових і стилізованих записів, підписів від імені осіб похилого та старечого віку, текстів, виконаних зміненним почерком, незвичною до письма рукою, ногами, зубами тощо. На особливу увагу заслуговують розроблені основні положення теорії та методики почеркознавчої діагностики, яка виділилась у самостійний напрям почеркознавства. За результатами проведених експериментальних досліджень розроблено класифікації негативних факторів, діагностичних ознак та їх комплексів, характерних для тієї чи іншої групи впливів, виділено та систематизовано ознаки почерку, які найбільш піддаються зміні в незвичних умовах письма, і такі, що залишаються незмінними або ж змінюються незначно, для різних груп негативних факторів.

Почеркознавча експертиза дозволяє вирішувати ідентифікаційні та неідентифікаційні завдання, які виникають у кримінальному та цивільному судочинстві.

Ідентифікаційні завдання пов'язані із встановленням конкретного

Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, встановленим Законом України «Про судову експертизу» і внесена до державного Реєстру атестованих судових експертів.

Висновок експерта є доказом, який, поряд з іншими, немає наперед встановленої сили, є носієм отриманої інформації про фактичні обставини справи.

Значення судової експертизи в господарському процесі зводиться до того, що висновок експерта є джерелом доказової інформації. За допомогою експертизи з'ясовуються ознаки і причинний зв'язок одних фактів та механізми їх доведення.

Експертиза дозволяє вирішити питання про ознаки та характеристику предметів, їх групової та іншої належності; вона дозволяє виявити приховані сліди та речовини, дати якісну і кількісну характеристику елементів; дає можливість встановити факти, які мають значення; допомагає дати правильну юридичну оцінку факту, явищу. Експертиза є засобом для виявлення правопорушень, невідповідності тих чи інших доводів сторін обставинам справи, чи навпаки – встановити достовірність і об'єктивність таких доводів.

У міру того, як законодавство і загальна теорія доказів знаходять шляхи вирішення до встановлення істини і достовірності у висновку експерта, практика господарського судочинства ставить нові і нові питання, і це породжує додаткові дискусії, оскільки теорія доказів в господарському процесі, не зважаючи на складність, залишається малодослідженою. А окремі наукові полеміки не в змозі вирішити багатоаспектну проблематику доказового значення судової експертизи в господарському судочинстві.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Собрание, оценка и исследование доказательств. – М., 1966.
2. Галкин В.М. Средства доказывания в уголовном процессе. – М., 1968.
3. Гончаренко В.Г. Экспертизы в судебной практике. – К., 1992.
4. Лисиченко В.К. Особенности проверки и оценки заключений экспертизы на предварительном следствии и суде // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1982. – Вып. 24.
5. Самсонов Г.А. Оценка следователем заключения эксперта-криминалиста // Советская криминалистика на службе следствия. – М., 1958. – Вып. 10.
6. Шепітько В.Ю. Судова експертиза у господарському процесі // Науково-практичний посібник. – Сімферополь, 2013.

Г.А. Самсонов вважає, що оцінці підлягають дві групи понять: процесуальні і науково-методичні⁵.

Оцінка висновку експерта – це не що інше, як оцінка доказів, плідна операція, що має вираз в оціночних судженнях, які віддаються на знання та практичний досвід суду⁶.

Елементами оцінки експертного висновку вважають:

- оцінку процесуального порядку призначення й проведення експертизи;
- оцінку особи експерта;
- оцінку матеріалів, наданих на експертизу;
- оцінку повноти і наукової обґрунтованості висновку експерта;
- оцінку з огляду на зроблені висновки;
- оцінку правильності складання самого висновку;
- оцінку ймовірних помилок експерта;
- оцінку наявних у висновку доказів стосовно їх відносності до матеріалів справи та місце в системі інших доказів.

Перевірка процесуально-організаційних умов проведення експертизи передбачає з'ясування правильності її призначення, вибору експертом правил підготовки матеріалів і об'єктів, дотримання закону щодо прав учасників процесу, які беруть участь у справі, роз'яснення прав і обов'язків експерта і дотримання вимог до складання висновку.

Суд повинен з'ясувати повноту виконання експертного завдання: чи вказано експертом у висновку відповіді на всі поставлені перед експертом питання в межах своєї компетенції і повноважень; відповідність вирішення експертом питань його спеціальним знанням, визначеним кваліфікацією експертних спеціальностей; повноту і правильність використання наукових знань та застосування науково обґрунтованих методів.

Перевірка фактичної сторони висновку експерта включає з'ясування правдивості збирання та оформлення матеріалів, повноти та точності опису об'єктів та інших матеріалів, використаних експертом.

Висновки експерта, як засіб доказування, відрізняються від інших груп засобів в теоретичному та практичному аспектах, оскільки в них містяться ознаки засобів доказування, які закріплюють особисті докази, та тих, що фігурують на предметних носіях. У висновку експерта має місце вираження думки незацікавленої конкретно особи, але яка має спеціальні знання щодо шуканого факту. Висновок експерта повинен надаватися до суду на паперовому носії й засвідчуватися власним підписом.⁷

Експертом може бути особа, яка має спеціальні знання в певній галузі науки, техніки, мистецтва, пройшла відповідну підготовку й отримала кваліфікацію експерта з певних видів експертиз.

виконавця тексту чи підпису або з вирішенням питання про виконання однією особою різних текстів, окремих фрагментів тексту, підписів, тексту і підпису тощо.

Класифікаційні завдання передбачають установлення за почерком властивостей особи, характерних для певних груп осіб, що дає можливість отримати відомості про виконавця записів у разі відсутності певної підозрюваної особи з метою висування та перевірки розшукових версій і звуження кола можливих виконавців рукопису. Відомості про кореляційну залежність між фізіологічними властивостями особи і почерком дозволяють вирішувати класифікаційні завдання: встановлення статі виконавця рукопису, його віку, загальної соціально-демографічної характеристики тощо. Діагностичні завдання передбачають отримання відомостей про зовнішню обстановку письма та внутрішній стан того, хто писав. На підставі встановлених залежностей почерку в момент виконання рукопису від різних психофізіологічних факторів можуть встановлюватись факти навмисної зміни почерку, виконання рукопису за відсутності зорового контролю, в хворобливому стані, стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння тощо.

Висновки експертів-почеркознавців щодо класифікаційних та діагностичних завдань мають імовірний характер і можуть використовуватись як аргументи лише в тих випадках, коли відсутні істотні суперечності між ними та іншими доказами у справі. Як видно з наведеного, високий рівень розвитку судового почеркознавства не означає, що вже не існує проблем, які потребують розв'язання. Такі проблеми існують і їх вирішення буде сприяти подальшому удосконаленню як теоретичних засад судового почеркознавства, так і практики проведення судово-почеркознавчої експертизи.

На завершення необхідно підкреслити, що кожний почерк за будь-яких змін завжди залишається індивідуальним, зберігає притаманну даній особі в певний період її життя сукупність ознак, достатніх для графічної ідентифікації. Тому велике практичне значення для почеркознавства мають ознаки почерку, які в сукупності є основою формування висновків експерта.

Бондар М.Є., Сукманова Т.О.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ

В експертній практиці нерідко зустрічаються підписи, виконані шляхом так званої технічної підробки. Цей термін вживається по відношенню до несправжніх підписів, нанесених від імені певної особи із застосуванням якихось технічних прийомів та використанням конкретного підпису (як правило, справжнього) цієї особи. Даний підпис є первинною моделлю, щодо якої виконавець здійснює різного роду операції, в результаті чого складається новий почерковий об'єкт.

⁵ Там саме.

⁶ Гончаренко В.Г. Експертизи в судовій практиці. – К., 1992.

⁷ Галкин В.М. Средства доказывания в уголовном процессе. – Москва, 1968.

До найбільш розповсюджених відносяться такі способи технічної підробки: 1) перемальовування проти світла (іноді з попередньою підготовкою олівцем та подальшим наведенням), 2) перенесення підпису за допомогою копіювального паперу, 3) передавлювання штрихів підпису-моделі з подальшим наведенням фарбувальним матеріалом. Можлива також їх різноманітна комбінація. Підпис, який є результатом таких дій з підписом-моделлю, наноситься рукописним способом, тому не варто ототожнювати дану категорію підписів із відтисками факсимільних кліше та зображеннями підписів, нанесених на документ за допомогою різного роду технічних засобів (вказані нерукописні об'єкти також можуть бути використані як посвідчувальний знак певної особи при підробці документів).

Підписи, виконані за допомогою технічних прийомів, є складними для дослідження об'єктами через низку факторів, обумовлених способом їх нанесення. Тут варто зупинитися на змісті спеціальних знань експерта-почеркознавця та на проблемі розмежування компетенції спеціалістів у галузі судового почеркознавства та судово-технічної експертизи документів при дослідженні даної категорії підписів.

На нашу думку, при дослідженні такого роду підписів у почеркознавця виникає необхідність у використанні спеціальних методів, які традиційно відносяться до сфери судово-технічної експертизи документів. Причому, це потрібно не тільки для встановлення способу нанесення підпису, але й для виявлення та дослідження деяких загальних та окремих ознак, необхідних для вирішення ідентифікаційного завдання (таких, як темп і зв'язність рухів, напрямок і послідовність рухів при виконанні окремих елементів підпису і т.п.). У той же час вирішення діагностичного завдання (про умови виконання підпису), у свою чергу, тісно пов'язано з вирішенням ідентифікаційного. Ці дві сторони є нерозривними складовими єдиного процесу повного і всебічного дослідження почеркового об'єкта, включаючи у себе не тільки роздільне, але й порівняльне дослідження цього об'єкта та зразків почерку і підпису певної особи.

Тому, ми впевнені, що вирішення питання про спосіб нанесення підписів, виконаних з використанням технічних прийомів, повністю відноситься до компетенції експерта-почеркознавця, що не виключає консультацій із спеціалістами у галузі СТЕД (особливо у тих випадках, коли у місці нанесення підпису є «сторонні» штрихи). Дана позиція не суперечить Науково-методичним рекомендаціям з питань підготовки і призначення судових експертів та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 із відповідними змінами, де пропонується орієнтовний перелік питань, що відносяться до певних видів судової експертизи. Одним із питань, що вирішуються технічною експертизою документів (до пункту 24.3), є таке: «Яким чином виконаний підпис від імені громадянина Н., текст документа (за

Зважаючи на це, перш ніж говорити про істинність і достовірність такого джерела доказів по справі як висновок експерта, необхідно також дослідити й набутий науковий досвід.

На думку видатного вченого Р.С.Белкіна, аналізуючи висновок експерта, (суду) необхідно: а) перевірити дотримання процесуального порядку підготовки, призначення і проведення експертизи і оцінити наслідки порушень, якщо такі мають місце; б) перевірити відповідність кваліфікації і досвідченості експерта предмету експертизи; в) переконатись у повноті дослідження, що передувало формуванню висновків; г) оцінити наукову обґрунтованість висновку; д) оцінити змістовність доказів висновку з точки зору їх відповідності до справи, допустимості і місця в системі інших доказів.²

В продовження концепції доказів Р.С.Белкіна В.К.Лисиченком запропоновано, при перевірці методичної сторони висновку судом з'ясовувати: а) чи вірно обрано методику дослідження і чи повно вона описана у висновку; б) чи забезпечено проведенням дослідження вирішення поставлених питань; в) чи описано прийоми і технічні засоби, які отримано результати і їх мотивованість; г) які положення спеціальних знань використано експертом для обґрунтування результатів дослідження; г) чи достатньо було надано матеріалів для дослідження і висновків експертизи; д) чи відповідають проведені дослідження рівню спеціальних знань і можливостей для даного виду судової експертизи.³

Запропоновані науковцями рекомендації, з однієї сторони, – це своєрідна формальна перевірка висновку щодо дотримання процесуального порядку підготовки, призначення і проведення експертизи, відповідність кваліфікації судового експерта предмету експертизи, перевірка повноти дослідження при вирішенні експертних завдань, повноти опису використаної методики, методів, прийомів і способів, використання технічних засобів. Однак, з іншої сторони, запропоновані вченими рекомендації включають і процес перевірки судом змістовності висновку експертизи та оцінку наукового обґрунтування висновку, правильності застосування методики дослідження, забезпечення повноти вирішення поставлених перед експертом питань, тобто вирішення експертних завдань, обґрунтованість і мотивованість повноти дослідження, достатність обсягу наданих на дослідження матеріалів – джерел інформації та об'єктів дослідження.

Висновок експерта оцінюється з позиції його обґрунтованості, повноти, достовірності, тобто, в науково-фактичному обґрунтуванні, а також з огляду його загальної відповідності процесуальним нормам, тобто, в юридичному відношенні.⁴

² Белкин Р.С. Собрание, оценка и исследование доказательств. – Москва, 1966.

³ Лисиченко В.К. Особенности проверки и оценки заключений экспертизы на предварительном следствии и суде // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1982. – Вып. 24.

⁴ Самсонов Г.А. Оценка следователем заключения эксперта-криминалиста // Советская криминалистика на службе следствия. – М., 1958. – Вып. 10.

правильність об'єктивних даних, доказової бази, і висновку експерта зокрема, залишаються першочерговими умовами судового процесу при розгляді господарських справ.

Процес доказування, як і вся процесуальна діяльність, регламентований законом. У відповідності до вимог ст. 43 Господарського процесуального кодексу України Господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справ в їх сукупності, керуючись законом.

Призначення судової експертизи є основною формою застосування спеціальних знань. Висновок експерта, як і всі докази, має відповідати процесуальним принципам належності і допустимості доказів.

Перевірка висновку експерта є практичною діяльністю процесуальної особи: включає аналіз дотримання процесуального порядку призначення та проведення судової експертизи, компетенцію експерта (чи не перевищено експертом межі своїх повноважень), достатності наданих експертом об'єктів досліджень і повноти відповідей на поставлені питання, відповідності висновків іншим фактичним знанням; узгодженості між дослідницькою частиною та підсумковим висновком експерта, обґрунтованості висновку судового експерта та його узгодженості з іншими матеріалами справи; відповідність висновку експерта поставленим питанням; повноти та наукової обґрунтованості висновку експерта; належності до справи, достатності і достовірності висновку як доказу.¹

Досвід судової практики у господарському судочинстві свідчить: якщо формальна перевірка висновку експерта проводиться особою, яка призначила експертизу – судом, то оцінка змістовності висновку викликає неабиякі труднощі для учасників господарського процесу, які не є спеціалістами в тій галузі знань, в якій проведено відповідне дослідження.

Свідченням високого ступеню наукової проблематики теорії доказів і доказування, є чисельний доробок в юридичну науку (літературу) щодо вирішення цієї проблематики

В результаті оцінки висновку експерта можна прийняти одне з таких рішень: визнати висновок експерта повним та обґрунтованим і включити його до інших джерел доказів та використовувати при доведенні обставин справи; чи експертиза буде визнана неповною або не досить зрозумілою, і може бути призначена додаткова експертиза, проведення якої доручається тому самому чи іншому експерту.

Коли ж висновок буде визнано необґрунтованим та таким що суперечить іншим матеріалам справи, чи з інших причин викликає сумнів у його правильності, при її призначенні або проведенні допущені істотні порушення процесуальних норм, тоді може призначатися повторна експертиза, проведення якої доручається іншим експертам.

¹ Шепітько В.Ю. Судова експертиза у господарському процесі: Науково-практичний посібник. – Сімферополь, 2013.

допомогою технічних засобів чи пишучим приладом)?». Тут мова йде про спосіб нанесення графічного об'єкта – рукописний чи за допомогою технічних засобів («ксерокса», принтера, факсимільного кліше і т.п.). Що ж стосується питання про застосування технічних прийомів при виконанні підпису, нанесеного рукописним способом (зокрема, шляхом перемальовування проти світла, передавлювання штрихів справжнього підпису з подальшим їх обведенням і т.д.), то дане питання у розділі «Технічна експертиза документів» не вказане. У той же час, згідно з зазначеними Науково-методичними рекомендаціями, одним із завдань, що вирішуються почеркознавчою експертизою, є вирішення питання про виконання підпису у незвичайних умовах, тобто під впливом на процес письма певних збиваючих факторів (природних або штучних). Застосування технічних прийомів при нанесенні підпису є одним із штучних збиваючих факторів, які впливають на процес письма, що проявляється у почерковому об'єкті у певному комплексі почеркових діагностичних ознак. Ця обставина також підтверджує точку зору про те, що вирішення питання про виконання підпису із застосуванням технічних прийомів відноситься до компетенції експерта-почеркознавця.

При цьому почеркознавець повинен мати певні додаткові спеціальні знання і володіти методами та вмінні користуватися відповідною базою приладдя, що дозволить провести дослідження у повному обсязі, якісно та на високому професійному рівні. Як правило, ці знання передбачають візуальне мікроскопічне дослідження, використання певного освітлення, але також не можна виключити й застосування деяких спеціальних методів (таких, наприклад, як метод вологого копіювання при визначенні послідовності нанесення штрихів, що перетинаються).

Таким чином, можна дійти висновку про необхідність розширення кола спеціальних знань експерта-почеркознавця. Ця робота повинна проводитися комплексно у декількох напрямках, до яких можна віднести:

- проведення спеціалістами у галузі судово-технічної експертизи документів наукових семінарів та практичних занять з почеркознавцями з питань щодо технології отримання зображень, відносно ознак, які характеризують морфологічну структуру штриха при тому чи іншому способі нанесення графічного об'єкта, про методи візуального дослідження об'єкта, пов'язані з використанням спеціальних технічних прийомів та засобів і т.д.;

- самостійне вивчення почеркознавцем додаткової літератури та методичних матеріалів із вказаних питань;

- отримання консультацій у спеціалістів у галузі СТЕД при проведенні почеркознавцями конкретних експертиз (зокрема, при наявності й природи «сторонніх» штрихів у місці розміщення підпису, наявності або відсутності переривання рухів у штрихах, дорисовок у фрагментах почеркових об'єктів, послідовності виконання штрихів, які перетинаються, у підписах чи записах, напрямку елементів письмових

знаків і т.п.);

– включення відповідних розділів у програму підготовки експертів із спеціальності «Дослідження почерку і підпису».

Ці питання також повинні враховуватися при плануванні й проведенні науково-дослідної роботи в експертних установах.

Бондаренко В.М., Самодін А.В.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Процесуальний контроль як основна функція керівника слідчого підрозділу забезпечує ефективність досудового розслідування та полягає в кримінально-процесуальному керівництві діяльністю слідчого [4, с. 55]. Водночас, як слушно зазначає О.В. Баулін, відомчий процесуальний контроль не має переходити тієї межі, за якою перебуває сфера внутрішнього переконання слідчого в питаннях доведеності фактів і їх юридичного оцінювання [2, с. 12].

Враховуючи вимоги ст. 39 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) керівник органу досудового розслідування організовує досудове розслідування. У зв'язку із цим, з метою належної організації досудового розслідування він уповноважений: визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих; відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з подальшим повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених у КПК для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування; ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора; уживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим; погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених у КПК; здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого; здійснювати інші повноваження, передбачені у КПК.

Водночас відомчий контроль за діяльністю органів досудового розслідування в системі МВС України не обмежується виключно контролем безпосереднього начальника слідчого підрозділу, а забезпечується відповідними повноваженнями керівництва слідчих управлінь УМВС, ГСУ МВС України, працівників спеціально створених підрозділів у структурі органів досудового слідства, яких наділено відомчими повноваженнями щодо методичної, аналітичної та контрольної-наглядової роботи. Тому окрім повноважень, визначених кримінальним

ще більше і може призвести до виникнення нової чи актуалізації старої психологічної травми. Крім того, дитина після таких процедур повертається до початкового стану травматизації, і психологу доводиться починати всю роботу з дитиною від самого початку, навіть не зважаючи на те, що робота вже мала результати і проводилася тривалий проміжок часу.

В зв'язку з тим, що батьки, частіше за все, не мають знань щодо прав дитини, правил і норм проведення даних опитувань, вони не виказують будь-яких заперечень і надалі не розуміють, що сталося з їх дитиною, чому поведінка дитини змінилася і не знають, що робити з цим далі і які наслідки (фізичні, психологічні, соціальні та юридичні) їх очікують надалі.

Присутність психолога на всіх етапах роботи важлива також тому, що спеціаліст може зробити все, що в його силах для того, щоб заспокоїти дитину та вивести її зі стану фрустрації та втрати своєї зони комфорту, а також щоб повідомити батьків про можливі наслідки опитування для дитини і дії батьків щодо подолання цих наслідків, про необхідність дотримання прав дитини і чинного Законодавства України. Отже, дуже важливо, щоб і батьки дитини – жертви жорстокого поводження чи сексуального насильства одразу звернулися по допомогу до психолога.

Тому з метою покращання якості фахової роботи з неповнолітніми пропонуємо:

- чітко дотримуватись встановлених відомчих інструкцій;
- залучати в таких випадках до співпраці психологів вже на 1-му етапі роботи;
- проводити опитування дітей в «зеленій кімнаті»;
- впровадити систему навчання всіх спеціалістів, які працюють з неповнолітніми жертвами.

Список використаних джерел

1. Наказ № 6 Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України (1.6. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичних експертиз), 1995.

Федчишин А.А.

ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Особливого значення в процесі збирання, перевірки та оцінки доказів в господарському судочинстві, як і в іншому процесі, набуває судова експертиза, як одна із форм використання спеціальних знань. Підіймаючи важливу теоретичну та практичну проблему доказування, при здійсненні захисту прав і законних інтересів у господарському процесі, вона є одним із незмінних засобів доказування при розгляді справи.

Встановлення фактичних обставин справи, достовірність і

рівень фахівців, які безпосередньо працюють з неповнолітніми жертвами насильства.

Проведення самої судово-медичної експертизи потерпілих осіб (в т.ч. і неповнолітніх) та її особливості регламентується низкою законодавчих документів. Наприклад, в відомчій інструкції зазначено, що «Експертиза осіб, які не досягли 16 років, проводиться ... в присутності батьків або законних представників неповнолітніх, при їх відсутності – педагогів» [1]. Присутність дорослих в таких випадках обумовлена цілою низкою чинників: по-перше, необхідністю запобігання порушенню прав дитини під час проведення слідчих дій та експертиз (судово-медичних, медико-психологічних, психолого-психіатричних та ін.); по-друге, піклуванням про психологічний стан жертви; по-третє, обізнаністю дорослого про індивідуальні риси характеру потерпілого (оскільки діти дошкільного та раннього шкільного віку схильні до фантазування, яке не вважають обманом через свій вік). Однак, широкий загал фахівців та представники законних прав потерпілих іноді не поінформовані про дані аспекти експертної діяльності та роботи з неповнолітніми жертвами. В таких країнах, як Німеччина чи Нідерланди, поліцейський, який працює з дітьми, проходить спеціальний курс дев'ятимісячного навчання, і все одно йому потім в роботі допомагає психолог. В нашій країні, нажаль, ще немає такої постійної практики.

В експертній практиці авторів були випадки, коли працівники міліції, через свою необізнаність в даному питанні, намагались вербально тиснути на малолітніх потерпілих, заплутуючи тих в показах. Світова практика свідчить про те, що за комфортних умов діти здатні менше відволікатись і більш охоче давати детальніші покази. Тому в передових країнах світу в кожному правоохоронному закладі, куди за допомогою дорослих може звернутись неповнолітня особа або малолітня дитина, були створені певні умови, в яких жертва насилля відчуває себе безпечно і може довірливо розповідати обставини справи. Обов'язковими головними складовими таких умов є опитування дитини в «зеленій кімнаті» та робота дитячого психолога під час розмови. Технічно – «зелена кімната» являє собою 2 суміжних приміщення: терапевтичний зал, пофарбований в заспокійливі кольори, з оздобленням для відчуття комфорту у неповнолітнього, в якому працює психолог з дитиною, та кімната спостереження для працівників ювенальної служби, яка обладнана технікою для запису інтерв'ю. Опитування відбувається за допомогою психолога, який адаптує питання відповідно до віку та психологічного розвитку дитини. З 2009 р. в Києві, Харкові такі кімнати вже працюють, про що необхідно інформувати всіх працівників ювенальної служби та нагадувати їм про повсякчасне їх застосування в практиці.

Відомі також випадки, коли дитину допитували працівники міліції у власному кабінеті без присутності психолога і навіть, коли такі опитування відбувались неодноразово! Це, в першу чергу, травмує дитину

процесуальним законодавством, начальник слідчого підрозділу органів внутрішніх справ (у системі МВС України за своїм процесуальним статусом, відповідно до вимог ст. 3 КПК України, він є керівником органу досудового розслідування) у межах відомчого процесуального контролю, зобов'язаний: періодично знайомитися зі станом досудового розслідування в кримінальних провадженнях; контролювати своєчасність проведення в них слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, виконання слідчими письмових доручень та вказівок прокурора, а також оперативними підрозділами письмових доручень слідчих.

Положення відомчих нормативно-правових актів зобов'язують керівника органу досудового розслідування здійснювати як організаційно-правову та процесуальну діяльність у таких напрямках, щодо:

- строків досудового розслідування на початку досудового розслідування – здійснювати контроль за своєчасним і в установлені КПК строки розглядом слідчими заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, внесенням відомостей до ЄРДР та повідомленням прокурора про початок досудового розслідування. Водночас, при внесенні слідчими відомостей до ЄРДР контролювати правильність попередньої правової кваліфікації вчинених протиправних дій, а також об'єктивність та своєчасність внесення слідчими відомостей до ЄРДР про рух кримінальних проваджень;

- розподілу кримінальних проваджень між підпорядкованими слідчими відповідно до вимог ч. 1 ст. 214 КПК – забезпечувати постійний контроль за досудовим розслідуванням кожного кримінального провадження, належним плануванням роботи в кримінальних провадженнях;

- підслідності та розслідування кримінальних правопорушень слідчою групою – своєчасно вирішувати питання про створення слідчих груп для розслідування найбільш складних кримінальних правопорушень. У разі виявлення при досудовому розслідуванні факту вчинення кримінального правопорушення організованою групою негайно надіслати кримінальне провадження першому заступнику начальника ГУМВС, УМВС – начальнику слідчого управління (відділу) для вирішення в установленому порядку питання щодо подальшого досудового розслідування цього кримінального правопорушення слідчим управлінням (відділом) ГУМВС, УМВС. Керівник слідчого підрозділу також зобов'язаний забезпечувати дотримання спеціалізації слідчих при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених проти життя та здоров'я особи; у сфері господарської та службової діяльності; дорожньо-транспортних пригод; вчинених неповнолітніми або за їх участю;

- розгляду клопотань, заявлених під час досудового розслідування, а також оскарження дій, рішень та бездіяльності слідчого – здійснювати належний розгляд заяв і скарг громадян, готувати за ними мотивовані

висновки, проводити співбесіди із заявниками, уживати заходів щодо об'єктивного досудового розслідування кримінальних правопорушень, інформувати заявників про результати перевірки їх звернень у встановленому чинним законодавством порядку;

– форм закінчення досудового розслідування та продовження його строків – здійснювати контроль за своєчасним унесенням слідчими до ЄРДР відомостей про зупинення досудового розслідування, вести обліки таких кримінальних проваджень та вивчати підстави прийняття в них рішень. Уживати організаційних і практичних заходів щодо прийняття слідчими в кримінальних провадженнях з продовженими процесуальними строками рішень про закінчення досудових розслідувань у визначені КПК строки.

Враховуючи викладене, варто погодитись із твердженням Д.П. Письменного та В.М. Федченка, про те, що керівник слідчого підрозділу як самостійний суб'єкт кримінально-процесуальної діяльності здійснює не лише процесуальний контроль, але й, у разі необхідності, управлінський вплив, тобто дає слідчим письмові вказівки, обов'язкові для виконання [3, с. 94].

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України: Бюлетень законодавства та юридичної практики України. – № 9. – 2014. – 560 с.

2. Баулін О.В. Методичні рекомендації щодо забезпечення процесуальної самостійності слідчих та підвищення їх відповідальності у досудовому провадженні / Баулін О.В. ; під заг. ред. С.І. Лук'янца ; ГСУ МВС України, НАВСУ. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 19 с.

3. Письменний Д.П. Розслідування злочинів слідчою та слідчо-оперативною групою : правові й організаційні засади : [монографія] / Д.П. Письменний, В.М. Федченко. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 204 с.

4. Победкин А.В. Руководитель следственного органа (процессуальные и организационные аспекты): [монография] / А.В. Победкин, Е.А. Новиков. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 216 с.

Бондарина А.А., Самодін А.В.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СЛІДЧИХ ЯК ПІДСТАВА РОЗПОДІЛУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У МЕЖАХ ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Наявність у кримінальному процесуальному законі норм, які регулюють підслідність кримінальних проваджень між органами досудового розслідування, свідчить про функціонування самостійного інституту підслідності. Норми цього інституту визначають повноваження органів досудового розслідування, умови, підстави й порядок передачі кримінальних проваджень від одного органу розслідування іншому,

методик експертної практики;

– при визначенні та обґрунтуванні тематики наукових досліджень тощо.

Організацію комплексного, систематичного, науково обґрунтованого дослідження потреб практики ускладнює низка обставин: відсутність теоретичних основ вивчення і реалізації потреб експертної практики; низький рівень кооперації і координації наукових досліджень; споживчий підхід до визначення тематики вивчення експертної практики, відсутність належного взаємозв'язку науки та практики тощо [2, с. 27].

Потреба – це сигнал про необхідність змін. Але цього, на наш погляд, недостатньо. Вимагається обґрунтувати, по-перше, об'єктивний характер їх виникнення та формування, по-друге, обумовленість цільового вивчення потреб для забезпечення функціонування відповідних систем.

З урахуванням зазначеного, потреба може бути визначена як необхідність у зміні умов функціонування, що об'єктивно склалися, цільове виявлення і дослідження яких є основою для визначення заходів із забезпечення подальшого розвитку і удосконалення конкретної сфери діяльності. Це визначення, безумовно, не відображає вичерпної характеристики явища, що розглядається, але підкреслює найбільш істотні моменти:

– забезпечувальний характер потреб експертної практики – спрямованість на створення умов підвищення ефективності практичної діяльності;

– цільове врахування об'єктивних закономірностей розвитку експертної практики на основі пізнання і реалізації її потреб.

Список використаних джерел

1. Бахин В.П. Понятие и сущность потребностей следственной практики / В.П. Бахин, А.А. Садченко // Криминалистика и суд. экспертиза. 1989. – №39. – С.231-239.

2. Бахин В.П. Криминалистическая рекомендация и критерий практики / В.П. Бахин // Проблемы сов. гос-ва и права. – Иркутск, 1975. – Вып. 9-10. – С. 18-22.

Федорова О.А., Бондаровська В.М., Юр Ю.

ШЛЯХИ ПРАКТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ ПРИ РОБОТІ З НЕПОВНОЛІТНІМИ

Нажаль, і досі спостерігається певний відсоток судово-медичних та психологічних експертиз з приводу сексуального та фізичного насильства стосовно неповнолітніх осіб. Як виявилось на практиці, потерпілим не завжди надається кваліфікована юридична, медична та психологічна допомога або надається не в повному та необхідному обсязі. Для того, щоб виправити ситуацію, необхідно постійно підвищувати професійний

– безкінечність процесу виникнення та вирішення потреб як умова розвитку та удосконалення.

Потреби експертної практики пов'язані:

– по-перше, з реалізацією завдань, які ставить суспільство перед правоохоронними органами;

– по-друге, з об'єктивними умовами здійснення експертної діяльності з проведення експертиз;

– по-третє, з недоліками і помилками практики, що обумовлені невідповідністю реальних можливостей тому рівню забезпечення діяльності, який є необхідним.

Так, конкретні завдання боротьби зі злочинністю на певному етапі розвитку суспільства обумовлюють необхідність розробки і впровадження в практику нових засобів і методів та методик, зміни організаційної структури, підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення тощо. Однак все це реалізується лише у тому вигляді, в якому дозволяють можливості та ресурси суспільства, рівень науково-методичного та кадрового забезпечення діяльності експертних підрозділів. Потребу, що виникла стихійно, ніхто не формулює як завдання, але вона реально існує тому, що реально існує протиріччя між можливостями експертних підрозділів і потребами суспільства в силах і засобах, які необхідні для якісного супроводження розслідування кримінальних правопорушень.

Експертна, як і будь-яка інша соціальна діяльність, вимагає для свого функціонування пізнання та врахування потреб, спрямованих на її вдосконалення. Характер і специфіка потреб експертної діяльності визначаються її особливостями. До них у першу чергу варто віднести:

– невинробничий характер діяльності;

– спрямованість на захист соціально-правових інтересів держави та особи;

– обумовленість змісту, форм і умов функціонування завданнями, що формулюються керівними органами держави, та об'єктивними можливостями суспільства.

З урахуванням цього потреби суспільства в правоохоронній сфері перетворюються у конкретні завдання, необхідність розв'язання яких породжує відповідні потреби функціонування правоохоронних органів.

Потреби експертної практики – це об'єктивно обумовлена необхідність функціонування і розвитку діяльності правоохоронних органів.

Тепер дослідження потреб експертної практики здійснюється завдяки розв'язанню конкретних завдань:

– при аналізі практичної діяльності, обумовленому наявністю конкретних недоліків, або у зв'язку з вивченням кращого досвіду;

– при оцінці ефективності законодавства, що регламентує експертну діяльність;

– при розробці та впровадженні нових засобів, прийомів, методів та

процесуальний порядок вирішення спорів про підслідність, правові наслідки порушення правил підслідності тощо.

Зважаючи на положення чинного кримінального процесуального законодавства, у теорії кримінального процесуального права України, підслідність кримінальних проваджень розглядається як сукупність установлених кримінальним процесуальним та кримінальним законом ознак кримінального правопорушення та кримінального провадження в цілому, відповідно до яких певне кримінальне провадження належить до відання того чи іншого органу (підрозділу) досудового розслідування. Таким чином, підслідність обумовлює розподіл кримінальних проваджень між різними органами досудового розслідування, визначеними в ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК).

На визначення підслідності впливає організаційна побудова органів досудового розслідування (ст. 38 КПК).

Відповідно до структури слідчих відділів та управлінь (за прикладом системи МВС України), до повноважень керівника органу досудового розслідування (начальника слідчого відділу відповідно до положень відомчих нормативно-правових актів) належить забезпечення дотримання спеціалізації слідчих при розслідування кримінальних правопорушень, вчинених проти життя та здоров'я особи; у сфері господарської та службової діяльності; дорожньо-транспортних пригод; вчинених неповнолітніми або за їх участю [2].

Частково такий підхід уже закріплено у ч. 2 ст. 484 КПК про те, що кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, у тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

Спеціалізація слідчих, на наш погляд, з одного боку відповідає визначенню у ч. 1 ст. 214 КПК повноваженням керівника органу досудового розслідування щодо визначення слідчого, який буде здійснювати досудове розслідування. Викладена позиція узгоджується із положеннями ч. 1 ст. 216 КПК, відповідно до якої слідчі органів внутрішніх справ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, окрім тих, які віднесено до підслідності інших органів досудового розслідування.

Розглядаючи питання спеціалізації слідчих, у структурі кримінальної процесуальної діяльності органів досудового розслідування, на наш погляд, мають враховуватись кримінально-правові ознаки кримінального правопорушення (наприклад, вид кримінального правопорушення відповідно до норм Особливої частини КК України), які визначають спеціалізацію по горизонталі. Спеціалізація слідчих по вертикалі визначається на підставі вироблених слідчою практикою найбільш

ефективних алгоритмів розслідування конкретних видів злочинів, які відповідають критеріям певного рівня складності (наприклад, як це наведено у ч.3 ст. 294 КПК – складність, особлива та виняткова кримінального провадження), а також враховуючи територіальну складову кримінального правопорушення. За умови розподілу кримінальних проваджень має бути обов'язково враховано організаційне підпорядкування слідчих підрозділів (відділ, відділення, управління) та якісний склад слідчих з розподілом за посадами (слідчий, старший слідчий) на підставі певних професійних якостей (стаж слідчої роботи та показники її ефективності у розрізі певного напрямку діяльності (спеціалізації)).

Враховуючи наведене, на наш погляд, керівникам органів досудового розслідування у межах одного територіального підрозділу при персональному розподілі кримінальних проваджень на підставі положень ст. 214 КПК необхідно обов'язково враховувати спеціалізацію слідчих. Адже підвалини саме такого підходу закладено не тільки слідчою практикою, а й відомчими нормативно-правовими актами. Наприклад, однією з функцій ГСУ МВС України, відповідно до п. 3.1.4 Положення «Про Головне слідче управління МВС України» є узагальнення слідчої практики про результати досудового розслідування найбільш складних кримінальних правопорушень, у тому числі: учинених проти життя та здоров'я особи; у сфері господарської та службової діяльності; організованими групами і злочинними організаціями; неповнолітніми або за їх участю; стосовно іноземців або за їх участю; стосовно народних депутатів України, депутатів місцевих рад, працівників засобів масової інформації, працівників органів прокуратури та суду; пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів; учинених із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових речовин та пристроїв, про їх розкрадання; дорожньо-транспортних пригод та інших [2]. З врахуванням спеціалізації міністром внутрішніх справ України визначається і затверджується структура ГСУ МВС України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України: Бюлетень законодавства та юридичної практики України. – № 9. – 2014. – 560 с.
2. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України / Затверджена наказом МВС України № 686 від 09.08.2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1770-12/paran4#n136>.

Враховуючи викладене, існують всі підстави констатувати, що чинний КПК необхідно доопрацювати шляхом внесення до нього низки змін і доповнень, які б у повному обсязі, чітко і однозначно регламентували таку процесуальну дію, як отримання зразків для експертизи.

Удовенко Ж.В.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПОТРЕБ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ

Існування криміналістичної науки обумовлене потребами практики боротьби зі злочинністю, головним завданням якої є саме обслуговування цієї практики, озброєння її сучасними досягненнями науково-технічного прогресу.

Правильно зазначив В.П. Бахин, що вивчення слідчої, судової, експертної практики, її потреб, дослідження причин недоліків у цій діяльності – практично єдиний шлях до створення у криміналістиці спеціальних засобів, прийомів, методів та методик розслідування [1, с. 5]. Тому основним результатом досліджень має бути їх суспільна корисність, необхідність, тобто напрями досліджень у розробці проблем повинні відображати певні потреби практики.

Саме вони (потреби практики) є безпосередньою ланкою, яка поєднує криміналістику з практикою. Вони вказують науці на закономірності і тенденції розвитку практики, підказують напрями наукових розробок в інтересах удосконалення практики.

Проблеми, що виникають на практиці (поява нових видів кримінальних правопорушень та способів їх вчинення, нових форм виявлення механізму і формування доказів, зміна контингенту правопорушників, кола обставин, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, ускладнення структури кримінального середовища, зміцнення «професіоналізму» у ньому тощо), обумовлюють необхідність відповідного реагування, тобто проведення досліджень для пошуку відповіді на потреби практики.

Потреби експертної практики – це об'єктивне явище, що відображає існуючу тенденцію її розвитку та обумовлену цим необхідність внесення змін до організації та методів діяльності. Категорія «потреба» широко представлена у працях філософів, економістів, психологів, педагогів, юристів. Залежно від сфери впливу потреби розглядаються з різних позицій та на різних рівнях, але спільним є їх характеристика як спонукального мотиву до діяльності (дій) і необхідності будь в чому.

Аналіз різних визначень дозволив виділити низку істотних ознак категорії «потреба»:

- об'єктивний характер, що відображає закономірності розвитку соціальної системи та індивідуума;
- спонукальний мотив (рушійна сила, джерело) і необхідність функціонування будь-якої системи, що розвивається сама;

необхідно звертатися з клопотанням до суду про тимчасовий доступ до речей і документів, коли особа добровільно надає відповідні зразки. Це є суттєвою прогалиною у КПК, оскільки викликає багато сумнівів як у науковців, так і у практичних працівників при необхідності проведення таких дій у кримінальному провадженні. Також у зазначеній нормі ст. 245 КПК чітко не зазначено, який саме процесуальний документ повинен складатися при отриманні зразків для експертизи – протокол про отримання зразків для експертизи чи протокол про тимчасовий доступ до речей і документів з описом таких документів відповідно до визначеного для таких дій процесуального порядку.

На нашу думку, якщо особа добровільно надає будь-які зразки для експертизи, вона повинна написати власноручну заяву про те, що вона добровільно надає зразки для експертизи та просить їх долучити до матеріалів кримінального провадження. Саме такі дії жодною мірою не будуть затягувати кримінальне провадження.

Варто зазначити, що у ст. 245 КПК визначається розширене коло суб'єктів, які мають право отримувати зразки для експертизи. Проте законодавець чітко їх не визначає, а використовує загальне поняття – сторона кримінального провадження. До проведення такої процесуальної дії можна залучати спеціаліста, який надає допомогу при отриманні зразків для експертизи. Така допомога сприяє більш якісному проведенню цієї процесуальної дії при розслідуванні кримінального правопорушення.

В ч. 3 ст. 245 КПК зазначається, що у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому ст.ст. 160-166 КПК, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово. Проте доволі проблемним і суперечливим залишається питання, пов'язане із визначенням осіб, від яких можуть бути отримані зразки для експертизи не лише добровільно, а й примусово. Традиційно вважається, що слідчий може отримувати зразки від підозрюваного, потерпілого, свідка, включаючи зразки почерку, крові, слини, сперми, волосся, відбитків пальців рук, зліпків зубів, результатів діяльності (слідова доріжка) тощо. Однак це доволі складне практичне питання повинно бути ґрунтовно досліджене науковцями з метою визначення, у яких саме випадках і щодо якої конкретно особи може бути застосовано заходи процесуального примусу задля одержання зразків для експертизи.

До істотного недоліку КПК відноситься те, що законодавець не надає поняття отримання зразків для експертизи. На нашу думку, це процесуальна дія, що відноситься до заходів процесуального примусу, а не до слідчих (розшукових) дій. Її змістом є одержання будь-яких предметів матеріального світу, що відображають певні властивості та надаються експертові для проведення досліджень і формування висновків.

Бочарова О.С., Дятлов О.М., Ритвинская Т.Ю., Рыбалко Е.Я.

ТРАДИЦИОННЫЕ СРЕДСТВА ЗАЩИТЫ ЭЛЕКТРОННЫХ (БИОМЕТРИЧЕСКИХ) ПАСПОРТОВ И ВИЗОВЫХ МАРОК

В Европе электронные паспорта и визовые марки с биометрическими характеристиками выдаются практически повсеместно. Их введение вызвано необходимостью совершенствования процесса идентификации личности посредством автоматизированного считывания данных с микрочипа и дальнейшего повышения защиты от подделки.

Преимущества использования электронных паспортов заключаются в следующих факторах. Наличие биометрических характеристик в чипе и налаженная инфраструктура сокращают время проверки документов до 10-15 секунд на одного человека. Биометрическая идентификация личности помогает выявлять лиц, пытающихся предъявить чужие паспорта. Биометрические технологии используются для электронного документирования (логирования) всех сверок (функция учета документов).

К недостаткам биометрических технологий, используемых для защиты персональных данных паспортов и виз, следует отнести следующее. Отсутствует универсальная биометрическая характеристика для повсеместного применения – имеется необходимость использования как минимум двух биометрических характеристик для достоверной верификации документов. Биометрическая информация довольно сложно поддается формализации, и всегда имеется вероятность совершения ошибки. Присущие биометрическим технологиям ограничения оказывают влияние на эффективность их использования, обойти которые можно, используя одновременно несколько биометрических методов. Имеют место проблемы технического, правового, методического и организационного характера. В настоящее время отсутствует система единых государственных и международных стандартов в области биометрических технологий. Исходя из изложенного, в ближайшем будущем задача полной автоматизации и исключения человека из процесса проверки документов решена не будет и работа над традиционными защитными элементами в т.ч. и биометрических документов должна вестись непрерывно.

Проанализировав современные средства защиты биометрических и электронных паспортов и визовых марок различных стран мира, в соответствующих документах Республики Беларусь, по мнению авторов, было бы целесообразным использовать следующие элементы и средства защиты, являющиеся, в свою очередь, и элементами контроля подлинности данного вида документов при проведении криминалистических экспертиз как экспертными подразделениями пограничного контроля, так и иными экспертными подразделениями. Необходимо разработка комплекса элементов и средств технологической и физико-химической защиты, основанных на современных возможностях

изготовления водяных знаков и специальных защитных красок и новые полиграфические средства и методы защиты. Страница с установочными данными нуждается в наиболее сложных и не поддающихся имитации элементах и средствах защиты, легко контролируемых при оперативном контроле.

Исходя из широкого распространения и доступности струйного и лазерного способов печати, на странице паспорта с персональной информацией или бланке визовой марки изображение владельца и текст целесообразно наносить с помощью сублимационных принтеров, не имеющих пока широкого распространения, но обладающих хорошей разрешающей способностью. Страницы с персональной информацией должны содержать дублирующие изображения владельцев, которые могут наноситься краской, визуализируемой в ИК-лучах, или принтером, печатающим специальными красками и растрами. Представляется перспективным изображение владельца дублировать с помощью юниграммы. Интегрированные фотоизображения возможно дополнительно защищать фоновой сеткой с обязательной микропечатью или нанесением рисунка OVI-краской на внутреннюю сторону ламинирующего покрытия или с использованием краски с антистоксовыми свойствами.

Для контролеров органов пограничной службы большое значение имеет наличие элементов защиты, которые позволяют быстро выявлять признаки подделки без применения приборов (визуально, тактильно). В качестве таких средств защиты хорошо зарекомендовали себя кипп-эффект, MVC, металлографская печать, переходящая в бескрасочное тиснение. Следует отметить, что почти все страны применяют металлографскую печать для защиты своих паспортов и визовых марок. Легко контролируется многотонный водяной знак, совмещенный с филигранным знаком, выполненным в виде номера страницы. На странице данных возможно использовать термохромные краски, обратимо изменяющие цвет при прикосновении руки человека. Серийный номер, традиционно наносимый перфорированием, рекомендуется дублировать разными способами печати, разными шрифтами (в том числе, с переменным кеглем) или красками с различными специальными свойствами. Рисунок фоновой сетки может незначительно изменяться от страницы к странице, в линии сетки за счет их изгибов или изменения толщины целесообразно включать номера соответствующих страниц. Для печати «невидимых» изображений на одном листе документа целесообразно использовать краски с ультрафиолетовой люминесценцией при разных длинах волн (365, 254 и 311 нм).

Следует отметить, что в настоящее время в мире не принят единый стандарт для электронных машиносчитываемых паспортов нового поколения, лишь достигнуто соглашение о том, что к 24 ноября 2015 года все страны мира должны перейти к выпуску машиносчитываемых

У тих випадках, коли шляхом слідчого експерименту не вдалося вирішити питання про відповідність об'єктивних даних версій потерпілого або підозрюваного, доцільно рекомендувати слідчому призначення ситуаційної експертизи.

Експерт оформлює дослідження та висновки з питань, поставлених перед ним особою, яка веде розслідування, у вигляді висновку експерта.

Список використаних джерел

1. Ахсанов Р.Н. Способы издевательств при неуставных взаимоотношениях, сопровождающиеся физическим воздействием // Р.Н. Ахсанов // Материалы научно-практической конференции молодых специалистов 13 октября 2000 г. - СПб.: НИИХ СПбГУ, 2000. – С. 9-10.
2. Колкутин В.В. Судебно-медицинская экспертиза (освидетельствование) военнослужащих в случаях, подозрительных на травму в результате нарушения уставных правил взаимоотношений: методические рекомендации / В.В. Колкутин, В.А. Фетисов, Е.Г. Дмитриев. – М.: Военное издательство, 2004. – 28 с.

Удовенко Ж.В.

ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Отримання зразків для експертизи регламентується ст. 245 Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. (далі – КПК). Згідно з ч. 1 цієї норми, у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи, вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

Зразки отримуються для проведення експертизи у разі необхідності, тобто в КПК для позначення випадків, за яких можуть отримуватися зразки для експертизи, використовується оціночне поняття. Це зрозуміло, оскільки викласти вичерпний перелік підстав, за яких стороні кримінального провадження буде необхідно отримати зразки для експертизи, у практичній діяльності передбачити неможливо.

У ч. 2 ст. 245 КПК зазначено, що порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 160-166 КПК), відповідно до яких сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування із клопотанням про тимчасовий доступ до зразків з речей і документів.

Проте не зовсім зрозуміло, яким є порядок отримання зразків для експертизи від людини, що є результатом її опосередкованої діяльності (почерк, підпис тощо). Законодавець не дає чіткої відповіді на питання, чи

медичні дані повинні мати об'єктивний характер. Їх принципова сутність полягає в незалежності від обставин розслідуваної події, встановлених слідчим (саме незалежність отриманих даних, встановлених судово-медичним експертом, представляє особливу цінність при вирішенні другого завдання з визначення ступеня їх відповідності версії підозрюваного).

Про версію підозрюваного з поясненням обставин події експерт отримує:

- з постанови слідчого про призначення судово-медичної експертизи;
- матеріалів кримінального провадження (протоколи допитів свідків події, медичних працівників та ін.);
- медичних документів (анамнез);
- опитування потерпілого в процесі проведення експертизи (огляду).

Відмінна властивість цієї інформації полягає в її суб'єктивному характері. Дуже часто виникають ситуації, коли з різних джерел до експерта надходить суперечлива інформація (наприклад, в постанові слідчого вказано, що травма отримана в результаті удару кулаком по обличчю, в історії хвороби зазначено, що ушкодження отримано в результаті нещасного випадку при виконанні господарських робіт, а при огляді потерпілий висуває версію про власну неухважність).

В деяких випадках безпосереднє зіставлення об'єктивно встановлених експертних фактів і версії підозрюваного не дозволяє судово-медичному експерту з достатньою визначеністю робити висновок про можливість утворення ушкоджень у заданих умовах, а слідчому – про ступінь її правдивості. В таких випадках необхідно провести слідчий експеримент. При цьому його учасники переконуються в можливості (або неможливості) отримання виявлених у потерпілого ушкоджень при вказаних ним обставинах в умовах конкретного місця події.

До участі в слідчому експерименті можуть залучатися не тільки постраждалих, але й підозрюваний, свідки, спеціалісти (лікарі, криміналісти та ін.). Уже в ході слідчого експерименту нерідко з'ясовується неможливість отримання постраждалим ушкоджень в умовах тієї чи іншої версії (наприклад, поява синця в місці ока при падінні зі сходів). Такі особливості ушкоджень у потерпілого, як множинний характер, локалізація на різних ділянках тіла з переважним розташуванням в якій-небудь одній частині тіла, різна давність утворення ушкоджень, неможливість утворення в умовах, описаних постраждалим під час огляду, відмінність властивостей предметів травмування від характеру та обсягу ушкоджень, свідчать про високу ймовірність їх виникнення на ґрунті порушень статутних правил взаємовідносин.

У висновках експерт відображає можливість (або неможливість) появи виявлених ушкоджень в конкретних умовах події. При цьому враховують властивості предмета травмування, давність появи ушкоджень, вид і кількість травмуючих впливів.

проездных документов.

Даже в страны с жесткими требованиями, предъявляемыми для визовых марок, возможен въезд, как по биометрическому, так и по машиночитываемому паспорту. С точки зрения въезда в какие-либо страны мира объективной необходимости в получении электронного паспорта на сегодняшний день не существует. Однако введение электронных документов в Республике Беларусь будет необходимым для дальнейшей интеграции страны в европейское пространство, что по большому счету будет являться политической необходимостью, нежели насущной потребностью. Кроме того, внедрение электронных документов в Республике Беларусь потребует целевого выделения финансовых средств, перестройки механизмов разработки, изготовления, персонализации и выдачи документов. В последние годы совершенствование биометрических технологий происходит ускоренными темпами, повышается надежность методов и снижается стоимость традиционных технологий. В результате государство с меньшими затратами сможет перейти на электронные машиночитываемые проездные документы. Однако недостаточно выпустить хорошо защищенный электронный паспорт или идентификационную карту с биометрической информацией. Необходимо разработать правовые, организационные и технические механизмы их изготовления, выпуска, централизованной персонализации, использования и последующего контроля подлинности.

Бурак М.В.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУДОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В умовах розвитку ринкової економіки стало очевидним, що споживач є незахищеною стороною у взаємовідносинах з підприємцями. Ця проблема пов'язується також зі створенням могутньої рекламної індустрії та розвитком засобів масової інформації, зростанням обсягів виробництва предметів довгострокового користування, використанням хімічних продуктів, синтетичних та інших штучних матеріалів, розвитком інституту споживчого кредиту з високими ставками.

Захист інтересів і прав споживачів неможливий без забезпечення гарантії отримання товарів і послуг високого рівня якості. Однією з головних причин низької якості продукції є неефективність заходів, що здійснюються виробленням питань технічного рівня та якості продукції, що в свою чергу сприяє її низькій якості.

За роки незалежності України значно зріс рівень злочинності у сфері економіки, зокрема на споживчому ринку, де почастишали випадки масових отруєнь через вживання неякісних продовольчих товарів.

Активний розвиток торгівлі харчовими продуктами, їх участь у зовнішньоекономічних операціях у певних випадках зумовлюють необхідність призначення судових експертиз за цією групою товарів.

З розвитком ринкових відносин асортимент харчової продукції на території України значно розширився та постійно оновлюється, у зв'язку з чим у судово-слідчій практиці формуються категорії справ щодо правопорушень і злочинів у сфері економіки, включаючи порушення митних правил, фальсифікацію сировини й готової продукції тощо.

Порядок проведення експертиз при розслідуванні злочинів у сфері харчової промисловості, регламентовано Законом України «Про судову експертизу» [1, с. 1], кримінально-процесуальним кодексом України [2, с. 213].

Так, при проведенні судово-технологічної експертизи в процесі підготовки важливо відібрати зразки продукції, вивчити схеми технології виробництва, дані про режими дії механізмів відповідно до технічних стандартів і дійсних показників, рецептурні карти, технологічні інструкції, що визначають технологію випуску продукції.

Метою судово-технологічної експертизи є дослідження технологічного процесу виробництва в цілому або його окремих етапів для визначення їх відповідності встановленим правилам, виявлення відхилень на тих чи інших етапах і з'ясування причин останніх та умов, що їм сприяють.

Підставою для призначення судово-технологічної експертизи при розслідуванні розкрадань у харчовій промисловості є: виявлення неврахованої продукції в процесі як виробництва, так і збуту; виявлення в значних кількостях надлишків сировини та напівфабрикатів; випуск недоброякісної продукції, виявленої як у процесі виробництва, так і при одержанні рекламаций від торговельних організацій.

Проведення судово-технологічної експертизи здійснюється експертами, які призначаються слідчим з фахівців-технологів, які працюють у даній галузі, однак не пов'язаних своїми службовими функціями з даним виробництвом.

Складність проведення судово-технологічної експертизи визначає і ретельність підготовки слідчим матеріалів для її проведення. Останні, як правило, містять у собі такі об'єкти: конкретні дані щодо технології харчового виробництва стосовно досліджуваних видів продукції; документи, що відносяться до випуску досліджуваної продукції, у тому числі відомості щодо зміни компонентів і порушень технології; результати лабораторних аналізів продукції, що випускається на підприємстві; матеріали рекламаций і акти Управління у захисті прав споживачів, що відображають відомості про недоброякісність продукції; пояснення й протоколи допитів осіб, відповідальних за дотримання технологічного процесу [3, с. 177].

Результати судово-технологічної експертизи дають уявлення про

розслідування).

Експерту необхідно звернути увагу на такі особливості поведінки і зовнішнього вигляду постраждалого:

- спробу відмовитися від огляду під надуманими приводами;
- наявність на постраждалому старої, брудної і поношеної форми одягу, взуття, що не відповідає реальним термінам носіння та його розмірам;
- ознаки аліментарної дистрофії;
- наявність гнійних та інших шкірних захворювань;
- млявість;
- загальмованість;
- страх;
- замкнутість [2; с. 14-15].

Перше завдання експерт вирішує шляхом всебічного, повного і об'єктивного вивчення ушкоджень у потерпілого. Необхідно ретельно зафіксувати кількість, локалізацію, форму, розміри та інші морфологічні особливості кожного ушкодження окремо. Для уточнення деяких морфологічних характеристик використовують необхідні та адекватні поставленому завданню клінічні та спеціальні (включаючи інструментальні) види досліджень як в лікувальній, так і в експертній установі (судово-хімічний аналіз біологічних середовищ, рентгенографія, імуно-серологічні дослідження, фізико-технічні дослідження в ультрафіолетових та інфрачервоних променях і ін.).

По можливості дослідженню підлягає і предмет, який міг нанести травму, а також інші речові докази, на яких збереглися сліди крові, тканин, речовин біологічного та небіологічного походження.

У разі заподіяння ушкоджень діями неозброєної людини має сенс також провести огляд підозрюваного, оскільки на окремих частинах його тіла можуть бути виявлені ушкодження, які можуть свідчити про можливу участь в конкретній конфліктній ситуації (наприклад, садна на фалангах кистей). Нерідко експерт не має можливості дослідити первинну картину ушкодження, яка може бути змінена медичними маніпуляціями або процесами загоєння. Тим не менш, це не звільняє його від необхідності виявлення збережених морфологічних ознак ушкодження, здатних уточнити хоча б деякі умови їх виникнення. В таких випадках істотну роль відіграють медичні відомості, зафіксовані в медичній книжці, історії хвороби та інших медичних документах.

Таким чином, відомості про властивості предмета, з допомогою якого нанесли ушкодження; механізм та час виникнення ушкоджень експерт отримує при обстеженні (огляді) потерпілого, вивченні записів в медичних документах і дослідженні речових доказів, яке може бути проведено як особисто експертом (обстеження постраждалого, вивчення медичних документів), так і іншими фахівцями (експертом-хіміком, експертом-біологом, криміналістом, бактеріологом та ін.). Отримані

Кримінальний процесуальний закон наділяє експерта правом бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження (п. 3 ч. 3 ст. 69 КПК України), ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні (п. 5 ч. 3 ст. 69 КПК України), а потім використовувати все це в своєму дослідженні. Участь експерта в слідчих (розшукових) діях підвищує наочність сприйняття ним необхідних для проведення експертизи вихідних даних.

Отже, необхідною умовою достовірності висновку експерта є дотримання процесуального порядку призначення та проведення експертизи. Також має бути перевірена компетентність експерта та його зацікавленість у результатах кримінального провадження. Експертному дослідженню можуть піддаватися лише об'єкти, котрі належним чином процесуально оформлені. У випадках суттєвих порушень, що тягнуть за собою їх недопустимість, висновок експерта втрачає доказову силу. Оцінка достовірності висновку експерта тягне за собою визначення надійності застосовуваної експертом методики, достатності наданого експерту матеріалу й правильності вихідних даних, повноти проведеного експертом дослідження тощо.

Тютюнник Р.С.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЖИВИХ ОСІБ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ТРАВМИ В СИТУАЦІЯХ, ПІДОЗРІЛИХ НА ПОРУШЕННЯ СТАТУТНИХ ПРАВИЛ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Одне з найбільш негативних явищ військової служби в сучасній українській армії – порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, які не тільки тягнуть за собою приниження їх честі і гідності, а й часто є однією з головних причин травматизму та загибелі особового складу в мирний час. Попередження й усунення порушень статутних правил взаємовідносин з військового середовища – актуальна проблема, розв'язанням якої займаються не тільки командування військових частин, але і органи військової юстиції, державні структури і різні громадські організації [1; с. 9-10].

Як правило, перед судово-медичним експертом, який проводить експертизу з приводу порушень статутних правил взаємовідносин, стають два завдання:

– вивчити обсяг і характер ушкоджень, визначити механізм і давність їх виникнення;

– визначити можливість (або неможливість) виникнення виявлених ушкоджень при обставинах, викладених в постанові слідчих органів або показаннях підозрюваного (версія підозрюваного) [2; с.13].

Судово-медичний експерт починає свою роботу з ретельного вивчення наданої йому судово-слідчої інформації (матеріали органів досудового

обсяг неврахованої продукції, що випускається, про найменування сировини та напівфабрикатів, що могли бути зекономленими внаслідок порушення технологічного режиму, що дозволяє визначити шкоду, заподіяну злочином.

Резюмуючи викладене вище, варто зазначити, що використання в слідчій практиці експертних досліджень дає змогу ефективно боротися зі злочинами в галузях харчової промисловості.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу. Закон України №4038-ХІІ від 25 лютого 1994 року.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

3. Пчолкін В.Д. Особливості проведення експертиз при розслідуванні злочинів у сфері промисловості // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. – Луганськ, 2003. – Вип. 2. – С. 173-185.

Верещак О.І., Плєва К.В.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЗАТРИМАНИМ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ВІДНОСНО ЯКИХ ОБРАНО ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Неодмінною ознакою демократичної правової держави є забезпечення дотримання прав і свобод її громадян. Особливо важливого значення це набуває в контексті здійснення державою правоохоронної функції, адже вона безпосередньо полягає у певному обмеженні громадян наданих їм Конституцією прав та свобод. Зокрема, з метою проведення ефективного досудового розслідування кримінальних правопорушень Кримінальний процесуальний кодекс України наділяє відповідні судові та правоохоронні органи правом як на затримання особи, так і на обрання відносно неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до моменту вирішення судом питання про винуватість особи.

Аби уникнути можливих зловживань наданими судовим та правоохоронним органам повноваженнями, Конституція України в ст. 59 закріплює право громадян на правову допомогу. Незважаючи на це порядок та механізм її надання був визначений лише у зв'язку з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Розробка та ухвалення зазначеного Закону здійснена на виконання Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні, схваленої Указом Президента України від 09.06.2006 р. № 509/2006.

Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- захист;
- здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- складення документів процесуального характеру.

У ст. 14 Закону перелічено 12 категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Серед них, зокрема, і особи, затримані за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень та відносно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011р. №1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб», розроблено поетапний механізм сповіщення органом, що здійснив затримання, відповідного центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про необхідність призначення захисника за призначенням (у відповідності до ст. 49 КПК України – слідчий виносить постанову, а слідчий суддя та суд постановляє ухвалу), перевірку останнім інформації про затримання та призначення відповідного адвоката для здійснення захисту особи. Стаття 48 КПК України, окрім того, зобов'язує слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника.

Важливим аспектом є оперативне реагування, адже у адвоката, який отримав доручення про надання безоплатної вторинної правової допомоги, є одна година (у невідкладних випадках – до шести годин) на прибуття до органу, що здійснив затримання. Час прибуття адвоката до затриманої особи, а також час завершення надання ним безоплатної вторинної правової допомоги такій особі фіксується службовою особою, що в свою чергу також дозволяє Центру здійснювати контроль, адже про будь-які порушення орган, що здійснив затримання, зобов'язаний йому повідомити.

Захисник має право до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту – такі ж побачення без обмеження кількості та тривалості.

У разі з'ясування обставин, що дають підстави вважати затримання особи незаконним, захисник має керуватися вимогами ст. 42, 206, 208 КПК та звертатися з відповідною скаргою до слідчого судді.

Захисник повинен бути присутнім під час вручення повідомлення про підозру (відбувається протягом 24 годин із моменту затримання). Під час цієї процесуальної дії захисник повинен роз'яснити затриманій особі її права та обов'язки.

своїєї компетенції, а також його обов'язок ґрунтувати свої висновки на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження (ч. 3 ст. 101 КПК України). Таким чином, до порушень експертом меж його компетенції варто віднести вихід експерта за межі спеціальних знань та збирання матеріалів для проведення експертизи за власною ініціативою.

Матеріали для проведення експертизи складаються з об'єктів експертного дослідження (ті предмети, особи або відомості про них, відносно яких експерту ставлять питання), а також інших матеріалів, що містять вихідні дані, необхідні для проведення дослідження. Як вихідні дані експерт у процесі свого дослідження використовує відомості про факти (обставини кримінального провадження), які необхідні йому для обґрунтування його дослідження та висновків. Однак ці відомості можуть стати вихідними даними для експертизи тільки тоді, коли вони відображені в матеріалах кримінального провадження і повідомлені експерту органом, що призначив експертизу. Брак або недостатність вихідних даних робить неможливим проведення дослідження або зменшує обґрунтованість і достовірність його результатів. Правоохоронний орган, який веде розслідування, отримує вихідні дані шляхом проведення різних слідчих (розшукових) дій (оглядів, обшуків, допитів тощо) і відображує їх у матеріалах кримінального провадження. Ці вихідні дані використовуються експертом з метою з'ясування завдань дослідження, уточнення неясно сформульованих питань і отримання необхідних зразків. Експерт використовує їх і для визначення меж дослідження, побудови своїх версій, вибору методики дослідження, оцінки ознак об'єкта, а також з профілактичною метою.

Кримінальний процесуальний закон (ст. 93 КПК України) покладає обов'язок збирання доказів на сторони кримінального провадження. Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи і може досліджувати тільки те, що йому надають слідчий (суд). Коли для висновку необхідні додаткові матеріали, він може отримати їх лише від правоохоронного органу, що призначив експертизу, заявивши клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків (п. 2 ч. 3 ст. 69 КПК України). У випадку, якщо наданих експерту матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, він може відмовитися від давання висновку, однак заява про відмову має бути вмотивованою.

Експерт може знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження (п. 1 ч. 3 ст. 69 КПК України). Особливого значення для експерта набуває постанова (ухвала) про призначення експертизи. Цей процесуальний документ не має доказового значення, проте є не тільки підставою для проведення експертизи, а й важливим джерелом вихідних даних.

- сліди волочіння тіла потерпілого;
- місця розташування відкинутих речей, що перебували в потерпілого, розсипаних продуктів, розлитої рідини.

Сліди й пошкодження на транспортних засобах поділяються на:

- сліди й пошкодження, що виникають при зіткненні транспортних засобів і наїзді їх на нерухомі об'єкти (стовпи, дерева, будівлі тощо);
- сліди й пошкодження, що виникають при наїзді на пішоходів;
- сліди й пошкодження, що виникають при перекиданні транспортного засобу;
- пошкодження, що виникають до події при наїзді на предмети на дорозі й з інших причин.

Сліди, що виявляють на транспортних засобах, фіксують за їх локалізацією, формою, розмірами, характером змін поверхні (подряпина, пробоїна, притертість лакофарбового покриття, проникнення волокон одягу тощо).

Фотозйомка здійснюється за правилами оглядового й вузлового фотографування, при детальній зйомці пошкоджень та їх частин використовують міліметровий масштаб.

Троп О.В.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ДОСТОВІРНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Процесуальні гарантії – це система таких правових засобів, що забезпечують правильне здійснення у кожному кримінальному провадженні правосуддя, можливість всім суб'єктам кримінального процесу реалізувати свої обов'язки і права, захист громадян від необґрунтованих обмежень їх законних прав та інтересів.

Процесуальні гарантії є важливим засобом забезпечення законності, обґрунтованості та справедливості процесуальних документів. У даному випадку – це встановлений законом засіб забезпечення достовірності висновку експерта, забезпечення його доброякісності. Процесуальною гарантією достовірності висновку експерта є його обов'язок діяти в межах своєї компетенції, тобто запитання, які ставляться експертові, та його висновки щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта (ч. 3 ст. 101 КПК України). У разі постановки перед експертом питань, які виходять за межі його компетенції, він повідомляє особу, яка залучила його, або слідчого суддю чи суд, які доручили проведення експертизи, про неможливість вирішення поставленого перед ним завдання. Таке повідомлення повинно бути аргументованим та вказувати на конкретні причини, які виключають можливість надання висновку, на підставі яких експерт обґрунтовує, що поставлене питання не відповідає його компетенції.

Отже, гарантіями достовірності експертних висновків і можливостей подальшої перевірки їх правильності є обов'язок експерта діяти в межах

З метою підготовки до судового розгляду захисник отримує копію клопотання про обрання запобіжного заходу та ознайомлюється з ним і з матеріалами, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу. Після закінчення судового розгляду, захисник має отримати копію ухвали суду про застосування запобіжного заходу або відмову у його застосуванні.

Після виконання вищезазначених дій захисник роз'яснює особі процедуру призначення захисника надалі для здійснення захисту під час досудового розслідування та надає йому зразок клопотання до слідчого про залучення захисника.

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» було внесені певні зміни. Так, усім затриманим, а також підозрюваним, яким у якості запобіжного заходу обрано тримання під вартою, безоплатна правова допомога надається не лише протягом 72 годин з моменту затримання, а безперервно до закінчення кримінального провадження, що дозволяє мінімізувати залежність реалізації права на захист від органу досудового розслідування. Окрім того, підставою для призначення захисника затриманій особі є не лише повідомлення службової особи, яка здійснила затримання, а й безпосереднє звернення затриманої особи або її родича до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Це забезпечить протидію «прихованим затриманням», коли правоохоронні органи фактично затримують особу, але не надають їй процесуального статусу затриманого.

Віщук В.С.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДОЗВОЛУ НА ВІЛЬНИЙ ОБІГ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ТА МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ

В умовах сучасного розвитку суспільства, пов'язаного з процесами розбудови демократичної та правової держави в Україні, відбувається становлення владних структур, нової політичної системи суспільства для забезпечення функціонування принципів права та повноцінної реалізації прав людини і громадянина в державі. Сьогодні наша держава перебуває у скрутному зовнішньо- і внутрішньополітичному становищі, військові дії на території України змушують громадян замислитись над заходами власної безпеки. Звідси, впливає актуальне для українців питання, чи варто передбачати у законодавстві право на вільне володіння вогнепальною зброєю, адже рівень злочинності у нашій країні, є одним з найвищих у Європі.

В наш час у різних країнах існує різне відношення до вільного обігу зброї серед громадян. Цьому сприяють особливості історичного розвитку та менталітету. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки обіг зброї є фактично вільним, щоб кожний громадянин міг захистити себе, свою

сім'ю та власність. Так повелося ще з часів освоєння країни переселенцями, які, захоплюючи землі, постійно воювали один з одним. У тих штатах, де зброю заборонено законом, вчинюється вдвічі більше злочинів. Прихильники узаконення зброї, приводять як приклад Німеччину, Молдову, Швейцарію, Польщу, Естонію, Словенію, де після легалізації зброї рівень злочинності знизився більш ніж на половину, а придбана легально зброя майже не застосовується в кримінальних цілях. Свого часу спроби узаконити зброю невійськового призначення в Україні не мали успіху, і сьогодні, законодавство забороняє придбання, зберігання і носіння вогнепальної зброї, але ми все частіше, знову і знову повертаємось до цього питання.

Затягнати противниками вільного володіння громадянами зброї є правоохоронці, які застерігають, що легалізація вогнепальної зброї, може спричинити стрибок у підвищенні рівня злочинності, адже у неблагополучному суспільстві це дуже небезпечна річ. Враховуючи те, що в Україні і досі, на відміну від інших цивілізованих держав, не прийнятий закон про зброю, який повинен був би встановити правила щодо: по-перше, визначення кола осіб яким дозволялось би носіння та використання вогнепальної зброї, по-друге, чіткі межі відповідальності, то легалізація вогнепальної зброї спричинить безпорядки. Звісно, в жодному разі не можна дозволяти володіння і носіння зброї всім бажаючим, адже в суспільстві, яке знаходиться на перехідній стадії розвитку, з глибокою кризою всередині держави, в якій відбуваються військові дії, під впливом яких громадяни перебувають у постійній психологічній напрузі, що може призвести до непередбачуваних наслідків. Так, навіть психічно здорова людина, перебуваючи в такому стані може використати зброю у громадських місцях. Крім того, не можна виключати, що з впровадженням вільного володіння зброєю може зрости кількість злочинів певної категорії (наприклад, злочини, вчинені з мотивів помсти, у стані афекту тощо). Варто враховувати, що особа не завжди може адекватно оцінити ситуацію, відчуваючи небезпеку там, де її немає.

Отже, давати дозвіл на володіння зброєю всім бажаючим за наявності лише медичної довідки не можна. Дозвіл потрібно видавати в двох випадках: по-перше, якщо існує реальна загроза життю людини, наприклад при підтвердженні працівниками міліції інформації про існування такої загрози, можна було б надавати тимчасовий дозвіл на носіння вогнепальної зброї. По-друге, право на вільне володіння зброєю могло б надаватись особам, професійна діяльність яких постійно пов'язана з ризиком (наприклад, працівники міліції, судді тощо). Важливим критерієм також, є відсутність закону, який встановив би чіткі норми, за допомогою яких правоохоронні органи могли б контролювати обіг зброї.

Отже, впровадження права на вільне володіння зброєю особами, не зазначеними вище, може загрожувати не лише окремим громадянам, а й суспільству та державному ладу в цілому.

про неї інформацію. Таким відображенням може бути слід зовнішньої будови, пошкодження об'єкта, частини предметів і матеріалів, зміна місця знаходження транспортних засобів та інших предметів, їх взаємного розташування, навіть зміни агрегатного стану предметів та їх окремих властивостей.

Люди, дії яких пов'язані з подією кримінального правопорушення, залишають сліди свого тіла на транспортних засобах, які вивчаються гомеоскопією. У деяких випадках вони користуються транспортними засобами, сліди яких вивчає транспортна трасологія. Сліди, які залишаються на стадії підготовки до кримінального правопорушення (сліди автомобіля, використаного для транспортування правопорушників і знарядь зламу тощо), на стадії його вчинення (сліди місця зіткнення автомобілів) і при приховуванні слідів кримінального правопорушення (сліди протектора шин автомобіля, на якому був вивезений труп).

Основними об'єктивними даними, які дозволяють установити багато обставин події, що визначають її механізм, є відомості про сліди, що виникли при дорожньо-транспортних подіях. До них відносяться:

- сліди на місці події, залишені транспортними засобами та іншими об'єктами на дорожньому покритті, предметах навколишньої обстановки;
- сліди й пошкодження на транспортних засобах, що виникли при зіткненні, наїздах, переїздах, перекиданні;
- сліди й пошкодження на одязі, взутті потерпілих, що виникли в результаті удару при наїзді, переміщенні по поверхні дороги, переїзді колесами транспортного засобу, впливу частин транспортного засобу на пасажирів.

Сліди на місці події поділяються на три основні групи:

- сліди, залишені транспортними засобами;
- сліди, залишені відкинутими об'єктами;
- сліди, залишені потерпілими при наїзді.

Сліди, залишені транспортними засобами у свою чергу поділяються на:

- сліди коліс транспортних засобів;
- сліди ковзання частин транспортних засобів;
- ділянки дрібних частинок, що осипалися.

Сліди, залишені відкинутими об'єктами поділяються на:

- сліди волочіння, притертості, що залишаються на м'якому ґрунті, снігу, вологому піску об'єктами, що не мають гострих країв. На асфальті ці сліди помітні при наявності шару пилу, бруду;
- подряпини, вибоїни, інші траси, що залишаються важкими предметами з гострими краями;
- нахил, вигин, злам стебел трави, інших рослин у напрямку зсуву відкинутого об'єкта за межами дорожнього покриття.

Сліди, залишені потерпілими при наїзді:

- сліди зсуву взуття при наїзді;

справи.

Також, готуючись до допиту, необхідно поцікавитись рівнем загального розвитку підозрюваного і саме цей факт брати за основу, обираючи стиль і методику допиту. Слідчий повинен вести розмову саме на тому рівні, на якому знаходиться розумовий потенціал злочинця.

Слідчий допускається величезної помилки, коли розпочинає допит словами: «Розкажіть, що Вам відомо про таку-то справу, випадок, факт». Це є запорукою того, що підозрюваний, одразу сприймаючи слідчого як свого ворога, маючи з ним психологічний «бар'єр» і страх покарання за свої вчинки, надасть неповні свідчення, неправдиві, або ж взагалі відмовиться надавати будь-які показання.

Отже, допит підозрюваного є однією з перших важливих слідчих (розшукових) дій у збиранні доказів для розслідування кримінальних правопорушень. І саме вміння слідчого застосувати найтонші психологічні прийоми є запорукою швидкого, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження, а також дотримання всіх законних прав та інтересів громадян, і обов'язків, які на нього поклала держава, як на орган виконавчої влади.

Список використаних джерел

1. Гросс Ганс. Руководство для судебных следователей / Пер. с нем. – Смоленск, 1985 – 980 с.
2. Коновалова В.Е. Тактика допроса при расследовании преступлений: [науч.-метод. пособ.] / В.Е. Коновалова, А.М. Сербулов. – К., 1978. – 230 с.
3. Коновалова В.Е. Допустимість і правомірність психологічного впливу при розслідуванні злочинів // Рад. Право, 1971. – № 9. – С. 24-27.
4. Хайдуков Н.П. Тактико-психологические основы воздействия следователя на участвующих в деле лиц. – Саратов: Саратов. ун-т, 1984. – 124 с.
5. Сокиран Ф.М. Систематизація прийомів психологічного впливу на попередньому слідстві. – К., – С. 123-133.

Ткачук Ю.О.

СЛІДИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Транспортна трасологія – розділ трасології, у якому вивчаються закономірності відображення в слідах інформації про обставини дорожньо-транспортної події та її учасників, способи виявлення слідів транспортних засобів і слідів на транспортних засобах, а також прийоми виявлення, фіксації й дослідження інформації, що відобразилася в них.

Слід – матеріальне відображення, що містить інформацію про морфологію й функціональні властивості об'єктів, що брали участь у дорожньо-транспортній події, і про механізм такої події. У широкому значенні, слідом вважається будь-яке матеріальне відображення, що є наслідком взаємодії об'єктів, яка пов'язана з подією і містить потрібну

Волкова А.Э., Разумов Э.А.

О РАСШИРЕНИИ ПРАВ И ПОЛНОМОЧИЙ ЭКСПЕРТОВ

Наиболее распространенными формами использования специальных знаний в уголовном производстве являются производство экспертиз. Характерной особенностью работы сотрудников подразделений Экспертной службы МВД, которая обусловлена законодательством и ведомственными инструкциями, является их достаточно высокая пассивность в применении специальных знаний. Так, при производстве экспертизы эксперт исследует лишь то, что ему предоставил следователь и не имеет право самостоятельно собирать дополнительные материалы. Инициатива экспертов при этом сводится лишь к возможности несколько расширить рамки исследования предоставленных вещественных доказательств, в том случае, если следователь не учел всех возможностей криминалистической науки. Несколько более активную форму имеет такая непроцессуальная форма применения специальных знаний как консультации [1]. Проходит научную разработку и апробацию достаточно активная форма работы криминалистов по использованию информационно-справочных криминалистических учетов для повышения уровня уголовного судопроизводства [2].

Анализируя все существующие формы применения специальных знаний можно сделать вывод о необходимости развития, разработки и внедрения новых форм, которые позволят активнее их применять в уголовном производстве. Определяя стратегические пути совершенствования форм применения специальных знаний, следует, на наш взгляд, стремиться к тому, чтобы сформировать такие формы и методы работы, при которых сотрудники Экспертной службы могли более активно использовать свои возможности в борьбе с преступностью.

Определенные ростки примеров активного участия экспертов в уголовном производстве уже появились. Так, при расследовании дел о ДТП постепенно сформировалась фигура специалиста-автотехника более широкого профиля. Эксперты-автотехники будучи высококвалифицированными специалистами оказывают помощь следователю не только техническими консультациями, но помогают ему по широкому кругу вопросов расследования преступления. На всех этапах расследования обеспечивается тесное взаимодействие со следствием: совместный осмотр ДТП, подготовка и участие в проведении следственных экспериментов, участие в подготовке материалов на экспертизу, оценка ее результатов, составление планов допросов, защита экспертизы (а фактически всего дела) в суде, а между всем этим многочисленные консультации по методике расследования. Фактически, определилась новая фигура *следователя-специалиста*, который практически берет на себя всю наиболее квалифицированную работу по расследованию преступлений, связанных с ДТП. При этом юридические и специальные знания сосредоточились как бы в одних руках, но теперь

главенствующую роль имеют автотехнические знания, а все процессуальные вопросы расследования приобретают, в определенной степени, вспомогательный характер.

Еще одно косвенное подтверждение сказанному мы можем найти в идее телесериала «След» о созданной в качестве эксперимента Федеральной экспертной службе (ФЭС). Основная идея фильма заключается в том, что главной фигурой при расследовании преступлений является сотрудник экспертной службы и в основу всего положены его специальные знания. Результаты проведенных исследований являются отправной точкой для раскрытия преступлений, дополняемых проведением необходимых следственных действий.

Конечно, в фильме использованы художественные вымыслы, много нереальных и наивных моментов, но сама идея не совсем беспочвенна. Необходимо лишь идею облечь в оболочку реальности и законности. Думаем, что с развитием инструментальной базы исследования вещественных доказательств, внедрением современных технологий, созданием на этой основе совершенных методов экспертных исследований вполне возможно создание подобных специализированных экспертных подразделений. Уже сейчас более инициативно могли бы использовать свои специальные знания при выявлении и расследовании преступлений эксперты нескольких направлений. Активные формы работы могут использовать эксперты лабораторий по исследованию пищевых продуктов, ГСМ, нефтепродуктов для выявления преступлений, связанных с их фальсификацией и по другим направлениям.

Считаем, что назрела необходимость расширить права экспертов при подготовке материалов для проведения экспертизы. Запрет на использование объектов, полученных не от следователя, несколько ограничивает экспертную инициативу. Больше прав следует предоставить экспертам при получении образцов для проведения сравнительного исследования. Они лучше знают, какие нужны образцы, как их получить. Эксперту запрещено знакомиться с материалами дела, если это не связано с проведением конкретной экспертизы. Представляется, что при изучении материалов всего дела, эксперт мог бы подсказать следователю как использовать дополнительные возможности криминалистики при расследовании преступления.

Мы считаем, что в перспективе развитие форм использования специальных знаний, должно идти по пути перехода на более активные формы, наделение экспертных подразделений большими полномочиями, в том числе и процессуальными. Реализация такой формы использования специальных знаний потребует, конечно, соответствующего нормативного и правового регулирования, что является делом времени и заинтересованного подхода к решению задач эффективного использования специальных знаний в уголовном производстве.

эффективный тактичний прийом.

Так, оволодівши інформацією про особу підозрюваного, слідчий розпочинає найважливіший спосіб збирання доказів – допит підозрюваного. Дуже важливо слідчому з першої хвилини спілкування встановити психологічний зв'язок зі злочинцем («ми рівні», «я начальник», «ти є жертва і я тобі допоможу» тощо), тобто застосувати психологічний вплив.

Вдалу систематизацію прийомів психологічного впливу запропонувала В.О. Коновалова. За основу системи вона взяла реальні ситуації у веденні допиту та інших слідчих дій, коли інформація від осіб добровільно не надходить [3, с. 24-27].

М.П. Хайдуков поділяє тактичні прийоми психологічного впливу на такі групи: 1) прийоми, спрямовані намірів слідчого відносно мети впливу; 2) прийоми, спрямовані на створення в учасників досудового слідства перебільшеного уявлення про обізнаність слідчого відносно обстановки вчиненого злочину і наявність у його розпорядженні доказів, що викривають злочинця; 3) прийоми, спрямовані на створення в учасника досудового слідства уявлення про те, що інші учасники дали правдиві свідчення; 4) прийоми, спрямовані на виявлення схованих об'єктів і осіб, які переховуються; 5) прийоми, спрямовані на створення в учасників досудового слідства применшеного уявлення про обізнаність слідчого відносно відомостей, достатніх для викриття в неправді несумлінних учасників і розслідування злочину в цілому [4].

Ми погоджуємося з думкою Ф.М. Сокирана, який зазначив, що за будь-яких обставин спочатку вживаються всі засоби переконання, і лише потім – примусу (якщо в цьому є необхідність) та виділив п'ять блоків прийомів психологічного впливу: 1) естетичний: (культура поведінки слідчого, зовнішній вигляд слідчого...); 2) процесуальний: (... роз'яснення правових наслідків поведінки на слідстві...); 3) етичний: (дотримання слідчим у процесі проведення слідчої дії норм етики і моралі...); 4) тактико-криміналістичний: (переконання, виявлення винної обізнаності...); 5) психологічний: (надання психологічної допомоги шляхом нагадування, активізації мислення і пам'яті з метою відновлення, відтворення раніше сприйнятих фактів...) [5, с. 130-131].

Ураховуючи наведені точки зору вчених-криміналістів, а також дані слідчої практики, ми вважаємо, що саме прийом психологічного впливу на підозрюваного під час його допиту є запорукою отримання від останнього правдивих свідчень, сприйняття слідчого як особу, якій можна довіритись. Лише встановивши психологічний зв'язок зі злочинцем, можна досягти позитивних результатів під час проведення такої важливої слідчої (розшукової) дії як допит. Для досягнення цієї мети взагалі допит необхідно розпочинати зі знайомства, так би мовити почати бесіду «про життя», не стосуючись одразу обставин вчинення злочину. І поступово, в ході невимушеної бесіди, підходити до встановлення всіх обставин

Методичні рекомендації. – К., 2012. – С. 4.

6. Дяченко Н.М., Ольховець С.О., Лагус В.І. Дослідження ДНК з об'єктів біологічного походження методом полімеразної ланцюгової реакції: Методичні рекомендації. – К.: ДНДЕКЦ України, 2003. – С. 3, С. 22.

Ткачук І.Д., Терещенко Ю.В.

ПІДОЗРЮВАНИЙ У ВБИВСТВІ – ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ

Найтяжчим злочином, незважаючи на політичний устрій держави, її соціально-економічне становище, завжди є вбивство людини. Про це свідчить і ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Проголосивши зазначені положення, держава фактично взяла на себе зобов'язання гарантувати їх. Держава має відповідати перед людиною, зокрема потерпілим, який назавжди втратив близьку людину, що завдало йому моральних страждань, за свою діяльність, зокрема за те, чи встановлено особу (осіб), які вчинили цей злочин, чи в повній мірі дослідженні всі обставини справи, як покарано злочинця і чи співвідноситься покарання зі ступенем тяжкості вчиненого.

Встановлення та дослідження всіх обставин вчинення найтяжчого злочину розпочинається з першої стадії кримінального процесу – досудового розслідування. Саме від професіоналізму слідчого органів внутрішніх справ залежить весь процес доказування всіх елементів вбивства. Адже всі практикуючі слідчі запевняють, що найголовніші докази вини особи у вчиненні зазначеного тяжкого злочину, збираються в перші три дні розслідування, шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій. Успішність отримання позитивних результатів від проведення цих дій залежить від ретельної підготовки слідчого до їх проведення в залежності від вивчення особистості злочинця.

Так, з урахуванням способу життя вбивці, встановлення осіб, які його оточують та роду їх занять, освіченості, залежить тактика проведення слідчим всіх процесуальних дій за участю підозрюваного.

Питання про тактичні прийоми розслідування, їх систематизацію розглядається здавна, починаючи з Ганса Гросса, який зазначав, що «робота слідчого не є мистецтвом, але є майстерна діяльність, що складається з низки окремих дій або прийомів» [1].

На думку В.О. Коновалової та О.М. Сербулова, підготовка до допиту складається з таких елементів: 1) вивчення матеріалів справи; 2) вивчення спеціальних питань; 3) вивчення даних про особу допитуваного; 4) складання плану допиту [2, с. 38].

На нашу думку, саме вивчення даних про особу допитуваного і складає головний аспект обрання тактики проведення допиту, оскільки дозволяє вибрати певну лінію поведінки слідчого та застосувати

Список использованных источников

1. Разумов Е.О. Про вдосконалювання непроцесуальної форми використання спеціальних знань / Е.О. Разумов, А.Е. Волкова. // Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – Вип. 1 (7). – С. 23-28.

2. Волкова А.Э. Информационно-справочные криминалистические учеты: теория, организация, использование / А.Э. Волкова, Э.А. Разумов. – Сумы: ИПП «Мрия-1», 2014. – 386 с.

Волошин О.Г.

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ

Криміналістичне дослідження матеріалів, речовин та виробів – окремих, дуже об'ємний розділ інституту криміналістичних досліджень. Історично склалося так, що при розслідуванні кримінальних правопорушень, криміналістичним дослідженням піддавалися, в першу чергу, ті об'єкти і сліди, чий зв'язок з подією кримінального правопорушення був очевидний і незаперечний. Причому, такого роду об'єкти і сліди в своїй абсолютній більшості були присутні в кримінальних провадженнях не в мікро, а в макрокількостях. З іншого боку, для роботи з ними, для їх дослідження не було потрібно застосування будь-яких специфічних, особливих знань в галузі природничих та інших наук, залучення вузьких фахівців.

Варто відзначити і ту обставину, що зовсім до недавнього часу в криміналістичній теорії та практиці дослідження об'єктів подібного роду через їх специфічність розглядалося як дослідження, що проводиться суто в процесуальних рамках, а саме – тільки як експертиза.

Проте життя не стоїть на місці. Одним з проявів науково-технічного прогресу є впровадження наукових розробок в усі сфери людської діяльності, підвищення наукової і загальної потреби, в тому числі і спеціалістів-криміналістів. У криміналістиці таке явище призвело до розробки та впровадження в практику досудового розслідування більш спрощених методик криміналістичного дослідження більшості значимих об'єктів і слідів, у тому числі і тих з них, які до цього часу вважалися дуже «складними» для роботи з ними спеціаліста і експерта-криміналіста.

Звичайно, подібне спрощення методик безпосередньо пов'язане з необхідністю проведення досліджень в найкоротші терміни, із застосуванням мінімально необхідного лабораторного приладдя та реактивів. Це, в свою чергу, часто призводить до того, що результати таких досліджень можуть бути як помилково позитивними, так і помилково негативними, особливо у разі використання в процесі такого дослідження спеціальних наборів хімічних реактивів, що застосовуються для експрес-аналізу.

Сьогодення криміналістики – це не тільки активне впровадження практичних розробок в процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень, а й розвиток і поглиблення теоретичних досліджень. Причому, нерідко такі процеси йдуть не тільки паралельно, але і послідовно. В даний час розроблені теоретичні основи та практично апробовано методики експертного дослідження більшості речовин та матеріалів. Причому, можуть бути виявлені та ідентифіковані в мікрокількості. Однак, необхідно особливо підкреслити, що в роботі з будь-якими кількостями матеріалів і речовин немає нічого другорядного. Тут важливо все: починаючи від знання характеристик, ознак, властивостей таких об'єктів, в тому числі і їх видозмін під впливом різних факторів, прийомів, способів і методів їх виявлення, попереднього дослідження, фіксації, вилучення і упакування; правильного і в повному обсязі отримання зразків і направлення об'єктів на відповідні експертизи, вибору експертної установи, постановки питань перед експертами і багато чого іншого, що може вплинути на їх доказову значимість.

Як раніше, так і зараз в теорії і практиці криміналістики інститут криміналістичного дослідження об'єктів і слідів, у тому числі і різного роду матеріалів та речовин особливо виділяється. Нині в практиці досудового розслідування кримінальних правопорушень широко використовуються попередні криміналістичні дослідження та лабораторні експертні дослідження, що мають непроцесуальний характер, і експертні криміналістичні дослідження – експертизи, що мають процесуальний характер.

Проведення експертиз регламентовано відповідними статтями Кримінального процесуального кодексу України, законом України «Про судову експертизу». Проведення попередніх криміналістичних досліджень, лабораторних експертних досліджень регламентується відповідними нормативними документами – наказами МВС України. При цьому, якщо при проведенні лабораторних експертних досліджень, експертиз, їх напрями, обсяг, терміни проведення та інші моменти, що характеризують їх зміст, визначені, як вважає більшість криміналістів, доволі повно, то відносно попередніх криміналістичних досліджень ці моменти потребують уточнення.

На основі аналізу положень, присвячених даному питанню у криміналістичній літературі, практики проведення попередніх криміналістичних досліджень представляється, що метою попередніх криміналістичних досліджень об'єктів і слідів (у широкому значенні) – є віднесення їх (з'ясування відповідності, причетності) до події кримінального правопорушення, отримання інформації про ймовірних правопорушників, їх особливості, навички, додаткових оглядів, допитів, обшуків, експертиз).

Суб'єктом проведення попередніх криміналістичних досліджень є працівник ОВС України, який має допуск на їх проведення. У чинному

У зв'язку із цим молекулярно-генетичні дослідження, які націлені на вирішення питань судово-медичної експертизи, повинні мати відповідну регламентацію, яка б дозволила не тільки виконувати у законодавчому полі такі дослідження, але й надавати можливість формування міжлабораторної бази даних ДНК-аналізу, її інтеграцію із закордонними базами, можливість проведення повторних судово-медичних експертиз одних і тих самих зразків в інших лабораторіях бюро судово-медичної експертизи, що підвищить об'єктивність виконаних експертиз [1].

Швидкий розвиток молекулярно-генетичних досліджень дозволив впровадити в криміналістичну судово-медичну експертну практику методи ДНК-ідентифікації з використанням полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). Завдяки цій реакції за короткий час (кілька годин) можна виділити та розмножити певну кількість ДНК в кількості, яка перевищує початкову у мільйони разів.

Даний метод може бути успішно застосований при дослідженні змішаних плям крові декількох осіб або змішаних крові та сперми підозрюваних і потерпілих, а також при проведенні аналізу ДНК, яка виділена з біологічного матеріалу на речових доказах (знаряддях вбивства, одязі підозрюваного і т.д.) в дуже обмеженій кількості [6].

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо можливостей експертизи ДНК-аналізу, механізму вилучення об'єктів дослідження, зразків біологічного матеріалу та умов їх зберіганням. – К.: ГСУ МВС України, 2007.
2. Михайличенко Б.В. Судово-медична експертиза об'єктів біологічного походження за STR локусами ядерної ДНК з використанням полімеразно-ланцюгової реакції: Навчально-методичний посібник / Б.В. Михайличенко, В.Д. Мішалов, А.М. Біляков, В.В. Войченко. – К., 2013.
3. Сікорська Л.М. Особливості вилучення об'єктів біологічного походження та призначення молекулярно-генетичних експертиз. Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол. : Кобилянський О.Л., Антонюк П.Є., Слобода Є.Ю.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2014. – С. 264.
4. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 вересня 2009 року №390 п.2.12.1.
5. Міністерство охорони здоров'я України. Український центр наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи. Використання ДНК-аналізу у судово-медичних експертизах речових доказів та експертизи спірного батьківства (материнства, підміни дітей).

завжди пов'язаний тільки з тиміном, створюючи пару А-Т, а цитозин – з гуаніном: С-Г. Такі пари називаються комплементарними. Кількість комплементарних пар в організмі людини складає майже 3-3,5 млрд. [2].

З 1985 року в світову криміналістику прийшов потужний метод ідентифікації особи, заснований на аналізі дизоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК) – геномна дактилоскопія або «геномний фінгенпринтинг», (що в перекладі з грецької означає «*daktylos*» – палець, «*skopeo*» – дивлюсь і у судовій медицині з'явилося завдяки англійському вченому Алексу Джеффрісу у 1985 році, як відбиток папілярного візерунку пальця є унікальним для кожної людини, так і унікальним є набір фрагментів ДНК кожної людини, які визначаються за візерунком набору складних смуг на гелі, в результаті гібридизації геномної ДНК, звідси і така назва – геномна дактилоскопія). Вперше про можливість дослідження такого матеріалу повідомили англійські вчені, а в 1986 р. вони провели першу судово-медичну експертизу. З цього часу цей напрям в судовій медицині почав стрімко розвиватися і отримав назву «ДНК-аналіз», «генотипоскопія», «судово-медичний ДНК-аналіз» [6]. Цей метод дозволяє ідентифікувати особу за біологічними слідами людини, що є особливо важливим у розслідуванні тяжких злочинів проти особи.

Вимоги сьогодення ставлять перед слідчими органами завдання щодо впровадження у систему доказів все більш широким сучасних можливостей судових експертиз. Одним з ефективних засобів при доказуванні причетності підозрюваного до вчиненого злочину є метод генотипоскопії в біологічній експертизі, або ДНК-аналіз, тобто дослідження мікрослідів на клітинному рівні. Це дозволяє ідентифікувати злочинця за слідами крові, слюни, сперми, клітинами епітелію, частинами тканин і органів людини, волоссям. Генотипоскопія є унікальним інструментом ідентифікації особи та формування доказової бази оскільки ДНК-профілі (містяться в автоматизованому обліку генетичних ознак людини, який складається з оперативно-пошукових колекцій, які ведуться відповідно в ДНДЕКЦ та НДЕКЦ). можуть бути отримані з великого переліку біологічного матеріалу, який містить ядерні клітини [5]. Проте необхідно звернути увагу на відсутність можливості визначення ДНК-профілю зі слідів (зразків) поту та сечі [3].

Наявність суттєвих переваг цього методу при розслідуванні злочинів саме у швидкому й абсолютному виключенні з кола підозрюваних осіб, непричетних до вчинення злочину, в ідентифікації осіб, які вчинили злочин з високим ступенем вірогідності, у надійності доказів при розгляді справи у суді.

Молекулярно-генетичні дослідження являють собою новий крок у експертизі речових доказів, оскільки мають більший потенціал, ніж звичайні судово-імунологічні дослідження.

Крім того, ці дослідження є високотехнологічними та мають високий рівень складності.

КПК України не передбачені процесуальні підстави проведення попереднього дослідження речових доказів безпосередньо спеціалістом на місці події. Однак, у ч. 1 ст. 71 КПК України говориться про те, що під час досудового розслідування спеціаліст може надавати консультації з питань, що потребують спеціальних знань. На нашу думку, згадані консультації є не що інше як інформаційне забезпечення передбачених процесуальним законом слідчих (розшукових) дій. Зокрема, у процесі огляду місця події спеціаліст-криміналіст обробляє, аналізує та проводить попередню оцінку наявної інформації про об'єкти та процеси, пов'язані з подією кримінального правопорушення.

Така ж вказівка міститься в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, яка затверджена наказом МВС України №700 від 14.08.2012 року. В п. 2.9 Інструкції зазначено, що спеціаліст виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення, та проводить експрес аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення.

Відповідна вказівка міститься в наказі МВС України №962 від 26.10.2012 року «Інструкція про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів».

Проведення експрес-аналізу спеціалістом дозволяє вже у процесі огляду структурувати отримані дані за ступенем інформативності, шляхом попереднього виділення комплексу ознак, що мають криміналістичну значимість. При цьому розмежування об'єктів на інформативні та малоінформативні здійснюється за встановленими кількісними та якісними критеріями. Така оцінка інформативності є попередньою за своєю суттю, оскільки передусе дослідженню речових доказів у ході експертизи, призначеної за постановою слідчого.

Звичайно, «польові» умови та обмеженість огляду у часі не завжди дозволяють спеціалісту застосувати необхідні технічні засоби, якими оснащені експертні лабораторії. Тому попередній аналіз та оцінка проводиться переважно для конкретних об'єктів, які мають виражені слідоутворюючі властивості (наприклад, низ взуття, протектор шин транспортних засобів, робоча частина знаряддя зламу тощо). При цьому оціночна діяльність спеціаліста обмежується встановленням групової приналежності об'єктів, що дозволяє слідчому значно звужити коло речових доказів, які підлягають вилученню, – все це значно підвищує ефективність та результативність даної слідчої (розшукової) дії. Діагностичними ознаками такої попередньої оцінки є загальні характеристики об'єкту, а саме: форма, розмір, розташування та взаємне

розташування виражених елементів будови, морфологічні ознаки тощо.

Як свідчить експертна практика, аналітично-оціночна діяльність спеціаліста на місці події, як правило, більш різнобічна і виходить далеко за межі консультативної та технічної допомоги слідчому. Перш за все, це стосується інформаційного забезпечення розроблення слідчих версій вчиненого кримінального правопорушення. Адже проведена попередня оцінка речових доказів дозволяє у значній мірі обґрунтувати ту чи іншу слідчу версію, більш повно та об'єктивно з'ясувати всі факти та обставини кримінального правопорушення, орієнтувати досудове розслідування на встановлення особи правопорушника.

Значне місце в такій інформаційній підтримці займає створення спеціалістом попередньої (оціночної) інформаційної моделі кримінального правопорушення. Оптимальним засобом реалізації такої моделі є комп'ютерна діагностична система підтримки прийняття рішення спеціалістом-криміналістом. Основним завданням згаданої системи є автоматизоване виявлення, аналіз та оцінка ознак, відображених в об'єктах огляду місця події та подальше напрацювання і прийняття консультативного рішення.

Навіть окремі аспекти інформаційно-консультативної діяльності спеціаліста на місці події, розглянуті нами вище, свідчать про необхідність внесення доповнень щодо процесуальної регламентації цього виду взаємодії суб'єктів досудового розслідування. Зокрема, потребує уточнення положення про зміст та межі надання спеціалістом «консультації під час досудового розслідування», а також форми її реалізації (усне зауваження, консультативна довідка, зведена таблиця оцінки інформативності речових доказів тощо). Відповідні зміни повинні бути внесені і у відомчі нормативні акти, які регламентують участь фахівців спеціалізованих експертних установ в слідчих (розшукових) діях як спеціалістів.

Беручи до уваги обставини, пов'язані з необхідністю проведення попередніх досліджень часто у польових умовах і в найкоротші строки, з використанням мінімально необхідного набору техніко-лабораторних засобів та реактивів, видається, що висновки за результатами проведених попередніх досліджень можуть мати тільки ймовірний характер – як ймовірно позитивний, так і ймовірно негативний.

Можна сказати, що попередні дослідження матеріалів і речовин, що проводяться слідчим, спеціалістом, іншими особами, уповноваженими на проведення таких дій – дослідження діагностичного характеру. Вони спрямовані на вирішення таких окремих завдань:

- виявлення накладень мікрооб'єктів – мікрочастинок, мікрОВОЛОКОН і мікрослідів речовин на поверхні предметів-носіїв;

- визначення природи, походження і призначення відповідних речовин, матеріалів за даними дослідження зовнішніх ознак (морфології об'єктів) та застосування для дослідження спеціально розроблених

Список використаних джерел

1. Салтевський М.В. Криминалистика в современном изложении юристов: учебное и практическое пособие. – Х.: Рубикон, 1997. – С. 41.
2. Семенов В.В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. – С. 13.
3. Бордюгов Л.Г. Процесуальні проблеми застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, – 2011. – Спец. вип. №5. – С. 244.
4. Константинов А.В. Процессуальные и организационные проблемы участия специалиста в уголовном судопроизводстве на стадии предварительного расследования: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза» / А.В. Константинов. – М., 2006. – 26 с.
5. Тишин Д.В. Некоторые вопросы использования специальных знаний при расследовании преступлений, связанных с взрывами / Д.В. Тишин, А.Н. Матюшенков // Актуальные проблемы криминалистики и судебных экспертиз. Сборник научных трудов по материалам международной, межведомственной научно-практической интернет конференции / В авторской редакции. – Ижевск: Ижевский филиал ГОУ ВПО «Нижегородская академия МВД Российской Федерации», 2009. – Вып.4. – С. 50-51. С.50-53.
6. Клименко Н.И. Методы криминалистической голографии и их возможности // Криміналістичний вісник: Наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; КНУВС. – «Чайка», 2005. – № 2(4). – С. 60.

Тибінка О.М.

МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Кожне ядро соматичної клітки тіла людини містить 23 пари хромосом, а кожна хромосома має одну молекулу ДНК, яка є універсальним носієм генетичної інформації та спадкових ознак усіх організмів, за виключенням деяких мікроорганізмів.

ДНК було відкрито у 1953 р. Френсісом Криком та Джеймсом Уотсоном як подвійну спіраль, що було відмічено Нобелівською премією у 1962 р. Відповідно до моделі Крика та Уотсона, ДНК являє собою подвійну нитку, яка скручена у спіраль. Кожна нитка складається із послідовно сполучених нуклеотидів. Кожен нуклеотид являє собою одне з чотирьох азотистих основ – гуанін (G), аденін (A), які є пуринами, та тимін (T), і цитозин (C), які є піримідинами. Ці азотисті основи сполучені із дезоксирибозою, до якої приєднана фосфатна група, і ці фрагменти, на відміну від основ, є однаковими у молекулі ДНК. При цьому, аденін

у судочинстві є судова експертиза.

Спеціальні знання – це сукупність професійних знань, умінь, навичок, а також досвіду їх застосування, що використовуються в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, сторонами кримінального процесу при розслідуванні кримінальних правопорушень з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

До спеціальних знань відносяться відомості, навички і уміння, що не є загальновідомими, не мають широкого поширення, а отримані в результаті теоретичної і практичної професійної підготовки особи. Ці знання особа повинна набувати в ході практичної діяльності, накопичуючи професійний досвід роботи. Тому формула «знання + уміння + навички + досвід» якнайповніше на сьогодні охоплює структуру спеціальних знань [4].

На нашу думку, значення спеціальних знань проявляється у тому, що їх використання для вирішення питань, які виникають у процесі розслідування злочинів, спонукає до появи тієї чи іншої інформації – орієнтуючої, консультативної при роботі спеціаліста або доказової – про фактичні дані – при проведенні судової експертизи. Якщо ж установлені за допомогою спеціальних знань обставини не мають самостійного юридичного значення, вони можуть бути корисними для констатації доказових юридичних фактів в провадженнях, які знаходяться з цими обставинами у різних зв'язках [5].

Що стосується сучасного стану розвитку спеціальних криміналістичних знань в Україні, то необхідно зазначити, що останнім часом значно розширилися можливості традиційних судових експертиз у встановленні статі, віку, стану виконавця документа за допомогою лазерної, комп'ютерної, голографічної техніки, дослідженні мікрооб'єктів. Упроваджуються нові експертизи: ґрунтознавча, біологічна, екологічна. Розроблені методики ентомологічних досліджень із встановлення давності настання смерті, теоретичні основи судової вибухотехнічної експертизи. Створені спеціальні лабораторії для дослідження і використання методів криміналістичної голографії. Систематизовано і запропоновано для практичного використання цільові збірники, що висвітлюють тактико-методичні прийоми і засоби розслідування злочинів [6].

Вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що спеціальні знання у сфері кримінально-процесуального пізнання є процесуальним інститутом, який склався історично. Протягом всього свого розвитку використання спеціальних знань дозволяли розслідувати найбільш запутані кримінальні правопорушення та встановлювати особу, яка вчинила їх при найменших залишених слідах кримінально-протиправної діяльності.

прийомів, способів і методів;

– з'ясування механізму взаємодії предметів – їх руйнування, відділення частини речовини або матеріалу (кількість відокремленого, особливості складу тощо);

– порівняння матеріалів, речовин і виробів з метою виділення порівнянних об'єктів експертного дослідження.

З урахуванням інших обставин досудового розслідування, на підставі результатів попереднього дослідження висуваються конкретні слідчі версії, ставляться завдання проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій (додаткових оглядів, допитів, обшуків, експертиз тощо).

Попередні криміналістичні дослідження на місцях подій проводяться на підставі усного або письмового завдання (доручення) відповідного керівника. У свою чергу, результати попередніх криміналістичних досліджень можуть бути повідомлені як усно так і представлені письмово оформленими – це можуть бути: орієнтування, інформаційно-пошукові картки. Форма і обсяг змісту таких документів зазначені в роботах: О.Р. Росінської, П.П. Іщенко, Т.Ф. Одинокіної, Л.М. Кошелевої та інших вчених криміналістів.

Виходячи з того, що криміналістичне дослідження речовин і матеріалів, як процес, в цілому містить певні, характерні елементи, єдині для всіх підрозділів які проводять криміналістичні дослідження – тобто попереднє криміналістичне дослідження, лабораторне експертне дослідження, експертизи, – представляється, що розгляд особливостей роботи з речовинами і матеріалами в ході проведення кримінальних проваджень необхідно почати з розгляду можливостей проведення експертного їх дослідження, як найбільш розробленого в теоретичному значенні. У свою чергу, висвітлення даної проблеми варто почати з викладу відомих, в теорії і практиці положень криміналістичних експертиз.

Гавриленко Д.Є., Антонюк П.Є.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО МЕТОДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Теорія криміналістики виділяє такі конкретні форми застосування експериментального методу в кримінальному провадженні: слідчий експеримент, судовий експеримент та експериментальний метод при проведенні інших процесуальних дій (проведення огляду, експертизи, відібрання зразків для порівняльного дослідження).

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК «Слідчий експеримент») являє собою окрему слідчу дію, сутність якої полягає в проведенні спеціальних дослідів, випробувань з метою отримання нових та перевірки й оцінки слідчих версій щодо можливості чи неможливості здійснення тих чи інших фактів, що мають значення для розслідування.

Застосування експериментального методу у формі слідчого

експерименту характеризується чіткою нормативно-правовою регламентацією: визначений суб'єкт, коло учасників, мета, завдання, порядок проведення та оформлення результатів, а також їх оцінка суб'єктом розслідування.

Судовий експеримент являє собою дослідження, що здійснюється судом з метою перевірки зібраних в процесі досудового розслідування та судового розгляду доказів, або отримання нових фактичних даних, що мають значення для провадження (ст. 361 КПК «Огляд на місці»).

Судовий експеримент – це дія, діяльність суду. Р.С. Белкін, зазначаючи на дієвий характер судового експерименту, вважає, що він не може бути обмежений лише розумовим дослідженням фактів, роздумами над ними, логічними побудовами. Судовий експеримент, як й слідчий, передбачає проведення тих чи інших фактичних дослідів.

При цьому характерним як для слідчого, так і для судового експерименту є те, що при їх проведенні відбуваються дії, аналогічні тим, що досліджуються, в подібному середовищі. Але це завжди інші дії, не тотожні тим, що є предметом судового дослідження, оскільки той самий факт, явище неповторні.

Різниця між слідчим та судовим експериментом не стосується їх природи, а вбачається в колі учасників, в тактиці підготовки та проведення, в порядку процесуального оформлення.

Використання експериментального методу дослідження в чистому вигляді зустрічається при проведенні судових експертиз (ст. 242 КПК «Підстави проведення експертизи»).

Сутність експертного експерименту полягає в тому, що експерт під час проведення дослідження штучно викликає той чи інший факт, явище для найбільш повного дослідження об'єкта з метою вирішення питання, винесеного на вирішення експерта. Результати експертного експерименту набувають доказового значення лише при їх відображенні у висновках експерта.

Експертний експеримент, маючи сутність звичайного наукового дослідження, має власні особливості:

- проводиться судовим експертом, а не будь-яким дослідником,
- проводиться з метою вирішення питання, що має значення для встановлення істини в кримінальному провадженні,
- проводиться не в наукових цілях, з метою розвитку науки, а для вирішення конкретного вузького завдання в рамках певного кримінального провадження.

До особливостей, що відрізняють експертний експеримент від слідчого та судового, вчені відносять:

- на відміну від слідчого та судового експериментів, експертний не являє собою самостійну процесуальну дію, а є лише стадією, етапом експертного дослідження, результати якого не є результатами дослідження в цілому, та має проміжний характер;

фіксації огляду місця події, впровадження їх у практичну діяльність та адаптацію методів до специфіки завдань під час практичної роботи зможуть в повній мірі розкрити потенціал новітніх методів фіксації. Їх використання підніме на якісно новий рівень процес ОМП та буде поштовхом для впровадження подальших методів фіксації, які зараз перебувають в процесі розробки.

Список використаних джерел

1. Кофанов А.В. Судова (криміналістична) фотографія : навчальний посібник / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський. – К.: Пульсари, 2006. – 389 с.
2. Офіційний сайт компанії Nodal Ninja [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://shop.nodalninja.com/nodal-ninja-3>.
3. Терешкевич А.І. Можливості використання сферичної відеозйомки в діяльності Експертної служби МВС України //Криміналістичний вісник. – 2014. – №1(21) – С. 203-206.
4. Хейнз Б. Художественные приемы работы в Photoshop CS: Пер. с англ. / Хейнз Б., Крамплер У., Дугган Ш. – М.: Вильямс, 2005. – 552 с. : ил. – Парал. тит. англ.
5. Офіційний сайт компанії Panorama Tools graphical user interface [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.ptgui.com>.
6. Офіційний сайт Zoller + Fröhlichlaser[Електронний ресурс]. – Режим доступа :www.Zf-laser.com
7. Курносов Ю.В. Аналитика как интеллектуальное оружие / Ю.В. Курносов. – М.: РУСАКИ, 2012.
8. Лазеры в криминалистике и судебных экспертизах / Под. ред. Н.Г. Находкина, В.И. Гончаренко. – К. : Вища школа, 1986. – 231 с.

Терещенко Ю.В.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів має глибоке історичне коріння. Розслідування злочинів – це специфічний пізнавальний процес подій минулого. Тому ще з глибокої давнини при розслідуванні злочинів, особливо пов'язаних із убивствами і заподіянням тілесних ушкоджень, використовували спеціальні знання, запрошуючи для цього обізнаних осіб, які допомагали вирішувати складні питання [1]. У наш час їх називають спеціалістами. Аналіз ранніх етапів боротьби зі злочинністю свідчить про застосування при вирішенні завдань правосуддя знань із різноманітних галузей практики, ремесла, мистецтва, науки, які нині дістали назву «спеціальних» [2].

Спеціальні знання є важливим процесуальним інститутом, який визначає підстави участі обізнаних осіб у розслідуванні злочинів, а також умови застосування цих знань в кримінальному процесі [3]. Їх реалізацію

залучення значної кількості людей. Застосування гелікоптерів для аерофотозйомки мають також певні суттєві недоліки. Перш за все вони не можуть низько зависати поблизу ліній електропередач, радіоантен та в межах міста. Під час низького зависання гелікоптера над місцем події повітряний потік від гвинтів може знищити об'єкти злочину. Також гелікоптери залежать від погодних умов та часу доби. Доволі складне оперативне застосування гелікоптерів для аерофотозйомки, оскільки потрібно отримати дозвіл на використання гелікоптера у вищого керівництва, також необхідний час для підготовки до вильоту гелікоптера на місце події.

Метод аерофотозйомки, який здійснюється за допомогою коптера (радіокерованого літаючого пристрою), є незамінним при техногенних катастрофах чи надзвичайних ситуаціях для оцінки масштабів аварії, під час огляду місць подій пов'язаних з автотранспортними пригодами та таких, що сталися на великій території, фотознімок дає загальну картину обстановки місця події, охорони громадського порядку та при великому скупченні людей. Цей метод був би дуже зручним для пошуку викрадених автомобілів, та розвідки місцевості куди прохід обмежений або заборонений (наприклад територія на яку не пропускають без ордеру суду), такий метод дав би оперативну і об'єктивну інформацію про місце зйомки. Коптери дуже стабільні в польоті і нечутливі до невеликого вітру, дощу та снігу. Легкі в керуванні та можуть нести відносно велике корисне навантаження (фотокамера чи відеокамера). На борту даних коптерів розміщений гіроскоп для стабілізації польоту, супутниковий навігатор, акселератор, радіо передавач, відеокамера для перегляду польоту, компас та інші навігаційні прилади. Тому під час польоту даного коптера інформація отримана з камер, розташованих на коптері може в реальному часі передаватись на ноутбук оператора. Також коптер може працювати в безпосередній близькості до людей, зависати на висоті декількох метрів, працювати біля високовольтних ліній та в умовах міста. Живлення він отримує від акумуляторної батареї, розташованої на борту, енергії якої вистачає на 15-20 хв. польоту коптера, чого цілком достатньо для здійснення фотографічної фіксації ОМП та прилеглої території. Оскільки для зльоту і посадки радіокерованому коптеру не потрібно спеціальної злітної смуги.

Радіус дії коптера складає орієнтовно 300 м. Максимальна висота польоту, до 400 м. чого цілком достатньо для виконання завдань, пов'язаних з фіксацією місця події.

Фото-відеоапаратура на коптері кріпиться з допомогою спеціального механізму, який оснащений стабілізатором зображення та з пульта оператора може повертатись навколо своєї осі в різні напрямки.

Зрозуміло, що описані вище новітні методи фіксації огляду місця події, на даний час не можуть повністю замінити традиційні методи, але вони можуть доповнювати їх. Лише після апробації новітніх методів

– результати експертного експерименту не мають свого самостійного доказового значення. Джерелом доказів є висновок експерта, до якого входять результати всього дослідження, а не його окремої стадії;

– експертний експеримент неможливий без наявності у експериментатора спеціальних знань;

– процесуальна сфера проведення експертного й слідчого та судового експериментів.

При наявності вказаних відмінностей перелічені форми застосування експериментального методу в кримінальному провадженні мають й спільні риси:

– по суті є експериментами, діями дослідного характеру, засобами емпіричного отримання висновків;

– спрямовані на дослідження судових доказів;

– об'єднані завданням встановлення істини в правосудді.

Форми застосування експериментального методу в кримінальному провадженні тісно пов'язані з питанням про межі їх застосування для учасників кримінального процесу.

Р.С. Белкін пропонує розглядати межі допустимості застосування експериментального методу в двох аспектах: з одного боку з точки зору допустимості слідчого та судового експериментів як самостійних процесуальних дій, з іншого – з точки зору допустимості експериментального метода при проведенні інших процесуальних дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2012. – 382 с.

2. Белкин Р.С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике. – М.: Юридическая литература, 1964. – 223 с.

3. Белкин Р.С. Криминалистика: учебный словарь-справочник. – М.: Юристъ, 1999. – 268 с.

Гамера А.О.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ЕКСПЕРТНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-БАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стадія експертного експерименту при вирішенні ідентифікаційних завдань в ході проведенні судово-балістичних досліджень є важливою та методично необхідною для отримання експериментальних слідів для порівняння зі слідами на досліджуваних об'єктах. Експериментальні сліди повинні найбільш повно й об'єктивно відображати ознаки екземпляра зброї, що перевіряється. Тому експериментальні постріли необхідно

проводити патронами такого самого типу, які використані при пострілах під час вчинення правопорушення.

Організація експериментальної стрільби зі зброї, що підлягає ідентифікації, повинна проводитися з урахуванням низки вимог:

1. Експериментальна стрільба повинна бути безпечною для експерта і оточуючих. Експерту доводиться стріляти з доволі потужної зброї, ще й не завжди справної. Тому експериментальна стрільба представляє певну небезпеку і повинна бути проведена з великою обережністю.

Експериментальна стрільба відбувається в спеціальному тирі, який оснащений в ізолюваному приміщенні з кам'яними або цегельними стінами. Стіни тиру, для уникнення можливості рикошету стріляних куль, прикриваються дерев'яними щитами, простір за якими засипається тирсою.

Варто дотримуватися підвищених заходів безпеки при стрільбі зі зношеної зброї, оскільки така зброя особливо небезпечна у зв'язку з можливістю розриву ствола, руйнування запірного механізму і проривів порохових газів у казенну частину в момент пострілу.

Для стрільби з дефектної зброї в тирі необхідно мати верстат для фіксації зброї. У ньому зброя затискається нерухомо, щоб в момент пострілу не було необхідності тримати її в руках. Бажано, щоб верстат мав амортизуючий пристрій, який пом'якшує віддачу зброї, що забезпечить утримання зброї у верстаті після пострілу. У найпростішому вигляді як такий верстат можна використовувати верстат для стрільби або слюсарні лещата, закріплені на столі. Для дослідника повинно бути зроблене укриття, у вигляді броньованого щита, або пристрою, що дозволяє натискати на спусковий гачок зброї з іншого місця.

Приміщення для експериментальної стрільби повинно бути обладнане примусовою вентиляцією, вогнегасником, аптечкою, телефоном, навушниками, захисними окулярами.

2. Експериментальна стрільба повинна забезпечити отримання стріляних експериментальних куль та гільз без їх деформації від кулеуловлювача.

3. При експериментальній стрільбі повинна бути гарантія того, що стріляні кулі не переплутаються.

4. Зброя повинна бути підготовлена для проведення експериментальної стрільби. Її варто привести в стан, коли з неї можна стріляти, і добре вичистити.

5. Повинно бути зроблено декілька експериментальних пострілів.

6. Патрони для експериментальної стрільби повинні бути спеціально підібрані.

7. Експериментальна стрільба повинна бути проведена так, щоб експерт без особливих труднощів міг орієнтуватися в розташуванні відповідних слідів полів нарізів на експериментальних кулях.

Виконання цієї умови забезпечується тим, що експерт обов'язково

забезпечення в єдиний файл, який можна переглядати за допомогою звичайного відеопрогравача.

За другого варіанту зйомки застосовують спеціальну насадку на об'єктив відеокамери (до речі, такі насадки вже з'явилися і як додаткові гаджети до мобільних телефонів iPhone 4).

Перевагою цього виду зйомки перед традиційною є те, що оператор може не концентрувати уваги на певному об'єкті зйомки і не турбуватися щодо того, що якийсь важливий момент залишиться поза його увагою, оскільки під час перегляду відео, користувач сам матиме змогу повернути кут зображення перегляду відео у потрібний бік [3, с. 204].

Метод сферичної відеозйомки незамінний під час:

– відеофіксації масових заворушень, оскільки фіксує всю навколишню обстановку на відміну від традиційної зйомки, коли одночасно неможливо зафіксувати всіх учасників правопорушень для подальшого доведення в судді їх причетності до безпорядків;

– документування слідчих дій (з огляду на можливість подальшого перегляду дії всіх учасників слідства);

– огляду масштабних аварій, коли оператору зі звичайною відеокамерою майже неможливо зафіксувати всі деталі огляду місця події;

– зйомки великого скупчення людей тощо.

Лазерне 3D-сканування. В даний час вченими розроблені портативні вимірювальні лазерні системи з точним захватом 3D – даних. Ці системи обертаються на 360 градусів і фактично дозволяють вимірювати все, що знаходиться в їх прямій видимості на відстані до кількох сотень метрів. Точність лазерного сканування становить до +2 мм, а тому може використовуватися в широкому діапазоні різних галузей науки криміналістики і судової експертології.

Системи є доволі високошвидкісними 3D лазерними сканерами для вимірювання і документації даних, відомостей, юридичних фактів. Водночас, системи використовують лазерну технологію для створення неймовірно деталізованих тривимірних зображень в надзвичайно складних умовах і різної геометрії об'єктів зйомки всього за декілька хвилин.

Дана система лазерного сканування не залишилася поза увагою і в Україні. Експертною службою МВС України на даний час вже закуплено декілька екземплярів системи лазерного сканування FARO Laser Scanner Focus 3D [7], яка вже отримала позитивні відгуки від експертів.

Аерофотозйомка. На даний час проблема аерофотозйомки не менш актуальна як і в минулому. Сьогодні для здійснення аерофотозйомки використовуються літаки чи гелікоптери зі спеціальними фотокамерами чи фото операторами на борту літального апарату. Такий метод аерофотозйомки застосовується в ОВС дуже рідко, як правило, при техногенних катастрофах чи надзвичайних ситуаціях для оцінки масштабів аварії, оскільки він дуже матеріально затратний і потребує

систем, без яких неможливо уявити сучасний світ. Зрозуміло, що сучасні напрацювання науково-технічного прогресу сприяють ефективному збагаченню і експертної практики.

Збір доказів на місці злочину, як правило, є дуже складним процесом, оскільки для нього характерні можливість людської помилки і обмежений час, що часто ставить під загрозу достовірність і точність даних, надаваних надалі в суді.

Одними з таких новітніх наукових розробок є сферична панорама і відеозйомка та лазерне 3D-сканування.

Сферична панорама. На відміну від традиційних панорам сферична панорама охоплює 360° по горизонталі та 180° по вертикалі, завдяки чому повністю фіксує навколишню обстановку місцевості, в якій встановлено електронну фотокамеру, що зводить до мінімуму можливість втрати будь-якої інформації під час фотофіксації огляду місця події.

Необхідно зазначити, що сферична панорама не є різновидом відеозапису на відеокамеру.

Для створення сферичних панорам «арсенал» експерта необхідно додатково доповнити лише панорамною головкою та спеціальним програмним забезпеченням для зшивання фотографічних зображень у сферичну панораму.

За наявності ноутбука зі спеціальним програмним забезпеченням під час ОМП експерт може на місці створити віртуальний тур та записати його на компакт диск разом з фотографіями, з яких робилися віртуальні тури (за необхідності наявність компакт диску фіксується у протоколі огляду місця події та завіряється понятими). За відсутності ноутбука, у протоколі вказується, що здійснювалася фотозйомка методом сферичної панорами.

Сферична панорама може застосовуватися за будь-яких погодних умов, а технічні умови щодо її застосування такі самі, як і щодо традиційної панорами – це достатня кількість світла, наявність нерухомого штатива, нерухомість об'єктів місця події під час фотографування та дотримання правил фотографування сферичних панорам [1, с. 166].

Сферична відеозйомка. Як і сферична панорама охоплює 360° по горизонталі та 180° по вертикалі, завдяки чому повністю фіксує навколишню обстановку місцевості, що зводить до мінімуму можливість втрати будь-якої інформації під час відеофіксації огляду місця події [2]. Перевагою такого відео є те, що користувач під час його перегляду за бажанням може сам маніпулювати положенням відеокамери і повертати її у потрібний бік.

Нині застосовують два варіанти сферичної відео зйомки.

За першого варіанту відеозапис здійснюють одночасно на кілька відеокамер, які розміщені під певним кутом одна до одної. Потім ці відеозаписи «зшивають» за допомогою спеціального програмного

робить позначку у вигляді прямої риски по головній частині кулі і по корпусу гільзи перед тим, як використовувати патрон для експериментальної стрільби. Патрони для експериментальної стрільби розміщуються в магазині або патроннику зброї однаково, відповідно до цих позначок.

При ототожненні вогнепальної зброї за слідами на стріляних гільзах, як правило, одержують не більш трьох-п'яти експериментальних гільз, а при ототожненні за кулями – не більше трьох куль. Іноді в процесі роздільного дослідження слідів на експериментальних кулях або гільзах виникає необхідність змінити умови стрільби і зробити додаткові постріли.

У цілому ж кількість експериментальних пострілів зі зброї, особливо при дослідженні зношених і заржавлених екземплярів, повинна бути мінімальною, щоб не привести до зміни мікрорельєфу слідоутворюючих поверхонь. Щоб уникнути додаткових пострілів, необхідно ретельно вивчати сліди на кожній з отриманих куль і коригувати результати експерименту в залежності від характеру цих слідів.

При дослідженні револьверів рекомендується робити не менше двох пострілів із кожної камори барабана, а з окремих камор – три-п'ять разів.

Дотримання зазначених умов експертного експерименту при проведенні судово-балістичних досліджень не лише забезпечить отримання якісного порівняльного матеріалу для максимально ефективного вирішення експертного завдання, а й гарантує безпеку експерта та уникнення експертних помилок операційного характеру.

Гвоздецька Г.П.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ ВІД ПІДРОБКИ: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Разом з виникненням документів постала проблема захисту їх від підробки. Сьогодні ведеться постійна боротьба з фальшивомонетництвом. Ці питання стають все гострішими і обумовлюються розвитком поліграфічної техніки, зокрема цифрової, та її широким розповсюдженням. Якби складні й ефективні не були засоби захисту від фальсифікації, з'являється спосіб їх відтворення. Тому ефективність захисту документів залежить від новизни методів, що визначає постійну потребу в нових засобах та технологіях захисту.

Прийняття Декларації про державний суверенітет і Акта проголошення незалежності України зумовили докорінні зміни, які стосуються всіх сфер життя суспільства. Але позитивні зміни супроводжуються низкою негативних факторів, серед яких виділяється зростання злочинності. Економічні та інші злочини, у спосіб вчинення яких входить використання підроблених документів та засобів їх виготовлення, є дуже поширеними у сучасних умовах.

Документам відводиться важливе місце у криміналістиці, де вони

розглядаються як об'єкти дослідження або як зразки при проведенні криміналістичних експертиз. Вони є багатоплановим об'єктом дослідження, який поєднує аналіз форми, способу виготовлення, стану, складу та властивостей його матеріальних елементів з виявленням призначення, походження, справжності, достовірності змісту тощо.

Специфіка експертного дослідження документів зумовлена необхідністю використання методів і даних криміналістики, лінгвістики, психології, матеріалознавства, фізики, хімії та інших галузей знань.

Документи є засобами свідчення, доведення певних фактів і тому мають велике правове значення. Вони широко використовуються у повсякденній діяльності людей. Як носії інформації документи сприяють поліпшенню внутрішньої організації підприємств, установ, служать підставою для прийняття рішень тощо.

Документ (від. лат. *documentum*) – це в перекладі зразок, посвідчення, доказ, письмовий акт, який може слугувати доказом юридичних відносин або фактів, що породжують правові відносини. У повсякденному житті «документ – це засіб фіксації відомостей про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людини» [1, с. 3].

Ожегов С.І. дає такі визначення документа:

- діловий папір, який підтверджує який-небудь факт чи право на що-небудь (витратні документи, проїзний документ);
- документ, що офіційно засвідчує особу пред'явника (паспорт тощо);
- письмове свідчення про що-небудь [2, с. 113].

Виконуючи посвідчувальну і управлінську функції, документи нерідко піддаються різним неправомірним діям, наприклад підробці, що порушує нормальну функцію документів у соціальній діяльності.

В.М. Попович в своїх роботах «Тіньова економіка» і «Детінізація економіки», дає класифікацію документів, що функціонують в різних сферах підприємницької діяльності і вказує, що зараз необхідно працювати над можливою уніфікацією цих документів та вдосконаленням системи документообігу [3, с. 447]. Це можливо зробити через поступове, науково вивірене введення в систему документообігу режимно-облікових бланків, тобто бланків сурового обліку, сурової звітності, інформаційно-ідентифікаційних бланків. В практиці бухгалтерського обліку України категорія бланків суворої звітності вже є. Основна їх частина стандартизована і певною мірою уніфікована, проте не є закінченою. «Правила виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку» недотримуються, є цілий комплекс порушень.

Однією з основних причин зростання кількості підроблених документів у господарській діяльності будь-якої країни є поширення, доступність, ефективність сучасної копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки, створення нових програмних продуктів, які дозволяють удосконалювати способи матеріальної підробки документів.

Для успішної роботи з виявлення наявності захисних ознак

исследования проблемы психологического портретирования, где, с одной стороны, формируются локальные подходы с «разукрупнением», что, скажем, привело к выделению отдельно от многоэпизодных серийных преступлений, отграничению корыстных и сексуальных серий. Данную тенденцию, с тем условием, что в сформированных лакунах исследования будут идти интенсивным путем, с возможностью дальнейшей интеграции полученных данных в единую систему, можно считать в целом положительной. С другой стороны, такое состояние дел привело, образно говоря, к «растаскиванию» проблемы составления психологических портретов по отдельным научным направлениям, в результате чего, например, криминологи пытаются обобщить отдельные, разрозненные данные [1, 4] вне дифференциации возможностей и компетенции как правоохранительных органов, так и экспертов в области криминальной психологии и психиатрии. Тем временем психиатры-клиницисты [5] видят решение проблемы в углубленных клинических, физиологических и биохимических исследованиях, вне учета специфики расследования многоэпизодных и серийных преступлений. Одновременно с «растаскиванием» проблемы психологического портретирования по научным направлениям происходит и межведомственное её размывание, в силу чего специалисты одних ведомств дублируют работы других попросту не владея полнотой информации и утрачивая единство методического подхода, а в перспективе – возможности интеграции данных в методику.

Список использованных источников

1. Александренко Е.В. Анализ особенностей совершения и расследования преступлений серийных сексуальных убийц // Криміналістичний вісник, 2010. - № 2 (14). – С. 88-96.
2. Коврижных Б.Н. Анализ недостатков предварительного следствия по приостановленным делам о нераскрытых убийствах // Криминалистика и судебная экспертиза. – Киев, 1964. – Вып. 1. – С. 48-54.
3. Расследование многоэпизодных убийств, совершенных на сексуальной почве. / Под ред. А.И. Дворкина. – М.: Экзамен, 2003. – 416 с.
4. Страхова С.В. Типова психолого-криміналістична модель особистості злочинця, що вчинив убийство з особливою жорстокістю // Криміналістичний вісник, 2010. - № 2 (14). – С. 36-46.
5. Чуприков А.П., Цупрык Б.М. Сексуальные преступления. – К., 2000. – 180 с.

Терешкевич А.І., Лавська Є.Ю.

НОВІТНІ МЕТОДИ ФІКСАЦІЇ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Як відомо, однією з характерних особливостей науково-технічного прогресу сьогодення є активний розвиток комп'ютерних технологій та програмного забезпечення. За доволі короткий строк комп'ютерні системи та програмне забезпечення пройшли шлях від допоміжного приладку до

портретирования подразумевается метод определения индивидуально-психологических особенностей и особенностей поведения объекта оперативного внимания путём составления психологического портрета.

При составлении психологического портрета лица, совершившего насильственное преступление, особенное место занимают причинно-следственные связи в преступном поведении объекта оперативного внимания.

Проблема качественного и эффективного расследования многоэпизодных насильственных преступлений (в том числе и серийных, к которым относим убийства и изнасилования, а так же их сочетания) сохраняет свою актуальность и значимость. Это обусловлено как неуклонным ростом такого рода правонарушений, так и трудностями понимания зависимости между имеющейся следовой информацией и комплексной характеристикой личности искомого лица. Факультативными сложностями расследования таких преступлений следует считать человеческий (слабая подготовленность оперативных и следственных подразделений, недостаток кадрового обеспечения) фактор [2]. В случаях внешне немотивированных в привычных для правоохранителей логических цепочках мотиваций серийных преступлений влияние указанных негативных факторов возрастает многократно [3].

Наиболее значимыми в обозначенном контексте нам представляются теоретико-методологические сложности, основная суть которых может быть сформулирована весьма просто: на современном уровне развития науки нет единой, удовлетворительной теории о взаимосвязи поведения (более узко – криминального поведения) и данных об оставленной этим лицом следовой информации на месте происшествия с фенотипическими описаниями внешности; социально-демографическими сведениями о привычном образе жизни, деятельности, в том числе и профессиональной; психологическими паттернами поведения, эмоционального реагирования и когнитивного стиля; криминологическими указаниями о причинах, условиях и наиболее типических приемах преступного поведения.

Очевидными следствиями этого являются:

– методологически – отсутствие адекватного и результативного подхода к обнаружению, описанию и фиксации релевантной информации на месте происшествия, из материалов уголовного дела, в частности, в протоколах судебно-медицинских исследований, данных других экспертиз, сведений о потерпевших лицах с целью формирования психологического портрета;

– организационно – нет ни методической системы подобного рода исследований, ни соответствующего структурного подразделения, ни органа подготовки специалистов и их научно-методического обеспечения (включая сопровождение и консультирование);

– методически – отчетливая тенденция к экстенсивному типу

справжності необхідно також мати інформацію про елементи захисту тих чи інших цінних паперів (грошових знаків певної держави та інших документів), а також ознаки, які має новітня копіювально-розмножувальна техніка, як один з основних засобів підробки документів на сучасному етапі.

Щоб виключити можливість підробки документів (цінних паперів, грошових знаків, бланків тощо), більшість держав постійно вдосконалюють їх захист. Найкращим особистим захистом є якість виконання документів. Оригінальні методи друку і відповідні матеріали роблять завдання підробки настільки важкими, що це дорого коштує, а тому такі дії втрачають будь-який сенс.

Першочергове значення для встановлення способу виготовлення сумнівних документів та встановлення їх справжності відіграють спеціальні криміналістичні знання, носіями яких передусім є фахівці в галузі судової експертизи, які проводять техніко-криміналістичні дослідження документів. Тому слідчі в необхідних випадках мають звертатися до спеціалістів, що займаються судово-експертним дослідженням.

Що ж потрібно робити для захисту документів? На нашу думку, необхідно розробляти не окремі елементи захисту, а комплекс таких елементів, які б зробили підробку документа економічно не вигідною. Такий захист повинен мати комплексний характер і включати в себе захист від підробки паперу, фарбувального матеріалу, спеціальні способи друку, графічні елементи захисту, різноманітні додаткові елементи захисту, які вносяться в документ на стадії заповнення тощо. Не варто використовувати для виготовлення документів, особливо для їх заповнення фарбувальний матеріал, що погано проникає в товщу паперу, а то і взагалі залишається на його поверхні. Це призводить до того, що записи виконані таким способом можна легко видалити і замінити іншими. Як, приклад, можна навести документи, векселі, заповнені на лазерних принтерах. Злочинці навчилися видаляти тонер з поверхні паперу, на якому виконано бланк векселя, не залишаючи слідів та не руйнуючи захисної сітки, нанесеної на бланк як захисний елемент.

Сьогодні для захисту документів також використовують різноманітні види ламінатів, які дозволяють покривати як всю поверхню документа, так і окремі його частини. Такий вид захисту не дає можливості злочинцям здійснювати часткову підробку документів, оскільки ламінатом покриті, як правило, окремі реквізити документа.

Окрему групу захисних елементів складають аерозолі та спеціальні печатки, які не видно ні в УФ-променях, ні в інших ділянках спектру. Особливість такого захисту полягає в тому, що перевірити такий вид захисту може лише сам виконавець документу, тому у такому випадку повинен бути налагоджений надійний зв'язок з такою особою.

Всі елементи захисту розраховані на спеціалістів різних рівнів і

поділяються на три великі групи. Перша група елементів захисту розрахована на тих людей, які не є спеціалістами. Це такі ознаки, які можна розпізнати візуально. Людина без спеціальної освіти, без приладів спираючись на ці ознаки може виявити підробку. До них відносяться водяні знаки, приховані зображення, складна гільйошна композиція. Другий рівень елементів захисту – це елементи захисту які визначаються приладами. Людина може бути, а може і не бути спеціалістом, але якщо вона знає, що і де дивитись, та з допомогою того чи іншого приладу вона може більш-менш достовірно визначити справжність документу. Третій рівень елементів захисту – захист за видами та способами друку, спеціальні елементи, технологічні елементи захисту, які вносяться як на стадії виготовлення паперу, на якому виготовлено документ, та і самому документі. Ця група елементів захисту, в основному, зорієнтована на експертів і на людей, які серйозно, професійно займаються проблемами дослідження цінних паперів.

Отже, ефективно боротись з підробкою документів можливо лише за умови тісної взаємодії як виробників такої продукції, так і споживачів – банкірів, бухгалтерів, підприємців та простих громадян. Важливе місце в цій боротьбі повинні займати спеціалісти, фахівці в галузі дослідження документів, як носії спеціальних знань, що дозволяє їм проводити повне, всебічне та об'єктивне дослідження на належному професійному рівні.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Наказ Держспоживстандарту України від 28 травня 2004 р. № 97, Чинний від 01.07.2005.

2. Толковый словарь русского языка [Текст] : 80000 слов и фразеолог. выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1998. – 944 с.

3. Попович В.М. Тіньова економіка як предмет економічної кримінології: (Монографія) / В.М. Попович. – К.: Правові джерела, 1998. – 448 с.

Гергелійник В.В.

ПРИЗНАЧЕННЯ КОМІСІЙНОЇ ТА КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Підстави призначення експертизи прийнято поділяти на два види: фактичні та юридичні. Фактичною підставою призначення експертизи є потреба у використанні та застосуванні наукових, технічних та інших спеціальних знань при вирішенні конкретних завдань під час кримінального провадження [3, с. 448]. А під юридичною підставою розуміють норми закону, які передбачають можливість, умови та порядок призначення судових експертиз.

Більш конкретніше призначення та проведення комплексної та

– плями крові, засалене волосся, слини, сперми, нігтьові пластини які зберігають сліди індивідуального запаху людини десятки років;

– особисті речі (заношені предмети одягу), предмети особистого вжитку (гребінець, носова хустка, окуляри, наручний годинник тощо), які утримують сліди індивідуального запаху людини в залежності від умов утворення й збереження цих слідів від декількох днів до декількох років;

– потожирові сліди шкірного покриву (рук, босих ніг, губ тощо), а також взуття людини, які зберігають сліди індивідуального запаху людини в залежності від погодних та інших умов утворення цих слідів, характеру поверхні їх носія й особливостей впливу на носій інших чинників зовнішнього середовища від декількох годин до доби.

Менш надійні в одорологічному дослідженні сліди запаху, що утворилися при короткочасному (кілька хвилин) контакті людини з різними предметами (знаряддя злочину, ручка дверей, кнопка дзвінка тощо), які утримують сліди індивідуального запаху людини в залежності від умов утворення цих слідів, матеріалу їх носія й особливостей впливу на носій чинників зовнішнього середовища від декількох годин до декількох днів.

На жаль, на сьогодні, в експертній службі МВС України, в зазначеній ситуації можна лише вирішити питання щодо наявності слідів запаху людини як біологічного виду, а питання щодо раси, статеві належності, вікової групи не вирішуються. Безумовно, така інформація має велике значення як орієнтуюча для пошуку злочинця, тому в експертній службі доцільно було б застосовувати відповідним чином підготовлених собак.

Статистичні дані щодо проведення одорологічних досліджень та експертиз (за даними ДНДЕКЦ МВС України) свідчать, що одорологічні лабораторії функціонують лише в трьох областях – Вінницькій, Житомирській та Миколаївській. З огляду на зростаючий рівень освіченості злочинців, які використовують наявні можливості знищення очевидних слідів злочину, вважаємо за необхідне активніше використовувати в експертній практиці невидимі сліди, залишені злочинцем (мікрооб'єкти, сліди запаху), а отже, розповсюджувати досвід роботи наявних одорологічних лабораторій на інші регіони країни.

Сушко Р.Н.

МЕТОДОЛОГИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ПОРТРЕТИРОВАНИЯ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ СЕРИЙНЫХ СЕКСУАЛЬНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Учитывая, что перед милицией сегодня стоят сложные задачи, требующие современных подходов к расследованию тяжких преступлений, в современной криминалистике и уголовно-процессуальной деятельности активно применяется метод психологического портретирования.

В правоохранительной практике под методом психологического

кількість ознак – сприяють захищеності десяти гривневої купюри від підробки.

На завершення варто підкреслити, що сучасна купюра з портретом Івана Мазепи має достатньо високий рівень захисту від підробок, а технології їх виготовлення постійно вдосконалюються.

Стецюк К.О.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

З підвищенням загального професіоналізму й освіченості злочинності, технічних засобів, що використовуються при вчиненні злочинів, правоохоронні органи все частіше стикаються з проблемою повної відсутності матеріальних слідів вчинення злочину. Але в будь-якому випадку злочинець мав контакт із знаряддям злочину або іншими речами, якщо це пістолет, наприклад, то він ніс його на собі, та не залишив слідів пальців, оскільки був у рукавичках.

Криміналістична одорологія – це галузь криміналістики, що являє собою систему знань про запахові сліди, дослідження закономірностей механізму їх утворення і науково-обґрунтовані способи, технічні засоби, рекомендації щодо виявлення, аналізу, вилучення та зберігання цих слідів з метою подальшого їх використання в кримінальному судочинстві для отримання інформації при розслідуванні злочинів.

У слідчій практиці найчастіше звертаються до слідів запаху людини. Всі об'єкти, яких так чи інакше торкалась людина, або частки, які відокремились від її тіла або одягу, несуть різноманітну запахову інформацію про неї.

Перша криміналістична класифікація слідів запаху людини, була здійснена у 1971 р. А.І. Вінбергом, який поділив запах людини на:

- місцеві запахи – запах окремих ділянок тіла;
- індивідуальний запах – запах людського тіла як сукупність всіх місцевих запахів;
- загальний запах – запах людини в одязі, включаючи професійні й побічні запахи парфумів, мила, зубної пасти, тютюну тощо.

Хоча на сьогодні склад запаху людини на молекулярному рівні невідомий, існують обґрунтовані дані щодо його стабільності зі зміною віку особи та стійкості в законсервованому стані.

Під час збирання слідів запаху людини необхідно мати інформацію щодо ймовірного періоду утримання такого запаху тими чи іншими носіями з урахуванням можливої тривалості та інтенсивності контакту, характеру поверхні носія, впливу зовнішніх чинників.

Найбільш придатні для встановлення первинного джерела індивідуального запаху людини носії, що перебували в постійному або тривалому контакті з його тілом, такі як:

комісійної судової експертизи закріплено в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 8 жовтня 1998 року, із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства юстиції № 1950/5 від 26.12.2012, де зазначається, що комплексною є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). До проведення таких експертиз, у разі потреби, залучаються як експерти експертних установ, так і фахівці установ та служб (підрозділів) інших центральних органів виконавчої влади або інші фахівці, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах.

Комісійною є експертиза, яка проводиться двома чи більшою кількістю експертів, що мають кваліфікацію судового експерта за однією експертною спеціалізацією (фахівцями в одній галузі знань). Комісія експертів може утворюватися органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), або керівником експертної установи [2, с. 38].

Вказівка на проведення та призначення комплексної судової експертизи частково впливає із змісту ст. 23 Закону України «Про судову експертизу», яка передбачає залучення фахівців іноземних держав для спільного проведення судових експертиз [1, с. 55].

У документі про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної чи комісійної експертизи зазначаються її назва та експертна(і) установа (установи), експертам якої (яких) доручено її проведення, а в разі участі в її проведенні особи, яка не працює в експертній установі, – також прізвище, ім'я та по батькові, освіта, спеціальність, місце роботи, місце реєстрації цієї особи, інші дані. Якщо проведення комплексної експертизи доручено експертам декількох експертних установ, у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається, яка з них є провідною, тобто яка з них здійснює організацію проведення експертизи.

Якщо проведення комплексної експертизи доручено співробітникам експертної установи та особі, яка не є працівником такої установи, провідною визначається експертна установа.

Документ про призначення експертизи (залучення експерта) для проведення комплексної експертизи направляється в кожну з експертних установ-співвиконавців, а також особі, яка не є працівником експертної установи. Об'єкти дослідження і матеріали справи направляються провідній експертній установі.

Керівник експертної установи розглядає отримані матеріали і доручає відповідному структурному підрозділу експертної установи організувати проведення експертизи.

Організовуючи виконання комплексної експертизи, керівник

експертної установи доручає проведення досліджень відповідним підрозділам експертної установи, визначає, який з них є провідним.

Керівник провідного підрозділу за погодженням з керівниками інших підрозділів формує комісію експертів і призначає голову експертної комісії.

Якщо комплексна експертиза виконується експертами кількох експертних установ, комісія експертів формується керівником провідної експертної установи разом з керівниками інших експертних установ – співвиконавців. Голову комісії призначає керівник провідної експертної установи.

Експерт, призначений головою комісії, не має переваг перед іншими співвиконавцями при вирішенні поставлених питань. Голова комісії виконує лише організаційні функції.

Комісійний характер судової експертизи визначається органом або особою, яка її призначила, або ж керівником експертної установи. Комісійна судово експертиза вважається призначеною з моменту винесення постанови або ухвали прокурора, слідчого або суду. Організація та проведення комісійної судової експертизи у кримінальному процесі України здійснюється керівниками державної судово-експертної установи або керівниками декількох судово-експертних установ. Комісія експертів погоджує мету, послідовність та об'єм досліджень, які необхідно проводити в залежності від поставлених перед комісією питань.

Експерти, що входять до складу комісії для проведення експертизи, досліджують одні і ті самі об'єкти з метою вирішення одних і тих самих питань. Кожен член комісії вирішує поставлені слідчим, прокурором або судом завдання загалом, в повному обсязі.

Спільний висновок комісії експертів підписується експертами, які брали участь у сукупній оцінці результатів усіх досліджень і дійшли згоди.

Якщо згоди між ними не було досягнуто, складаються декілька висновків експертів (за кількістю точок зору) або один, у якому вступна і дослідницька частини підписуються всіма експертами, а заключна – окремими з відповідними висновками або згідно з проведеними ними дослідженнями.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1994. – № 28. – ст.232. – (Із змінами, внесеними згідно із Законами України №662-IV від 03.04.2003, ВВР. – 2003. – № 27. – ст. 209; №1992-IV від 09.09.2004, ВВР. – 2005. – № 1. – ст.14).

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 8 жовтня 1998 року із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства юстиції № 1950/5 від 26.12.2012 // Офіційний сайт Міністерства юстиції України.

3. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові

зразка 1994 року, в якій при збереженні основних елементів, тобто портрета діяча та панорами Києво-Печерської лаври, змінився дизайн, розмір і колір. Крім того, починаючи з 1994 року, на усіх купюрах номіналом 10 гривень обличчя Мазепи було повернуто на одну четверту вліво, у порівнянні з першим варіантом, де оберт обличчя був на одну четверту вправо.

8 листопада 2000 року в обіг було введено купюру зразка 2000 року. Дизайн та елементи захисту цих банкнот відповідали аналогічним банкнотам зразка 1994 року з додатковими змінами, які стосувалися зміни та перенесення написів. Крім того, художник у 1995 році виконав ще одну авторську версію портрета Івана Степановича. Процес оновлення купюри тривав і далі. Так, нові банкноти були введені в обіг 1 листопада 2004 року та в серпні 2006 року. Зразок купюри номіналом 10 гривень 2004 року випуску відрізнявся не лише розмірами, кольором, дизайном, але і зміною основного зображення. Портрет Мазепи, розміщений праворуч від центру лицьового боку банкноти, представляв гетьмана у значно молодшому віці, ніж усі попередні зображення. Посередині банкноти відтворено факсиміле підпису гетьмана «Іоан Мазепа», а фон центральної частини банкноти утворював зображення герба «Курч». Змінився і основний елемент зворотного боку банкноти. Замість загальної панорами Києво-Печерської лаври, як на всіх попередніх зразках банкноти, з'явилося зображення Успенського собору лаври, виконане в коричневих тонах. Праворуч від собору розміщено художню композицію, що містить атрибути життєдіяльності та творчості Івана Мазепи. На банкноті зразка 2006 року, окрім усіх зазначених змін, було змінено кольори деяких елементів, зокрема, на лицьовому боці банкноти змінено колір портрета Івана Мазепи, віршованого тексту «А за віру хоч умрете і вольності бороніте» та підпису «Іван Мазепа» під ним. На зворотному боці банкноти було змінено колір зображення Успенського собору Києво-Печерської лаври з коричневого на темно-сірий. Незважаючи на зміни, які відбулися з авторською версією зображення гетьмана, важливою особливістю цього зображення залишалося те, що воно виконувалося на основі найбільш достовірних іконографічних джерел із урахуванням описів зовнішності гетьмана, залишених його сучасниками, а також із урахуванням основної мети автора – зобразити видатного державного діяча України, який доклав неабияких зусиль заради незалежності своєї країни.

Щодо розгляду захисних властивостей цієї купюри, приділяється увага не випадково – саме в цій, особливій категорії документів, повною мірою використовуються найдосконаліші сучасні матеріали і технології друку, що є базовими для формування захисних властивостей грошей. Основною метою захисту грошей є надання їм такої надійності, котра б створила умови для розпізнавання підробок не тільки спеціалістами та банківськими службовцями, але і звичайними громадянами. Тільки всі компоненти в комплексі – папір, фарба, вид і спосіб друку, сюжет та

Стецька Х.С., Карпенко Н.Б.

ІКОНОГРАФІЯ ІВАНА МАЗЕПИ, ЯК СКЛАДОВА ДИЗАЙНУ ТА ЕЛЕМЕНТ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ УКРАЇНИ

Тема дослідження іконографії Івана Мазепи, безпосередньо, є дуже актуальною і заслуговує на чільне місце для розгляду. Термін «іконографія» – це опис та вивчення різноманітних зображень певної особи у творах живопису, графіки, скульптури та декоративно-прикладного мистецтва.

Досліджена історія створення творів, результати науково-технічних експертиз дають підставу говорити, що існує 10 достовірних портретів політичного і державного діяча (зображення з гравюри І. Мигури «Мазепа серед своїх добрих справ» (1706 р.), Д. Галяховського «Апофеоз Мазепи» (1708 р.), портрет з рукопису літопису Смайла Величка (1720 р.) та ін.), та 5 (стінопис Троїцького собору Троїцько-Львівського монастиря у Чернігові (кін. XVII ст.), ікона «Воздвиження Чесного Хреста» кін. XVIII ст.), які, ймовірно, можуть бути ними. Саме цей перелік, який узгоджується з описами зовнішності гетьмана і відображає схожі риси між самими портретами, слід вважати за той масив іконографічних джерел, який допомагає нам уявити, як насправді, виглядав один з найвідоміших українських діячів кінця XVII – початку XVIII століття.

До початку 1990 років окремих графічних творів, присвячених представнику шляхетного роду, створено не було. Інтерес, який виник у художників до цієї постаті з набуттям незалежності, був пов'язаний з роботою над створенням національної валюти. Наукове консультування в процесі створення національної валюти надавали фахівці Інституту історії України НАН України, але творчий задум залишився за В. Лопатою. Ознайомившись з відповідною науковою літературою, присвяченою іконографії голови козацької держави, з багатьма описами його зовнішності, залишеними іноземцями-сучасниками гетьмана, художник вирішив віднайти свій власний мистецький образ. У цьому образі він прагнув відобразити складну багатогранність екстраординарної особистості Івана Мазепи, його мудрість, рішучість, недовіру, сконденсований трагізм. У пошуках необхідного образу В. Лопата створив кілька варіантів портрета, один з них, який і був затверджений комісією. Саме це зображення, згодом було розміщено на банкноті 10 гривень, що була введена в обіг 2 вересня 1996 року. Основним малюнком на лицьовій стороні банкноти був портрет І. Мазепи, обабіч якого були розміщені квітки з колючками, які символізували трагізм його життя. На звороті спочатку планувалося зобразити гризайль «Козаки в дозорі», але згодом було прийнято рішення про подання на зворотному боці банкноти архітектурного пейзажу. Так на купюрі виникло зображення Києво-Печерської лаври, якою постійно опікувався гетьман. Основний колір цієї купюри був фіолетовий. 1 вересня 1997 року в обігу з'явилася купюра

коментарі: Навч.-довідковий посіб. – Х.: Одиссей, 2004. – 448 с.

4. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: Учебно-практическое пособие. – Х.: Эспада, 2005. – 544 с.

Голікова Т.Д., Колонюк В.П., Форіс Ю.Б.

ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ МОМЕНТИ ОБГОВОРЕННЯ ФАХІВЦЯМИ НОВОГО КПК УКРАЇНИ

За планом КНДІСЕ проводиться науково-дослідна робота за темою 1/2-13 «Теоретичні та методичні засади призначення судових експертиз у кримінальних справах» (науковий керівник – Голікова Т.Д., відповідальний виконавець – Колонюк В.П., виконавець – Форіс Ю.Б.). В рамках цієї НДР опрацьовуються як тексти самих кодексів, чинного і попереднього, так і коментарі до них науковців та практиків стосовно судової експертизи.

Констатуємо прогресивність чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) в питаннях щодо забезпечення Конституційних прав підозрюваних, обвинувачених, підсудних, вважаємо за доцільне зупинитись на деяких дискусійних моментах у виступах вчених щодо регламентації новим КПК призначення, проведення та використання судових експертиз.

Ми, наприклад, не можемо погодитись з твердженням викладача кафедри піротехнічної та спеціальної підготовки Національного університету цивільного захисту України, кандидата юридичних наук М.П. Букіна, що «Наразі маємо ситуацію, коли процесуальні види експертиз прописані в інструкціях, однак фактично відсутні в Кримінальному процесуальному кодексі, тобто підзаконні нормативні акти не відповідають закону» [1]. Крім КПК України, є ще інші процесуальні кодекси, тому інструкції узагальнюють різні процесуальні норми, навіть з різних процесів, доповнюючи і конкретизуючи процесуальне законодавство. Якщо прибрати з інструкцій норми щодо повторних, комісійних і комплексних експертиз, вони (інструкції) перестануть відповідати чинним Цивільному процесуальному кодексу і Кодексу адміністративного судочинства України. Проте можна погодитись з автором в тому, що наразі інструкції в цій частині не відповідають чинному КПК України, але доповнюють його на нижчому законодавчому щаблі.

Сімакова-Сфремян Е.Б., заступник директора з наукової роботи Харківського НДІСЕ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вважає доцільним уведення окремої норми щодо права залучення експерта на стадії досудового розслідування безпосередньо потерпілим, оскільки така норма чинним законом не передбачена [2]. З цією думкою ми погоджуємось з таких підстав. У випадках, якщо обвинувачення підтримує потерпілий, він обмежений у своїх правах

порівняно з обвинуваченим, чим, на нашу думку, порушується принцип змагальності.

Не можна не погодитись з тим, що, «з огляду на наявність у ст. 101 нового КПК правила щодо обов'язкового зазначення у висновку експерта, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, треба прописати й саму процедуру та порядок попередження експерта (ці положення відсутні в новому КПК)» (на нашу думку, мається на увазі ст. 102 КПК України). Проте, автор також висловлює думку, що таке попередження має дискусійний характер, оскільки важливим є саме усвідомлення експертом настання такої відповідальності, а не процедура попередження. Автор навіть наводить приклад, коли «не дивлячись на наявність у кримінальному законі статті, яка передбачає відповідальність за постановлення суддею завідомо неправосудного рішення, законодавець не передбачає обов'язкової наявності такого запису в документі, яким оформлюється будь-яке процесуальне рішення». З таким прикладом неможливо не погодитись, проте такий запис у висновку експерта, і взагалі персональна відповідальність експерта за висновок наразі відрізняють судову експертизу від будь-яких інших видів експертиз, які проводяться юридичними і фізичними особами на замовлення державних органів, фізичних та юридичних осіб. Цей суто процедурний запис притаманний виключно судовій експертизі, тому, на нашу думку, виключення його з тексту висновку є передчасним, а відповідне твердження має дискусійний характер.

Автор також торкається у своєму виступі порядку залучення експерта (ст. 243 нового КПК), який практично не прописаний, і отримання зразків голосу та почерку (ст. 245 нового КПК), яке також залишилося невирішеним.

В.М. Трофименко, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, звертає увагу на те, що «Самостійне залучення експерта стороною захисту здійснюється на договірних умовах. Законодавець, на жаль, не встановлює порядок зносин стороною захисту з експертом. Убачається, що до моменту законодавчого закріплення форми та порядку таких зносин, вони можуть бути відображені в типовому договорі, який повинен бути затверджений відповідним відомчим підзаконним актом» [3]. Погоджуємось із тим, що за відсутності закріплення норм на рівні закону, вони (норми) можуть бути втілені у підзаконному нормативно-правовому акті. Але «відомчість» затвердження типового договору може шкідливо вплинути на порядок зносин, оскільки кожне відомство може запровадити свій власний порядок, і такі порядки будуть відрізнятися один від одного, при однакових законних підставах їх прийняття. Вважаємо, що Координаційна

У 1950 року японські вчені звернули увагу на особливості будови рельєфу шкіри губ та розробили методику криміналістичного дослідження їх слідів з метою ідентифікації людини. Пізніше французькі вчені дослідили будову вушних раковин і дійшли висновку, що вушні раковини можуть залишати сліди, за якими можливе ототожнювання злочинців. У колишньому СРСР роботи в сфері дослідження рельєфу шкірного покриву голови і можливості використання його слідів для ототожнювання були виконані у 70-ті роки С.І. Ненашевим. Він експериментально підтвердив дані іноземних науковців і довів, що не тільки шкіра губ та вушних раковин має особливу анатомічну будову, а й шкіра інших частин обличчя також має свої особливості, використання яких можливе для ідентифікації.

Крім того, за цими слідами може бути отримана інформація діагностичного характеру про стать, вік, зріст, деякі елементи зовнішнього вигляду, наявність низки захворювань у особи, яка залишила сліди.

На відкритих поверхнях обличчя шкіра складається з дерми, покритої епідермісом, дерма має сосочки, але вони розміщені хаотично і не створюють папілярних валиків, як на долонях та підшвах ніг. Разом з тим будова дерми створює специфічний рельєф, який відрізняється, наприклад, щік від шкіри лоба, підборіддя від кінчика носа, що створює умови для диференціювання слідів шкірного покриву голови від слідів, залишених іншими ділянками шкіри людини, наприклад, тильним боком долоні. Шкіра на відкритих ділянках голови має «зірчасту» будову, на долонях рук і підшвах ніг існують папілярні лінії, а на інших частинах тіла людини рельєф нагадує «сітку».

Також у 1961 році подібні дослідження взяли свій початок в Угорщині Ш. Іларом, пізніше до них приєднався лікар з Бразилії М. Сантос. В кінці 60-х років вивчення губ розпочалось в Польщі, де воно найбільш успішно продовжується в теперішній час. Дослідження слідів губ проводилось в Ірані і в інших країнах.

Експертизи щодо слідів, які рідко зустрічаються доцільно проводити комплексно, оскільки поряд з слідами досліджується склад речовини, що залишився на них (слина, виділення сальних залоз, помада, ...). На сьогоднішній день це використовується для розслідування злочинів практично у всіх країнах Європи, Америки і Азії. Наприклад в Японії сліди губ стали застосовуватись в криміналістичних обліках, а в Єгипті, Франції та інших країнах для реєстрації злочинців за вушними раковинами.

Рельєф нігтів людини зацікавив криміналістів в середині 20 століття. В 50 роки вперше з'явилися дані про можливості виявлення ознак злочинця, на основі дослідження рельєфу на нігтьових пластинках (нігтях) людини. І вже в 1955 році Ю.М. Кубицький і Х.М. Тахо-Годи опублікували результати свого спостереження.

Список використаних джерел

1. Войтович І.І. Процесуальні і тактичні особливості провадження невідкладних слідчих дій: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.І. Войтович. – Одеса, 2012. – 19 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст]: / відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одісей, 2013. – С. 440-507.
3. Кримінальний процес [текст]: підручник. / За заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
4. Руководство для следователей. – М., 1971. – 438 с.
5. Следственные действия. Система и процессуальная форма / Шейфер С.А. – М.: Юрлитинформ, 2001. – 208 с.
6. Словник української мови: в 11 томах, 1971. – С. 461.
7. Советский уголовный процесс / Акад. МВД СССР. Под ред. С.В. Бородин. – М., 1982. – 578 с.
8. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: Науково-практичний посібник. – К.: Атіка, 2009. – 64 с.
9. Удалова Л.Д., Рожнова В.В., Савицький Д.О., Хаблю О.Ю. Кримінальний процес України в питаннях і відповідях: навч. посіб. – 3-те вид., допов. – К.: Скіф, 2013. – 256 с.
10. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: [монографія] / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 308 с.
11. Шейфер С.А. Слідчі дії. Підстави, процесуальний порядок і доказове значення. – Самара. Самарський ун-т, 2004. – С. 236.

Стецька Х.С.

ТРАСОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ОБ'ЄКТІВ, ЩО РІДКО ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ

До об'єктів, що рідко зустрічаються відносяться сліди губ, нігтів, зубів, носа, чола, підборіддя, вушної раковини, шкіри голови та інших частин тіла людини. Таким слідам не завжди приділяється належна увага, і виявити їх не завжди легко, але хочеться звернути увагу на те, що обізнаність злочинців в останні роки примушує науковців займатись більш детальним дослідженням цих слідів.

Торкаючись ділянками голови різних предметів – людина залишає потожирові сліди шкірного покриву – лоба, щік, кінчика носа, підборіддя, вушних раковин. Названі сліди голови у судово-слідчій практиці виникли у 50-60 рр. XX ст. Раніше криміналісти використовували тільки сліди губ та зубів. Будова зубів ще в XIX столітті входила до характеристики зовнішності людини.

рада з проблем судової експертизи має узгодити типовий порядок і, можливо, типовий договір, щодо звернення сторін кримінального провадження до підвідомчих експертних установ.

Список використаних джерел

1. Букін М.П. Деякі проблеми законодавчої регламентації проведення судових експертиз у кримінальному провадженні / М.П. Букін // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 листопада 2013 року). – Х.: Право, 2013. – С. 6.
2. Сімакова-Єфремян Е.Б. До питання удосконалення деяких положень нормативно-правових актів щодо експертного забезпечення правосуддя України / Е.Б. Сімакова-Єфремян // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 листопада 2013 року). – Х.: Право, 2013. – С. 36.
3. Трофименко В.М. Процесуальний порядок проведення експертизи за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / В.М. Трофименко // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 листопада 2013 року). – Х.: Право, 2013. – С. 46.

Голоколосова А.С.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОНЯТТЯ «ХОЛОДНА ЗБРОЯ»

Криміналістичне дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів завжди мало значну питому вагу в загальному обсязі трасологічних експертиз. Це зумовлено великою різноманітністю видів такої зброї та подібних до неї виробів, що призводить до їх залучення в кримінальне судочинство як об'єктів злочинного застосування та носіїв доказової інформації щодо об'єктивної сторони злочинів. На сьогоднішній день в наукових колах та серед експертів-практиків продовжується дискусія про те, що саме слід визнавати «холодною зброєю».

Кримінальний Кодекс України не містить визначення поняття «холодна зброя». Воно наявне в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від

25 квітня 2002 року №3. Згідно із цим визначенням до холодної зброї належать предмети, що відповідають стандартним зразкам або типам зброї, які історично склалися, або інші предмети, що мають колючий, ріжучий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаку, кастет тощо), конструктивно призначені для поразки живої цілі за допомогою мускульної сили людини або дії механічного пристрою. Також визначення поняття «холодна зброя» міститься у п. 8.11 Наказу №622 МВС України «Про затвердження інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, і вказаних патронів, а також боєприпасів до зброї і вибухових матеріалів» зазначено, що до холодної зброї належать пристрої і предмети, конструктивно призначені для поразки живої або іншої цілі за допомогою мускульної сили людини або механічного пристосування. Не зовсім вдалим є визначення холодної зброї, що міститься в «Методиці криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів»: «Холодна зброя це предмети і пристрої, конструктивно призначені і за своїми властивостями придатні для неодноразового нанесення тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні мускульної сили людини».

У кримінально-правовій і криміналістичній літературі наведено безліч визначень холодної зброї, проте жодне з них не може бути визначене вичерпним. Так, Л.Д. Гаухман під холодною зброєю розуміє «предмети, які мають, як кинджали і фінські ножі, колючі, ріжучі і колючо-ріжучі властивості (багнет, шабля, ножі типу кинджалів і фінок тощо), а також такі, що мають ударні властивості, і призначені або пристосовані виключно для поразки живої цілі, спричинення смерті або тілесних ушкоджень (наприклад, кастети). В.Д. Малков пише, що «холодною зброєю визначаються предмети, призначені для ураження живої цілі за допомогою мускульної сили і що не мають іншого, господарського, призначення». Подібні визначення даються й іншими авторами. Про них варто сказати, що вони недостатньо чітко і повно відображають характерні ознаки холодної зброї. Зокрема, колючі, ріжучі або колючо-ріжучі властивості мають і кухонні ножі, що не належать до холодної зброї, а ударні властивості притаманні не тільки для кастетів, а й для молотків і сокир. Р.С. Белкін вважає, що холодна зброя це предмети, спеціально виготовлені для нанесення тілесних ушкоджень та призначені для нападу та активної оборони (захисту) в рукопашному бою. Коржанський М.Й. вважає, що до холодної зброї належать ріжучі, рубаючи, колючі знаряддя, призначені для ураження людей – ножі,

проведення слідчого експерименту з урахуванням сучасних потреб правоохоронної практики.

Слідчий експеримент – це окрема слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального провадження [4, 239]. Експеримент (від лат. слова *experimentum* – іспит, дослідження) – один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається за допомогою доцільно вибраних або штучно створених умов [6, 461].

Слідчий експеримент потрібно відрізнити від експерименту як загальнонаукового методу дослідження, що використовується як пізнавальний прийом під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Слідчий експеримент являє собою сильний психологічний засіб впливу на його учасників, оскільки отримані результати наочно свідчать про можливість або неможливість існування певного явища чи події, і спростувати їх підозрюваним буває дуже важко. Тому слідчий експеримент – це необхідний, а часто незамінний спосіб перевірки й отримання нових доказів.

Головною метою слідчого експерименту є встановлення, перевірка, уточнення й оцінка тих чи інших фактів, що мають значення для кримінального провадження.

До основних завдань слідчого експерименту можна віднести:

- перевірку й уточнення фактичних даних, одержаних за результатами окремих слідчих (розшукових) дій;
- отримання нових доказів;
- встановлення й усунення суперечностей у показаннях підозрюваних, свідків та потерпілих;
- встановлення точного механізму вчинення кримінального правопорушення;
- виявлення причин і умов, що сприяли або перешкоджали вчиненню кримінального правопорушення.

Отже, слідчий експеримент є найбільш трудомісткою і складною слідчою (розшуковою) дією, оскільки в ній бере участь значна кількість осіб. Результати правильно проведеної слідчої (розшукової) дії відіграють важливу роль у процесі доказування вини осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, особливо при їх відмові від раніше даних показань або у випадку смерті. Якісне й ефективне проведення цієї слідчої (розшукової) дії потребує ретельної підготовки, чіткої організації та використання низки тактичних прийомів і комбінацій, що дозволить одержати правдиві показання і довести причетність певних осіб до злочинної діяльності.

основа биометрических технологий / М.А. Михайлов // Вісник Академії адвокатури України. – 2008. – Вип. 3 (13). – С. 96-103.

10. Пименов М.Г. Судебно-генетическая экспертиза в вопросах криминалистической идентификации личности / М.Г. Пименов // Криміналістичний вісник. – 2004. – № 1 (1). – С. 74-78.

11. Попов В.Л. Судебно-медицинская экспертиза : [справоч.] / Попов В. Л. – Санкт-Петербург : Специальная литература, 1997. – 330 с.

12. Семенов А.Ю. Возможности метода ДНК-анализа в раскрытии и расследовании преступлений / А.Ю. Семенов // Предварительное следствие. – 2009. – Вип. 4 (6). – С. 78-83.

13. Судебно-медицинская экспертиза : [справоч.]. – М. : Юрид. лит., 1985. – 320 с.

14. Федосюткин Б.А. Справочник следователя по медицинской криминалистике [справоч.] / Б.А. Федосюткин. – Ростов-на-Дону. : Приазовский Край, 2010. – 512 с.

15. Целищев А.Я. Расследование грабежей и разбоев в условиях крупного города : [лекц.] / Целищев А.Я. – М. : МВШМ МВД СССР, 1986. – 40 с.

16. Шамонова Т.Н. Следы человека на месте преступления, их роль в доказывании (биологических аспекты) / Шамонова Т.Н. – М. : Моск. ун-т МВД России, Щит-М, 2007. – 153 с.

Степанова Г.М., Нагорна І.О.

СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Активна протидія досудовому розслідуванню, багатоепізодність і складність кримінальних проваджень, тривалість злочинної діяльності та наявність численних суперечностей та істотних розбіжностей обумовлюють важливе організаційно-тактичне значення слідчого експерименту. Зважаючи на це, ефективне проведення цієї слідчої дії багато в чому залежить від правильного та ефективного володіння й оперування слідчими тактичними прийомами та їх застосування у правоохоронній практиці [10, 496].

Загальну тактику відтворення обстановки й обставин події у вигляді слідчого експерименту повно висвітлено вченими-криміналістами та процесуалістами. Зокрема, вагомий внесок у розробку наукових основ слідчого експерименту зробили відомі науковці, зокрема: Л.Е. Ароцкер, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, О.М. Васильєв, Н.І. Гуковська, Ф.В. Глазирін, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмичов, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, В.М. Тертишник, В.Ю. Шепітько та багато інших. Значущість проведених наукових досліджень безсумнівна й доволі велика, оскільки ця слідча дія широко застосовується у правоохоронній практиці і слугує розповсюдженням способом збирання фактичних даних. Однак детальнішого висвітлення потребують питання організації і тактики

кинджали, шаблі, кортики, нунчаки, стилети та інше. В.І. Гончаренко, В.Є. Бергер, Т.В. Варфоломеева до холодної зброї відносять знаряддя та пристрої, що відповідають стандартним або історично напрацьованим типам чи незвичайні предмети, які володіють колючим, ріжучим, рубаючим, ударним або дроблячим ефектом і призначені для нападу або активної оборони. І.Ф. Герасімов, Л.Я. Дряпкін дають таке визначення поняття: холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені і призначені для нанесення тілесних ушкоджень при нападі та захисті. Матеріал, з якого виготовлено холодну зброю, його розмір та конструкція повинні забезпечувати досягнення наміченої мети. Найбільш вдале визначення холодної зброї наведено А.С. Подшибякіним. Відповідно до закону та правозастосовної практики воно має такий зміст: «Холодною зброєю є спеціально виготовлені або пристосовані для поразки живої чи іншої цілі або нанесення серйозних тілесних ушкоджень предмети і пристрої, що відповідають за конструкцією і способом дії, обумовленим конструкцією, стандартним зразком або історично виробленим типом та діють (безпосередньо або опосередковано) за допомогою мускульної сили людини». Слід звернути увагу на те, що запропоноване визначення холодної зброї дає підстави відмежувати її від конструктивно схожих з нею предметів господарсько-побутового призначення. Крім того, воно містить вказівку на такі основні ознаки, що відрізняють один предмет від іншого, як конструкція і спосіб дії. Автор, кажучи про спосіб дії, обумовлений конструкцією, має на увазі, що предмет може мати форму певного типу холодної зброї, наприклад кинджала, але, не будучи заточений, він може бути використаний для нанесення ушкоджень не як холодна зброя, а тільки як металева палиця, хоча «конструктивно» повинен різати і колоти. Такий предмет є лише заготовкою. Важливо враховувати, що все наведене вище належить до родового визначення холодної зброї. Також існує ще визначення видів і різновидів холодної зброї. А.І. Устинов з цього приводу справедливо зазначає, що у природі не існує жодної абстрактної холодної зброї, а є тільки конкретні її різновиди: багнет-гвинтівка «Маузер 98», кубачинський кинджал, фінський ніж тощо. Як ми бачимо, існують різні визначення поняття «холодна зброя», але всі вони мають багато спільного. Саме через це ми маємо дійти до єдиного нормативно врегульованого терміну.

У практичній діяльності найбільше помилок виникає під час аналізу суб'єктивної сторони придбання, збуту, носіння і виготовлення холодної зброї. Кримінальний закон передбачає прямий умисел при здійсненні цих діянь. Зрозуміло в подібних випадках довести наявність умислу деколи буває непросто, але притягти до кримінальної відповідальності лише за фактом виявлення в особи холодної зброї неприпустимо. З огляду на викладене вище постає запитання про необхідність введення в нашій країні такого поняття, як «холодна зброя». Адже в кримінальному законодавстві деяких країн, наприклад, існують статті, згідно з якими

використання будь-яких предметів, що за їх допомогою здійснено вбивство, завідомо є обтяжуючими провину обставинами. І якщо вже вводити це поняття, то було б доцільно ввести до ч.2 ст. 263 КК України визначення поняття «холодна зброя», а не включати у вказану статтю доволі не повний перелік предметів, які до того ж за своїми характеристиками і призначенням не можуть належати до зброї.

При проведенні криміналістичного дослідження холодної зброї експерти використовують, в першу чергу. «Методику криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів». Жодних інших нормативних актів, що регулюють порядок проведення експертизи в Україні на теперішній час немає. Також, як довідковий матеріал використовують:

– при дослідженні ножів: довідник «Холодное оружие и бытовые ножи» під загальною редакцією Устинова А.І., ВНИИ МВД СССР. – М. 1978.;

– при дослідженні іншої холодної зброї: Тихонов Е.Н. «Криминалистическая экспертиза холодного оружия». – Барнаул, 1987.

Тому питання правового регулювання даної проблеми залишається нагальним для здійснення правосуддя, а особливо для вдосконалення проведення криміналістичного дослідження холодної зброї.

Виходячи з вищевикладеного, вважаю, що на сьогоднішній день назріла необхідність законодавчо закріпити поняття «холодна зброя».

Грига М.А.

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ ПІДПИСІВ, НАНЕСЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ КЛІШЕ

Деякі види трудової діяльності людини пов'язані з необхідністю частого та багаторазового нанесення підписів на документи. Зокрема, це стосується осіб, які займають керівні посади або посади, пов'язані із необхідністю завірення (візування) різного роду документів у великій кількості та ін. Відтак, у сучасній експертній практиці об'єктами дослідження все частіше стають зображення підписів, нанесених за допомогою кліше (факсиміле). Думки фахівців щодо можливості та необхідності дослідження такого роду зображень підписів різняться. І якщо діагностичне питання про спосіб нанесення зображення підпису, яке вирішується експертами в галузі техніко-криміналістичного дослідження документів, практично не викликає дискусій, адже фахівцями доволі ретельно вивчені як способи виготовлення кліше, так і ознаки, що утворюються у штрихах підписів, нанесених за допомогою кліше того чи іншого виду, то питання про можливість вирішення почеркознавчих завдань відносно підпису, який використовувався як модель для виготовлення кліше (зокрема, його справжності), і надалі залишається відкритим.

проводив експертизу, а в особливо складних випадках – проведення повторних комісійних експертних досліджень.

Отже, оскільки людський організм доволі складний, неповторне біологічне явище, розслідування грабежів і розбоїв неможливе без використання спеціальних судово-медичних знань. Ці знання жодним чином не суперечать кримінально-процесуальним знанням і навичкам, наявним у слідчого, оперативного працівника, прокурора. Навпаки, вони дозволяють слідчому найбільш повно використати наявні у нього процесуальні можливості проведення слідчих (розшукових) дій. Крім того, слідчий розслідуючи грабіж або розбій при допомозі спеціалістів в галузі судово-медичної експертизи вирішує такі важливі завдання, як визначення часу проведення тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії, встановлення їх послідовності, а також планування і оптимізацію їх проведення. Вище вказані спеціальні знання допомагають виявляти сліди грабежів і розбоїв та створювати уявні моделі кримінальних дій.

Список використаних джерел

1. Галицкий А.Е. ДНК-тестирование: современный опыт и перспективы / А.Е. Галицкий // Право и преступность в России на рубеже веков: [матер. конф.]. – М.: ГУ-ВШЭ, 2001. – С. 108-112.
2. Друзь А.Ф. Використання можливостей судово-медичної експертизи речових доказів та типові недоліки, які допускаються слідчими під час їх призначення / А.Ф. Друзь // Матеріали навчально-методичного семінару прокурорів-криміналістів органів прокуратури України: [збірн. матер.]. – К.: ГСУ Прокуратури України, НЦЦ «Кримарт», 1997. – С. 48-49.
3. Експертизи у судовій практиці: [наук.-практ. посіб.] / [Арсенюк Т.М., Бояров В.І., Будко Т.В. та ін.]; за заг ред. В.Г. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.
4. Керівництво з розслідування злочинів: [наук.-практ. посіб.] / [Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х.: Одісей, 2010. – 960 с.
5. Коршунов В.М. Следы на месте происшествия. Обнаружение, фиксация, изъятие: [пособ.] / Коршунов В.М. – М.: Экзамен, 2001. – 288 с.
6. Кривда Г. Практика підготовки і проведення геноскопічної експертизи в карному судочинстві / Г. Кривда, Ю. Сиволап // Вісник прокуратури. – 2000. – № 3 (5). – С. 115-117.
7. Макаренко Е.И. Расследование разбойных нападений с проникновением в жилища: [учеб. пособ.] / Макаренко Е.И. – Ташкент: ТВШ МВД СССР, 1991. – 88 с.
8. Медико-біологічна експертиза // Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми. – К.: ДНД ЕКЦ МВС України. – 2003. – Вип. 3. – С. 19-21.
9. Михайлов М.А. Метод криминалистической идентификации как

порівняльного аналізу генотипів різних об'єктів для встановлення ідентичності об'єктів необхідно, щоб усі генетичні ознаки, виявлені у всіх досліджених локусах, збігалися. Будь-яка розбіжність ознак генотипів двох біологічних об'єктів необхідно інтерпретувати як виключення тотожності між об'єктами або відсутність спільності походження. Висновок про відсутність спільності походження біологічних слідів повинен бути обґрунтований фактом розбіжності генотипу біологічного сліду з генотипом зразка порівняння у двох і більше локусах [6, с. 115; 10, с. 76-77 та ін.].

Таким чином, експертні висновки під час виконання завдання про спільність походження біологічних слідів ґрунтуються на фактах збігу двох ознак (алелей) у кожному локусі з такими в порівняльного зразка.

Висновок про спільність походження в генотипоскопічній експертизі підтверджується розрахунком рівня вірогідності. Для категоричного висновку про спільність походження проведене експертне дослідження повинне забезпечувати ймовірність випадкового збігу виявленого комплексу ознак з ознаками випадково обраного індивідуума не менш 1 з 10 мільйонів.

Практики рекомендують дотримуватися таких правил, під час виявлення і вилучення об'єктів, які будуть досліджуватися в ході генотипоскопічної експертизи: а) за можливості вилучати сліди біологічного походження разом з об'єктом-носієм, не піддаючи об'єкт впливу високих температур, прямих сонячних променів, сильних реагентів тощо; б) сліди біологічного походження необхідно зберігати при низьких температурах; в) у випадках вилучення вологих слідів біологічного походження оптимальним варіантом є просушування цих слідів і зберігання у холодильній або морозильній камері тощо (ДНК фактично не руйнується); г) не рекомендується вилучення біологічних слідів шляхом змивів (руйнується клітина), якщо не можна вилучити об'єкт цілком, краще зробити зіскоб; г) вилучені об'єкти в оперативному порядку разом зі зразками крові підозрюваних і потерпілих негайно направляти для дослідження [6, с. 117].

Під час розслідування грабежів і розбоїв на вирішення генотипоскопічної експертизи можуть ставитися питання, спрямовані на встановлення: наданих біологічних об'єктів від конкретної особи; залишків трупа конкретній людині. Однак, суттєвим недоліком генотипоскопічної експертизи науковці вважають відносно тривалий час обробки даних, а також висока вартість досліджень [1, с. 110; 9, с. 99].

Незважаючи на те, що висновок судової експертизи не є особливим доказом і оцінюється на рівні з іншими, на практиці висновок експерта-медика у кримінальних провадженнях про розбійні напади, в результаті яких загинув потерпілий або помер згодом, сприймається як доказ, який має найбільше значення. Тому, при неоднозначних висновках судово-медичної експертизи, необхідна участь у судовому процесі експерта, який

Зокрема, В.В. Ліповський серед причин, за якими експерти відмовляються від вирішення питання про справжність оригіналу підпису, використаного для виготовлення факсиміле виділяв такі: неточність передачі ознак співвідношення рухів по горизонталі та вертикалі, способів початку та закінчення рухів при виконанні елементів; складність у визначенні координати рухів, темпу, ритму письма, співвідношення натискних характеристик штрихів, наявності «волосяних» та «рефлекторних» штрихів [1, с. 47].

Таку думку поділяють і фахівці КНДІСЕ, якими була здійснена науково-дослідна робота за темою «Особливості почеркознавчого дослідження зображень підписів, нанесених за допомогою факсимільного кліше» [2]. В результаті проведеної роботи, науковці дійшли висновку, що для експертів-почеркознавців дослідження таких графічних об'єктів являє особливу складність через те, що при виготовленні факсимільних кліше відбувається часткова втрата (а іноді і викривлення) почеркової інформації, що наявна у підписі-оригіналі. Тому комплекс діагностичних та ідентифікаційних ознак почерку, який може бути виявлений при дослідженні зображень, нанесених за допомогою факсимільних кліше, тією чи іншою мірою звужується.

Існує також думка про недопустимість використання відбитка факсимільних кліше як посвідчувального знаку певної особи, а відтак, і недоречності його почеркознавчого дослідження. Так, Т.О. Сукманова у науковій статті зазначає, що відтиск факсимільного кліше ані в юридичному, ані у фізичному відношенні підписом не є, оскільки він не доводить причетності власника підпису до факту складання документу. Саме рукописний підпис, який виконується безпосередньо людиною, особою, яка має індивідуальний комплекс почеркових ознак, втрачає свій сенс як унікального реквізиту документу у тих ситуаціях, коли він відтворюється за допомогою факсимільного кліше. Авторка стверджує, що усі ступені захисту, навіть найбільш досконалі, можна підробити, вони доступні для відтворення технічними засобами, а письмово-рухові навички особи відтворити неможливо [3, с. 288].

На нашу думку, висновки вченого є доволі обґрунтованими, проте, відповідно до чинного законодавства, використання факсиміле в деяких випадках все ж можливе. Так, згідно з ч. 3 ст. 207 Цивільного кодексу України використання при вчиненні правочинів факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, електронно-числового підпису або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими актами цивільного законодавства, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідного аналога їх власноручних підписів [4].

Крім того, існують нормативні акти, у яких прямо передбачена можливість використання факсимільного підпису. Так, пунктом 2.2.

Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2000 р. №520, чек заповнюється як від руки, так і за допомогою технічних засобів. Використання факсиміле дозволяється при підписуванні чеків, що призначені для виплати пенсій (перекази пенсій іноземних держав резидентам України) або в інших випадках, що передбачені законодавством країни чекодавця [5].

Більше того, на нашу думку, на сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу, коли вміст рукописних почеркових об'єктів у документообігу практично зведено до нуля, а використання кліше стало об'єктивною реальністю сьогодення, навіть факсимільний відбиток підпису може бути єдиним «провідником» між дослідником та виконавцем документу. Тому, ми вважаємо, що за умов високої якості та інформативності зображення факсимільного відбитку підпису його всебічне експертне дослідження є не лише доцільним, а й необхідним.

Підтвердження цієї позиції знаходимо і у працях В.В. Ліповського. Вчений, зокрема, зазначає, що в теперішній час все частіше для виготовлення факсимільних кліше застосовують спосіб лазерного гравірування. Виготовлені у такий спосіб факсиміле забезпечують отримання відбитків, у яких ознаки підписів передаються на документі з великою точністю. «В таких випадках, – стверджує автор, – почеркознавче дослідження відбитків факсиміле, з метою встановлення справжності оригіналу підпису певної особи, який використовувався як модель для виготовлення кліше, можливе» [1, с. 48].

В розрізі вивчення даного питання очевидно, що специфіка дослідження таких об'єктів потребує від експерта знань про технології отримання факсимільних зображень, про ознаки, які характеризують морфологічну будову штриха при тому чи іншому способі нанесення графічного об'єкта, про почеркові ознаки, які зберігаються у зображеннях, та ознаки, що піддаються викривленню.

Список використаних джерел

1. Липовский В.В. Некоторые вопросы криминалистического исследования подписей / В.В. Липовский // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вып. 52. – К., 2004. – С. 45-52.
2. Драпей Н.Г. Особенности почеркознавческого исследования изображений подписей, нанесенных за помощью факсимильного клише: звіт про НДР / Н.Г Драпей, М.Є. Бондар, Т.О. Сукманова. – К. : КНДІСЕ, 2006. – 35 с.
3. Сукманова Т.О. Про недопустимость использования отбитков факсимильных клише как посвідчувального знака певної особи / Т.О. Сукманова // Современное состояние, проблемы и перспективы развития судебной экспертизы : материалы междунар. науч.-практ. конф. – Симферополь : Крымский НИИСЭ, 2007. – С. 287-291.

генотипоскопічної експертизи щодо традиційних методів імунологічних досліджень є більш конкретні висновки, висока чутливість методів, можливість дослідження декількох зразків.

Так, практики справедливо зазначають, що молекулярно-генетична ідентифікація являє собою принципово новий (у порівнянні з традиційним) тип наукового знання, що відкриває надійні перспективи для вирішення ідентифікаційних завдань у кримінальному процесі та розвитку доказової бази і має низку переваг перед традиційними серологічними методами дослідження. Це пояснюється такими обставинами: а) наявністю молекули ДНК у всіх клітинах організму людини та можливістю дослідження мікрослідів; б) високою стійкістю структури молекули ДНК до впливу фізико-хімічних чинників навколишнього середовища; в) відсутністю впливу предмета-носія на результати дослідження об'єкта; г) підвищеною стійкістю структури молекули ДНК до дії фізико-хімічних чинників оточуючого середовища; г) можливістю встановлення факту змішування біологічного матеріалу від двох та більше осіб; д) категоричністю висновків щодо належності слідів певній особі та їх надійності при розгляді в суді [8, с. 19].

Як об'єкти дослідження при проведенні генотипоскопічних експертиз у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої можуть бути використані кров рідка та висушена, слина, сперма, зразки тканин (м'язова, кісткова) та внутрішніх органів (печінка, серце тощо), волосся, сліди біологічного походження на речових доказах (тампони з піхви, ротової порожнини, прямої кишки) [3, с. 201].

Розглянемо сучасні можливості генотипоскопічної експертизи більш детально.

Значна група слідчих завдань вирішується доказуванням ідентичності біологічних слідів з місць вчинення грабежів або розбоїв та зразків порівняння (спільність походження). Це ідентифікація правопорушника за біологічними слідами на одязі, що походять від потерпілого; встановлення місця вчинення грабежу або розбою; встановлення знаряддя правопорушення тощо [12, с. 78-79].

Як ми вже зазначали вище, під час проведення ідентифікаційних досліджень для порівняльного дослідження необхідні зразки крові потерпілого, усіх підозрюваних у вчиненні грабежу або розбою, а також біологічні сліди з місця події або біологічні сліди на інших речових доказах. Доказова інформація може бути отримана в ході дослідження мінімальної кількості біологічного матеріалу: одиничного волосся, недопалка сигарети, піднігтьового вмісту жертви, потожирових виділень на предметі одягу тощо.

Із усіх об'єктів виділяються зразки ДНК і встановлюються генотипи біологічних слідів. За результатами порівняльного аналізу з генотипами потерпілого й підозрюваних, походження біологічних слідів на речових доказах класифікується за типом «жертва-злочинець». Під час

Під час призначення балістичних експертиз, в ході розслідування грабежів і розбоїв, об'єктами дослідження можуть бути частини тіла людини, предмети одягу та взуття, їх частини, вогнепальна зброя та боєприпаси.

На вирішення експерта можуть бути поставлені питання спрямовані на встановлення: виду ушкодження (вогнепальне чи інше); характеру цього ушкодження (наскрізний, сліпий чи дотичний); локалізації вхідної та вихідної ран; напрямку раневого каналу; вогнепального снаряду (куля, шрот, картеч, осколок тощо), яким спричинено ушкодження; властивостей (форма, калібр, матеріал, наявність оболонки тощо) травмуючого снаряду; особливостей патрону, що застосовувався під час пострілу (вид пороху, наявність клейтухів та прокладок тощо); виду (зразка) зброї, якою спричинено вогнепальне поранення; властивостей зброї, що застосовувалась під час пострілу (калібр, особливості дульного зрізу каналу ствола, кількість дульних отворів, кількість та кут нахилу нарізів тощо); пострілами з одного чи різних видів (зразків) зброї було заподіяно ушкодження; з якої відстані зроблено постріл; одним чи кількома пострілами спричинені поранення; чи виникло ушкодження після взаємодії вогнепального снаряда з перешкодою; яким було взаємне розташування зброї та потерпілого в момент пострілу; чи змінювалось взаємне розташування зброї і потерпілого у процесі здійснення декількох пострілів [11, с. 116].

У ході розслідування грабежів і розбоїв *експертизи з дослідження мікрооб'єктів* і слідів мікроскопічного розміру проводяться під час ушкоджень тупими та гострими предметами, при термічних, хімічних ушкодженнях, електротравмі (наприклад, у разі застосування до потерпілих гарячих прасок, розжарених предметів, хімічних речовин, електроструму з метою отримання інформації про місця схованок грошей та коштовностей) тощо.

У даному випадку об'єктами дослідження можуть бути сторонні тіла, включення, накладення в ушкодженнях живих осіб, окремих органах і тканинах, одяг, зола, попіл та різні контрольні зразки. Під час вивчення мікрооб'єктів можливе виявлення кусочків скла, піску, порошинок та інших часток.

В ході проведення мікрологічних експертиз можуть вирішуватися питання, спрямовані на встановлення: наявності на об'єкті сторонніх мікронакладень; їх природи; можливості їх утворення за обставин, що викладені в постанові про призначення експертизи [3, с. 198].

Генотипоскопічна експертиза (генетична експертиза) – це індивідуальна ідентифікація (своєрідна генетична паспортизація), встановлення спорідненості по крові на рівні дослідження структури дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК). Цей вид експертиз у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої дозволяє категорично встановити спорідненість по крові (ідентифікацію особи). Перевагами

4. Цивільний кодекс України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4>.

5. Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2000 р. №520 «Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України» [електронний ресурс]. – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG5343.html.

Губіна Є.Н.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПОНЯТИХ ДО УЧАСТІ У ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ

Огляд – це слідча (розшукова) дія, проведення якої регулюється ст.ст. 237-239 КПК України. Мета огляду полягає у виявленні та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення. Залежно від об'єкта виділяють такі види огляду: 1) місця події; 2) місцевості; 3) приміщення; 4) житла; 5) іншого володіння особи; 6) речей; 7) документів; 8) трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією.

Про залучення понятих до участі у проведенні огляду йдеться у ч. 7 ст. 223 КПК України. Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох понятих для проведення огляду трупа, у тому числі пов'язаного з ексгумацією. Разом з тим, якщо слідчий чи прокурор застосовують безперервно відеозапис ходу його проведення, понятих можна не запрошувати. Огляд житла чи іншого володіння особи має здійснюватися з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування цієї слідчої (розшукової) дії.

Зі змісту ч. 7 ст. 223 КПК України можна дійти висновку, що участь понятих не є обов'язковою при проведенні огляду місцевості, приміщення, яке не є житлом чи іншим володінням особи, речей та документів. Поняті можуть бути запрошені для участі у їх проведенні тільки у тому випадку, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. На наше переконання, регулювання даного питання має бути таким самим, як у ч. 1 ст. 127, ч. 1 ст. 191 КПК України 1960 р. Огляд вказаних об'єктів повинен проводитися з обов'язковою участю понятих.

Не можна погодитися з тим, що ч. 7 ст. 223 КПК України зобов'язує слідчого, прокурора запросити понятих для огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, якщо безперервно не застосовується відеозапис ходу проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Необхідно зазначити, що ст. 192 КПК України 1960 р. також вимагала, щоб при огляді трупа обов'язково приймали участь не менше двох понятих. Таке нормативне регулювання критикувалось у юридичній літературі.

Так, В. Фастовець зазначав, що «законодавець під час формулювання цього положення, напевно не замислювався над питанням, де в наш час можна знайти двох адекватних, незацікавлених у результатах розслідування кримінальної справи осіб, які б погодились бути

присутніми під час огляду... трупа, не кажучи вже про те, щоб вони уважно спостерігали за всіма маніпуляціями слідчого або експерта..., особливо якщо тіло, наприклад, знаходиться в стадії розкладання або сильно постраждало внаслідок аварії чи під час падіння з висоти? Участь понятого у подібній слідчій дії на тлі створення у нього загального негативного настрою може викликати стрес, нервовий розлад або неприйнятність...». На думку науковця, при огляді трупа обов'язок засвідчити відповідність записів у протоколі виконаним діям доцільно покласти на лікаря або експерта, які оглядали тіло, або взагалі виключити це положення закону [1, с. 78].

О. Булейко та А. Сторожева також відмічали, що участь понятих у таких слідчих діях, як ексгумація та огляд трупа, є недоцільною і неетичною. Участь у цих діях судово-медичного експерта або лікаря передбачає їх проведення кваліфікованим спеціалістом, який за характером своєї професії має досвід участі у таких діях [2, с. 64; 3, с. 112].

Висловлені науковцями думки нами поділяються. Відповідно до ч. 1 ст. 238, ч. 2 ст. 239 чинного КПК України, огляд трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта. Він цілком може виконати функцію понятих – засвідчити своїм підписом відповідність записів у протоколі слідчої (розшукової) дії виконаним діям. Вважаємо, що доцільно виключити з ч. 7 ст. 223 КПК України положення, що слідчий, прокурор зобов'язаний запросити понятих для огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією.

Як вже зазначалось, огляд житла чи іншого володіння особи має здійснюватися з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування цієї слідчої (розшукової) дії. Таким чином, перед тим, як вирішити питання щодо їх залучення до участі у проведенні огляду, слідчий повинен встановити, чи має певне приміщення такий правовий статус.

Визначення термінів «житло» та «інше володіння особи» закріплене у ч. 2 ст. 233 КПК України. Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Під іншим володінням особи розуміється транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Потрібно акцентувати увагу на тому, що поняття «житло» охоплює не лише житло фізичних осіб. Воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать особам, а також офіси юридичних осіб, їх філії

експертизи спрямовані на встановлення: статевої приналежності волосся, виділень, крові та інших тканин людини; наявності на знаряддях травми, а також у піднігтьовому вмісті мікрослідів крові і мікронакладень; видової (людина, тварина, птиця), статевої, групової та органно-тканинної приналежності таких мікрослідів; регіонального походження крові, виявленої на предметах; статевої приналежності крові, волосся, виділень та інших тканин людини, виявлених на предметах [13, с. 256-259].

Під час розслідування грабежів і розбоїв *судово-медичні експертизи* проводяться з метою визначення знарядь травми, їх деформації та ідентифікації на підставі вивчення ушкоджень на тілі, одязі, взутті потерпілого, а також ототожнення особи, визначення природи та елементного складу мікрооб'єктів, слідів, накладень, а також реконструкції ситуації, за якої були нанесені ушкодження.

Усі експертизи, які можуть бути виконані у відділеннях судово-медичної криміналістики у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої, поділяють на діагностичні, ідентифікаційні, ситуаційні, комбіновані (поєднання трьох попередніх груп у будь-якій послідовності) групи. Кожна з перелічених груп включає: а) трасологічні експертизи (дослідження ушкоджень, слідів, зброї, знарядь та предметів травми); б) експертизи вогнепальних ушкоджень (балістичні); в) експертизи з ідентифікації особи (остеологічні та антропологічні); г) мікрологічні експертизи (дослідження мікронакладень та елементного складу об'єктів судово-медичної експертизи) [3, с. 195-196].

В ході розслідування грабежів і розбоїв, при виконанні трасологічних експертиз досліджуються ушкодження, заподіяні гострими (колючими, колюче-ріжучими, рубаючими), тупими предметами (знаряддями), сліди крові, виділень, сліди зубів (людини чи тварини) тощо. Об'єктами медико-криміналістичного дослідження можуть бути також частки біологічного походження (м'які тканини) і небіологічні об'єкти (одяг, взуття, побутові речі тощо), на яких є ушкодження (пошкодження), накладення та сліди від конкретної взаємодії з травмуючими предметами, знаряддями чи зброєю.

У деяких випадках об'єктами є відображення слідів чи ушкоджень у вигляді словесно-мовних, графічних, фоторентгенографічних, математичних та інших моделей, зафіксованих у матеріалах кримінальних проваджень та медичних документах.

На вирішення експерта можуть бути поставлені питання спрямовані на встановлення: до якої групи предметів належить предмет, яким було заподіяно ушкодження (сліди); конкретного предмета яким могли бути заподіяні ушкодження (сліди); кількості предметів, якими могли бути заподіяні ушкодження; послідовності заподіяння ушкоджень; взаємного розташування предмета та потерпілого в момент заподіяння ушкоджень; факту зміни розташування предмета і потерпілого у процесі заподіяння ушкоджень; обставин, за яким могли бути заподіяні ушкодження, викладені у постанові про призначення експертизи [3, с. 196].

одяг, білизна, взуття, головні убори; знаряддя правопорушення: холодна, вогнепальна зброя, мотузки, джгути та інші засоби, які застосовувалися для зв'язування, удушення; шапки-маски й напівмаски, рукавички. Якщо вилучаються вологі об'єкти, їх необхідно висушити при кімнатній температурі. Коли в умовах слідчої (розшукової) дії об'єкти не просохли, їх упакування повинне бути тимчасовим – тільки для транспортування вилученого, надалі просушування потрібно продовжити.

У випадках необхідності вилучення зразків волосся для порівняльного дослідження, зразки волосся людини зрізують у кореня чистими й сухими ножицями з п'яти ділянок голови (тім'яної, потиличної, лобової, правої й лівої скроневої) по 10-15 волосин. З кінцівок, грудей, пахвових западин, бороди, вус волосся зрізують у кореня. Хутряні вироби, як зразки, вилучаються повністю. Кожний зразок поміщають в окремий пакет, що заклеюють, у написі відображають ділянку тіла, з якої взяте волосся. Під час упакування предметів-носіїв потрібно намагатися не втратити можливі сліди й не привнести нові.

Важливо відзначити, що подальші дослідження будь-якого вилученого волосся дозволяє одержувати найважливішу інформацію про його будову, приналежність, локалізацію, особливості відходу, а при наявності епітеліальних клітин на цибуліні висмикнутого волосся – індивідуальні відомості ДНК-генотипоскопії конкретної людини [5, с. 161-162].

Тому, типовою судово-медичною експертизою, яка призначається в ході розслідування грабежів і розбоїв є *судово-медична експертиза волосся*. Під час призначення такої експертизи перед експертом ставляться питання спрямовані на встановлення: чи є наданий на дослідження об'єкт волоссям; людині чи тварині воно належить; з якої частини тіла воно походить; чи є на ньому механічні ушкодження; який спосіб видалення волосся (випало, вирвано, розірвано); чи має волосся ознаки хімічної або термічної дії; чи мають місце захворювання волосся; яка його статева та індивідуальна приналежність [3, с. 194].

В ході розслідування грабежів і розбоїв часто доводиться досліджувати знаряддя, яким нанесено потерпілому тілесні ушкодження, з метою пошуку на них клітин тканин людини. З цією метою доцільне призначення *судово-цитологічної експертизи*, яка проводиться для встановлення в слідах на речових доказах наявності клітин тканин людини, визначення їх видової, групової, статевої та органно-тканинної приналежності з використанням спеціальних цитологічних методів, методик та знань у галузі судової медицини.

У разі необхідності призначення такої експертизи, до документа про призначення експертизи мають додаватися речові докази, протоколи огляду речових доказів, зразки біологічного матеріалу та необхідна медична документація, в тому числі матеріали експертиз, які проводилися раніше.

У відділеннях судово-медичної цитології виконуються судово-медичні

та інші приміщення. Таке роз'яснення надано Пленумом Верховного Суду України у п. 11 постанови № 2 від 28 березня 2008 р. «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» [4, с. 409-415].

Порядок проведення огляду регулюється ст. 237 КПК України. Ознайомившись з її змістом можна констатувати, що процедура участі понятих у цій слідчій (розшуковій) дії законодавцем не визначена. Лише зі змісту ч. 3 даної статті випливає, що поняті при проведенні огляду мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду. Уявляється, що ст. 237 КПК України потрібно доповнити такими положеннями: – слідчий зобов'язаний роз'яснити понятим їх право бути присутніми при всіх його діях; – якщо при проведенні огляду вилучаються речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, речі, вилучені з обігу, слідчий повинен пред'явити їх понятим.

На етапі фіксації результатів проведення огляду поняті можуть залучатися до засвідчення фактів, про які йдеться у ч. 6 ст. 104 КПК України. Особа, яка брала участь у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії, може відмовитися підписати протокол огляду. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання нею таких письмових пояснень засвідчується понятими у тому випадку, якщо відсутній захисник чи законний представник цієї особи.

У зв'язку з розглядом даного питання необхідно звернути увагу на висловлювання деяких науковців під час дії КПК України 1960 р. щодо доцільності обов'язкової участі понятих під час проведення огляду.

В. Маляренко та І. Вернидубов вважали, що необхідно відмовитися від обов'язкової участі понятих при проведенні огляду. На їх думку, поняті мають залучатися до участі у слідчих діях лише тоді, «коли про це клопочеться заінтересована особа або коли цього вимагають обставини справи, зокрема у конфліктних ситуаціях, а також у разі, коли слідчий визнав це за необхідне» [5, с. 26].

Ю. Фролов та В. Педан зазначали таке: – потрібно відмовитися від обов'язкової участі понятих у проведенні огляду, залишивши їх участь на розсуд слідчого; – до огляду житла замість понятих слід запрошувати представника житлової установи або організації за місцем приналежності; – обов'язкова участь понятих при огляді житла повинна бути лише за відсутності особи, яка там проживає [6, с. 308-309].

В. Фастовець обґрунтовував точку зору, що немає необхідності у обов'язковому залученні понятих до участі у таких слідчих діях, як огляд місцевості та огляд приміщення [1, с. 77].

Наша позиція є іншою. Участь понятих під час проведення будь-якого огляду, крім огляду трупа, має бути обов'язковою. Вважаємо, що потрібно

передбачити ще одне виключення. Уявляється, що понятих непотрібно залучати до проведення огляду місця події, в якому бере участь прокурор. Коли саме він має це робити, визначено у п. 2.8 наказу Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 р. № 4гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» [7, с. 221-233].

Прокурор повинен виїжджати на місце події при надходженні повідомлень про кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки, терористичні акти, бандитизм, катастрофи, аварії, вибухи, пожежі та інші події, унаслідок яких заподіяно значну матеріальну шкоду або сталася загибель людей, умисні вбивства, вчинені при обтяжуючих обставинах і в умовах неочевидності, кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, народними депутатами України, судьями, керівниками правоохоронних органів і вчиненні проти них, особливо тяжкі правопорушення, вчиненні іноземцями і проти них, а також стосовно журналістів у разі перешкоджання їх законній професійній діяльності, про інші кримінальні правопорушення, які набули в суспільстві негативного резонансу.

Приймаючи участь у огляді місця події, прокурор має забезпечити його якісне проведення, він є гарантом законності дій слідчого, дотримання ним методичних рекомендацій щодо виявлення та фіксації слідів кримінального правопорушення. Саме тому є недоцільним залучення понятих до участі у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел

1. Фастовець В. Інститут понятих. Архаїчне явище чи процесуальна гарантія захисту прав учасників кримінального судочинства / В. Фастовець // Вісник прокуратури. – 2012. – № 3. – С. 74-81.
2. Булейко О. Л. Участь понятих у кримінальному процесі : [монограф.] / О. Л. Булейко. – К. : КНТ, 2010. – 168 с.
3. Сторожева А. Н. Понятой в российском уголовном судопроизводстве : дисс. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук / А. Н. Сторожева. – Красноярск, 2006. – 177 с.
4. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28 березня 2008 р. // Постанови Пленуму Верховного Суду України. – К. : ПАЛИВОДА А. В. – 2010. – С. 409-415.
5. Маляренко В. Т. Про інститут понятих у кримінальному процесі України / В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 3. – С. 22-27.
6. Фролов Ю. М. Проблеми участі понятих у провадженні окремих

контакт між правопорушником та жертвою нападу, після якого на місці події часто виявляють волосся. Воно тривалий час зберігається в незмінному стані, має чіткі відмінності з різних ділянок тіла й може свідчити про індивідуальні особливості особи.

Загальновідомо, що волосся людини не має серцевини, що відповідно одразу відрізняє його від волосся тварин, у яких вона завжди є, й має індивідуальний видовий характер. Тому на місці грабежу або розбою, на знаряддях і предметах, використаних для досягнення протиправної мети, часто залишається волосся, дослідження якого є обов'язковим.

Огляд місця події з метою пошуку волосся варто проводити диференційовано, з урахуванням виду нападу. Так, під час завдання нападами травм предметами, варто ретельно оглянути знаряддя правопорушення, оскільки на ньому може зберегтися волосся потерпілого. У випадку вчинення розбою з проникненням в приміщення, на охоронювану територію, варто оглянути виступаючі й обмежуючі частини, а також поверхні предметів на шляху проникнення й відходу правопорушника з місця події (фрамуги вікна, краї лазу й т.і.). У випадку розбійного нападу на водія таксі, корисну інформацію можуть нести одяг, зброя, транспорт і т.і. підозрюваного. У випадку боротьби й можливого контакту потерпілого з правопорушником, волосся може потрапити на одяг, залишитися в руках або в піднігтьовому вмісті цих людей. У випадку заволодіння під час розбою автотранспортним засобом, виявлення волосся можливе на виступаючих деталях такого засобу, у салоні, кузові автомобіля. Волосся часто виявляється на стінах і предметах обстановки й може бути приклеєне до поверхонь, наприклад, краплями крові.

Загальновідомо, що світле волосся на світлих предметах, а темне на темних малопомітне. Для його відшукування й вилучення місце події обов'язково повинне бути добре освітлене, щоб спеціаліст міг ретельно оглянути усі предмети, їх поверхні, заглиблення й щілини, куди волосся може бути занесене рухом повітря. Для цього необхідні різні переносні джерела освітлення (наприклад, ліхтарі, лампи), лупи (у тому числі з підсвічуванням) [5, с. 160-161].

Волосся вилучають пінцетом або руками в гумових рукавичках, адже воно легко вбирає вологу, піт від рук особи, яка його вилучала, що може викривити результати подальших досліджень. Можливе вилучення волосся на дактилоскопічну плівку або спеціальну (для фіксації мікрооб'єктів) липку стрічку. Ці способи вилучення дозволяють провести безпосередньо мікроскопію, не впливають на їх серологічні характеристики. Однак не можна для вилучення волосся використовувати стрічку «скоч» [2, с. 49].

На думку більшості науковців та практиків волосся в краплях засохлої крові доцільно вилучати разом із предметом-носієм. У деяких випадках підлягають вилученню предмети-носії волосся, які мають відношення до розслідуваного грабежу або розбою, до яких, у першу чергу, відносяться:

кров, вилучають і упаковують роздільно. Частини предметів-носіїв разом з ділянками, вільними від крові (для контролю) вирізують, випилюють, видовбують. З коштовних і громіздких предметів сліди крові вилучають на спеціальну липку стрічку, що не впливає на подальше дослідження. Зі стін, рам, дверей здійснюють зіскоби. А з поверхні ґрунту шар зі слідами, зі снігу (аналогічно з води) сліди крові із частиною ґрунту або снігу вилучають на марлю й висушують.

Змивати водою сліди крові на марлю неприпустимо, оскільки надалі неможливо застосувати сучасні методи дослідження. Потожирові сліди пальців рук, непридатні для дактилоскопічного дослідження, сліди губ та інших частин тіла переносять на липку стрічку. Вилучені речові докази, їх частини, а також зіскоби, липкі стрічки, марлю зі слідами, після просушування, упаковують окремо в паперові пакети, коробки тощо. Одяг згортають слідами усередину, а щоб поверхні не стикалися, перекладають аркушами чистого білого паперу [14, с. 36-37].

Об'єкти зі слідами крові не можна упаковувати в поліетиленові пакети через швидкий розвиток гниття без доступу повітря. Кожний упакований предмет опечатується, маркується шляхом вказівки на відповідній бирці або упакованні напису найменування вилученого, дати й місця його виявлення, що засвідчується підписами слідчого і понятих. Щоб не пошкодити об'єкти, їх поміщають у пакети, папір і після оформлення написів, направляють нарочним у відповідну лабораторію, де кров може досліджуватися як у вигляді рідини так і у вигляді її слідів (крапель, плям, відбитків, замивних вод тощо). При цьому кров має бути висушена без доступу прямого сонячного світла [3, с. 192].

В ході розслідування грабежів і розбоїв, під час призначення судово-імунологічної експертизи крові перед експертом ставляться питання, спрямовані на встановлення: чи є кров на об'єкті; людині чи тварині належить виявлена кров; яка група крові; людині якої статі вона належить; дорослій людині чи дитині належить кров; яке регіональне походження крові; яка давність плям крові; чи можливе походження крові від конкретної людини [3, с. 192].

В ході призначення *експертизи виділень* (сеча, кал, слина тощо), перед експертом ставляться питання, спрямовані на встановлення: природи плями (сперма, сеча тощо); людині чи тварині вона належить; групи, до якої вона належить; можливості походження виділень від конкретної людини [3, с. 193].

Якщо в ході розслідування грабежів і розбоїв виявлені фрагменти органів і тканин, то доцільне призначення *судово-медичної експертизи часток органів і тканин*. З допомогою такої експертизи можливе встановлення: органу чи тканини яким належать фрагменти; людині чи тварині вони належать; групи до якої вони відносяться; можливості походження знайдених часток від конкретної людини [3, с. 193].

Під час вчинення грабежів і розбоїв часто виникає безпосередній

процесуальних дій на окремих стадіях кримінального процесу / Ю. М. Фролов, В. І. Педан // Вісник Донецького університету. – 2008. – Вип. 1. – С. 305-309.

7. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 р. № 4гн // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В. С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 221-233.

Губіна Є.Н.

ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ПОНЯТИХ ПРИ ПРЕД'ЯВЛЕННІ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ОСОБИ, РЕЧЕЙ ТА ТРУПА

Пред'явлення для впізнання є слідчою (розшуковою) дією, проведення якої регулюється ст.ст.228-230 КПК України. Ця дія «полягає в пред'явленні свідку, потерпілому, підозрюваному в передбаченому законом порядку певного об'єкта, для того щоб вони могли встановити його тотожність, подібність або відмінність з тим об'єктом, який спостерігали раніше, зберегли в пам'яті і про який давали показання...» [1, с. 383]. Залежно від об'єкту виділяють такі види пред'явлення для впізнання: осіб; речей; трупа.

Одне з правил пред'явлення для впізнання полягає у тому, що відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК України слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для участі у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Однак, якщо застосовується безперервно відеозапис ходу її проведення, понятих можна не запрошувати. У такому випадку на слідчого, прокурора покладається обов'язок забезпечення дійсно безперервної фіксації за допомогою відеозйомки усіх дій, які виконуються під час підготовки та проведення пред'явлення для впізнання.

Загальні правила пред'явлення особи для впізнання визначені у ст. 228 КПК України. Виходячи з сутності цієї слідчої (розшукової) дії, «роль понятих в її проведенні повинна зводитись, – як відмічає О. Булейко, – до засвідчення двох моментів: 1) факту впізнання (або невпізнання) пред'явленої особи; 2) дотримання встановленого законом порядку проведення слідчої дії, який забезпечує достовірність отриманих результатів» [2, с. 66].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що у ст. 228 КПК України не вирішено питання про підбір понятих до участі у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Даний недолік цієї статті потрібно усунути.

Під час дії КПК України 1960 р. про підбір понятих йшлося у п. 6 методичних рекомендацій щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві, які були розроблені 25 липня 2001 р. Головним слідчим управлінням МВС України [3]. Роз'яснювалось, що при підготовці до пред'явлення для впізнання потрібно підібрати понятих,

якими мають бути повнолітні особи, здатні правильно сприймати хід та результати даної слідчої дії. Щоб виключити можливість підказування мімікою чи жестами, важливо, щоб вони не знали осіб, які впізнають чи пред'являються для впізнання.

Відповідно до ч. 3 ст. 223 КПК України, перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом. Отже, до проведення пред'явлення для впізнання понятим також мають бути роз'ясненні їх права і обов'язки. Однак у КПК України немає статті, у якій би вони визначались. Цю прогалину закону необхідно усунути.

У ч. 4 ст. 228 КПК України вказано, що з метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням.

Зі змісту цієї норми випливає запитання, скільки понять повинно бути при проведенні такого впізнання. Під час дії КПК України 1960 р. відповідь на нього містилася у вищезазначених методичних рекомендаціях. Відмічалось, що для участі в проведенні впізнання поза візуальним спостереженням, яке має проводитися у спеціально обладнаній кімнаті, залучається четверо понять. Двоє понять повинні бути у кімнаті, звідки буде проводитися впізнання, а двоє інших в кімнаті, де знаходяться статисти та об'єкт впізнання. На наш погляд, таким положенням необхідно доповнити ч. 4 ст. 228 КПК України.

У ст. 228 КПК України не визначені обов'язки понять при проведенні впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають. По іншому регулювалось дане питання у КПК України 1960 р. У ч. 6 ст. 174 цього Кодексу зазначалось, що поняті повинні пересвідчитися у можливості впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, і засвідчити таке впізнання. Вважаємо, що аналогічним за змістом положенням доцільно доповнити ст. 228 чинного КПК України.

У ч. 9 ст. 228 КПК України йдеться про можливість проведення впізнання особи за голосом, яке повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, яка впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання. Виникає запитання, а скільки понять мають бути присутніми при цьому.

Нами поділяється думка О. Капліної, яка дослідивши порядок пред'явлення впізнання за голосом, відмічає, що для «об'єктивного і законного провадження слідчої дії у такому порядку необхідна участь не менше чотирьох понять, оскільки впізнаючий і той, кого впізнають, повинні перебувати поза візуальним контактом, але у присутності понять» [1, с. 387].

Як уявляється, питання про залучення слідчим, прокурором мінімальної кількості понять для участі у проведенні вказаної слідчої

можливості їх лабораторного повноцінного дослідження. Для виявлення слідів крові на місці події, якщо їх багато, використовують такі реакції: а) 3% розчин перекису водню H_2O_2 наносять на одну з плям, у випадку наявності крові утворюється піна білого кольору, як результат дії ферменту каталази, який міститься у формених елементах крові; б) 1% розчин бензидину в спирті, потім 5% розчин H_2O_2 наносять на частку крові або нитку з плями крові, з'являється синє забарвлення (на цій реакції заснована проба Воскобойнікова й індикаторні смужки «Гемофан»); в) у променях ультрафіолетового світла пляма крові має коричневий колір і не дає світіння (люмінесценції), якщо нитку із плями крові або часточку крові обробити концентрованою сірчаною кислотою, з'являється яскраво-червоне світіння в ультрафіолетових променях, гемоглобін крові під впливом сірчаної кислоти переходить у гематопорфірин, що дає флуоресценцію червоного кольору; г) реакція хемолюмінісценції з розчином люмінолу й 3% розчину H_2O_2 , під час взаємодії люмінолу з кров'ю спостерігається хемолюмінісценція блакитного кольору [16, с. 100].

Варто зазначити, що методи дослідження слідів, схожих на кров, є пошуковими і їх застосовують дуже обережно. Оброблення плями H_2O_2 не впливає на подальше визначення ДНК і антигенів АВО. Однак фермент каталізу нестійкий і реакція проходить тільки зі свіжими плямами крові. Застосування сірчаної кислоти, бензидину й люмінолу повністю виключає подальше дослідження крові, тому попередньому дослідженню доцільно піддавати тільки незначну частину сліду (плями) крові. А от з мікрослідами такі дослідження проводити не можна, їх одразу потрібно направити до лабораторії [14, с. 35-36].

Факт виявлення крові на місці події, під час розслідування грабежу або розбою, потрібно зафіксувати у протоколі, місце її виявлення відзначити на схемах і сфотографувати. Детальна фіксація фізичного стану слідів крові та їх кольорів допомагає встановленню відносного часу їх утворення. Так, яскраво-червоне забарвлення є характерним для рідкої крові і зберігається всього кілька хвилин, потім воно поступово набуває буруватого, червоно-коричневого й бурого кольору, не втрачаючи червоних відтінків (такою кров залишається до трьох днів); через місяць вона може набути коричневих відтінків, через два – сіруватих. На забарвлення плями крові впливає не тільки час, але й додаткові умови – температура навколишнього середовища, протяги, сонячне світло (ультрафіолетове випромінювання), під час загнивання сліди крові можуть набути зеленуватого забарвлення [16, с. 99].

Усі дії зі слідами крові доцільно проводити виключно в гумових рукавичках, чистими інструментами (пінцети, скальпелі та ін.), які по завершенню роботи з кожним об'єктом протирають ватяним тампоном зі спиртом, а потім сухим тампоном щоб уникнути перенесення мікрочасток з одного об'єкта на інший. Одяг і різні предмети зі слідами, схожими на

ознайомлення з обставинами кримінального провадження; вивчення медичних документів; опитування обстежуваного зі збиранням даних про його життя та травму (захворювання); огляд обстежуваного; проведення спеціальних додаткових досліджень (обстежень); складання підсумків з оформленням висновку експерта (акта) [3, с. 188].

Під час розслідування грабежів і розбоїв найчастішим приводом для проведення судово-медичної експертизи живих осіб є необхідність встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Під час призначення *судово-медичної експертизи з метою визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень*, зазвичай, перед експертом ставляться питання спрямовані на встановлення: характеру та локалізації ушкоджень, заподіяних потерпілому; виду травматичної дії (предмета), якою (яким) могли бути спричинені виявлені ушкодження; характеристик травмуючого чинника (предмета); безпосереднього механізму (механізмів) заподіяння ушкоджень; давності заподіяння ушкоджень; ступеня тяжкості заподіяних потерпілому тілесних ушкоджень; можливості заподіяння ушкодження за обставин, викладених у постанові про призначення експертизи [3, с. 190].

В ході розслідування грабежів і розбоїв *судово-медична експертиза речових доказів* призначається з метою дослідження різних об'єктів як біологічного (кров, волосся, слина, сеча, кал, органи та тканини тощо), так і небіологічного походження (одяг, знаряддя травми тощо).

Судово-імунологічні експертизи, в ході розслідування грабежів і розбоїв, призначаються з метою встановлення наявності і групової приналежності об'єктів людського походження (крові, виділень, волосся тощо) [3, с. 192].

До документа про призначення такої експертизи повинні додаватися речові докази, протокол огляду речових доказів, зразки біологічного матеріалу та необхідна медична документація, в тому числі матеріали експертиз, які проводилися раніше.

Найбільш поширеним видом судово-імунологічних експертиз, які призначаються в ході розслідування грабежів і розбоїв є *судово-імунологічна експертиза крові*. Об'єкти за слідами крові дуже часто вилучаються в ході розслідування грабежів і розбоїв. Тому ми більш детально зупинимося на питаннях вилучення таких слідів.

На місці події сліди крові часто малопомітні, і з часом можуть змінювати свої властивості. З метою їх виявлення доцільно застосовувати джерела освітлення, спрямовані під кутом до досліджуваної поверхні, як правило, лупу з підсвічуванням та ультрафіолетовим освітлювачем. У затемненому приміщенні на плями передбачуваної крові направляють ультрафіолетові промені, при цьому кров, поглинаючи ці промені, утворює слід у вигляді темних «оксамитових» плям [16, с. 99].

На місці вчинення грабежу або розбою можна провести попередні дослідження, які проводить лише спеціаліст, відповідальний за подальшу

(розшукової) дії потребує законодавчого вирішення. Пропонуємо доповнити ч. 9 ст. 228 КПК України положенням, що для участі у проведенні впізнання за голосом залучається не менше чотирьох понятних.

Згідно з ч. 6 ст. 228 КПК України, за необхідності впізнання може проводитися за фотознімками. Воно здійснюється в тому ж порядку, що і впізнання особи, але з дотриманням додаткових правил, які забезпечують достовірність результатів цієї слідчої (розшукової) дії. Нажаль, серед них немає нормативно визначеного правила про обов'язок слідчого до проведення впізнання погодити з понятими порядок розміщення фотознімків. На наш погляд, таким правилом необхідно доповнити ч. 6 ст. 228 КПК України.

Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити понятних і для пред'явлення речей для впізнання. Проведення цієї слідчої (розшукової) дії регламентоване ст. 229 КПК України. Уявляється, що її потрібно доповнити нормою про обов'язок слідчого узгодити з понятими порядок розміщення речей, які пред'являються для впізнання.

Відповідно до ст. 232 КПК України, пред'явлення для впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування може бути проведено у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення.

Участь понятних при проведенні такого впізнання не є обов'язковою. До такого висновку можна дійти, виходячи зі змісту ч. 9 ст. 232 КПК України, у якій вказано, що хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксується за допомогою технічних засобів відеозапису. Разом з тим, у ч. 7 ст. 223 цього Кодексу закріплено правило, що на слідчого чи прокурора не покладається обов'язок запрошувати понятних, якщо вони застосовують безперервно відеозапис ходу проведення слідчої (розшукової) дії. Крім того, у ч. 4 ст. 232 КПК України зазначено, що впізнання осіб чи речей у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими ст.ст. 228 та 229 цього Кодексу. Отже, посилання на ч. 7 ст. 223 КПК України у цій нормі немає.

Окремі науковці вважають, що у деяких випадках необхідно залучати понятних до участі у пред'явленні для впізнання осіб чи речей, яке проводиться у режимі відеоконференції. Наприклад, про це пише Л. Лобойко: «...зважаючи на те, що повторно пред'явити особу для впізнання не можна, а також на існування ризику переривання відеозв'язку, слідчому, прокуророві доцільно залучати до участі чотирьох понятних – по двоє до кожного приміщення» [4, с. 460].

На слідчого та прокурора покладається обов'язок запросити понятних і для участі у пред'явленні трупа для впізнання, яке відповідно до ст. 230 КПК України здійснюється з додержанням вимог, передбачених ч.ч. 1 і 8 ст. 228 цього Кодексу.

Проведення такої слідчої (розшукової) дії має виражену емоційну складову, яка виражається у тому, що понятний через почуття страху чи

бридливості може відмовитись приймати у ній участь. У юридичній літературі висловлена думка, що за «етичними міркуваннями для участі у пред'явленні для впізнання трупа, якщо це можливо, як понятих доцільно запросити співробітників моргу чи лікарні» [5, с. 580].

Вважаємо, що участь понятих у цій слідчій (розшуковій) дії є недоцільною. З ч. 7 ст. 223 КПК України необхідно виключити положення, що слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох понятих для пред'явлення трупа для впізнання.

Розглядаючи дане питання, варто зазначити, що під час дії КПК України 1960 р. деякі науковці пропонували відмовитися від обов'язкової участі понятих при пред'явленні для впізнання осіб та речей. Наприклад, про це писали В. Маляренко, І. Вернидубов [6, с. 26], В. Фастовець [7, с. 79], Ю. Фролов, В. Педан [8, с. 308].

Нами ця пропозиція не поділяється. Участь понятих є надійною гарантією правильного проведення пред'явлення для впізнання осіб та речей, належного фіксування у протоколі цієї слідчої (розшукової) дії обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процес : [підруч.] / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. Булейко О. Л. Участь понятих у кримінальному процесі : [моногр.] / О. Л. Булейко. – К. : КНТ, 2010. – 168 с.
3. Методичні рекомендації щодо пред'явлення для впізнання на попередньому слідстві. – К. : МВС України, 2001. – 32 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. – Х. : Фактор, 2013. – 1072 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
6. Маляренко В. Т. Про інститут понятих у кримінальному процесі України / В. Т. Маляренко, І. В. Вернидубов // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 3. – С. 22-27.
7. Фастовець В. Інститут понятих. Архаїчне явище чи процесуальна гарантія захисту прав учасників кримінального судочинства / В. Фастовець // Вісник прокуратури. – 2012. – № 3. – С. 74-81.
8. Фролов Ю. М. Проблеми участі понятих у провадженні окремих процесуальних дій на окремих стадіях кримінального процесу / Ю. М. Фролов, В. І. Педан // Вісник Донецького університету. – 2008. – Вип. 1. – С. 305-309.

ступеня шкоди, спричиненої здоров'ю, а в багатьох випадках – встановити особу, яка підлягає притягненню як обвинувачена.

Так, на думку В.М. Глібоко, до першочергових слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбоїв належить «призначення судово-медичної експертизи, основним завданням якої є встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень і вирішення інших питань, пов'язаних з виявленням негативних обставин та випадків інсценування вчинення злочину» [4, с. 264-265]. А у деяких випадках «що визначаються способом учинення розбою і сукупністю нанесення тілесних ушкоджень, може бути призначена комплексна судово-медична та криміналістична експертизи. При проведенні такої експертизи судово-медичний експерт досліджує тілесні ушкодження і знаряддя злочину з нашаруваннями біологічного походження (кров, волосся, клітини тканин та ін.)» [4, с. 268].

Є.І. Макаренко зазначає, що у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої судово-медична експертиза призначається «у тих випадках, коли у потерпілого або кого-небудь із підозрюваних є тілесні ушкодження», а у низці випадків «така експертиза може надати слідчому допомогу у виявленні дійсного механізму нападу» [7, с. 85].

На думку А.Я. Целіщева «із усіх експертиз, що призначаються на початковому етапі розслідування грабежів і розбійних нападів, найбільш поширеною є судово-медична експертиза. Іноді по одній кримінальній справі призначається декілька експертиз даного виду... Такі експертизи призначаються для отримання відповідей на питання медичного і біологічного характеру з метою визначення наявності, характеру і ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, спричинених потерпілому, а також злочинцю під час вчинення насильницьких дій, боротьби і т.і. Крім цих обов'язкових питань перед експертом також ставляться питання, які допомагають слідчому скласти загальну картину події» [15, с. 36].

Тому у даній статті ми розглянемо типові експертизи, які проводяться фахівцями-медиками під час розслідування грабежів і розбоїв.

У практиці розслідування кримінальних правопорушень під терміном «судово-медична експертиза живих осіб» (потерпілих, обвинувачених та ін.) розуміють конкретне науково-практичне дослідження, яке проводять згідно з чинним законодавством для вирішення конкретних питань медичного характеру, що виникають у процесі розслідування конкретного правопорушення [3, с. 187].

Під час розслідування грабежів і розбоїв судово-медичні експертизи живих осіб можуть проводитися з метою встановлення характеру та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, рідше – встановлення статі, статевої зрілості, ознак симуляції, дисимуляції, агравації штучних хвороб, самокаліцтва частин тіла та ін.

Загальна методика проведення експертизи (обстеження) живих осіб під час розслідування грабежів і розбоїв традиційна, і, зазвичай, включає:

и других преступлений против личности : [учеб. пособ.] / В.В. Гриценко, В.И. Старовойтов, К.Т. Сулимов, Т.Н. Шамонова. – М. : изд-во ЭКЦ МВД России, 1997. – 48 с.

8. Кириченко А.А. Судебная одорология : [монограф.] / Кириченко А.А., Биленчук П.Д., Клименко Н.И. – Днепропетровск : ДГУ, 1994. – 156 с.

9. Койсин А.А. Использование служебно-розыскных собак при работе с запахowymi следами (образованиями) на месте происшествия / А.А. Койсин // Сибирский юридический вестник. – 2010. – № 2 (49). – С. 169-172.

10. Койсин А.А. Применение служебно-розыскных собак при осмотре места происшествия / А.А. Койсин // Сибирский юридический вестник. – 2012. – № 2 (57). – С. 134-138

11. Салтевский М.В. Использование запахowych следов для раскрытия и расследования преступлений : [лекц.] / Салтевский М.В. – К. : КВШ МВД СССР, 1982. – 52 с.

12. Салтевский М.В. Криминалистическая одорология (работа с запахowymi следами) : [лекц.] / Салтевский М.В. – К. : НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1976. – 46 с.

13. Старовойтов В.И. Запах и ольфакторные следы человека / В.И. Старовойтов, Т.Н. Шамонова. – М. : ЛексЭст, 2003. – 128 с.

14. Федоров Г.В. Одорология. Запаховые следы в криминалистике : [учеб. пособ.] / Федоров Г.В. – Минск: Амалфея, 2000. – 144 с.

15. Федоров Г.В. Теория и практика использования одорологии в борьбе с преступностью : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности» / Г.В. Федоров. – Минск, 1999. – 20 с.

Старушкевич А.В., Кравчук П.Ю.

СУДОВО-МЕДИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

У вітчизняному кримінальному процесі роль судово-медичних експертів зводиться до підтвердження або спростування показів свідків, потерпілих та інших учасників кримінального судочинства; і результати експертизи, зазвичай, не мають самостійної доказової цінності. Однак, у практиці розслідування бувають випадки, коли судово-медичний висновок фактично перетворюється із побічного в прямий доказ, адже експерт вирішує питання, які відносяться до встановлення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Використання спеціальних судово-медичних знань під час проведення судової експертизи у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої дозволяє встановити найбільш важливі питання, пов'язані зі встановленням механізму правопорушення, встановленням характеру і

Диганич М.В.

СЛІДИ, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ ПРИ ДИНАМІЧНОМУ РУСІ

Вчинення злочину у всіх його стадіях, починаючи з підготовки і закінчуючи намаганнями приховати вчинене, пов'язано в тій чи іншій мірі з різними змінами в матеріальному середовищі, що оточує злочинця під час його дій.

Для позначення всіх найрізноманітніших і різнохарактерних матеріальних змін, що зобов'язані своїм походженням тим чи іншим діям злочинця, пов'язані зі вчиненням злочину у всіх його стадіях, користуються в криміналістиці узагальнюючою усі ці зміни назвою – сліди злочину.

Сліди злочину з успіхом використовуються при розслідуванні як для розшуку і доказуванню вини особи, яка вчинила злочин, так і для з'ясування обставин події.

Вивчення слідів з метою розслідування можливе як способами спостереження, так і спеціально розробленими на основі практики слідчої й оперативно-розшукової роботи.

Виконуючи цю роботу нами було поставлено завдання найбільш повно дослідити питання поняття слідів, що утворюються при динамічному русі.

З урахуванням характеру і напрямку руху сліди поділяються на статичні і динамічні. Статичні сліди утворюються в момент відносного спокою слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів, коли їх рух відносно один одного при слідовому контакті на якийсь момент припиняється. Статичні сліди відображають форму, розміри, а при сприятливих умовах й індивідуальні особливості зовнішньої будови слідоутворюючого об'єкту. Оскільки ці сліди утворюються у визначений момент закінчення руху, що потім може бути продовжено, то навіть статичний слід містить у собі елементи динаміки. Тому деталі зовнішньої будови слідоутворюючого об'єкту можуть бути передані з деякими викривленнями, що підлягають урахуванню в процесі трасологічного дослідження. Типовими слідами цього виду є сліди ніг, рук, коліс транспортних засобів.

Динамічні сліди (ковзання, різання, обертання, розруб, розпилу) утворюються в результаті руху одного або обох об'єктів слідоутворення і виявляються у вигляді борозенок, валиків, смуг, подряпин (сліди саней, лиж, пилки, знаряддя злочину; сліди на кулі від нарізів каналу ствола зброї). За динамічним слідом можна визначити напрямок руху об'єкта, провести його ідентифікацію, виявити деякі особливості його зовнішньої будови.

На практиці нерідкі випадки утворення комбінованих слідів. Наприклад, при просовуванні знаряддя злочину в дверну щілину спочатку утворюється динамічний слід, а потім при віджиманні дверей – статичний.

За характером зміни слідосприймаючої поверхні сліди поділяються на об'ємні і поверхневі.

До об'ємного відносяться такі сліди, у яких слідоутворюючий об'єкт

відобразився у всіх трьох вимірах (ширина, глибина, довжина). Такі сліди формуються як за рахунок пластичної деформації матеріалу слідосприймаючого об'єкту, спресовування його речовини (сліди пальців рук на пластиліні, взуття на ґрунті), так і за рахунок часткового руйнування матеріалу сліосприймаючого об'єкта (сліди удару ножем, свердління, різання). Границі руйнування можуть відображати форму й інші параметри слідоутворюючого об'єкта.

Поверхневі сліди характеризуються двома вимірами (шириною, довжиною) і відображають лише поверхневу будову слідоутворюючого об'єкта. Поверхневі сліди бувають двох видів: нашарування і відшарування.

Сліди-нашарування формуються за рахунок накладення на слідосприймаючий об'єкт речовини, що знаходиться на слідоутворюючому об'єкті або частково від нього відокремились (сліди забруднення або забрудненого, наприклад фарбою або кров'ю, взуття, частки металу від залізного ломика при зломі).

Сліди-відшарування виникають за рахунок видалення, відділення слідоутворюючим об'єктом часток речовини, що знаходиться на слідосприймаючій поверхні.

Крім того, поверхневі сліди можуть виникнути в результаті термічного, хімічного, фотохімічного й іншого впливів. Речовина, що нашаровується та відшаровується при слідоутворенні або виникає на поверхні в результаті різних процесів, у деяких ситуаціях, як уже вказувалося, саме виступає як слід-речовина, при дослідженні якого можна ідентифікувати або визначити групову приналежність об'єкта, що виступав на початку дослідження як слідоутворюючий об'єкт.

Поверхневі сліди, в свою чергу, поділяються на:

– видимі, тобто добре помітні неозброєним оком при звичайному освітленні;

– слабовидимі, коли для їх виявлення необхідно застосовувати особливі умови спостереження або освітлення (слід пальця, наприклад, на склі можна виявити у навіскісному світлі або проти світла);

– невидимі, коли вони можуть бути виявлені лише при використанні спеціальних методів (наприклад, хімічних, фізичних і т.п.).

За місцем розташування сліди поділяються на локальні і периферичні.

Локальні сліди виникають у межах слідового контакту слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів (наприклад, сліди коліс, взуття, злому). На практиці такі сліди зустрічаються найчастіше.

Периферичні сліди утворюються в результаті змін, що відбуваються на поверхні слідосприймаючого об'єкта за межами його контактної взаємодії зі слідоутворюючим об'єктом. Найчастіше такі сліди виникають при пасивному контакті, під впливом дії ще одного об'єкта або сторонньої енергії. За межами контакту об'єктів може нашаруватися яка-небудь речовина (наприклад, будівельний пил навколо інструмента, що лежить на

Виявлені предмети, які ймовірно використовував, або які застосовував правопорушник (знаряддя, дверні ручки, ручки від сумки, засоби упакування), а також речі, які він сховав, викинув або навмисно залишив (свій ношений одяг замість викраденого), після використання їх для роботи службово-розшукового собаки рекомендується вилучити або зібрати з них запахові сліди тими способами, які ми рекомендували вище.

Отже, вироблені на основі вивчення такого явища як «запаховий слід» практичні рекомендації є значимими для практики розслідування грабежів і розбоїв. Розумне використання запахових слідів, залишених на місці події, відкриває для правоохоронців додаткові можливості з викриття правопорушників. Проблеми ж, які виникають у зв'язку з використанням запахових слідів у рамках кримінально-процесуального закону, потребують подальшої розробки з боку процесуалістів, криміналістів і біологів. У зв'язку з цим сподіваємося, що криміналістичні рекомендації викладені у даній статті будуть слугувати ширшому впровадженню одорологічних досліджень в повсякденну практику органів внутрішніх справ з розслідування грабежів і розбоїв.

Список використаних джерел

1. Басай В.Д. Криміналістична одорологія (теоретичні, правові і методичні основи): [монограф.] / Басай В.Д. / Мін. освіти і науки України. Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Юрид. ін-т. – Коломия: Вік, 2003. – 499 с.
2. Бilenчук П.Д. Методика обнаружения и использования одорологической информации в процессе раскрытия преступления: [учеб. пособ.] / Бilenчук П.Д., Лукьянчиков Е.Д., Сало В.Д. / МВД Украины; УАВД. – К. : УАВД, 1993. – 47 с.
3. Бilenчук П.Д. Курс судової мікології: [учеб. пособ.] / П.Д. Бilenчук, О.А. Кириченко. – Дніпропетровськ: вид-во ДДУ, 1994. – Ч. 4: Проблеми судової одорології. – 168 с.
4. Гук В.А. Закономерности, особенности и эффективность использования запахных биодетекторов в криминалистических, оперативно-розыскных и уголовно-процессуальных целях: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / В.А. Гук. – Тюмень, 2005. – 22 с.
5. Дергай Г.Б. Одорология и ее использование в раскрытии и расследовании преступлений: [учеб. пособ.] / Г.Б. Дергай, Г.В. Федоров; под общ. ред. Г.И. Грамовича. – Минск: изд-во Акад. МВД Респ. Беларусь, 1996. – 40 с.
6. Диденко Н.А. Собираніе и исследование запахных следов человека: [учеб. пособ.] / Диденко Н.А. – Минск: Академия МВД Республики Беларусь, 2004. – 36 с.
7. Использование запахной информации при расследовании убийств

цінних речей правопорушники втекли.

На місце події прибула слідчо-оперативна група, до складу якої входив кінолог із собакою, завдяки якій вдалося встановити шлях відходу правопорушників. Собака привела працівників міліції до місця, куди ті викинули кийки, і до багаття в якому спалили закривавлений одяг, далі собака привела правоохоронців до місця мешкання правопорушників, де вони обоє і були затримані. Затриманими виявилися жителі м. Алупки, раніше неодноразово судимі за незаконне заволодіння транспортним засобом, вимагання та крадіжки.

У кожному випадку застосування службово-пошукової собаки під час проведення слідчої (розшукової) дії спеціалістом-кінологом складається Акт про застосування службової собаки, куди заносяться всі отримані дані. Акт складається в 2-х екземплярах, один додається до матеріалів кримінального провадження [9, с. 172].

Робота із запаховими слідами – складова частина огляду місця події як найпоширенішої слідчої (розшукової) дії в практиці розслідування грабежів і розбоїв, і може містити в собі таке: а) вивчення обстановки на місці події з виявленням можливих місць знаходження запахових слідів, забезпечення їх збереження; б) висунування версій про подію, її учасників та інші обставини, а також про механізм утворення запахових слідів; в) вживання заходів до пошуку предметів, на яких могли зберегтися запахові сліди; г) застосування розшукової собаки для затримання правопорушника за «гарячими слідами» і з метою виявлення загублених, кинутих або захованих ним предметів, що несуть на собі його запахові сліди; ґ) вилучення предметів або запахових проб зі слідів та інших об'єктів – джерел запахових слідів людини; д) опис і фіксацію об'єктів, які вилучаються, у протоколі огляду місця події й додатках до нього [9, с. 171].

В ході розслідування грабежів і розбоїв при роботі на місці події, необхідно враховувати, що найбільш ймовірними місцями виявлення запахових слідів можуть бути: а) місця переховування правопорушників до моменту вчинення нападу; б) підходи до дверей і вікон зовні й усередині приміщення; в) місця, де зберігалися, й звідки були викрадені цінності; г) різні сидіння, місця виявлення предметів, цінностей, знарядь правопорушення, особистих речей правопорушників; ґ) шляхи відходу правопорушників (коридор, сходові клітки, доріжки в парку); д) місця переховування викраденого (горище, підвал, підсобні приміщення, пожежна шафа, затишні й рідко відвідувані місця на відкритому повітрі).

Під час розслідування грабежів і розбоїв необхідно враховувати, що запахові сліди правопорушника можуть зберігатися й розміщені в схованках предмети посягання, викинуті або заховані знаряддя правопорушення, а також інші предмети, які вказують на причетність особи до вчиненого кримінального правопорушення. На усіх цих предметах можлива наявність поту, крові, волосся – джерел запахових слідів людини.

підлозі) або, навпаки, відшаруватися частина речовини, може відбутися обуглювання, зміна кольору (наприклад, під впливом сонячного світла навколо висячої на стіні картини шпалери вицвітають сильніше, що дозволяє судити у випадку, якщо вони зняті зі стіни, про її форму і розміри). Використання периферичних слідів більш обмежено у порівнянні з локальними, оскільки вони відображають лише просторові межі об'єкта, не відображаючи інших ознак його зовнішньої будови. Проте периферичні сліди доволі інформативні, оскільки крім тієї інформації, що мають самі по собі, часто доповнюють інформацію, передану слідами локального характеру. Наприклад, якщо після дощу під лежачим на місці події предметом сухо, то можна зробити висновок, що даний предмет потрапив на це місце до дощу.

Отже, з вищесказаного можна зробити такий висновок, динамічні сліди (ковзання, різання, обертання, розрубу, розпилу) утворюються в результаті руху одного або обох об'єктів слідоутворення і виявляються у вигляді борозенок, валиків, смуг, подряпин, які відіграють важливу роль у визначенні напрямку руху об'єкта, допомагають провести його ідентифікацію, та виявити деякі зовнішні особливості.

Список використаних джерел

1. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов. Под ред. проф. В.Ю. Шепитька. – Х.: Одиссей, 2001.
2. Криминалистика: Учебник / Под ред. И.Ф. Крылова, А.И. Бастрыкина. – М.: Дело, 2001.
3. Шевченко Б.И. Теоретические основы трасологической идентификации в криминалистике. – М., 1975.
4. Кузьмичев В.С., Прокопенко Г.И. Криміналістика: Навч. пос. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка та С.М. Моїсєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001.
5. http://pidruchniki.com/1409070560785/pravo/kriminalistichne_slidoznavstvo
6. <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=55261>

Дубівка І.В., Хахуцяк О.Ю.

ОБШУК ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Міжнародно-правові акти у сфері прав людини проголошують серед основоположних прав людини право на житло та його недоторканість. Так, у ст. 12 Загальної декларації прав людини зазначається, що: «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції». Крім того, аналогічні права проголошені і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 17) та в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8).

Щодо національного законодавства, то варто зазначити, що Конституція України також гарантує недоторканість житла (ст. 30). Згідно з положеннями цієї норми забороняється проникнення в житло чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

Порушення недоторканності житла чи іншого володіння громадян тягне кримінальну відповідальність за ст. 162 КК. Тобто, встановлена караність за дії, пов'язані з незаконним проникненням до житла чи до іншого володіння особи, незаконним проведенням в них огляду чи обшуку, а так само незаконним виселенням чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян [1].

Як КПК України 1960 року, так і КПК 2012 року не містять визначення терміна «обшук». Замість цього в КПК України 1960 року містилося лише формулювання «обшук проводиться в тих випадках, коли є достатні підстави вважати, що зняття злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, що мають значення для встановлення істини у справі або забезпечення цивільного позову, знаходяться в певному приміщенні або місці чи у будь-якої особи» (ст. 177) [2].

У КПК 2012 законодавець теж не сформулював поняття обшуку при визначенні основних термінів (ст. 3), а тільки лише вказав, що «обшук проводиться з метою виявлення і фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування зняття злочину, злочинного правопорушення або майна, добутого в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб» (ст. 234) [3].

Кримінальний процесуальний закон регулює процесуальну сторону проведення такої слідчої (розшукової) дії як обшук. У ч. 5 ст. 236 КПК зазначено, що за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі [3]. Дана частина норми надає можливість виділити такий підвид обшуку, як обшук особи.

Порівняльно-правовий аналіз деяких положень кримінального процесуального законодавства в частині, що стосується фактичних та правових підстав проведення особистого обшуку здійснювався у працях багатьох науковців, зокрема: С.А. Альперт, В.Д. Берназ, Т.В. Варфоломєєва, Є.Г. Коваленко, Л.М. Лобойко, А.О. Ляш, Г.М. Омеляненко, В.О. Попелюшко, В.Т. Маляренко, В.В. Молдаван, В.М. Тертишник та ін., однак розглянуті ними питання обговорювалися з урахуванням положень КПК України 1960 року без урахування норм КПК України 2012 року [4, с. 42].

Аналізуючи КПК України, є необхідним виокремити, що проведення

Новомосковського міського відділу міліції в складі якої був кінолог із собакою. За допомогою службового собаки, яка попередньо обнюхала сидіння автотранспортного засобу, було затримано одного з утікачів. Під час особистого огляду в правопорушника було знайдено зашморг – знаряддя правопорушення. Згодом були встановлені і затримані інші співучасники кримінального правопорушення.

У разі відсутності на місці події видимих слідів правопорушників, собака може бути пущена на самостійне відшукування запахів слідів. При цьому завжди існує проблема, що поверх залишеного сліду правопорушника могли нашаруватися інші сліди. Наприклад, у тому випадку, коли після вчинення грабежу або розбою даною територією хто-небудь проходив. Цю обставину можна з'ясувати шляхом опитування свідків і потерпілих.

Так, на Житомирщині близько опівночі до чергової частини Коростенського міжрайонного відділу Державної служби охорони надійшло повідомлення по лінії «02». Чоловік повідомив, що його побили та пограбували невідомі особи.

Зі слів потерпілого, до нього на вулиці підійшло декілька молодиків і щось запитали, а він «не так відповів» і за мить суперечка переросла в бійку. Після того як молодики повалили його на землю, вони обнищпорили кишені потерпілого, шукаючи чим би цінним розжитися. Невдовзі їм на очі потрапив мобільний телефон, прихопивши який, вони втекли.

Наряд групи затримання ДСО, який заступив на чергування зі службовим собакою, негайно прибув на місце події. Отримавши від потерпілого прикмети підозрюваних та напрямок, у якому вони зникли, міліціонери почали обстежувати прилеглі території, відпустивши собаку на самостійне відшукування сліду, та невдовзі помітили трьох підозрілих осіб, які були схожі на нападників. Побачивши правоохоронців, вони почали розбігатись в різні сторони, а один із запідозрених викинув предмет, схожий на мобільний телефон.

Наздогнати та затримати усіх трьох зловмисників міліціонерам вдалося завдяки службовому собаці. Потерпілий теж упізнав у затриманих нападників. Ними виявилися троє 18-річних місцевих жителів, яких працівники Державної служби охорони доставили до відділу міліції.

Незалежно від результатів застосування пошукової собаки, отримані з його допомогою дані – маршрут руху, місце посадки правопорушника в транспорт, місце переправи через річку ретельно вивчаються, перевіряються й можуть бути використані під час проведення надалі негласних слідчих (розшукових) дій щодо пошуку правопорушника.

Так, у м. Алушка АР Крим двоє рецидивістів вночі заскочили до приватного будинку коли господарі вже спали, і почали бити людей кийками, вимагаючи гроші, які на їх думку були в господарів від щойно проданої ялтинської квартири. Не знайшовши грошей та забравши кілька

яких могли бути залишені запахові сліди; б) якими шляхами можна прибути на місце події й покинути його; в) який стан освітленості в районі місця події й на підступах до нього (якщо грабіж або розбій вчинений в темний час доби); г) на якій відстані перебувають населені пункти, дороги, зупинки громадського транспорту, станції, вокзали; г) які об'єкти, що мають оперативний інтерес, перебувають поблизу місця події (спецшкола, інтернат, гуртожиток спецконтингенту тощо) [9, с. 171].

Зазначені відомості надалі допоможуть кінологові вирішити, на яких ділянках найбільш доцільно вести пошук запахових слідів правопорушників.

Прикладом вдалого використання можливостей кінологічної служби є розкриття розбою поблизу м. Ялти. Так, 12 лютого 2012 року о 06.00 год., до чергової частини Ялтинського управління міліції по лінії «02» надійшло повідомлення від жінки, яку за її словами побили і пограбували двоє невідомих.

Як показала потерпіла, увечері в її оселю постукали двоє невідомих, які назвалися працівниками міліції. Візитери не показали жодних документів і були в цивільній формі, однак жінка їм відчинила. Погрожуючи господарці будинку ножем, правопорушники почали шукати цінні речі. Забравши ноутбук, та ще кілька речей правопорушники втекли.

Працівникам міліції жінка повідомила, що один з нападників поспішаючи забув в її помешканні свого кашкета. Міліціонер-кінолог Ялтинського міжрайонного відділу Державної служби охорони, який був у складі слідчо-оперативної групи, дав собаці понюхати залишений зловмисниками головний убір. Собака взяла слід і пробігши кілька кварталів привела працівників міліції до одного з гуртожитків, а там – безпосередньо під двері однієї з кімнат. В приміщенні працівники міліції затримали двох правопорушників, знайшли ноутбук потерпілої та ніж, яким ті погрожували під час розбою.

У іншій вивченій кримінальній справі, 09.02.2011 року, близько 04.30 год, автопатруль Новомосковської роти ДПС ДАІ ГУМВС України в Дніпропетровській області на автодорозі «Знам'янка-Луганськ-Ізварне» за порушення Правил дорожнього руху здійснив спробу зупинки автомобіля «Форд», водій якого на вимогу про зупинку не відреагував та продовжив рух.

Під час переслідування водій вищезазначеного автомобіля не впорався з керуванням та з'їхав у кювет, після чого разом з пасажиром намагався втекти. Інспектори ДПС організували переслідування утікачів, але поблизу автомобіля вони почули стогін та прохання про допомогу. В автомобілі працівники міліції виявили зв'язаного громадянина, який пояснив, що є власником даного автотранспортного засобу, а його пасажири невідомі йому правопорушники, які заволоділи його речами, грошима та автотранспортом.

До розшуку зловмисників долучилася слідчо-оперативна група

обшуку особи можливо у таких випадках:

– при затриманні особи у порядку ч. 3 ст. 208 КПК України та затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків (ч. 8 ст. 191, ч. 6 ст. 208 КПК України);

– проведенні обшуку житла чи іншого володіння, якщо там особа перебуває (ч. 5 ст. 236 КПК України);

– у кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб, зокрема: обшук народного депутата (ч. 3 ст. 482 КПК України);

– особистий обшук проведений капітаном судна або керівником дипломатичного представництва чи консульської установи України (ч. 2 ст. 520 КПК України);

– обшук під час міжнародного співробітництва (ч. 4 ст. 552 КПК України) [4, 42-43].

Можна зазначити, що діючий КПК України на відміну від КПК України 1960 року не виділяє правових підстав для проведення обшуку особи, а містить загальні умови для проведення обшуку в цілому. На нашу думку, даний підвид обшуку заслуговує на подальше законодавче опрацювання, оскільки слідча практика має свої значні проблеми на момент здійснення обшуку особи у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у 2012-2013 роках. // І.М. Мороз. <http://www.apcourtkiev.gov.ua>

2. Кримінально-процесуальний кодекс України. – К.: Юрінком Інтер, 2009.

3. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Я. Туманянц [та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013 – 824 с.

4. Комарницька О. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива. Часопис Академії адвокатури України. – том 7. – №2 (23), 2014. – с. 41-46.

Єщенко К.І.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Ефективність слідчих (розшукових) дій суттєво залежить від застосування технічних засобів фіксації, обробки, передачі відомостей, які мають значення для кримінального провадження. Однак аналіз слідчої практики свідчить про існування певного розриву між реальними можливостями науково-технічних розробок та сучасними спробами їх фактичного використання. Сучасні комп'ютерні технології дозволяють створювати наочну модель місця події, використовувати новітні розробки

для перевірки та уточнення результатів інших слідчих дій. Саме тому впровадження інноваційних технічних засобів у практичну діяльність ОВС вважається одним з актуальних завдань криміналістики на теперішній час.

Дослідженню можливостей застосування моделювання в процесі розслідування злочинів було присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних учених: Р.С. Белкіна, Т.С. Волчецької, Г.А. Густова, В.А. Журавля, В.О. Коновалової, О.О. Логвіненко, І.М. Лузгіна, В.Г. Лукашевича, В.О. Образцова, В.Ю. Шепітька, О.В. Юнацького та ін.

Метод моделювання використовується в тих випадках, коли ускладнене, неможливе або недоцільне безпосереднє пізнання самого досліджуваного об'єкта (оригіналу). Його суть полягає у створенні уявної або матеріальної моделі, а також в подальшому дослідженні цієї моделі як засобу отримання криміналістично значущої інформації, необхідної для розслідування та попередження кримінального правопорушення.

Останнім часом в криміналістичній науці обґрунтовуються нові напрями реалізації моделювання в практиці розслідування кримінальних правопорушень: моделювання із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій, що дозволяють наглядно фіксувати динаміку події; впровадження технологій 3D-моделювання в слідчу та експертну практику.

Відтворити 3D-модель обставин події можливо за допомогою 3D-сканерів, які лише почали використовуватися в діяльності ОВС України та країн СНД. Так, на озброєнні експертних підрозділів МВС України знаходяться лазерні сканери FARO® Laser Scanner Focus 3D виробництва США (див. рис. 1). Лазерний 3D сканер може забезпечити комплексну фотореалістичну фіксацію обстановки на місці події. Спеціальне програмне забезпечення, поряд із створенням фотореалістичної моделі місця події (окремого об'єкту), дозволяє розглядати її на моніторі комп'ютера з любого ракурсу та відстані як в цілому, так й окремі об'єкти, що відображені в ній, воно має функції створення графічного тривимірного плану місця події, визначення та позначення точної відстані між об'єктами на місці події, кутів їх взаємного розташування, аналізу плям та бризок крові для визначення траєкторій їх утворення, розміщення пояснювальних написів як на 3D моделі місця події, так і на його дво- та тривимірному плані. Всі дво- та тривимірні зображення місця події в необхідному ракурсі з поясненнями можуть роздруковуватися за допомогою монохромного або кольорового друку на принтері з подальшим їх оформленням у вигляді відображень тривимірної моделі місця події, фотографічних таблиць, планів місця події, а відповідні файли результатів лазерного 3D сканування та фотозйомки, що записані на DVD-диску, можуть додаватися до протоколу.

виявляє запахівий слід на місці події й веде його тільки до місць активного руху людей, автотранспорту, на зупинках громадського транспорту собака, як правило, слід втрачає, оскільки запахіві сліди в таких місцях сильно маскуються сторонніми запахами;

- помилковий рух правопорушника (частки запахівого сліду можуть бути винесені взуттям правопорушника, колесами автотранспортних засобів на певну відстань у помилковому напрямку, де обриватися);

- рух правопорушника в бік проїзної частини, паркувальних місць, зупинок таксі (собака, взявши запахівий слід на місці події дійде до відмітки закінчення такого сліду й втратить його);

- ґрунтовий покрив (істотно зашкодити роботі службово-розшукових собак можуть: кам'янистий, піщаний і глинистий покрив (особливо в дощову погоду), асфальтове й бетонне покриття, а сприятливо можуть позначитися на роботі собаки лісовий, степовий, луговий і розпушений покриви);

- зовнішні подразники – люди, тварини, шуми, звуки, можуть викликати в собак відволікання уваги, що гальмує їх роботу;

- працездатність самого собаки (робота за запахівим слідом вимагає від собаки значних фізичних і нервових зусиль) [10, с. 137].

Такі обставини необхідно враховувати слідчому, оперативним працівникам та кінологу під час ухвалення рішення про застосування службово-розшукового собаки в кожній конкретній ситуації розслідування грабежів і розбоїв.

Незалежно від результатів застосування розшукового собаки, отримані з її допомогою дані – маршрут руху, місце посадки правопорушника в транспорт, місце переправи через ріку й т.д. – ретельно вивчаються, перевіряються й можуть бути використані під час проведення надалі негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на розшук правопорушника.

У ході розслідування грабежу або розбою, прибувши на місце події, спеціаліст-кінолог повинен (за узгодженням зі слідчим) здійснити такі дії: 1) визначити межі місця події й разом з іншими учасниками провести його огляд; 2) з'ясувати орієнтовний час вчинення кримінального правопорушення, прикмети правопорушників, їх кількість, шляхи підходу й відходу, а також інші обставини, які мають значення для розшуку правопорушників за «гарячими слідами»; 3) брати участь у виявленні слідів і предметів, які можуть бути використані для пошуку правопорушників за допомогою службово-пошукового собаки.

Здійснивши збір необхідної інформації, спеціаліст-кінолог визначає місце або об'єкт, на якому правопорушник залишив прийнятні для сприйняття собакою запахіві сліди, а потім вирішує, яким конкретним способом доцільно застосовувати собаку, і намічає послідовність своїх дій. При цьому кінологіві необхідно враховувати низку обставин, які впливають на спосіб застосування собаки: а) який характер поверхонь, на

застосуванні спеціального службово-пошукового собаки виникає в ході проведення таких слідчих (розшукових) дій як огляд місця події й обшук. Службово-пошуковий собака успішно застосовується для відшукування предметів, які належать правопорушнику, потерпілому, наприклад, вогнепальної зброї й відстріляних гільз, холодного зброї. Доволі часто необхідність використання службово-пошукового собаки з цією метою виникає під час огляду місцевості, покритою рясною рослинністю.

Загальновідомо, що успішне проведення огляду місця події у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої – це, як правило, результат колективних зусиль осіб, які беруть участь у ньому: слідчого, оперативних працівників, фахівців запрошених як спеціалістів. До таких спеціалістів можна віднести й кінолога.

Кінолог, як особа, яка має спеціальні знання в галузі кінології, одорології й трасології, здатний використовуючи свої навички й знання, сприяти слідчому у виявленні, фіксації та вилученні доказів [9, с. 171].

Швидке розслідування грабежів і розбоїв у максимально короткий термін можливо за умови активної й цілеспрямованої діяльності на початковому етапі розслідування, під час роботи за «гарячими слідами». На місці вчинення грабежу та розбою залишаються не тільки видимі, але й невидимі сліди – сліди запаху. Саме тут неоціненну допомогу у встановленні осіб, які вчинили кримінальне правопорушення може надати спеціаліст-кінолог з пошуковим собакою.

Як правило спеціаліст-кінолог зі службово-пошуковим собакою входить до складу слідчо-оперативної групи й бере участь в огляді місця події, огляді території, яка прилягає до місця вчинення грабежу і розбою, інших місць з метою виявлення: загублених або захованих у схованках предметів замаху; викинутих правопорушником знарядь; слідів крові та інших носіїв запахів слідів людини. До його прибуття, огляд місця події проводиться не повинен, а працівники слідчо-оперативної групи, які прибули на місце раніше за нього, повинні вжити заходів до збереження слідів і предметів, запахи яких можуть бути використані для застосування пошукових собак. У разі виявлення речей або предметів, ймовірно залишених на місці події правопорушником, працівники слідчо-оперативної групи не повинні брати їх у свої руки, щоб не змінити характеристику наявних на них запахів (наприклад, не внести свій власний запах, сліди рук, ніг тощо). Особливо це стосується невеликих предметів (окуляри, кулькові ручки, пачки з-під сигарет, запальнички) або предметів, контакт із якими був короточасним (камінь, обрізок труби). Захистити такі предмети можна накривши їх поліетиленовим пакетом або плівкою [9, с. 171; 13, с. 29].

Слідчому та оперативним працівникам необхідно враховувати, що крім впливу погодних факторів (сніг, дощ, град, роса, вітер, атмосферний тиск тощо) на якість роботи собак впливають такі обставини, як:

– рух інших людей по запаховому сліду, узятому собакою (собака

FARO Focus 3D S120

FARO Focus 3D X330

Рис. 1. Лазерні сканери FARO® Laser Scanner Focus 3D.

До недоліків лазерних 3D сканерів відносяться: неможливість сканування прозорих об'єктів або об'єктів із значним ступенем відбиття світла, що потребує нанесення спеціального аерозольного напилення, та контрастних чорно-білих об'єктів; велика вартість цих пристроїв; відсутність нормативно-правового регулювання порядку застосування лазерних 3D сканерів у чинному КПК України та вітчизняних методичних рекомендацій та спеціалістів із застосування їх під час проведення оглядів різних місць подій та використанню результатів лазерного сканування під час проведення експертиз. Однак, ці недоліки не є критичними, такими, що стають на заваді їх впровадженню, та значно перекриваються наведеними можливостями лазерних 3D сканерів, які важко переоцінити при їх застосуванні під час складних оглядів місць подій та проведення відповідних експертиз за фактами техногенних катастроф, вибухів кримінального характеру, ДТП, вбивств та ін.

Цікавою також є позиція В.Ю. Шепітька, М.В. Салтєвського, О.А. Соколової, А.В. Старушкевича та інших щодо перспективності розроблення теоретичних положень моделювання «пошукового портрета злочинця», його «психологічного профілю», завданням яких є встановлення особи невідомого злочинця та прогнозування його поведінки. У конструюванні таких моделей беруть участь разом зі слідчим спеціалісти в галузі психології, соціології, судової медицини, психіатрії тощо.

Здійснювати практичне втілення таких положень дає змогу програма Папілон KLIM 3D, призначена для створення суб'єктивних портретів, яка надає можливість «живого» моделювання тривимірного зображення обличчя з урахуванням всіх основних об'єктивних факторів унікальності зовнішнього вигляду, забезпечує реалістичну візуалізацію уявного образу, зображеного очевидцем (див. рис. 2). Створення суб'єктивного портрета здійснюється шляхом інтерактивної зміни базової тривимірної моделі.

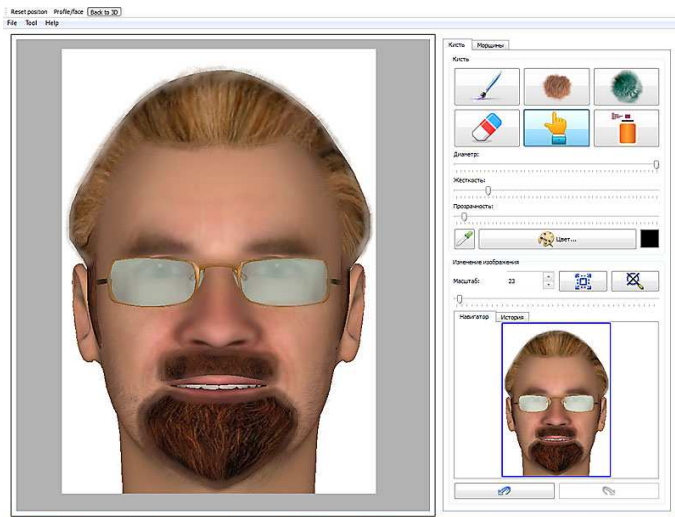

Рис. 2. Система для складання суб'єктивного 3D-портрета розшукуваної особи Папілон KLIM-3D.

Застосування методу моделювання також можливе при проведенні такої слідчої (розшукової) дії як огляд трупа. У подальшому за допомогою створеної комп'ютерної моделі, на якій будуть відображені сліди видимих тілесних ушкоджень, негативні ознаки (відсутність крапель крові під раною), слідчий може представити цю модель для більш докладного опису лікарем. Надалі при використанні такої тривимірної моделі, якщо немає необхідності проведення аналізу тканин, можна виключити, наприклад, ексгумацію.

В даний час експерти-практики, слідчі зіткнулися із завданнями, пов'язаними з розслідуванням дорожньо-транспортних пригод та фальсифікацією їх обставин. Прикладом є встановлення умов ДТП і відповідності слідової картини на кузовних елементах транспортних засобів даним умовам. Для вирішення таких завдань сьогодні застосовується один з найбільш відомих у світі додатків в сфері фотограмметричного програмного забезпечення – пакет PhotoModeler, призначений для отримання тривимірних моделей-ескізів на основі фотографій (див. рис. 3). Така програма як Focus3D ідеально підходить для швидкого і докладного тривимірного запису обстановки місця події. До того ж, тривимірне лазерне сканування надає топографічну інформацію, необхідну для створення комп'ютерних моделей.

У різних джерелах вже опубліковані роботи, присвячені 3D моделюванню при огляді місця пожежі, використання якого дозволяє отримати віртуальну модель місця пожежі, за якої можливим є визначення зони пошкоджень, зони задимлення, зони термічних пошкоджень, площі зони максимальних термічних пошкоджень, отримання просторової картини всього місця пожежі.

На даний час службово-пошукові собаки можуть використовуватися під час розслідування грабежів і розбоїв у двох напрямках: по-перше, як біодетектори – для виявлення й аналізу запахових слідів, і, по-друге, – для виконання інших робіт, наприклад, із затримання й конвоювання правопорушників та ін.

У першому випадку застосування собаки-шукача під час розслідування грабежів і розбоїв спрямовано на виконання таких завдань, як: а) відшукування людини за її запаховими слідами (розшук правопорушника, який зник з місця події за слідами ніг); б) розшук предметів-носіїв запахової інформації із запаху джерела (відшукування відстріляної гільзи за запахом порохового нагару зі ствола пістолета, який перебуває біля трупа після розбою; розшук загублених речей за їх запахом); в) проведення виборки, тобто знаходження за заданим зразком запаху серед різних джерел предмета з однорідним запахом (відшукування серед групи речей тих, які мають такий самий запах як і зразок законсервованого запаху сліду-джерела з місця події).

Прикладом вдалого використання можливостей запахових слідів є розкриття розбою вчиненого в одному з сіл Полтавської області. Так, в с. Ємцево Миргородського району, до пристарілої Г. прийшов сусід В., щоб допомогти по господарству. Однак помітив, що в будинку Г. вибиті шибки. Коли В. зазирнув у вікно, то побачив, що сусідка лежала на ліжку із закривавленим лицем без свідомості. Садна й рани на її голові та розкидані по хаті речі свідчили про розбійний напад. На місце події була викликана швидка допомога й слідчо-оперативна група Миргородського міськвідділу міліції, до складу якої входило 2 кінологи із службовими собаками. В ході огляду місця події була виявлена футболка яка не належала потерпілій, а на одній з віконних рам сліди крові. У цей же день працівникам міліції вдалося встановити кількох осіб, яких підозрювали у вчиненні даного розбою. Оскільки ніхто з підозрюваних не визнавав себе винним у вчиненні кримінального правопорушення, було проведено експеримент. Двом собакам по черзі дали понюхати знайдену футболку, далі собаки по черзі вказали на її господаря, причому обидві собаки вказали на 18-річного П.

Під тиском таких доказів П. зізнався, що напередодні зі своїм однолітком С., розпивав спиртні напої. На підпитку обоє вирішили дістати ще грошей для веселощів. П. згадав про пенсіонерку, якій іноді допомагав за пляшку спиртного по господарству. Хлопець чув від сусідів, що пристаріла Г. відкладає гроші з пенсії для допомоги дочці, яка проживає в місті. Близько 23.00 год. С. і П. постукали до пристарілої Г. у двері і почали вимагати гроші, господарка будинку схопила сокиру і крикнула, що буде захищатися. Тоді зловмисники розбили вікно, через яке залізли до хати потерпілої, де почали розбивати меблі, наносити потерпілій удари ногами та руками, поки Г. не віддала їм заощадження в сумі 1340 грн.

Під час розслідування грабежів і розбоїв найчастіше необхідність у

У зв'язку з тим, що існують неоднозначні оцінки доказового значення запахових слідів, їх вилучення з місця події повинне здійснюватися особливо ретельно й процесуально правильно оформлюватися [3, с. 10; 14, с. 57-67].

Фотографічна фіксація запахових слідів має обмежене застосування. Проте об'єкти, з яких здійснюється збір запахових слідів, повинні фіксуватися оглядовою й вузловою фотозйомкою. Під час фотозйомки й опису в протоколі ці об'єкти позначають номерними покажчиками.

Об'єкти-слідоносії фотографують як до накладення на них адсорбенту, так і під час адсорбції, що дозволяє точно зафіксувати місце локалізації запахового сліду. Якщо на об'єкті крім запахових є й інші сліди, які можуть бути пошкоджені адсорбентом, їх фотографують масштабним способом, за правилами зйомки відносно конкретного виду слідів. Якщо під час огляду місця події у кримінальному провадженні про грабіж або розбій використовується відеозапис, то з його допомогою необхідно зафіксувати всю процедуру збору слідів запаху. Крім цього, місця збору запахових слідів відзначаються на схемі або плані місця події.

В ході слідчої (розшукової) дії процес вилучення слідів запаху потрібно продемонструвати понятим, яким роз'яснюють необхідність і правила збору запаху; у їх присутності здійснюють упакування адсорбенту й опечатування банок [2, с. 16].

Вилучення слідів запаху детально фіксується в протоколі огляду місця події. При цьому необхідно відобразити: а) найменування й розташування об'єкта-слідоносія; б) точну локалізацію ділянки поверхні, з якої здійснений збір запаху; в) вид, стан і матеріал ділянки поверхні, з якої проведено адсорбцію запаху; г) спосіб вилучення запаху; г) матеріал, розміри, кількість і колір адсорбенту; е) час контакту адсорбенту з поверхнею; д) температуру навколишнього середовища й погодні умови; е) спосіб упакування запахових слідів, вид і ємність тари; є) спосіб опечатування, пояснювальні написи на упакуванні; ж) спосіб упакування об'єктів-носіїв запаху.

Для пошуку за різними запаховими слідами, у різний час робилися спроби застосовувати різних тварин та комах (свиней, пацюків, бджіл та ін.). Однак у слідчій і оперативній практиці пошук причетних до події людей, предметів і запахових слідів людини проводиться, зазвичай, із застосуванням нюхових здібностей спеціально навчених службово-пошукових собак.

Підготовлений службово-пошуковий собака має якісний зір, слух, фізичну силу, витривалість, оборонну реакцію. Нюх собаки, особливо спеціально тренованої, являє собою неперевершений до даного часу біологічний детектор запаху. Наскільки тонко такий детектор диференціює запахи, свідчать численні експериментальні дослідження, результати яких описані в криміналістичних публікаціях [1; 4; 7; 8; 15 та ін.].

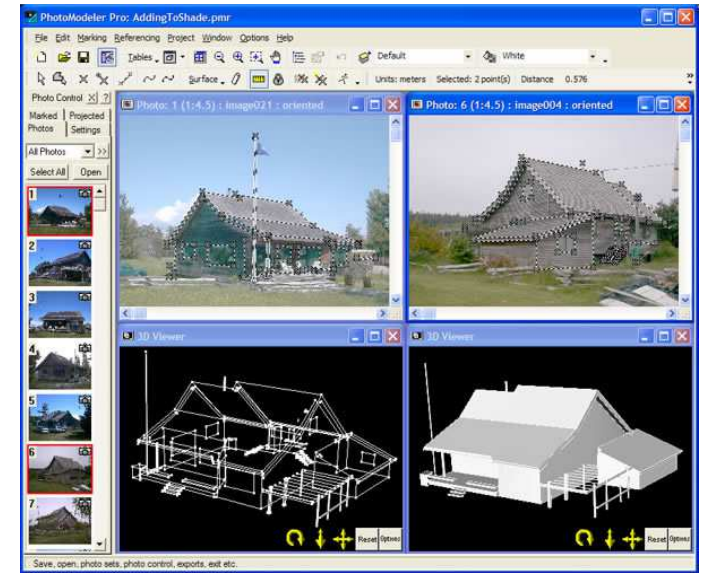

Рис. 3. Програма для створення 3D моделей PhotoModeler.

Таким чином, широке поширення і доступність, а також різноманіття комп'ютерних програм тривимірного моделювання, що застосовуються в різних сферах, простота використання цих програм, може надати істотну допомогу учасникам слідчих (розшукових) дій в усуненні частини прогалин, пов'язаних з недостатністю документальних відомостей, що ілюструють варіанти розвитку подій вчинення кримінальних правопорушень (фототаблиць, схем, відеофрагментів та ін.).

Отже, активізація досліджень щодо використання методу моделювання в практичній діяльності осіб, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень і судовий розгляд кримінальних справ, позитивно позначається на розвитку криміналістичної науки в цілому, сприяє накопиченню нових знань. Разом з тим, розмаїття підходів, неузгодженість поглядів на цю проблему призводять до виникнення певних суперечностей і невідповідностей, що зменшує обґрунтованість та ефективність реалізації розглянутого методу.

Жвалова Г.В., Карпенко Н.Б.

СЛІДИ ЗУБІВ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Сліди зубів людини мають таке ж значення для розслідування кримінальних правопорушень, як і сліди пальців рук. За слідами зубів нерідко вдається ідентифікувати особу, яка залишила їх. Вивчивши такі сліди, можна отримати відомості про ознаки особи, яка їх залишила, і використовувати їх для її розшуку. За слідами зубів можна говорити про

умови їх утворення і відповідно – про механізм вчинення кримінального правопорушення.

За допомогою експертизи слідів зубів вирішуються завдання як ідентифікаційного так і діагностичного характеру. До діагностичних завдань дослідження слідів зубів відносяться: визначення за слідами зубів статі, віку, анатомічних і патологічних особливостей зубного апарату, професійних ознак особи, яка залишила ці сліди; реконструювання окремих обставин події, при яких були залишені ці сліди (кількість людей, які приймали їжу, чи відбувалася боротьба між правопорушником і жертвою і т.д.).

Сліди зубів у криміналістичному значенні прийнято поділяти на два види – сліди надкусу та відкусу.

Сліди надкусу – статичні сліди-відображення ріжучої кромки зубів, як правило, передніх, які утворюються від натискання зубами на слідосприймаючий предмет без відділення частин цього предмета. При надкусі сліди зубів розташовуються у вигляді дуг, звернених кінцями один до одного. У цих слідах відображається форма зубних дуг, розташування зубів, будова поверхні коронок зубів.

Сліди відкусу – динамічні сліди, що виникають при повному відділенні частини слідосприймаючого предмета від усієї його маси ріжучими краями зубів. У цих слідах відображаються особливості ріжучої кромки і передньої поверхні зубів.

Вивчення механізму утворення слідів надкусу і відкусу дозволяє пояснити їх специфічні особливості.

Встановлення правопорушника за слідами його зубів засноване на тому, що зубний апарат людини відносно постійний та індивідуальний. Ідентифікаційні ознаки, за якими проводиться встановлення особи за слідами зубів, поділяються на три групи:

- анатомічні ознаки зубів;
- аномалії зубів і щелеп;
- набуті або придбані ознаки.

При виявленні слідів зубів на огляді місця події потрібно забезпечити збереження таких слідів. Вважається, що їх краще вилучати разом з предметами-носіями. Якщо такими предметами є продукти харчування, необхідно вжити заходів, що запобігають їх псуванню – помістити в холодильник, ящик з льодом, банку з холодною водою. Це сповільнить процеси гниття і висихання. Фрукти можна зберегти в розчині формаліну. Сліди зубів на трупі вилучаються судовим медиком, і для їх консервації м'яка тканина, на якій вони залишені, поміщається в розчин гліцерину зі спиртом.

Сліди зубів можуть бути також зафіксовані і вилучені шляхом виготовлення зліпків з гіпсу, воску, полімерних мас.

Дослідження слідів зубів має низку особливостей, які притаманні тільки даному виду дослідження. Однією з таких особливостей є те, що

запаху з поверхні, на якій передбачається наявність запахових слідів, варто вивчити цей об'єкт як можливий носій інших слідів (слідів рук, взуття, мікрооб'єктів тощо), оскільки в окремих випадках контакт адсорбенту з досліджуваною поверхнею може негативно позначитися на збереженні мікрооб'єктів – насамперед текстильних волокон, слідів взуття, рук та ін. Тому, в першу чергу, рекомендується здійснювати збір запаху з тих об'єктів, на яких інші сліди відсутні (непридатні для подальшого дослідження) або обирається об'єкт із гіршими слідами. Наприклад, при наявності «доріжки слідів» взуття запах відбирається зі слідів, які не підлягають копіюванню й вилученню. У всіх випадках об'єкт попередньо оглядають на наявність мікрочасток, які обережно знімають, окремо упаковують і вилучають. Потім з таких об'єктів можна здійснювати збір запаху. Аналогічно діють під час вилучення запаху з об'єктів, на яких виявлені сліди рук. Сліди придатні для ідентифікації акуратно копіюють і потім здійснюють збір запаху. Якщо з об'єкта не можна вилучити весь комплект слідів, то вибирають ті з них, які мають найбільше криміналістичне значення.

Після того як час контакту, необхідний для отримання запаху минув, адсорбент переносять у банку, герметизують, і в такому вигляді вилучають з місця події. Банка повинна бути опечатана, мати етикетку з пояснювальними написами й упакована з дотриманням вимог, які забезпечують її збереження під час транспортування. Для нетривалої консервації (за відсутності банок) адсорбент із зібраним запахом загортають в 3-4 шари фольги, упаковують в поліетиленовий пакет, опечатують і одразу направляють на зберігання та дослідження.

Коли необхідно збільшити час контакту адсорбенту з об'єктом-слідоносієм, то разом із тканиною вилучається й сам об'єкт. Якщо він має невеликі розміри, то може бути поміщений в банку разом з адсорбентом, але без фольги. Великі об'єкти додатково упаковують у нові поліетиленові пакети, герметизують, опечатують і вилучають з місця події.

Якщо об'єкти неможливо упакувати повністю, треба адсорбент і фольгу додатково закрити поліетиленовою плівкою, обв'язати шпагатом і опечатати. У такий спосіб вилучають, наприклад, залізний прут, яким користувався правопорушник під час нанесення тілесних ушкоджень в ході розбійного нападу.

Об'єкти, до яких не можна прикладати адсорбент, герметично упаковують у банки, пробірки або іншу чисту скляну тару. За відсутності таких ємностей їх поміщають у нові поліетиленові пакети й теж герметично упаковують. Так поведуться і в тих випадках, коли на місці події виявляють об'єкти – носії запахової інформації (наприклад, правопорушник залишив на місці розбою які-небудь свої предмети, одяг, взуття, знаряддя правопорушення), а спеціальні засоби для консервації запахів відсутні: після просушування при кімнатній температурі ці речі упаковуються в нові поліетиленові пакети [2, с. 16; 11, с. 27-35; 14, с. 72-85].

В ході слідчих (розшукових) дій під час розслідування грабежів і розбоїв сліди запаху з місця події вилучаються двома основними способами. Перший з них полягає у вилученні адсорбенту, який увібрав у себе запах, при другому – вилучається сам об'єкт-слідоносіє. Може також застосовуватися й комбінований спосіб, при якому вилученню підлягає об'єкт-слідоносіє у контакті з адсорбентом [2, с. 16; 11, с. 27-35; 14, с. 72-85].

На відміну від інших видів слідів, вилучення слідів запаху здійснюється переважно шляхом їх адсорбції й консервації. Це обумовлено методикою одорологічної ідентифікації. Навіть якщо з місця події вилучається сам об'єкт або його частина, надалі в лабораторних умовах буде проведена адсорбція запаху на тканину.

Інший спосіб вилучення застосовується відносно об'єктів, з яких отримати запах можна лише в лабораторних умовах (сліди крові, рук, волосся тощо). Це відноситься й до об'єктів, яким протипоказаний спосіб збору запаху шляхом контакту з бавовняним адсорбентом (якщо на об'єкті, наприклад, перебувають мікрочастки – текстильні волокна). У таких випадках у лабораторних умовах вдаються до безконтактного способу отримання й консервації запахів.

Комбінований спосіб отримання запахових слідів застосовується в тих випадках, коли в ході огляду місця події часу контакту з адсорбентом недостатньо для повної адсорбції запаху і його потрібно продовжити. Строк контакту адсорбенту із запаховим слідом, що забезпечує отримання запаху, залежить від багатьох умов: давності утворення слідів, місця їх знаходження (у приміщенні або на відкритій місцевості), погодних умов, розмірів об'єкта-слідоносія, виду слідосприймаючої поверхні, здатності утримувати запах тощо.

Час контакту повинен бути тим тривалішим, чим слабкіше зберігся запах у сліді. При цьому треба враховувати, що в приміщенні запах тримається близько 2-3 діб, іноді довше, на відкритій місцевості – не більше 12 годин; сніг і лід краще тримають запах ніж земля; дуже добре сліди запаху зберігаються в слідах взуття, крові, недопалках, в особистих речах (особливо у взутті й головних уборах), гірше – у слідах контакту одягу, краще – у слідах контакту рук тощо. У середньому час адсорбції не повинен бути меншим 1 години, а максимальна межа – до 2-3 діб. Виходячи з того, що чим більше час контакту, тим краще буде здійснена адсорбція запаху, на практиці цей строк доцільно визначати часом, затрачуванним на огляд місця події. Якщо цього недостатньо (старі сліди, малі розміри об'єкта й т.д.), об'єкти-слідоносії вилучають з місця події не перериваючи контакту досліджуваної поверхні з адсорбентом [2, с. 16; 11, с. 27-35; 14, с. 72-85].

У ході розслідування грабежів і розбоїв, обираючи спосіб вилучення запахових слідів, слідчому та спеціалісту потрібно враховувати комплексний характер слідоутворення. Перш ніж приступити до збору

дослідження, майже у всіх випадках, проводиться з матеріалом, який швидко псується, таким матеріалом може бути масло, фрукти і овочі. Також варто пам'ятати про сліди на металевих виробках (кришках пляшок, навісних пломбах) та тілі людини. Інша особливість полягає у тому, що даний вид дослідження, вивчає своєрідний слідоутворюючий об'єкт і таким об'єктом є зубний апарат людини, адже в подальшому для отримання експериментальних зразків (відтиски зубів, зліпки-моделі зубів, щелеп) та здійснення за ними ідентифікації обов'язково буде потрібен підозрюваний.

Завдання, при прийнятті ініціатором рішення про проведення експертизи за слідами зубів людини та отримання відповідей на поставлені перед експертом питання – створення усіх умов для роботи експерта. Для цього необхідно:

- вилучити об'єкт, не пошкодивши при цьому сліди і забезпечити їх збереження. Особливо важливо дотримуватися цієї вимоги при виявленні слідів на шкірі трупа і продуктах харчування;

- виготовити зразки (моделі зубів і їх слідів) для проведення порівняльного дослідження;

- зібрати документи, в яких відображено стан зубного апарату особи, яка перевіряється (медична карта з історією хвороб, рентгенівські знімки зубів і т.д., відомості про протези).

Якщо слідчий вважатиме за необхідне проведення комплексної експертизи, перед ним постає питання про вибір як експерта (зокрема, судово-медичний експерт повинен мати знання в судовій стоматології), так і установи, яким найбільш доцільно доручити її проведення.

Підводячи підсумок, зазначимо, що вивчення даного питання є актуальним та необхідним для спеціаліста в галузі «Судової експертизи», отже сліди зубів мають низку ознак, притаманних даному виду експертиз, мають в собі безліч ідентифікаційної та діагностичної інформації, яка має велике значення для встановлення об'єктивної істини у суді.

Ирхин Ю.Б.

ПСИХОСЕМАНТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС ФАКТА В КРИМИНАЛИСТИКЕ

В классической криминалистике, равно как и в других юридических правовых науках, активно используется термин «факт». С точки зрения психосемантики и симиотики термин «факт» в разных плоскостях юридико-правовых наук применяется в разных дискурсах.

Проведённые нами исследования свидетельствуют, что факт в криминалистике – это, несомненно, фрагмент объективной реальности, зафиксированный в мышлении в виде вербализированных мысленных образов, репродуцированных этим мышлением.

Наличие индивидуально у каждого индивида дисбаланса скорости протекания мыслительных процессов и скорости артикуляции оказывает

прямое влияние на автентичность как фиксации факта, так и его изложения. Именно этот дисбаланс обуславливает такое понятие как «интерпретация» факта. То есть, даже при наличии конкретного проявления фрагмента объективной реальности собственно факт имеет сугубо персональную интерпретативную суть. Этим объясняется разное толкование одного факта разными людьми, особенно, находящимися в разных условиях (социальный статус, личный опыт, возрастные и физиологические особенности и т.п.).

Согласно основ философии факт есть категория относительная. Далеко не каждый констатируемый или осознаваемый нами «факт» является реальным фактом. При этом, в философии «факт» является фактом исключительно в отношении какого-либо субъекта. Объективный факт (максимально приближенный к реальности) прямо соотносится с понятием «истина». Отсюда один из законов диалектики звучит примерно так: истина — это совокупность фактов, максимум автентично отражающих реальность.

Такое разнообразное распределение семантической нагрузки при интерпретировании фактов в психолингвистике называется вербальным семантическим дифференциалом в лексических конструкциях.

С учётом семантического дифференциала, факт представляется нам в виде субстрата, строящегося на доказательствах и убеждениях. Доказательства — это извне, убеждения — это продукт производства собственного сознания.

В повседневном социальном бытии факт берётся за основу в зависимости от степени готовности субъекта к его восприятию. Восприятие факта напрямую зависит от особенностей субъекта, то есть — это процесс субъективный. Любая производная материального или духовного мира может быть принята как факт в зависимости от мировоззрения и субъективного опыта личности (в том числе — и под воздействием социальных стереотипов).

Отсюда очень неожиданный вывод — факт не всегда есть «фрагментом объективной реальности» (или даже — далеко не всегда). Отсюда — социальный стереотип «Не верь глазам своим!». Например, под воздействием технологий дефреймации и рефреймации за факт чаще всего принимается не совсем «факт», а, порой, и вовсе даже — «не факт».

Поэтому, учитывая обозначенные психосемантические особенности ассоциирования понятия «факт», в криминалистике под «фактом» нужно подразумевать субстративное, но при этом, — субъективное восприятие объективной реальности, закреплённое в сознании социальными стереотипами в виде доказательств и убеждений (в том числе: веры, надежды, социальных иллюзий, традиций, сенсорного и социального опыта, обычаев, законов и т.п.).

Таким образом, в криминалистическом дискурсе мы имеем возможность представить «факт» как зафиксированное самостоятельно

цього питання приймають з урахуванням результатів огляду місця події, зібраних доказів, попереднього дослідження інших слідів.

Якщо передбачається наявність слідів запаху правопорушника на об'єктах, на яких можуть бути наявні запахи й іншої особи, не пов'язаної з подією грабежу або розбою, то ця обставина не повинна бути підставою для того, щоб такі сліди не вилучати. Наявність на об'єкті запахів кількох людей не є суттєвою перешкодою для одорологічної ідентифікації запаху правопорушника. Тому відбирати зразки запаху в потерпілих та інших осіб немає необхідності.

Під час огляду місця події у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої доцільно звертати увагу насамперед на такі об'єкти: а) плями висухлої крові, волосся, зрізи нігтів, які відділилися й засохли, частки людського організму без гнилісних процесів (запах на них може зберігатися десятки років); б) особисті речі, поношений одяг і взуття, недопалки сигарет (утримують індивідуальний запах до декількох місяців); в) знаряддя правопорушення або предмети, які перебували не менше півгодини в контакт з тілом живої людини (зберігають її запах до 60 годин); г) сліди взуття, ніг (зберігають індивідуальний запах до 10 годин, у зимових умовах — до доби) [2, с. 6-12].

Крім того, пошук слідів запаху у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої може здійснюватися й на предметах, які були у відносно нетривалому контакт з тілом або одягом правопорушника. У цих випадках концентрація запахових молекул нижча, але часто цього буває достатньо для проведення одорологічної ідентифікації.

Найбільше криміналістичне значення у провадженнях про грабежі і розбої мають об'єкти, з якими правопорушник, виходячи з аналізу обстановки місця події, контактував найбільш довго й щільно (дверні ручки, частини зламаних перешкод, холодна та вогнепальна зброя, маски для приховування обличчя тощо).

Під час огляду увага слідчого та спеціалістів повинна зосереджуватися також на вивченні, як ми вже згадували, передбачуваних шляхів підходу правопорушника до місця події і його відходу, місць проникнення в приміщення, транспортних засобів, предметів посягання, одягу й тіла потерпілих, інших предметів і поверхонь, які перебували в контакт з тілом і одягом правопорушника (ключі, посуд, телефонна трубка, кермове колесо, дивани, стільці й крісла, чохли сидінь автомобіля).

Під час пошуку об'єктів, які можуть бути носіями запахової інформації, потрібно враховувати можливість використання їх для одорологічної виборки й пошуку на них мікрослідів запаху. До таких мікрооб'єктів відносяться, як відзначалося, одиничні волосини, невеликі плями крові, зрізи нігтів, мікрочастки людського організму, сліди пальців рук, недопалки й ін. Для виділення й консервації запаху з таких об'єктів використовуються лабораторні методи (наприклад, метод вакуумної криогенної конденсації).

Через те, що запахівий слід містить не тільки запах правопорушника, але й сторонні – «фонові» запахи, які можуть негативно впливати на результати одорологічної ідентифікації, на місці події вилучаються також контрольні зразки фонових запахів. З цією метою в приміщенні, де вилучалися запахіві сліди, неподалік від досліджуваних об'єктів, на предметах, що завідомо не містять людського запаху, розміщують серветки адсорбенту й здійснюють відбір проб. Час збору фонових запахів такий самий, що й при зборі запахівих слідів.

У зв'язку з тим, що за допомогою яких-небудь технічних засобів неможливо зафіксувати наявності або відсутності на місці події слідів запаху, виявлення останніх полягає у визначенні об'єктів, з якими правопорушник мів контактувати.

Роботу зі слідами запаху на місці події повинен проводити працівник експертної служби, залучений до проведення слідчої (розшукової) дії як спеціаліст. Однак, за умови відповідної підготовки, зібрати запах під час огляду місця події, може слідчий самостійно, за потреби залучивши до цього інспектора-кінолога.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої необхідно враховувати, що запах, так само як і інші види слідів, піддається негативному впливу людей, тварин, погодних умов та інших обставин. Тому важливо забезпечити їх збереження як до прибуття слідчо-оперативної групи, так і під час огляду місця події.

В ході слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про грабежі і розбої пошук місць можливого знаходження запахівих слідів правопорушника варто здійснювати на початковій стадії огляду. Це пов'язано насамперед з тим, що сліди запаху зберігаються відносно недовго й потрібно одразу приступити до їх вилучення. Крім того, щоб під час огляду забезпечувався більш тривалий контакт адсорбенту із запаховими слідами, потрібно якомога раніше накласти тканину (сорбент) на досліджувану поверхню.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій основним методом визначення об'єктів, на яких можуть перебувати сліди запаху, є уявне моделювання дій правопорушника на основі ретельного аналізу обстановки місця події, показань потерпілих і очевидців. При цьому встановлюють усі зміни, внесені в обстановку місця події, визначають шляхи підходу й відходу правопорушника, місця проникнення в приміщення, вивчаючи сліди – взуття, знаряддя злочину, крові та залишені речі.

Для того щоб забезпечити вилучення слідів, які вірогідно належать правопорушнику, недоцільно здійснювати збір запахів з об'єктів, відношення яких до кримінального правопорушення сумнівне, а також із предметів, що перебували в нетривалому контакті з правопорушником. У кримінальних провадженнях про грабежі і розбої остаточне рішення з

(т.е. в собственном сознании, а это значит – собственное мыслепроизводство «thought-production») на любом материале. Отсюда, факт в криминалистике – это зафиксированный самостоятельно в собственном сознании фрагмент объективной реальности (субстрат), строящийся на убедительных доводах извне (доказательствах) и собственных убеждениях (вере, опыте, стереотипах). При этом, состав субстрата факта может быть разнообразным.

Что касается сферы применения понятия «факт» в криминалистике, то право признания «факта» фактом остаётся, собственно, за нами как за субъектом. Т.е. мы, исходя из собственной интерпретационной базы, самостоятельно принимаем решение: конкретно вот «это» – факт, или нет, в связи с тем, что наш собственный базисный уровень убеждений не позволяет нам констатировать «факт», основываясь только на чьих-то высказываниях и описаниях (пусть, даже, ярких и красочных).

В качестве доказательств может послужить любое взаимодействие с людьми, вещами, природными объектами (социально-деятельностная сфера), и, соответственно, его результат. Отсюда, вывод, к которому мы неизбежно придём в фактоприменительной практике. При констатации фактов в криминалистике первым делом, таки, нужно опираться на мышление (его особенности, закономерности, технологии продуцирования т.д.) как субстративную платформу формирования законченной и готовой к интерпретированию мысли.

Одним из значимых компонентов субстративной платформы «факта» является мысль как минимально-достаточный акт познания (когнитивная сфера). Но, тут сам собой вырисовывается следующий аспект: что именно подлежит интерпретационной квалификации в качестве «факта»? В перечне всего возможного, что может иметь производную от мышления, мы имеем возможность выделить лишь домыслы, иллюзии, особенности восприятия и особенности мышления. То есть, – семантический дискурс «факта».

Таким образом, обобщив изложенное выше, мы имеем возможность прийти к заключению, что процесс фактообразования и фактоиспользования в криминалистике является раскрываемым исключительно в дискурсе семантического дифференциала криминалистически значимой следовой информации.

Карпенко Н.Б.

ПСИХОЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗА ПОЧЕРКОМ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Удосконалювання засобів встановлення істини у кримінальному та цивільному судочинстві знаходить своє відображення не тільки в розвитку вже наявних, але і появи нових видів судово-почеркознавчої експертизи. До останніх правомірно віднести встановлення за почерком психологічних характеристик особистості.

Необхідність проведення дослідження закономірностей функціонування почерку, що відображають взаємозв'язок між його властивостями і властивостями особистості, обумовлена потребами слідчої і судової практики, коли виявлення психологічних властивостей особистості дозволить звузити коло підозрюваних у правопорушенні осіб, дати правильну оцінку мотивам вчинення злочину, здібностям особи адекватно сприймати обставини, що мають значення для справи, продумувати тактику проведення різних слідчих і судових дій тощо.

Разом з тим, дана проблема практично не розроблена у вітчизняній науці.

Однобічність трактування зв'язку між психологічними властивостями особистості й ознаками почерку і гіперболізація значення визначених ознак почерку для характеристики особистості обумовили неприйнятність концепцій і неможливість прямої екстраполяції низки даних графології – вчення про визначення характеру людини за почерком, широко розвинутого за кордоном.

Типологічні властивості нервової системи, особливо її рухливість і урівноваженість, мають велике значення в процесі формування письмово-рухових навичок, визначаючи появу, поряд з іншими, особливостей почерку, що відображають внутрішній стан людини. Таким чином, почерк є носієм інформації, що дозволяє визначити психофізіологічні особливості особи, яка писала. Розпізнаванням за почерком характеру людини займається графологія. Вона має певний емпіричний матеріал, що не піддавався раніше розгляду за аспектами, які являють інтерес для судового почеркознавства.

Разом з тим, представники різних графологічних шкіл по-різному підходять до оцінки ознак, що свідчать про психографологічні особливості особи. На даний час є актуальним встановлення специфіки індивідуально-психологічних властивостей суб'єкта і ступеню їх зв'язку з ідентифікаційними ознаками почерку. Вирішення цього завдання може стати умовою психологічного моделювання особистості за ознаками почерку, тобто в науково обгрунтованому підтвердженні наявності певних співвідношень між психологічними особливостями конкретної особистості й ознаками почерку, якими оперує судове почеркознавство.

Графологія є наукою, яка вивчає закони залежності між почерком та особистістю.

Слово «графологія» вперше зустрічалося вже у 1871 році. У творах абата Мішона – саме значення науки графології, то є визначення характеру за почерком, явно вказує, що ця наука могла зародитися лише тоді, коли люди виробляли для себе письмена. В стародавності, коли людина почала тільки оволодівати певною системою знаків, які дають змогу передавати інформацію іншим людям. З'являється допоміжний засіб спілкування людей – письмо. Письмо – це система графічних знаків, за допомогою яких усна мова передається в часі та просторі.

інформацію про слідоутворюючий суб'єкт, як про учасника грабежу або розбою.

Одним з провідних методів використання слідів запаху людини під час розслідування грабежів і розбоїв є метод криміналістичної одорології, сутність якого полягає у зборі, консервації й лабораторній ідентифікації запахів спеціалістами за допомогою собак-детекторів. Лабораторна одорологічна ідентифікація запахів, узятих зі сліду на місці події і запахів, які містяться у зразках запаху особи, яка перевіряється, дозволяє під час розслідування грабежів і розбоїв встановлювати: а) конкретних осіб, які залишили сліди запаху на місці події; б) кількість учасників грабежу або розбою й роль кожного з них; в) факт вчинення декількох грабежів або розбоїв однією особою (на підставі визначення спільності джерела запахових слідів, зібраних у різний час і в різних місцях); г) приналежність особі, яка перевіряється, вилучених речей, знарядь правопорушення й інших об'єктів; г) приналежність потерпілим викрадених речей; д) конкретних осіб – за вилученими на місці події волоссям, слідам крові й потожирової речовини.

Створена на даний час в МВС України кінологічна служба, призначена забезпечити організацію роботи з використання спеціально підготовлених службово-розшукових собак, які під час розслідування грабежів і розбоїв можуть залучаються з метою: а) переслідування й виявлення правопорушників «за гарячими слідами»; б) встановлення маршруту пересування учасників події до місця вчинення кримінального правопорушення й від нього; в) обстеження місцевості й приміщень з метою пошуку загублених або захованих предметів, які мають відношення до правопорушення; г) проведення оперативної кінологічної (odoroлогічної) «виборки»; г) впізнання вилучених предметів за наданим розшуковій собаці запахом, які перевіряються на причетність до правопорушення (як правило предметів одягу); д) розшуку захованих (закопаних) трупів, зброї, наркотичних засобів [6, с. 11; 12, с. 35-36; 14, с. 80-82].

Варто зазначити, що ідентифікація запахів використовується насамперед для виконання оперативно-розшукових завдань, а також висування й відпрацьовування слідчих версій. При дотриманні процесуальних правил вилучення запахових слідів на місці події, при забезпеченні необхідних процесуальних гарантій процедури ідентифікації запахів, вони можуть використовуватися нарівні з іншими слідами як речові докази при викритті правопорушника, який вчинив грабїж або розбїй. Дані судово-odoroлогічних експертиз, проведених працівниками експертної служби (за розробленою експертною методикою дослідження консервованого запаху з використанням одорологічних лабораторій), у сукупності з іншими доказами, можуть використовуватися як доказова база під час розслідування грабежів і розбоїв, а також у судовому розгляді таких кримінальних проваджень [14, с. 57-67].

характером цієї властивості встановлюють швидкість випаровувань й класифікують речовини на летучі й звичайні. По-друге, запах – це суб'єктивне сприйняття, яке виникає в людини або у тварини внаслідок взаємодії часток пахучої речовини з нюховими рецепторами [11, с. 11-12; 12, с. 11]. Тут же необхідно відзначити, що не тільки різні люди, але й та сама людина залежно від різноманітних факторів і умов (стан здоров'я, сугестивність, адаптація й ін.) може дати запаху різну оцінку. Крім того, за своєю хімічною природою частки не всіх речовин викликають у людини сприйняття запаху, хоча іншими детекторами вони сприймаються. Все це свідчить про складність механізму сприйняття запаху. Не дивно, що дотепер немає єдиної концепції яка б усталено для науковців пояснила природу запаху.

Запаховий слід, як вказувалося вище, утворюється внаслідок безперервного переходу речовини із твердого або рідкого стану в газоподібний. Предмет є джерелом запаху доти, доки з його поверхні відділяються в навколишнє середовище молекули речовини. Тому запаховий слід можна визначити як газоподібне утворення, яке містить якісну інформацію про матеріальний об'єкт.

На нашу думку, використання слідів запаху під час розслідування грабежів і розбоїв є одним із найперспективніших напрямів розвитку методики розслідування таких кримінальних правопорушень. Широке впровадження в практику розслідування грабежів і розбоїв одорологічних методів дозволяє значно покращити результати роботи органів внутрішніх справ з розслідування таких правопорушень і викриттю правопорушників.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій по справах про грабежі і розбої слідчий, фахівець запрошений як спеціаліст, за допомогою власного нюху одержує запахові відчуття (запах тварин, гниття, лікарських, парфумерних засобів тощо), які беруться ними до уваги й можуть бути використані в пошуковій роботі та з метою доказування певних обставин кримінального правопорушення.

Вагоме криміналістичне значення слідів запаху пов'язане насамперед з тим, що кожній людині властивий тільки свій, індивідуалізуючий її запах, який має високу стійкість й незмінюваність. Тому ідентифікаційна значимість запахових слідів аналогічна значимості слідів рук. Але сліди запаху мають важливу перевагу: маючи стійкість у зовнішньому середовищі, вони не сприймаються людським нюхом, і тому не контролюються, а виходить, і не можуть бути знищені. Крім того, правопорушник навіть якщо захоче, не зможе не залишити свої запахові сліди на місці події, оскільки практично у всіх випадках він контактує з предметами обстановки місця події під час вчинення грабежу або розбою (холодною зброєю, ручками входних дверей, телефонними трубками, матеріалом, використаним як кляп та ін.) [2, с. 6-12].

Маючи здатність доволі довго утримуватися на контактуючих поверхнях, сліди запаху в такий спосіб зберігають на місці події

З глибини тисячоліть, з епохи палеоліту дійшли до нас малюнки на скелях, зображення тварин і людей, вирізані на поверхні каменя; звісно в той час зародження графології неможливо було уявити. Надалі, коли люди почали писати на більш м'якій матерії – полотні, папірусі, шкірі, – характер букв мав індивідуальність, але тоді індивідуальність письма відрізнялася лише своїм загальним характером або стилем. Лише в епоху реформації письмо досягло більшого поширення, стало доступним більшості, і вже тоді почали проявлятися характерні особливості різних почерків. Саме в цей час почався розвиток графології.

Деякі натяки на існування графології зустрічались у греків. Першим, хто звернув увагу на особливості почерку був Світоній. Він писав про імператора Августа, що той не починав нового рядка вірша, якщо вірш не вміщався на одному рядку, а дописував його (під останнім словом рядка, обводячи кінцівку, щоб не з'явився наступний рядок. Світоній казав, що ця людина бережлива, якщо не скупа, а зв'язність письма вказує на практичний розум. Таке визначення характеру збіглося з історичними свідченнями відносно його особистості.

В той час існувало багато згадок про цей предмет в багатьох стародавніх документах. Так, в листі імператора Нерона говориться: «Я боюсь цю людину, тому що його почерк вказує, що в нього зрадлива натура». В роботах Конфуція сказано: «Бійтесь людину, почерк якої нагадує рух очерету, який колише вітер».

В епоху Відродження, коли письменність дуже розвивалась і стала майже загальним надбанням, графологія вперше стала об'єктом серйозного обговорення і дослідження. У 1622 році в світ вийшов трактат італійця Каліпло Бальди про нові методи дослідження почерку, про те, як за почерком довідатись про характер і властивості особистості.

Приблизно через дев'ять років до теми почерку повернулись і у Франції, коли вчений церковник абат Фландерян зацікавився книгою Бальдо. Абат вирішив, що ця тема заслуговує серйозного аналізу і обговорення. Керованою ним групою дослідників були вироблені загальні правила, які стали основою сучасного аналізу почерку. Для того, щоб охрестити нову науку, абат використав два грецьких слова «графо» (писати) і «логос» (наука). Так народилось ім'я нової науки – «графологія».

Учень Фланорела абат Мишон розвинув графологічні дослідження на більш високому рівні. В 1872 р. він написав книгу «Система графології». У 1880 р. робота Мишона була досліджена та розвинута Кренья Жалином, він дав більш чітку інтерпретацію почерку.

Графологією зацікавились в Греції, потім в Англії, де багато інтелектуалів присвятили себе графології, Любителями були прем'єр-міністр Англії Дизраелі та американський письменник Едгар Аллен По.

На початку XX століття доктор Людвиг Клагес (Німеччина) розпочав доволі кропітку роботу з визначення принципів графології, дав їй більш

чітку інтерпретацію та її призначення. Сучасні дослідники почерку вважають доктора Клагеса батьком сучасної графології.

На підставі даних, наведених у графологічній літературі кінця 19 початку 20 століть науковцями Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України були проведені дослідження зі встановлення можливості проведення графологічних експертиз в рамках судової експертизи; були виділені загальні ознаки почерку, що, приблизно, можуть бути використані для вирішення графологічних завдань. Ці ознаки були поділені на групи з урахуванням їх характеристик відповідно до сучасної класифікації. Оскільки літературні дані є емпіричними, тобто заснованими на спостереженнях і експерименті та по-різному оцінюються представниками різних графологічних шкіл, був проведений аналіз виділених ознак з урахуванням знань і оціночних суджень експертів-почеркознавців. Кожній ознаці були наділені відповідні психологічні характеристики особистості в редакції того чи іншого автора. Такий підхід представляється найбільш зручним для порівняння й обговорення всіх точок зору і потім подальшого виділення найбільш істотних характеристик кожної ознаки, як окремо так і в сполученні з іншими ознаками.

Вивчення виділених ознак показало, що вони можуть бути використані для вирішення низки завдань, однак однозначно визначити їх суттєвість для вирішення того чи іншого графологічного завдання в даний час не представляється можливим. Тому говорити про можливість вирішення графологічних завдань в рамках судової експертизи передчасно.

Карпенко Н.Б., Канило М.І.

ОСНОВНІ ВИДИ ПОЛІГРАФІЧНОГО ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ

Підробка документів – родове поняття, що означає виготовлення підроблених документів шляхом повної фальсифікації документа або окремих його елементів.

Документ, реквізити або зміст якого не відповідають дійсності, належить до підроблених документів. Існує багато способів підробки документів, такі як підчистка, травлення, дописка, дотрукування, виправлення тексту, заміна частин документа, підробка підписів, відбитків печаток і штампів. Кожен з цих способів має свої розпізнавальні ознаки підробки. Поряд з різними способами підробки документів існують також способи їх розпізнання. В даний час розроблені доволі ефективні засоби і методи захисту документів від підробок. Але ніхто не застрахований від подібних випадків у будь-якій сфері суспільних відносин, навіть за наявності спеціальних захисних знаків.

Технологічне поліграфічне обладнання, яке використовується при виготовленні документів, дозволяє застосовувати різноманітні види друку

- до думки кожного необхідно відноситися з повагою;
- при розбіжності думок потрібно об'єктивно і всесторонньо обговорювати і зважувати аргументи кожної сторони;
- критичні зауваження один одному необхідно висловлювати по-дружньому, без явних або прихованих особистих висновків.

Одним з найважливіших чинників успішного подолання конфліктної ситуації є встановлення психологічного контакту між слідчим і спеціалістом, результатом якого є взаєморозуміння і довіра.

При проведенні слідчих (розшукових) дій в ході розслідування кримінальних правопорушень спілкування між спеціалістом і слідчим має різний характер: від епізодичних службових зустрічей, до постійної ділової співпраці. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії слідчий повинен вибрати такого спеціаліста, який найбільшою мірою придатний для участі в даній слідчій (розшуковій) дії за своїми професійними знаннями і навиками, психічним якостям, проявленою ним активністю. Як спеціаліста також бажано залучати людину, яка не лише має в своєму розпорядженні необхідні знання, але і за своїми психічними якостями, особистим досвідом найбільшою мірою здатний виконати необхідні дії і часто в несприятливих умовах розслідування кримінальних правопорушень. Вирішальним критерієм вибору спеціаліста є компетентність, об'єктивність, незацікавленість в результатах кримінального провадження.

Старушкевич А.В., Кравчук П.Ю.

ОДРОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

Ситуація стійко високої кількості грабедів та розбоїв в Україні змушує правоохоронців вести пошук ефективних засобів та методів їх запобігання та розслідування. Зокрема, вже давно робиться акцент на активне використання в процесі розслідування таких кримінальних правопорушень службово-розшукових собак і дослідження запахових слідів людини, які дозволяють ідентифікувати особу правопорушника, одержувати розшукову та доказову інформацію.

Загальновідомо, що запах є властивістю об'єктів матеріального світу. Предмет має запах якщо він із твердого або рідкого стану переходить у газоподібний. З поверхні пахучого об'єкта безупинно відділяються його частки, які разом з повітрям попадають на нюхові органи живих організмів (людей, тварин, комах) і впливаючи на них, викликають суб'єктивне сприйняття певного запаху.

Враховуючи це М.В. Салтевский, свого часу, пропонував розуміти запах у двох значеннях. По-перше, як властивість фізичних тіл, що полягає в безперервному відділенні в зовнішнє середовище частини своєї речовини – молекул, які утворюють запаховий слід. Тому будь-який предмет пахне й може бути виявлений відповідним детектором. За

Сокиран Ф.М.

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ СЛІДЧИМ І ОСОБОЮ, ЯКА ВОЛОДІЄ СПЕЦІАЛЬНИМИ ЗНАННЯМИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Діяльність слідчого з розслідування кримінальних правопорушень сьогодні потребує широкого використання технічної і консультативної допомоги спеціалістів.

Спеціаліст має спеціальні знання і володіє навиками застосування сучасних науково-технічних засобів. Через це слідчий і спеціаліст знаходяться в стані постійного контакту при вирішенні професійних завдань, між ними виникають певні стосунки, вивчення яких представляє серйозний інтерес для забезпечення психологічної підготовки майбутніх слідчих і спеціалістів.

Прийнято вважати, що взаємовідносини між цими суб'єктами діяльності є стосунками кооперації, повноцінної співпраці. Проте, при уважному аналізі можна відмітити, що вони мають дуже складну психологічну картину і що є підстави говорити про наявність в них елементів конфліктності.

Аналіз практичної діяльності правоохоронних органів вказує на те, що ключовою ланкою виникнення конфліктів між слідчим і спеціалістом є недосконалість чинного законодавства, а також протиріччя в особистих якостях вказаних учасників кримінального судочинства.

Виходячи з періоду виникнення і процесуальних особливостей, конфлікти, які виникають між слідчим і спеціалістом умовно можна поділити на два види: що виникають на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, і при проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Для початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень властиві конфлікти, що виникають на ґрунті організаційного характеру. До таких конфліктів відносяться такі: небажання виїзду спеціаліста для участі у документуванні кримінальних правопорушень, неналежне сприяння слідчому у виявленні, закріпленні, вилученні слідів і речових доказів, можливі випадки умисного знищення спеціалістом слідів та речових доказів, а також конфліктні ситуації, що виникають при призначенні експертиз.

Конфліктні ситуації негативно впливають на хід досудового провадження, а саме знижується можливість отримання первинної доказової інформації, слідство провадиться поверхнево, неякісно, залишаються недослідженими істотні обставини розслідуваної події.

Для попередження конфліктів між слідчим і спеціалістом необхідно дотримуватися декількох основних правил:

- чітко розділити обов'язки і сформулювати окремі доручення;
- дотримувати правила і норми професійної культури, бути тактовним, ввічливим і уважним один до одного;

– високий, плоский, глибокий та їх різновиди. Дані види друку залежать від взаємного розміщення друкуючих і пробільних елементів в процесі виготовлення документів. У формах високого друку друкуючі елементи, на які наноситься фарба, розміщені вище пробільних. При плоскому друці друкуючі й пробільні елементи фактично знаходяться на одному рівні, а при глибокому – друкуючі елементи являють собою заглиблення, заповнені фарбою. Самі по собі вказані форми друку при виготовленні бланків документів використовуються рідко, але у поєднанні між собою – часто.

При друкуванні високим вилом друку, фарбувальний матеріал, попередньо нанесений на друкуючі елементи, переноситься під тиском на паперову основу, яка контактує з іншою друкарською формою. У документах цей вид друку має такі характерні ознаки: чітка границя надрукованих зображень і наявність слідів видавлювання фарби по краях знаків та слідів локальної деформації паперової основи, що утворилась через високий тиск на неї друкуючих елементів. На лицьовій стороні вона виявляється у вигляді заглиблень, а на зворотному боці – у вигляді рельєфних випуклостей. Найбільш зручно визначати деформацію паперу на зворотному боці документа. Ці ознаки, які утворились під дією тиску контактуючих поверхонь, властиві лише високому друку, але відображаються вони не завжди. Високим вилом друку майже в усіх документах друкуються їх серійні номери.

Відомо різні способи плоского друку, однак при виготовленні бланків документів найчастіше застосовується офсетний друк. Суть його полягає в тому, що зображення на паперову основу наноситься не безпосередньо з друкарської форми, а через проміжний еластичний вал. Тому у відбитках, отриманих офсетним друком, відсутній будь-який натиск, фарба в елементах зображень розподілена рівномірно, без згустків, а границі видрукованих елементів букв і зображень менш чіткі, ніж при високому друці. Офсетним друком виготовляються переважно фонові сітки і текстові реквізити.

З метою підвищення рівня захисту документів часто використовується ірисовий (райдужний) друк, який забезпечує поступову зміну кольору при переході від одного до іншого. У підроблених документах різнокольорові елементи, як правило, наносяться з різних друкарських форм, а тому мають місце ступеневі зміни кольору.

Глибокий друк – це технологія, при якій фарба заповнює заглиблення, що утворюють друкуючі елементи, а друк здійснюється під великим тиском. При цьому папір вдавлюється в заглиблення друкуючих елементів, сприймає фарбу, яка утворює на папері рельєфний шар, товщина якого залежить від величини заглиблення друкуючих елементів. Глибоким друком виконуються різного роду приховані зображення, що виявляються при огляді документа під певним кутом зору. При цьому, за рахунок розходжень у контрасті освітлення, виявляються буквені, цифрові

або інші приховані зображення. При зміні орієнтування сторінки документа відносно спостерігача і джерела світла, такі зображення спостерігаються або темними на світлому фоні, або світлими – на темному фоні. Ефективність такого захисту зумовлена високою точністю виконання захисних зображень, а також простотою контролю дійсності документів без використання спеціальних приладів. При ксерокопіюванні приховані зображення або взагалі не видні, або, навпаки, стають чітко помітні при будь-якому напрямку спостереження.

Поширеним елементом захисту найрізноманітніших документів є мікродрук, який може бути виконаний усіма відомими видами друку. Серед інших, найбільше поширення дістав багатобарвний глибокий мікродрук. Він являє собою, як правило, багаторазово повторювані тексти різного змісту чи цифрові реквізити, набрані з використанням дуже дрібних шрифтів, менше 0,4 мм. Використовується мікродрук у вигляді ліній відповідних граф, тонких ліній стилізованих малюнків, фонових зображень тощо.

Таким чином, сукупність окремих елементів захисту відповідного документа становить його систему захисту від підробки. Ступенем захисту документа є рівень захищеності його від підробки, який прямо залежить від обраної системи захисту та кількості використаних елементів захисту, що повинні забезпечити його підробки.

Карпов Н.С.

НАСЛІДКИ НЕПРИБУТТЯ СВІДКА

НА ВИКЛИК СЛІДЧОГО ТА ПРОКУРОРА

Згідно зі ст. 133 КПК України, слідчий, прокурор має право викликати свідка для допиту, якщо є достатні підстави вважати, що він може дати показання, які мають значення для кримінального провадження. Також свідок може бути викликаний для участі в іншій процесуальній дії, якщо його участь є обов'язковою.

Порядок здійснення виклику свідка в кримінальному провадженні регулюється ст. 135 КПК України. Свідок викликається до слідчого, прокурора шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

Свідок має отримати повістку про виклик або бути повідомленим про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли він зобов'язаний прийти за викликом. У випадку встановлення КПК України строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, свідок має отримати повістку про виклик або бути повідомленим про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням йому необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Про наслідки неприбуття свідка на виклик йдеться у ст. 139

зіскобів з-під нігтів, відбитків пальців, найчастіше сприймається громадянами як скривдження або приниження їх честі та гідності.

Якщо особа відмовляється добровільно надати зразки для експертизи, то слідчий складає протокол, який в подальшому може стати підставою для звернення з клопотанням до слідчого судді про примусове відібрання зразків для проведення експертизи.

У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому ст. ст. 160-166 КПК України (тимчасовий доступ до речей та документів), має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Отримавши ухвалу суду з дозволом на примусове відібрання зразків слідчий, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України, уповноважений доручати проведення відбирання зразків відповідним оперативним підрозділам.

Такі доручення слідчого, відповідно до ч. 3 ст. 41 КПК України, є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом та виконуються відповідно до положень КПК України, ЗУ «Про міліцію» та інших законодавчих актів України.

Примусове відібрання зразків здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України, якою передбачено можливість залучення лікаря до проведення вказаної процесуальної дії.

Зазначений порядок отримання зразків речей та документів на підставі рішення слідчого судді, а зразків біологічного походження – рішення прокурора, занадто складний та довготривалий, який частково обмежує самостійність і незалежність слідчого, що негативно впливає на оперативність досудового розслідування. Адже наділивши слідчого правом на призначення експертизи і при цьому обмежувати його в можливості самостійно (без слідчого судді, прокурора) отримати необхідні зразки, свідчить про його обмеженість в спрямованості розслідування, що безперечно впливає і на якість його діяльності.

Крім того, питання примусового отримання зразків для експертизи потребує поглибленого дослідження, результатом якого повинна стати розроблена і затверджена на рівні Міністерства юстиції і Міністерства охорони здоров'я України методика примусового відбирання зразків для експертизи з чітким розподілом функцій учасників цієї дії і визначенням кількості зразків, які необхідні для порівняльного дослідження.

такими як обсяг досліджуваного почеркового матеріалу, кількість ідентифікаційних ознак почерку виконавця, кількість та якість зразків, наданих для порівняльного дослідження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина) / ДНДЕКЦ МВС України; уклад. К.М. Ковальов, З.С. Меленевська, Н.Г. Шпакович. – К., 2008. – 34 с.

Сокиран М.Ф.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИМУСОВОГО ВІДБРАННЯ ЗРАЗКІВ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до ч. 1 ст. 245 КПК України, у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом. Відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів передбаченими статтями 160-166 КПК України. В свою чергу відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України (освідування особи), тобто здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря, які залучаються для проведення процесуальної дії як спеціалісти.

Якщо відібрання біологічних зразків супроводжується оголенням особи, то відповідні маніпуляції здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, у якої зразки відбираються. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при відібранні біологічних зразків особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу.

Перед початком відбирання біологічних зразків особі пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно віддати біологічні зразки. Про відбирання у особи біологічних зразків складається протокол.

При відібранні біологічних зразків не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров'я. Необхідно враховувати, що вилучення для порівняльного дослідження продуктів життєдіяльності людського організму (слини, секрету молочної залози, мазків, сперми), а також отримання зліпків зубів, зразків волосся,

КПК України.

Якщо свідок не з'явився без поважних причин на виклик слідчого, прокурора або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі від 0,25 до 0,5 розміру мінімальної заробітної плати.

Також наслідком неявки свідка на виклик є застосування до нього приводу. У ч.ч. 1, 3 ст. 140 КПК України зазначено, що привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час. Привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи, вагітної жінки, інвалідів першої або другої груп, особи, яка одноосібно виховує дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які згідно з КПК України не можуть бути допитані як свідки.

Крім того, за злісне ухилення від явки на виклик свідок несе відповідальність встановлену законом. Йдеться про накладення на нього штрафу від трьох до восьми неоподаткованих мінімумів доходів громадян відповідно до ст.185⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У ч. 2 ст. 140, ч. 2 ст. 144 КПК України вказано, що під час досудового розслідування рішення про здійснення приводу свідка, накладення на нього грошового стягнення за невиконання ним процесуального обов'язку по явці приймає слідчий суддя за клопотанням слідчого, прокурора.

Потрібно акцентувати увагу на тому, що ч. 2 ст. 140, ч. 2 ст. 144 КПК України не зобов'язують слідчого погоджувати з прокурором клопотання про здійснення приводу свідка та накладення на нього грошового стягнення. Ці норми не узгоджується з п. 5 ч. 2 ст. 40 цього Кодексу, відповідно до якого слідчий звертається до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, погодженим із прокурором. Тому і клопотання про накладення на свідка грошового стягнення та застосування до нього приводу слідчий має погодити з прокурором.

Про вимоги до клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення на свідка йдеться у ст. 145 КПК України. Воно має містити таку інформацію: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання свідка, про накладення грошового стягнення на якого заявлено клопотання; 3) обов'язок, який покладено на свідка цим Кодексом по явці на виклик; 4) обставини, за яких свідок не виконав цей обов'язок; 5) відомості, які підтверджують невиконання свідком вказаного обов'язку; 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора; 7) дата та місце складення клопотання.

Клопотання слідчого, прокурора про здійснення приводу свідка повинно відповідати вимогам, зазначеним у ст. 141 КПК України. У ньому

мають бути такі ж дані, що і у клопотанні про накладення грошового стягнення, однак з деякими відмінностями. Наприклад, вказуються відомості, які підтверджують факти здійснення виклику свідка у встановленому КПК України порядку та отримання свідком повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом.

До клопотань про накладення грошового стягнення на свідка та здійснення його приводу додаються копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи. Також до них повинен бути доданий витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого вони подаються. Це загальне правило, яке стосується клопотань про застосування будь-якого заходу забезпечення кримінального провадження (ч. 6 ст. 132 КПК України).

Відповідно до ч. 2 ст. 132 КПК України, ці клопотання подаються до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Вони мають розглядатися слідчим суддею, який визначається автоматизованою системою документообігу суду в порядку, передбаченому ч. 3 ст. 35 цього Кодексу.

Розгляд клопотання про накладення грошового стягнення на свідка регулюється ст. 146 КПК України. Правила такі: – клопотання розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду; – про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та свідок, на якого може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання; – слідчий суддя, встановивши, що свідок не виконав покладений на нього процесуальний обов'язок по явці на виклик без поважних причин, накладає на нього грошове стягнення; – копія відповідної ухвали не пізніше наступного робочого дня після її постановлення надсилається свідку, на якого накладено грошове стягнення.

Не можна погодитися з положенням ст. 146 КПК України, що неприбуття службової особи, яка внесла клопотання про накладення грошового стягнення, не перешкоджає його розгляду. Вважаємо, що на слідчого чи прокурора, який вніс це клопотання, потрібно покласти обов'язок брати участь у судовому засіданні та доводити, що свідок не виконав свій процесуальний обов'язок по явці на виклик.

Зі змісту ст. 147 КПК України випливає, що свідок, на якого було накладено грошове стягнення та який не був присутній під час розгляду цього питання слідчим суддею, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на нього цього стягнення. Клопотання подається слідчому судді, який виніс таку ухвалу.

Слідчий суддя, визнавши доводи свідка обґрунтованими, може самостійно скасувати вказану ухвалу, а в іншому випадку – призначає судове засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Свідок, який подав клопотання, а також

досліджуваному об'єкті (рукописному тексті, підписі) та узагальнюється в синтезуючій частині висновку експерта і є невід'ємною частиною висновку експерта. Проте, ініціатора проведення експертизи цікавить власне «Висновок». Дослідницькій частині висновку увага майже не приділяється, тому і виникають непорозуміння між ініціатором експертизи та експертом, підставою для яких є саме ймовірний висновок відносно виконавця.

Виходячи з практики при провадженні цивільних справ для суду необхідно встановити достовірність документів (кредитних договорів, договорів поруки, заповітів та ін.) та визначитись із особами виконавцями. В разі виготовлення та використання вищевказаних документів особи набувають певних прав або обов'язків, які не завжди відповідають їх істинному волевиявленню. Так, все частіше трапляються ситуації, коли до суду звертаються з позовом відносно спадщини, коли спадкоємцем за заповітом є малознайома чи взагалі невідома особа. Для встановлення істини по справі призначається почеркознавча експертиза, об'єктом якої є підпис спадкодавця у заповіті. При дослідженні експертом виявляється, наприклад, така сукупність ознак, яка є підставою для ймовірного позитивного висновку, але сторону, яка є ініціатором експертизи дана форма висновку не влаштовує, оскільки, слова «ймовірно виконаний громадянином ...» можна тлумачити по-різному протилежній стороні цивільного процесу. Необхідно чітко розуміти, що ймовірна форма висновку не є припущенням експерта, а відображенням ситуації, що виникла в даному випадку, наявності чи відсутності достатньої кількості ідентифікаційно-значущих ознак та об'ємом почеркового матеріалу в досліджуваному об'єкті.

Для роз'яснення і коментування такого висновку відповідно до чинного процесуального законодавства експерт може бути викликаний до судового засідання, де йому будуть поставлені питання з приводу проведеної ним експертизи. Але, як свідчить практика, експерт усно особисто передає учасникам судового процесу ті кілька речень, які розташовані в дослідницькій частині висновку і в яких обґрунтовується ймовірний висновок про виконавця. Окрім того, варто зазначити, що висновок первинної експертизи не є обов'язковим і за наявності певних підстав може бути проведена додаткова або повторна експертиза до тієї самої або будь-якої іншої експертної установи.

Отже, виходячи з вищевикладеного треба зазначити, що ймовірна форма висновку судово-почеркознавчої експертизи передбачена методикою та знаходить своє вираження у висновках експертів-почеркознавців. В разі формування такого висновку експерт завжди обґрунтовує його, вказує ті чи інші причини, з яких він дійшов даного висновку, зазначаючи їх в дослідницькій частині експертизи. На наш погляд, можна стверджувати, що ймовірний висновок – не припущення, а відображення об'єктивної дійсності, зумовленої зовнішніми обставинами,

регламентований ст. 356 КПК України має на меті роз'яснення та доповнення експертом наданого ним висновку. Як слушно зазначали Р.С. Белкін, А.І. Вінберг та І.Л. Петрухін, слідчий, прокурор чи суд мають змогу перевірити не тільки логіку експертного доказування, але й розібратися у висунутих експертом наукових положеннях, щоб упевнитися в достовірності й повноті висновків експерта. Будь-яке судження експерта має розглядатися крізь призму внутрішнього переконання слідчого чи суду перед судовим рішенням.

Як показала практика слідчих цікавить, як правило, лише «Висновок», дослідницькій частині висновку експерта, при цьому, часто не приділяється увага, хоча стала форма висновку експерта дозволяє у повному обсязі ознайомитися з ходом дослідження, з методами і технічними засобами, які експерт використовував при проведенні експертизи, з розгорнутим описом виявлених ознак. Тобто, в дослідницькій частині висновку викладається весь процес проведення експертизи (ст. 102 КПК України).

В експертній практиці часто трапляються випадки, коли при виконанні експертизи на стадії досудового розслідування або під час судового розгляду справи експерт робить висновок відносно особи-виконавця рукописного запису чи підпису у ймовірній формі.

Слідчому або суду, для прийняття певного рішення по справі, для вирішення питання про притягнення особи до відповідальності, визначення ступеня її участі у вчиненому, необхідно спиратись на доказову базу, одним із складових якої може бути висновок експерта. У випадку надання експертом ймовірно позитивного висновку про виконання певною особою записів у документі, слідчий або суд не буде абсолютно упевненим в тому, чи вчиняла дана особа протиправні дії, чи взагалі є суб'єктом злочину.

В практичній діяльності експерти-почеркознавці користуються методикою судової-почеркознавчої експертизи [2], якою передбачена така форма висновку як *«ймовірний позитивний висновок щодо виконавця»*. В разі виявлення такої сукупності збіжних ознак, яка близька до індивідуальної, але не складає її, тобто якщо така сукупність може бути повторена у почерку іншої особи, робиться саме *ймовірний позитивний висновок* щодо виконавця. Дана форма висновку може бути зроблена як за наявності розбіжних ознак так і за їх відсутності. Викладаючи свою думку про виконавця в ймовірній формі, експерт не може абсолютно виключити можливість виконання досліджуваного рукопису кимсь іншим.

Встановлені в процесі порівняльного дослідження збіжні та розбіжні ознаки завжди описуються в дослідницькій частині висновку експерта. Після опису ознак завжди йде синтезуюча частина, в якій дається оцінка вказаним ознакам та робиться висновок відносно виконавця. У разі формування ймовірного позитивного висновку, за наявності розбіжних ознак, завжди робиться їх аналіз та обґрунтування їх присутності у

слідчий, прокурор, за клопотанням якого було накладено це стягнення, повідомляються про місце та час розгляду клопотання, проте їх неприбуття не перешкоджає такому розгляду.

Слідчий суддя повинен скасувати ухвалу про накладення на свідка грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно, а в іншому випадку – відмовляє у задоволенні клопотання. Ухвала слідчого судді оскарженню не підлягає.

Розгляд клопотання слідчого, прокурора про здійснення приводу свідка відбувається у порядку, передбаченому ст. 142 КПК України. Правила наступні: – клопотання розглядається слідчим суддею у день його надходження до суду; – у разі необхідності слідчий суддя може заслухати доводи слідчого, прокурора, що подав клопотання; – слідчий суддя, встановивши, що свідок, який зобов'язаний з'явитися на виклик слідчого, прокурора, був викликаний у встановленому КПК України порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), та не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, постановляє ухвалу про здійснення приводу такого свідка; – копія ухвали про здійснення приводу, завірена печаткою суду, негайно надсилається органу, на який покладено її виконання.

Процедура виконання ухвали слідчого судді про здійснення приводу свідка визначена у ст. 143 КПК України. Звертає на себе увагу положення ч. 3 цієї статті, у якому йдеться про застосування заходів фізичного впливу до особи, яка підлягає приводу.

На наш погляд, дане положення необхідно виключити зі ст. 143 КПК України, оскільки цим Кодексом визначається порядок кримінального провадження, тобто процесуальна діяльність під час проведення досудового розслідування та судового розгляду. Підстави застосування тих чи інших заходів фізичного впливу до певних осіб регулюють закони, що встановлюють статус органів, яким може бути доручене виконання ухвали слідчого судді про здійснення приводу свідка. Наприклад, про правила їх застосування йдеться у Законі України «Про міліцію».

Потрібно зазначити, що під час проведення примусового приводу свідка обмежується його право на свободу та особисту недоторканність, гарантоване ч. 1 ст. 29 Конституції України. Тому, на наш погляд, свідку доцільно надати право оскаржувати в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді про застосування щодо нього цього заходу забезпечення кримінального провадження. Відповідні доповнення потрібно внести до ч. 1 ст. 309 КПК України.

Клименко Н.І.

ДОПИТ ЕКСПЕРТА І ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ ЕКСПЕРТИЗ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Новий КПК України регламентує можливість проведення деяких процесуальних дій (допит, упізнання осіб чи речей) в режимі відеоконференцій (ст. 232). В цих умовах актуальними питаннями практики є розробка криміналістичних рекомендацій, які б забезпечили їх ефективне проведення.

Відеоконференція в Україні як метод проведення процесуальних слідчих дій була закріплена ще в ст. 853 КПК 1960 р. відповідно до змін і доповнень, які внесені Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» ст. 16.06. 2011 р. [1].

Діючий КПК України регламентує застосування відеоконференції при проведенні допиту та впізнання осіб чи речей (ст. 232) під час досудового розслідування і судового розгляду (ст. 336): допиту обвинуваченого під час судового розгляду (ст. 351), допиту малолітнього або неповнолітнього свідка або потерпілого в ході судового розгляду (ст. 354), а також допиту за запитом компетентного органу іноземної держави.

Законодавство деяких іноземних держав (США, Канада, Великобританія, Німеччина) передбачає проведення також інших процесуальних дій в режимі відеоконференції. Вчені обговорюють проведення відеоконференції під час слідчого огляду [4, с. 95], експертизи [5, с. 118], закінчення досудового слідства з складанням обвинувального акту.

Одним із видів проведення допиту осіб має бути допит експерта на досудовому слідстві або в суді (ст. 356 КПК). Цьому питанню в спеціальній літературі присвятили свої роботи вітчизняні вчені: Мойсєєв О.М., Книженко С.А., Матюшкова Т.П. та інші.

Допит експерта в режимі відеоконференції має певну специфіку:

- регулятором інформаційного обміну учасників процесу є слідчий суддя;
- відсутня, як правило, повторність показань, які повідомляються;
- допит має змагальний характер;
- допит проводить не одна особа, а декілька учасників процесу [3, с. 35].

Існують і деякі особливості підготовки експерта до допиту в режимі відеоконференції. Відповідно до ст. 225 ч. 1 ст. 232 КПК України такими випадками можна вважати такі. Рішення про проведення допиту експерта в режимі відеоконференції приймає слідчий суддя за поданням сторони кримінального провадження або інших його учасників чи за власною ініціативою. Слідчий-суддя після розгляду такого подання виносить мотивовану ухвалу про проведення допиту в режимі відео конференції

Ю.А. Задорожний, 2007 р.).

АІС «Армекс» являє собою систему де висвітлюється інформація стосовно виконання експертиз, проведення оглядів місць подій та ведення слідотек. За допомогою АІС «Армекс» здійснюється контроль за кількістю виїздів на ОМП та процент залучення експертів.

Основними завданнями експертів при роботі з системою «Армекс» є вчасне повне та об'єктивне занесення інформації про виконані експертизи, дослідження та проведені огляди місць подій.

Особливої актуальності вона набуває при розслідуванні злочинів, які поєднують розслідування декількох епізодів злочинної діяльності та містять ознаки серійності. Для оптимального інформаційного забезпечення розслідування цих злочинів проведення моніторингу має бути орієнтованим на виконання таких завдань: а) виявлення групи неодноразових злочинів, ймовірно вчинених однією особою (особами); б) встановлення та розшук осіб, які вчинили неодноразові злочини; в) виявлення додаткових епізодів, що становлять серію зі вчиненими злочинами, коли підозрюваний (обвинувачений) намагається приховати факти від слідства.

Сукупність баз даних певних автоматизованих аналітико-інформаційних систем, об'єднана в інтегровані банки даних, надає реальні можливості для повноцінного аналізу інформації, що в них міститься.

Сучасні інформаційні системи виконують значні обсяги аналітичної роботи, сприяють скороченню витрат робочого часу працівників правоохоронних органів, що значно підвищити якість інформаційно-пошукової роботи.

Сич Є.В., Басюк М.В.

ЩОДО ЙМОВІРНОЇ ФОРМИ ВИСНОВКУ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Виходячи з експертної практики та наукової думки судова почеркознавча експертиза є однією з найскладніших з усіх видів криміналістичних експертиз. Особливістю судово-почеркознавчої експертизи є те, що експерт, враховує своє внутрішнє переконання та на основі спеціальних знань, особисто вивчаючи об'єкти дослідження, робить певний висновок (категоричний або ймовірний) про особу-виконавця рукописних записів чи підпису. У науковій літературі багато уваги приділено оцінці висновку експерта в працях таких учених-криміналістів як: Л.Ю. Ароцкер, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг, О.О. Ейсман та ін., проте питання щодо висновку експерта в ймовірній формі, на нашу думку, висвітлено недостатньо та потребує подальшої розробки.

Оцінка висновку експерта учасниками кримінального процесу набуває актуальності й у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), що допускає існування інституту «альтернативної» та «незалежної» експертизи [1]. Допит експерта в суді

Правове регулювання інформаційно-аналітичної діяльності забезпечують чинні законодавчі документи Верховної Ради і Уряду України в галузі інформатизації: Конституція України, закони України («Про науково-технічну інформацію», «Про державну таємницю», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про інформацію», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про Національну програму інформатизації», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», укази Президента України, постанови Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України.

К.І. Беляков, розглядаючи питання інформаційного забезпечення розслідування злочинів на базі автоматизованих інформаційно-логічних систем (АІЛС), ще у 1993 році серед їх переваг визначив: одночасний пошук за декількома обліками, «ініціативний» пошук за обліками, який полягає в тому, що одне звернення автоматично призводить до пошуку за всіма масивами.

Аналітико-інформаційна система являє собою сукупність автоматизованих інформаційних систем з відповідними базами даних та інформаційних ресурсів (як правило, спеціалізованих програм), спрямованих на здійснення інформаційно-аналітичної діяльності.

Застосування сучасних автоматизованих аналітико-інформаційних систем дозволяє в автоматичному режимі опрацьовувати величезні обсяги інформації різних баз даних, встановлювати зв'язки між базами даних різних інформаційних систем, по яких розсіяно різноманітну за призначенням та змістом інформацію про певні об'єкти, встановлювати зв'язки між різними об'єктами, інформація стосовно яких має однакові характеристики.

Автоматизована інформаційно-пошукова система «Армор». АПС «Армор», зокрема, об'єднує 19 комп'ютерних інформаційних підсистем: АІС «Особа», АІС «Дактилоскопічні обліки», АІС «Оріон», АІС «Нерозкриті злочини» з відомостями про нерозкриті злочини, вчинені на території області, а саме: розбої, вчинення із застосуванням вогнепальної зброї; викрадення цінностей з металевих сховищ; викрадення антикваріату, культурних та історичних цінностей тощо. Дана система виконує такі функції – пошукові, облікові, довідкові, прогнозуючі (В.С. Бондар, Ю.О. Пилюков, Д.Г. Терьохін, 2009 р.).

Автоматизована інформаційно-аналітична система «Сова». Дана система використовує для аналізу інформаційний ресурс криміналістичної та іншої інформації, автоматизовані бази даних оперативно-розшукової інформації, а також дані АІС інших відомств. Причому в цій АІС реалізовано функції надання інформації у вигляді: графічних зображень («Схема зв'язків об'єкта аналізу»); розташування об'єктів на картах чи планах (геоінформаційні технології); структурованого текстового повідомлення («Електронне досьє»); таблиць. Функції згаданої системи аналітичні, плануючі, діагностичні (В.В. Бірюков, 2009 р.;

ч. 2 ст. 110 КПК України). В цій ухвалі про проведення допиту експерта під час судового розгляду (ч. 2 ст. 232 КПК України) в режимі відеоконференції необхідно відобразити: 1) обставини кримінального правопорушення; 2) вид експертизи, якщо вона була призначена під час досудового розслідування, або яку необхідно призначити; 3) питання, що необхідно поставити експерту для вирішення; 4) особу експерта, яку необхідно допитати щодо сумнівів або протиріч проведеної раніше експертизи й її процесуальний статус; 5) питання, які необхідно з'ясувати під час допиту експерта тощо [2]. До подання судді необхідно додати копії матеріалів, що його обґрунтовують (довідки лікаря про захворювання експерта або відомостей, що вказують на загрозу його життю, тощо).

Експерт під час відповіді має право користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які використовувались під час експертного дослідження (ст. 356 КПК України).

Підлягають вирішенню і питання про спеціалістів, яких доцільно запросити для проведення допиту експерта в режимі відеоконференції. Спеціаліста запрошують з метою фіксації допиту технічними засобами. Це можуть бути також і психологи, педагоги в разі їх необхідності [4]. Технічні засоби і технології обирає особа, яка проводить допит в режимі відеоконференції. Варто використовувати такі технічні засоби і технології, які забезпечать належну якість відображення звуку й інформаційну безпеку осіб (п. 3 ст. 232 КПК України). Відповідною є така якість зображення, яка в майбутньому дозволить ідентифікувати особу або предмет за їх відображеннями всім учасникам процесу. Належна якість звуку дозволить чітко і розбірливо розрізняти показання й особливості голосу та мови допитуваного всіма учасниками процесу.

Отже, всі учасники відеоконференції повинні слухати і бачити одне одного, мати можливість ставити запитання експерту й отримувати на них відповіді в режимі реального часу, реалізовувати свої права і обов'язки, що передбачені КПК України. Винятком є заходи, які позбавляють можливості ідентифікації зовнішності і голосу допитуваного з метою забезпечення його безпеки (ч. 9 ст. 352 КПК України). Використання технічних засобів і технологій під час допиту експерта в режимі відеоконференції повинно забезпечувати й інформаційну безпеку. Вона буде здійснюватися за допомогою комп'ютерної техніки, комп'ютерних технологій і мережі Інтернет. Правоохоронні органи необхідно забезпечити окремою лінією зв'язку. Місцем проведення допиту може бути приміщення установи, що розміщено на території, яка знаходиться під юрисдикцією органу досудового розслідування або суду. Всі учасники допиту повідомляються про це слідчим суддею електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Дотримання вказаних тактичних правил допиту експерта в режимі відеоконференції обумовить тактику його проведення і належну фіксацію.

Вважаємо, що в режимі відеоконференції можливо проводити і деякі

види судових експертиз, які є оперативними і нескладними у справах, перш за все, це судово-медична (зі встановлення причин смерті або тяжкості тілесних ушкоджень) і дактилоскопічна експертизи. В Чехії багато років тому будь-яка оперативна машина, зв'язавшись із криміналістичними обліками, могла визначити належність вилученого сліду пальця з місця події певному правопорушнику-рецидивісту. Це можуть бути почеркознавчі експертизи рукописів, підписів і цифрових записів; деякі трасологічні експертизи слідів і, нарешті, автотехнічна експертиза (зі встановлення можливості запобігання наїзду на пішохода при певних умовах за довжиною шляху гальмування), яка вже понад 10 років проводиться в комп'ютерному режимі, тощо.

Проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції має багато переваг: вирішує деякі організаційні питання, розширює можливості застосування технічних засобів в кримінальному провадженні, сприяє ефективному проведенню процесуальних дій.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах: Закони України від 16 червня 2011 р. №3529-VI // Відомості ВР України, – 2012. – №4. – ст. 22.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку із прийняттям КПК України»: чинне законодавство 2012 р.: офіційний текст. – К: Паливода А.В., 2012 – 382 с. – (Кодекси України).

3. Смирнов М.І. Особливості надання взаємної допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку: дис.. кандид. юрид. наук.: 12.00.09 / М.І. Смирнов, Одеса, 2005. – 258 с.

4. Сизоненко А.С. Можливості використання відеозв'язку для проведення слідчих дій / А.С. Сизоненко // Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України на сучасному етапі; матеріали круглого столу (Київ 20.05.2011). – К., 2011. – С. 116-118.

5. Михальчук Т.В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів: автореферат дис.. кандид. юрид. наук: 12.00.09 / М.В. Михальчук. – К., 2009. – 19 с.

Клочуряк М.Д.

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ЗБИРАННЯ СЛІДІВ ЗАПАХУ ЛЮДИНИ

Технічні засоби збирання слідів і зразків запаху людини можуть бути представлені у вигляді спрощеного і повного комплектів, тобто у вигляді одорологічного портфеля й одорологічної валізи.

До складу спрощеного комплекту технічних засобів збирання слідів і зразків запаху людини (одорологічного портфеля) входять.

– 20 уніфікованих носіїв запаху у вигляді чистих шматків білої

Свобода Є.Ю.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: ПОНЯТТЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ АНАЛІТИКО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Сучасний рівень розвитку суспільства характеризується стрімким зростанням потоків і обсягів інформації, ускладненням механізмів управління соціальними процесами та явищами. Однією з важливих функцій органів управління будь-якої соціальної системи є інформаційне забезпечення її діяльності. Така діяльність спрямована на створення, організацію функціонування та вдосконалення інформаційних систем, які сприяють успішному виконанню завдань управління.

Окремі аспекти проблеми використання досягнень науки і техніки, інформаційного забезпечення привертали увагу відомих криміналістів і процесуалістів: Р.С. Белкіна, В.В. Бірюкова, Т.В. Варфоломєєвої, В.Г. Гончаренка, Г.Л. Грановського, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.О. Коновалової, В.К. Лисиченка, М.В. Салтєвського, М.Я. Сегая, Ю.О. Пилукова та ін.

Інформаційне забезпечення можна визначити як комплекс організаційних, правових, технічних і технологічних заходів, засобів та методів, які забезпечують в процесі управління і функціонування системи інформаційні зв'язки та елементів (суб'єктів і об'єктів) шляхом оптимальної організації інформаційних масивів баз даних і знань.

Інформаційні системи застосовують для різноманітних сфер експертної діяльності. Такі системи одержують, зберігають, переробляють і видають інформацію для вирішення аналітичних завдань, формування висновків експерта, їх ілюстрування, забезпечення автоматизованої обробки даних та вирішення обліково-статистичних завдань.

Інформаційно-аналітичне забезпечення сьогодні є перспективним напрямом у боротьбі зі злочинністю.

Інформаційно-аналітична робота під час розслідування злочинів – це збирання, збереження, систематизація й аналізування доказової інформації, орієнтованої на прийняття оптимальних для даної слідчої ситуації кримінально-правових, кримінально-процесуальних і тактичних рішень, а також забезпечення діяльності взаємодіючих експертної служби з іншими підрозділами.

Інформаційна робота розуміється як діяльність із забезпечення посадових осіб відомостями, необхідними для виконання покладених на них завдань.

Аналітична робота розглядається як складова частина творчої діяльності і призначена для оцінювання інформації та підготовки прийняття рішень. Вона складає основний зміст повсякденної роботи кожного керівника й окремого працівника (Ю.О. Пилуков, 2006 р.).

- давність утворення слідів рук;
- можливість очищення поверхні від забруднень;
- властивості засобів які будуть використовуватись.

10. Якщо є сумніви щодо можливості якісного виявлення слідів і наявної можливості їх «забивання» порошком при обробці, необхідно провести обробку контрольного (експериментально утвореного) сліду на тій самій поверхні.

11. В залежності від об'єкта, з магнітним порошком можна працювати як магнітним так і немагнітним (ворсовим) пензлем. Залишки немагнітних дактилоскопічних порошоків видаляють з поверхні об'єктів потужним струменем повітря, а залишки магнітних порошоків магнітним пензлем.

Підготовка порошка до роботи і перевірки його якості повинна проводитись в лабораторних умовах. Кращим порошком вважається той, який виявляє більш застарілі сліди рук.

12. Не застосовувати незнайомі і недостатньо апробовані засоби.

13. З метою уникнення пошкодження чи втрати слідів, необхідно враховувати терміни зберігання і реакції потожирових слідів рук на індикаторі і дотримуватись таких правил:

- не обробляти дактилоскопічними порошками вологі, забруднені, липкі і жирні поверхні, а магнітними порошками ще і поверхні з феромагнітних матеріалів в тому числі і пофарбованих;
- не заносити охолодженні об'єкти в тепле приміщення, вологі об'єкти висушити перед обробкою;
- не обробляти розчином нингідрину в ацетоні лакових, полірованих, пластмасових та інших поверхонь, що розчиняються в ацетоні;
- поверхні, які покриті мінеральними мастилами, обробляти тільки парами йоду чи ціанакрилату.

14. Пам'ятати, що якість виявлених слідів рук залежить від правильного напрямку руху дактилоскопічного пензля при пошуку сліду і послідовної її обробки.

15. Для виявлення давніх і сухих слідів рук, поверхню об'єктів необхідно зволожити (диханням, за допомогою парової ванни, парами розчинників жирів: бензину, ацетону, ефіру) дати підсохнути, а потім обробити дактилоскопічним порошком.

16. При обробці поверхонь об'єктів дотримуватись принципу: від не руйнуючих методів до руйнуючих.

17. При виявленні слідів рук з'ясувати, що всі парні (групові) сліди і сліди утворенні в одному захваті, виявлені повністю незалежно від якості.

18. Місце виявлення слідів на нерухомих об'єктах зафіксувати склографом, крейдою чи іншими засобами. Провести їх детальне дослідження, фіксацію і вилучення. Це виключить їх неповноту виявлення і упорядкує періодичність і послідовність роботи з технічними засобами.

бавовняної тканини (байки чи фланелі) розміром 150×200 мм, складених по контуру з метою багаторазового їх використання після належної дезодоризації:

- 10 стерильних п'ятишарових шматочків медичного бинта;
- 1 рулон побутової алюмінієвої фольги;
- 1 рулон звичайного поштового обгорткового паперу;
- 30 паперових поштових конвертів різного розміру;
- пульверизатор з дистильованою водою об'ємом близько 250 мл;
- 2 пари гумових рукавичок;
- 2 шматки чистого поліетилену розміром 300×300 і 400×400 мм;
- 2 великих анатомічних пінцети;
- 1 малий анатомічний скальпель;
- 1 рулон неволокнутого міцного шпагату, іншої мотузки;
- 50 шматочків тонкого паперу для письма розміром 50×50 мм із відбитком печатки правоохоронного органу, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа чи матеріали;
- 1 туба клею ПВА об'ємом близько 250 мл;
- 3 упаковки вузької і 2 упаковки широкої липкої стрічки «скотч» чи іншої подібної липкої стрічки;
- 1 кулькова авторучка;
- 1 канцелярська гумка.

Звичайно, придбання і довгострокове збереження дистильованої води може викликати певні труднощі (наприклад, її псування). Тому цілком можливе використання і звичайної питної води з водогону, перед відбором якої із джерела і подальшим її використанням необхідно переконатися за допомогою власного нюху у відсутності промислових запахів, які можуть бути, зокрема, обумовлені відповідною обробкою питної води чи тривалим її зберіганням.

Основна перевага комплексу рекомендованих технічних засобів полягає, з одного боку, у його простоті і доступності для самостійного використання правоохоронними органами, а з іншого – у можливості забезпечити досить високу якість збирання слідів і одержання зразків запаху людини. В той же час за допомогою спрощеного комплексу може бути забезпечене збереження слідів індивідуального запаху людини тільки приблизно до шести місяців, що в принципі, достатньо для підготовки матеріалів і призначення одорологічної експертизи. Однак в цьому випадку виникає необхідність у повторному лабораторному відборі слідів чи одержанні зразків індивідуального запаху людини з наданих на дослідження первинних чи похідних ймовірних носіїв слідів запаху людини. Ця процедура не викликає особливих проблем у експертів одорологічної лабораторії, але в деяких випадках, обумовлених винятково характером і умовами попереднього перебування ймовірного носія індивідуальних слідів запаху людини, не зможе забезпечити необхідну «робочу» концентрацію цих слідів.

Саме тому повинен бути запропонований повний комплект технічних засобів збирання слідів і зразків запаху людини – одорологічна валіза, поповнення якої хоча і дещо ускладнено, але також доступно правоохоронним органам на місцях.

До одорологічної валізи крім технічних засобів спрощеного комплекту входять:

- 5 стерильних скляних банок ємністю 500 мл, що закриваються металевими кришками;
- 1 пломбатор, 10 пломб і рулон пломбувального дроту;
- 10 аркушів звичайного паперу для письма розміром 70×150 мм для виконання на скляній ємності необхідних написів, які засвідчуються слідчим, спеціалістом і понятими.

Наявність в одорологічній валізі стерильних скляних ємностей об'ємом 500 мл з металевими кришками, що загвинчуються, дозволяє безпосередньо законсервувати уніфікований носій запаху так, щоб забезпечити збереження слідів індивідуального запаху людини до двох років. Зазначені ємності повинні бути не тільки одного об'єму, але й однакової форми, що необхідно з метою їх уніфікації в процесі комісійного одорологічного дослідження. Однак у будь-якому випадку в процесі експертного одорологічного дослідження необхідно скляні ємності з експертними об'єктами покривати уніфікованими металевими конусами чи іншими подібними пристосуваннями, які не тільки б захищали ємність від перекидання, але й уніфікували експертні об'єкти порівняльного ряду.

Замість металевих кришок, що закатуються, придатні і більш надійні з погляду герметизації, але менш зручні у застосуванні скляні кришки з гумовою прокладкою і металевими затискачами. Не виключається тимчасове застосування і звичайних поліетиленових кришок, якщо ними закрити скляну ємність поверх шматка фольги (герметичної прокладки). Обидва способи герметизації скляних ємностей поширені в харчовій промисловості, а тому не виникає особливих труднощів у самостійній комплектації одорологічної валізи такими ємностями після належної їх дезодоризації шляхом остаточного миття і просушування.

Відсутність можливості реалізувати запропонований вище спосіб удосконалення конструкції даної ємності та її кришок у частині забезпечення опечатування їх печаткою і пломбатором слідчого може також компенсувати відповідна паперова упаковка цієї скляної ємності, неконтрольоване порушення якої повинно виключатись системою посвідчуючих заходів.

Консервація уніфікованого носія запаху безпосередньо в скляну ємність дозволяє експертам використовувати його безпосередньо в одорологічному дослідженні без повторних операцій по збиранню на нього слідів запаху людини з направленою первинною чи іншого, крім уніфікованого, вторинного носія слідів індивідуального запаху людини.

Садченко О.О.

ПРАВИЛА ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ РУК ЛЮДИНИ ПРИ ОГЛЯДІ МІСЦЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

З метою успішної роботи на місці події щодо виявлення слідів рук необхідно дотримуватись певних правил поведінки з такими слідами.

1. Перед початком огляду місця події необхідно з'ясувати вид правопорушення, спосіб і місце його вчинення, визначити технічні засоби. Якщо огляд проводиться повторно то додатково ознайомитись з первинними матеріалами.

2. На місці огляду детально дослідити обстановку, з'ясувати положення яке займав предмет раніше, умовно провести реконструкцію, при необхідності ознайомитись з показаннями свідків, потерпілих, учасників огляду, визначити межі огляду, спланувати послідовність роботи і точки фотозйомки.

3. Особливу увагу приділити місцю проникнення, відходу правопорушника, подоланню ним різних перешкод.

4. До огляду об'єктів виконати фотозйомку місця події, відповідно до правил криміналістичної фотографії, всі дії узгоджувати зі слідчим.

5. Детально дослідити обстановку місця події і предмети, на яких можлива наявність слідів рук, провести вузлову, детальну, а при необхідності – кольоророздільну контрастуючу фотозйомку виявлених слідів.

6. В процесі огляду і обробки об'єктів, дотримуватись правил поведінки з такими слідами: тримати об'єкти так, щоб виключити їх пошкодження і втрату виявлених слідів, не залишати своїх слідів, для чого необхідно працювати в гумових рукавичках.

7. Розмістити об'єкти зі слідами рук, що підлягають вилученню в місце, де виключається можливість випадкового пошкодження слідів, попередити учасників місця події.

8. Дотримуватись спеціальних умов, що дозволяють виявити невидимі сліди:

- прозорі предмети досліджувати проти світла чи у наскрізному світлі;
- глянцеві непрозорі предмети досліджувати у наскрізному світлі з використанням світлофільтрів;

– прозорі поверхневі об'єкти, на яких виявлені сліди рук з двох сторін, обробляти з одного боку темним дактилоскопічним порошком, а з іншого – світлим. Для фотозйомки таких слідів застосовувати протилежний за кольором фон: темні сліди фотографувати на світлому фоні, світлі – на темному;

– при пошуку слідів рук, утворених різними мінеральними і органічними мастилами, використовувати ультрафіолетові освітлювачі.

9. Якщо неможливо вилучити об'єкт зі слідами і необхідністю його обробки, важливо врахувати таке:

- вид, структуру і колір поверхні об'єкта;

взаємозалежність. Наприклад, впровадження в область судової експертизи нових методів дослідження дозволяє відкривати нові властивості об'єктів експертизи і на цій основі створювати нові і удосконалювати існуючі методики експертного дослідження.

Залежно від впливу тих чи інших факторів, обсягу даних науки і практики, що використовуються в якості джерел методичних рекомендацій, можна назвати наступні напрямки формування експертних методик.

1. Методики створюються виходячи з необхідності вирішення тих чи інших експертних завдань (які або взагалі не вирішуються на даний момент, або вирішуються недостатньо надійно). Тут може бути кілька шляхів формування методик:

а) методика розробляється щодо певних об'єктів дослідження шляхом пристосування технічних засобів і методів різних наук спеціально для вирішення даного експертного завдання;

б) розробка нових методів і технічних засобів у криміналістиці та інших (природничих та технічних) науках що обумовлює можливість вирішення багатьох експертних завдань, створення нових та удосконалення існуючих методик.

в) використання існуючих експертних методик (в тому числі описаних в зарубіжній літературі та практиці) для створення інших, аналогічних, методик дослідження стосовно до інших об'єктів і умов.

2. Методики розробляються на основі аналізу процесу дослідження, що приводить до вирішення конкретних завдань.

Перераховано напрямки часто використовуються в сукупності при створенні сучасних комплексних методик експертного дослідження.

Список використаних джерел

1. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні і правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: [монографія]. / Б.В. Романюк. – К.: 2002. – с.117-124.

2. Винберг А.И., Малаховская Н.Т. Судебная экспертиология (Общетеоретические и методические проблемы судебных экспертиз): [учебное пособие]. / А.И. Винберг, Н.Т. Малаховская. – Волгоград. 1979. – с.126-145.

3. Шишков С.Н. Проблемы законодательного регулирования судебной экспертизы / С.Н. Шишков. // Теория и практика судебной экспертизы. – Вып.4(32). – 2013. – с. 178-184.

4. Садченко О.О., Шевченко О.В. Методи вивчення потреб експертної практики / О.О. Садченко, О.В. Шевченко. // Криміналістичний вісник: [наук. практ. зб.] ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. – К.: ТОВ «Брайм-Вайт», 2003. - №2(20). – с.26-35.

Коптева Ю.С., Троцак О.В.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Зброя є невід'ємною і дуже важливою складовою матеріальної культури будь-якого народу. Вона відображає не тільки науково-технічний рівень, але є також цінним джерелом для вивчення історії та культури того чи іншого етносу, нації, держави.

Процес розвитку холодної зброї зачепив також і територію України. Виготовлення українськими майстрами зразків зброї відбувалося під сильним впливом західноєвропейської та східної традиції. Однак, незважаючи на це, українські майстри у виготовленні зброї привнесли і характерні національні особливості, притаманні лише українському народові.

Холодна зброя з'явилася в глибокій давнині. У кам'яному віці виникли багато видів холодної зброї, але збереглися дуже небагато зразків, виготовленої з деревини, причому, в основному, холодна зброя неолітичної і бронзової епохи.

У палеоліті з'являються і кинджали з каменя (див. рис. 1) і кістки; у родовому суспільстві Північної Європи кременеві кинджали з руків'ям (див. рис. 2), які характеризуються досконалістю виконання.

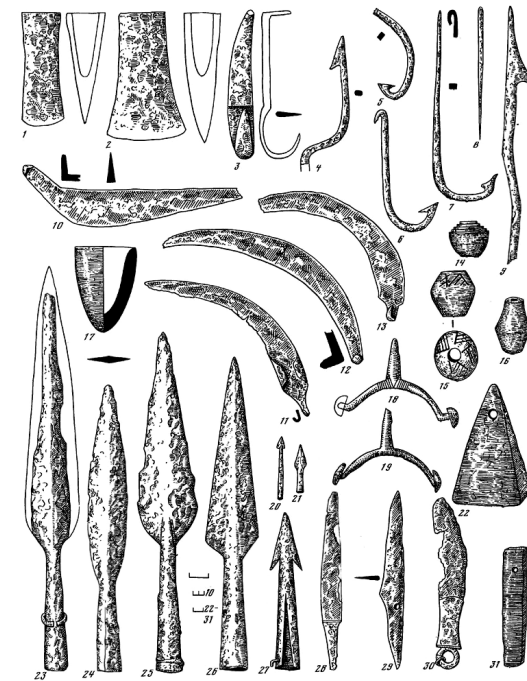

Рис. 1. Зброя з каменю.

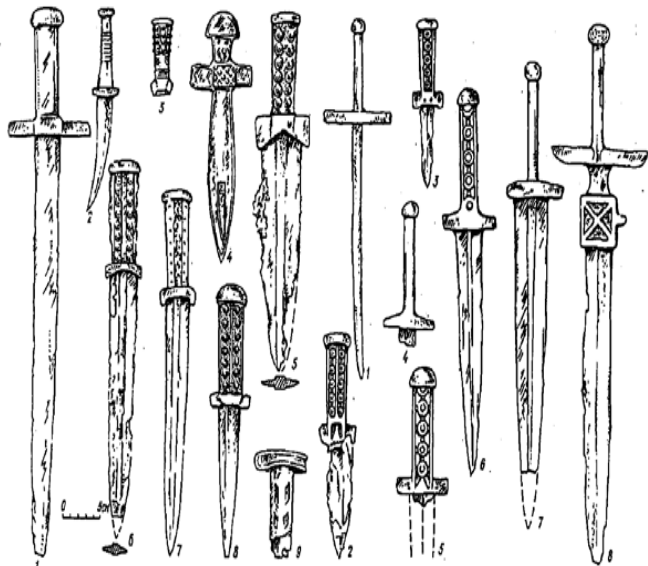

Рис. 2. Кременеві кинджали з руків'ям.

Спис виник з палиці із загостреним кінцем на початку палеоліту, в середині його з'являються наконечники з кременя, а до кінця – кістяні. У епоху розвитку родового ладу кременеві наконечники списів мають правильну форму і ретельно оброблені; наконечники з трубчастих кісток стали попередниками пізніших металевих (див. рис. 3, 4).

Рис. 3. Кам'яний наконечник списа і кістяний наконечник гарпуна.

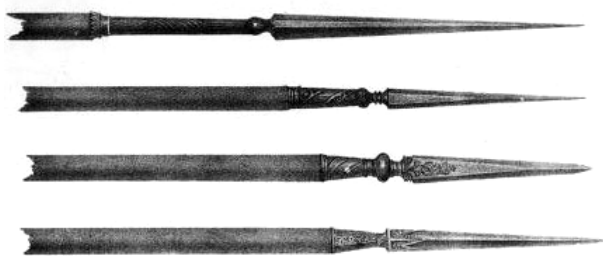

Рис. 4. Спис з металевим наконечником.

потрібно вивчати й узагальнювати експертний досвід, практику проведено конкретних експертиз, проводити опитування досвідчених співробітників судово-експертних досліджень з великим стажем роботи за фахом.

Метою узагальнення та вивчення експертної практики може бути і оцінка ефективності існуючих експертних методик. Як відзначають фахівці, така оцінка, що визначається потребами практики, дає можливість правильно намітити першочергові завдання та шляхи вдосконалення методів дослідження, виявити слабкі місця в методиці проведення експертиз [4, с. 26-29]. Визначити порівняльну цінність тієї чи іншої методики можна шляхом вивчення великої кількості експертних висновків, що містять опис досліджень, що проводилися для вирішення однієї і тієї ж експертної задачі за допомогою різних методик. Інший спосіб визначення ефективності експертних методик - це метод експертних оцінок, який передбачає анкетування досвідчених експертів для виявлення їх думок з питань, пов'язаних з вибором найбільш доцільних методик дослідження при вирішенні завдань судової експертизи.

Важливе значення для створення експертних методик та їх вдосконалення має вивчення та узагальнення судово-слідчої практики, яка, визначаючи завдання судової експертизи, є збудником її розвитку. Певною мірою вона служить і джерелом формування експертних методик, оскільки може надати необхідний матеріал про об'єкти експертного дослідження, їх поширеності, про закономірності їх функціонування і т.д. Тому експертні установи повинні здійснювати постійну взаємодію з підрозділами МВС, прокуратури, суду, враховувати їх побажання у своїй науково-дослідній та методичній роботі.

У більшості випадків для ефективної розробки сучасних експертних методик необхідно використання науки і практики в сукупності.

Зупинимося коротко на основних спонукальних чинниках, що сприяють формуванню і вдосконаленню експертних методик. На наш погляд, до числа таких факторів можна віднести наступні: 1) поява в судово-слідчій практиці нових об'єктів, щодо яких необхідно проведення експертного дослідження; 2) зміна існуючих об'єктів експертного дослідження, умов їх формування та функціонування; 3) проникнення в сутність об'єкта дослідження, відкриття його нових властивостей; 4) впровадження в ті чи інші галузі судової експертизи нових методів дослідження; 5) створення нових методик дослідження, модель яких можна використовувати при розробці аналогічних методик щодо інших видів об'єктів, при вирішенні інших завдань; 6) недосконалість, мала ефективність існуючих методик дослідження, невисока надійність, жорсткість умов застосування, трудомісткість, неекономічність і т.д., які можуть бути виявлені шляхом опитування експертів, а також аналізу експертної та судово-слідчої практики.

Між перерахованими факторами спостерігається певна

Є.Н. Тихонов вважає за доцільне створення комплексів родів і видів криміналістичних експертиз, пов'язаних між собою предметом, об'єктами або методиками дослідження, підготовку фахівців, на його думку, потрібно вести по цих блоках. Думається, що набуття фахівцями в галузі судової експертизи знань з різних галузей науки, необхідно не тільки для проведення комплексних експертиз, а й для участі у розробці комплексних методик експертного дослідження.

Іншим джерелом формування експертних методик є практика в різних її формах (експертна, судово-слідча, експеримент і т.д.). Особливо значна роль практики як джерела експертних методик в тих випадках, коли останні створюються на основі узагальнення та обробки емпіричних даних. При цьому на першій сходинці наукового дослідження накопичується певна сукупність емпіричних даних (як на основі узагальнення експертної практики, так і шляхом проведення експерименту), потім здійснюється їх логічна математична й інша обробка, після чого виявляються закономірності, що характеризують ці оброблені факти, на основі чого вже формується конкретна методика експертного дослідження.

На основі узагальнення експертного досвіду формуються і удосконалюються не тільки окремі, а й загальні методики експертного дослідження так, наприклад, відбулося уточнення загальної методики судово-почеркознавчої експертизи з урахуванням рівні виття структури пізнавальної діяльності експерта - почеркознавця.

Останнім часом все більше зростає інтерес криміналістів до вивчення процесу експертного пізнання. Це необхідно і для розробки методичних рекомендацій з організації експертного дослідження в цілому, і для моделювання оціночної діяльності експертів, і для створення експертних систем, пов'язаних з впровадженням ЕОМ в судову експертизу.

Таким чином, з одного боку, вивчається і узагальнюється практика тих галузей людської діяльності, в яких здійснюється рух потенційних об'єктів судової експертизи, т.е. тих предметів, які можуть потрапити в орбіту експертного дослідження. Метою вивчення практики в таких випадках є встановлення закономірностей формування та функціонування цих об'єктів. Наприклад, для розробки методик судово-почеркознавчої експертизи на практичному та експериментальному матеріалі досліджуються ознаки, характерні для навмисної зміни почерку, для рукописів, виконаних особами чоловічої і жіночої статі, і т.д. для створення методик у СТЕД вивчаються способи підробки документів, знищення записів та ін.; для цілей судово-балістичної експертизи встановлюються способи виготовлення саморобної вогнепальної зброї і т.д.

З іншого боку, для формування та вдосконалення методик експертного дослідження необхідно вивчення процесу експертного пізнання, виявлення закономірностей і принципів, яким підпорядкована діяльність експерта при вирішенні завдань експертизи. З цією метою

У палеоліті з'являється і лук – холодна зброя, найзручніша для полювання і боїв в умовах кам'яного періоду; від палеоліту дійшли наконечники стріл з каменя і кістки (див. рис. 5); про форму і величину лука можна судити тільки для неолітичного і пізніших періодів на підставі знахідок в озерах і торф'яниках.

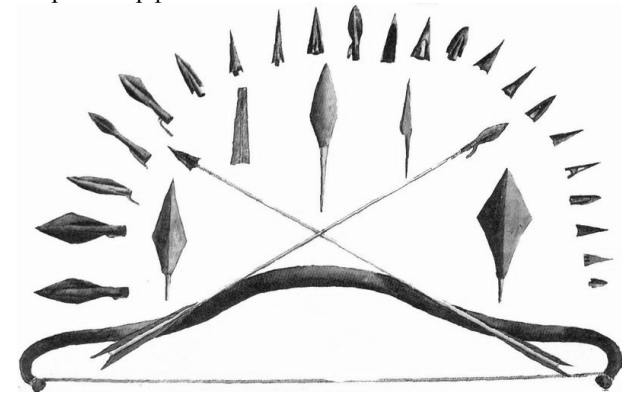

Рис. 5. Лук і наконечники стріл.

Бурхливий розвиток холодної зброї почався, коли люди навчилися добувати і обробляти метал. Власне, спочатку з металу робили тільки зброю. З того часу ніж був неодмінним атрибутом кожної людини, ніж захищав, добував їжу, допомагав у побуті і ще виконував багато дрібних справ. Ніж був необхідною річчю, яку завжди треба було мати при собі (див. рис. 6).

Рис. 6. Ніж древності.

Відкриття властивостей міді, її обробка і виготовлення бронзи почали нову еру в історії холодної зброї. Твердість, в'язкість і вага металу розширили можливості, закладені в кам'яних ножах і кинджалах, а також односторонню ефективність палиць. Метал дав можливість пов'язати функції перших з розмірами других, внаслідок чого виник меч (див. рис. 7).

Незамінні якості меча в рукопашній сутичці і в боротьбі з крупними хижаками викликали широке його розповсюдження і величезну кількість різновидів. Металеві наконечники списів повторювали форми колишніх кам'яних і кістяних.

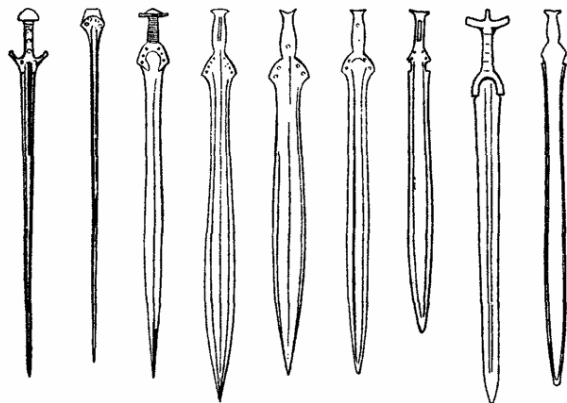

Рис. 7. Мечі.

Найбільш поширеним видом холодної зброї у наших воєвничих прашурів була шабля. Шабля (назва походить від угорськ. *Szablya* – різак, хоча українська вимова назви йде з польськ. *Szabla*) – це окремий вид холодної зброї з кривим клинком, який призначався для рублячо-ріжучих і для колючих ударів. На теренах сучасної України шабля була відомою вже у VIII-Xст. і потрапила зі Сходу разом з тюркомовними кочівниками. Переваги шаблі над мечами були очевидні. Її клинок був легшим, і в той час як мечем наносили, переважно, важкий рублячо-роздроблюючий удар, то відносно легкою шаблею, витративши набагато менше зусиль, можна було завдати більш серйозної ушкодження. Протягом XVI-XVIII ст. українські козаки використовували різноманітні типи як східних так і європейських шабель. Так, в Україні за козацької доби поширилося кілька типів такої клинкової зброї. Одним із них був іранський шемшир (шамшир, шамшер) 2 пол. XVII-XVIIIст. Слово «шемшир» і перекладається з іранської буквально як «шабля».

Рис. 8. Шемшир.

Історія зброї за своєю тривалістю може зрівнятися з історією людства. Поступова еволюція зброї привела до розвитку з одного боку оборонної

криміналістика, то вплив, в першу чергу, саме її на формування методик проявляється різним чином: 1) у результаті вдосконалення криміналістичної техніки (поява нових приладів, обладнання), яке тягне за собою розробку нових експертних методик, підвищення ефективності існуючих); 2) як двосторонній зв'язок судової експертизи з загальною теорією криміналістики, яка також впливає на формування методик експертного дослідження (положення теорії ідентифікації, вчення про методи та завдання дослідження, про зв'язки взаємодії та пізнавальної структури і т. д., є базою для розробки експертних методик, які, у свою чергу, надають емпіричний матеріал для розвитку цих приватних навчань; 3) шляхом використання в кожного різновиду криміналістичної експертизи при формуванні методик дослідження теоретичних положень відповідних галузей (наприклад, судово - почеркознавчої, судово - трасологічної експертизи). А. І. Вінберг і Н. Т. Малаховська відзначають, що кожна з цих галузей має свою теорію, яка виражена у формі різних вчень, службовців, у свою чергу є, основою для розробки наукових методик окремих видів судових експертиз [2, с. 126-145].

Крім криміналістики, на розвиток криміналістичної експертизи впливають і інші галузі знання, з яких запозичуються методи дослідження для розробки окремих експертних методик. До них, зокрема, відносяться різні хімічні і фізичні методи: спектральний аналіз, інфрачервона та ультрафіолетова спектрофотометрія, хроматографія, диференціальний терміналогічний аналіз і т. д. На основі цих методів розробляються окремі методики в судово-технічній експертизи документів, криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів, судово-балістичної експертизи і т. д. Все більшого значення для розвитку методик криміналістичної експертизи набувають математичні та кібернетичні методи дослідження.

Враховуються положення і таких наук, як філософія, психологія, фізіологія і інше, оскільки вчені-криміналісти все частіше звертаються до вивчення суб'єктивної сторони експертної діяльності, до дослідження процесу експертного пізнання, що також позначається на розробці та вдосконаленні експертних методик.

В даний час все більше значення приділяється комплексному підходу до дослідження об'єктів експертизи, у зв'язку з чим розробляються відповідні експертні методики, в яких для вирішення певних завдань синтезуються дані і методи різних наук. Опит показує, що практично жоден рід експертизи не обходиться без комплексного дослідження. Це позначається і на характері спеціальних експертних знань, тенденцією розвитку яких є їх безперервне ускладнення [3, с.178-184].

Тут виникають певні труднощі, пов'язані, зокрема, з необхідністю спеціалізації експертів, їх професійної підготовки. Навчання експертів, мабуть, повинно передбачати оволодіння ними не тільки основною спеціальністю, а й основами суміжних, необхідних для проведення комплексних експертиз.

кримінального провадження, до експертної установи (експертові) надаються також висновки попередніх експертиз з усіма додатками (фотознімками, порівняльними зразками тощо), а також додаткові матеріали, що стосуються предмета експертизи, які були зібрані після надання первинного висновку. В ухвалі про призначення додаткової експертизи зазначаються мотиви й підстави їх призначення.

Необхідно відрізнити додаткову експертизу від нової експертизи одного і того самого об'єкта. В тому випадку, якщо під час розгляду цивільної справи з питання (об'єкта), з якого вже проводилася експертиза, виникли які-небудь питання, раніше не поставлені, – то це вже буде нова експертиза.

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30.05.1997 р. № 8 висновок експерта вважається неповним, коли експерт дослідив не всі подані йому об'єкти чи не дав вичерпних відповідей на порушені перед експертом питання. Неясним вважається висновок, якщо він викладений нечітко і має неконкретний характер.

В постанові врегульовується порядок проведення і призначення додаткової експертизи. Зазначається, що вона призначається у тому випадку, коли після розгляду судом первинної експертизи залишилися які-небудь неясності, суд не отримав відповіді на всі поставлені питання (неповна експертиза). В тому випадку, якщо в процесі судового засідання усунути ці недоліки за допомогою заслуховування експерта не є можливим – суддя за власною ініціативою, а також за клопотанням сторін може призначити додаткову експертизу.

В ухвалі про призначення додаткової експертизи суд зобов'язаний точно вказати які обставини залишилися нез'ясованими, або які питання нерозкриті (не повністю розкриті) експертом.

На нашу думку, обидва вище зазначені документа встановлюють майже однакові підстави призначення і проведення додаткової експертизи, а відмінності зумовлені специфікою сфери їх дії.

Садченко О.В.

ЕКСПЕРТНА ПРАКТИКА, ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЕКСПЕРТНИХ МЕТОДИК

Для вирішення завдань криміналістичної експертизи стосовно до потреб практики постійно створюються і впроваджуються нові, сучасні методики експертних досліджень, удосконалюються і збагачуються вже існуючі. До джерел формування експертних методик відносяться наука і практика.

Само по собі визначення судової експертизи передбачає використання для експертного дослідження досягнень різних наук, техніки, мистецтва, ремесла [1, с. 117-124].

Оскільки базовою для даної криміналістичної експертизи є наука

частини озброєння людства, а з іншого – власне зброї, призначеної для нападу. Сьогодні холодна зброя набирає обертів у напрямку вдосконалення та розвитку нових видів зброї.

Котляренко Л.Т.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ НАРКОТИЧНОЇ ДІЇ

Медична практика постійно збагачується новими лікарськими засобами, в тому числі складними органічними сполуками, які мають певний фізіологічний вплив на організм людини. Останнім часом у світі, й Україна, на жаль, не є винятком, спостерігається неухильне збільшення кількості фактів немедичного вживання лікарських засобів, особливо анагетичної дії, а також зловживання фармацевтичними препаратами наркотичної дії, яке набуває загрозливого характеру. Кількість наркозалежних серед населення є важливим показником рівня розвитку держави, одним з основних чинників розвитку суспільства, тому боротьба із зловживанням наркотичними засобами належить до пріоритетних завдань.

Збільшення кількості вилучених з незаконного обігу фармацевтичних препаратів наркотичної дії зумовлює необхідність їх подальшого експертного дослідження з метою визначення якісного та кількісного їх складу. Зазначені речовини часто надходять на експертизу розсипом у вигляді порошку, в таблетованій формі, а також в інших формах. Однак шляхи дослідження фармацевтичних препаратів наркотичної дії є спільними із дослідженнями наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів й тому необхідно не тільки знати, але й вміло використовувати всі сучасні методи та методики експертного дослідження даних речовин.

Дослідження фармацевтичних препаратів наркотичної дії за допомогою хімічних методів проводиться з метою визначення в об'єктах експертного дослідження наркотично-активних компонентів, а також для визначення їх кількості. Для цього найбільш точними, зручними та надійними є тонкошарова хроматографія та інструментальні методи аналізу. До інструментальних методів аналізу належать: газова хроматографія, газорідинна хроматографія, спектральні методи аналізу.

Експертне дослідження фармпрепаратів наркотичної дії є складним процесом, у якому застосування тих чи інших методів мають свої особливості при їх застосуванні. Так, хроматографія як фізико-хімічний метод, який має найпоширеніше застосування при дослідженні таких речовин, ґрунтується на різних швидкостях руху і розмиванні концентраційних зон компонентів, що рухаються в потоці рухливої фази вздовж шару нерухомої фази. При цьому необхідною умовою поділу компонентів є різниця в рівноважному розподілі сполук між рухомою і нерухомою фазами.

Найбільш перспективним фізико-хімічним методом дослідження, що бурхливо розвивається в даний час є газорідинна хроматографія як найбільш розповсюджений метод аналізу фармпрепаратів наркотичної дії, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів чи просто токсичних сполук. Особливість даного методу полягає у тому, що коли в гетерогенній системі одна фаза рідка, а інша – газоподібна і рухається щодо першої, то будь-яка газоподібна речовина при введенні в зазначену систему буде переміщатися потоком рухливої газової фази (газом-носієм). Швидкість переміщення речовини залежить від коефіцієнта розподілу цієї речовини в даній фазовій системі, зокрема: чим краще речовина розчинна в рідкій фазі, тим повільніше вона просувається в потоці газу-носія, і навпаки. Час проходження даної речовини через систему, а також об'єм газу-носія необхідний для повного вимивання речовини із системи (колонки) є газо-хроматографічною характеристикою досліджуваної речовини. Метод газової хроматографії дає можливість визначати мікродомішки в різних продуктах, при цьому нижня межа визначення досягає 10^{-8} – $10^{-10}\%$. Однією з головних переваг газової хроматографії в порівнянні з іншими фізико-хімічними методами є експресивність, тобто можливість одержання більш достовірних і детальних результатів протягом декількох хвилин і навіть секунд. Розшифровка результатів хроматографічного аналізу доволі проста, а сучасний газовий хроматограф являє собою автоматичний прилад, який містить пристрій для обробки інформації.

Особливості методу рідинної хроматографії полягає в розділенні та аналізі складних сумішей речовин, у якому рухомою фазою є рідина. Цей метод застосовується для розділення більш широкого кола речовин, чим метод газорідинної хроматографії, адже більшість речовин не є леткими, а багато з них є нестійкими до високих температур. У рідинній хроматографії розділення найчастіше відбувається при кімнатній температурі. При цьому на відміну від газу в газорідинній хроматографії, що виконує тільки транспортну функцію і не сорбується нерухомою фазою, рідка рухома фаза – активний елюент, молекули якої можуть сорбуватися нерухомою фазою. Застосовуючи різні елюенти, можна змінити параметри утримування і селективності хроматографічної системи. При цьому селективність у рідинній хроматографії на відміну від газорідинної хроматографії визначається не одним, а двома факторами – природою елюенту і природою нерухомої фази.

Отже, залежно від виду завдань, які вирішуються експертним дослідженням фармпрепаратів наркотичної дії, експерт визначає послідовність застосування тих чи інших методів дослідження та технічних засобів, відповідно до методик проведення цих досліджень. Оцінка наукової і логічної обґрунтованості висновку експерта щодо дослідження фармацевтичних препаратів наркотичної дії повинна включати в себе оцінку придатності методики, обраної для дослідження,

Савчук О.Я.

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОДАТКОВИХ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Оскільки у Кримінальному процесуальному кодексі не зазначається підстав і порядку проведення додаткової експертизи, на нашу думку, доцільно проаналізувати питання призначення та проведення додаткових судових експертиз шляхом аналізу Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. Остання є одним з фундаментальних нормативно-правових актів з постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30.05.1997 р. №8.

Відповідно до п. 1.2 Загальних положень Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень додаткова експертиза призначається, якщо для вирішення питань щодо об'єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи, необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експертові під час проведення первинної експертизи.

Додаткова експертиза може бути призначена, якщо суд визнав висновок експерта неясним, або неповним, у зв'язку з чим суд повинен винести ухвалу про призначення додаткової експертизи для роз'яснення додаткових питань, пов'язаних з попереднім експертним дослідженням. Ця ухвала може бути винесена в задоволення клопотань учасників судочинства, або за ініціативою суду. Така експертиза проводиться експертом за зверненням сторін кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права як для проведення первинної так і додаткової експертиз. В ухвалі (постанові) про призначення додаткової експертизи сторонам чи суду необхідно зазначати, які висновки експерта суд вважає неповними чи неясними або які обставини зумовили необхідність розширення експертного дослідження.

Проведення додаткової експертизи може бути доручено тому самому або іншому експертові.

Висновок визнається неповним, коли експерт дослідив не всі надані йому об'єкти чи не дав вичерпних відповідей на поставлені перед ним питання. Неясним вважається висновок, який нечітко викладений або має невизначений, неконкретний характер.

У випадках, коли виникає необхідність провести дослідження нових об'єктів або щодо інших обставин справи, суд призначає нову експертизу, яка не є додатковою.

У разі призначення додаткової експертизи, крім матеріалів

словесна. Вся інформація стосовно об'єктів біологічного походження нотується у протоколі огляду місця події. Особливо важливими вважаються відомості щодо ходу та послідовності їх виявлення, фіксації. Окрему увагу необхідно приділити переліку та технічним характеристикам спеціальних засобів, що застосовувались, а також методам та умовам, за яких сліди були виявлені. Виявлені сліди біологічного походження, що стосується безпосередньо події злочину, описуються в протоколі чітко, точно та послідовно. Опис результатів огляду місця події в протоколі здійснюється від загального до конкретного. Зокрема зазначається, де виявлено об'єкт, його найменування з позначенням матеріалу, форми, розмірів, кольору та інших особливостей, точна локалізація слідів, їх характер, колір, форма, розміри, особливості країв, ступінь насичення та ущільнення матеріалу, наявність на поверхні нашарувань тощо. В описі виявленого предмета або сліду у протоколі необхідно зазначити місце його виявлення, щоб можна було отримати чітке уявлення про всі обставини. У протоколі огляду місця події унікають опису властивостей об'єктів, що не можуть бути достовірно визначені при безпосередньому спостереженні. Так, виявлені сліди крові описують як плями, схожі на кров. Ступінь деталізації в описі окремих предметів та слідів залежить від того чи будуть вони вилучені, чи залишатимуться на місці події. Сліди та інші об'єкти, що вилучаються, описуються в межах індивідуалізації, тобто так, щоб відрізнити від інших, схожих на них. Особливо детально фіксуються ознаки, які з часом ймовірно будуть втрачені.

Отже, успішне проведення експертизи залежить у більшості випадків від правильності відбору і збереження біологічного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному вигляді): Підручник. – К.: Кондор, 2005.
2. Давидова О.О. Посільський О.О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів. – К., 2003.
3. Кириченко А.А., Биленчук П.Д., Науменко И.Д. Собрание микрообъектов при расследовании преступных посягательств на личность. – Днепропетровск, 1993.
4. Лемасов А.И. Криминалистические методы обнаружения, фиксации и изъятия микроследов на месте происшествия. – Волгоград, 1990.
5. Разумов Э.А., Молибога Н.П. Осмотр места происшествия. – К., 1994.
6. Соловьева Е.И. Лабораторный контроль консервного, овощесушильного и пищевого концентратного производства. – М., 1978.

правомірність її застосування в конкретному випадку, оцінку логічності та правильності відображення ходу і результатів проведеного дослідження в кожній частині висновку окремо і всієї структури в цілому, аналіз і порівняння описової частини висновку експерта з ілюстративним матеріалом.

Лише за наявності вказаних критеріїв висновок експерта може бути використаний як належний і допустимий доказ у кримінальному провадженні.

Котюк Д.Г., Карпенко Н.Б.

ВИДИ І ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Почеркознавча експертиза – найстаріший та найбільш поширений вид криміналістичної експертизи, яка безпосередньо пов'язана з появою та розповсюдженням писемності. Ще у Давньому Римі, за часів візантійського імператора Юстиніана (V-VI ст.ст.), дослідження почерку для судових цілей передбачалося в законодавстві. Вперше про підробку письмових документів як самостійний злочин згадується у законі римського диктатора Корнелія Сули (80-й рік до н.е.), який присвячено кримінально-правовому захисту заповітів та інших документів від підробки.

Почеркознавча експертиза – сукупність науково-обґрунтованих прийомів та методів на підставі яких здійснюється дослідження закономірностей формування почерку та механізму письмово-рухового процесу.

Потреба у призначенні та проведенні почеркознавчої експертизи виникає при розслідуванні різних видів злочинів.

Почеркознавство на сучасному етапі являє собою високорозвинену предметну галузь теорії судової експертизи і галузь криміналістики. Розвиток судового почеркознавства характеризується активним залученням даних різних, переважно природничих наук для розкриття закономірностей формування письмово-рухових навичок, писемної мови.

Інформаційне поле почерку достатньо велике. Почерк, як система рухів, що зафіксовані у рукописі, відображають письмово-рухові навички, що притаманні кожній особі, яка пише. Письмовий знак не можна розглядати тільки як малюнок. Загальна вимога судового почеркознавства – бачити у письмових знаках та їх сполученнях ті рухи, якими вони відтворені, знати механізм цих рухів, оцінювати ступінь їх своєрідності та стійкості. Почерк – складна цілісна система, різні боки якої пов'язані між собою. Тобто почерк містить своєрідну закодовану інформацію про особистість людини, про обставини написання та умови виконання рукопису.

На сучасному етапі розроблені основні положення теорії та методика почеркознавчої діагностики. Діагностичні дослідження виділено в

самостійний напрям. Можливість вирішення діагностичних завдань експериментально доведена на основі вивчення низки почеркових об'єктів: рукописних текстів великого та середнього обсягу, текстів з високим ступенем виробленості почерку, підписів. За результатами проведених експериментальних досліджень розроблено класифікації «збиваючих» факторів, діагностичних ознак та їх комплексів, характерних для тієї чи іншої групи негативних впливів, виділено та систематизовано ознаки почерку, які найбільш піддаються зміні в незвичних умовах письма, і такі, що залишаються незмінними або ж змінюються незначно, для різних груп «збиваючих» факторів.

Почеркознавча експертиза вирішує різні види завдань: ідентифікаційні, діагностичні, класифікаційні та ситуаційні (ситуалогічні).

Ідентифікаційні завдання пов'язані із встановленням конкретного виконавця тексту (підпису) у рукопису або вирішенням питання про виконання однією особою різних текстів, окремих фрагментів тексту, підписів, тексту і підпису тощо.

Діагностичні завдання дають можливість отримати відомості про зовнішню обстановку письма та внутрішній стан того, хто писав. Це обумовлено такою властивістю почерку, як здатність реагувати на різні психофізіологічні фактори. У виключних випадках – при значній різниці у часі між написанням документа і його дослідженням можна встановити також час виконання документа.

Класифікаційні завдання передбачають встановлення за почерком властивостей особи (виконавця тексту рукопису), характерних для певних груп осіб, які пишуть. Проведення таких досліджень пов'язане з необхідністю отримання відомостей про виконавця записів у разі відсутності певної підозрюваної особи з метою висунування та перевірки розшукових версій, а також для звуження можливих виконавців документа.

Ситуаційні (ситуалогічні) завдання допомагають встановити механізм злочинної події (вчинення підроблення рукописного документа) та умов, за яких вона відбувалася.

Предмет почеркознавчої експертизи складають факти та обставини, які експерти встановлюють на основі спеціальних знань у галузі судового почеркознавства, що структурно входять у криміналістичну техніку. Об'єктами судово-почеркознавчої експертизи є: тексти – вид рукопису, змістова сторона якого зафіксована за допомогою буквених та (або) цифрових позначень; підписи – вид рукопису, який відображає прізвище (ім'я, по батькові) особи у вигляді букв та (або) умовних письмових знаків та має призначення засвідчити особу; короткі записи – вид рукопису, змістова сторона якого зафіксована за допомогою одного-трьох слів чи однієї-семи цифрових позначок.

За умовами виконання ці об'єкти поділяються на такі, що виконані: у звичних умовах; почерком, який змінився під впливом незвичних умов без

випадках, коли є підстави вважати, що в ньому відбувався розтин трупа. Так, у ванній кімнаті треба здійснити огляд так, щоб була можливість виявити не тільки сліди крові, які можуть бути під ванною і мати вигляд патьоків, але й відкрити сифони під ванною та умивальником. Це дає можливість знайти дрібні частки кісток та тканин, що належали потерпілому.

Перед оглядом транспортних засобів доцільно ознайомитись з протоколом огляду трупа судово-медичного експерта та з'ясувати, якою частиною автотранспортного засобу був вчинений наїзд. В подальшому це дозволить більш ретельно проводити цілеспрямований огляд на виявлення часток лакофарбового покриття та біологічних слідів людини (кров, частки органів та тканин). Після проведення зовнішнього огляду, оглядаються багажник та салон автомашини. Огляд необхідно робити при яскравому освітленні та розпочинати з тих частин транспортного засобу, що виступають. Особливу увагу доцільно приділити пошкодженням та вм'ятинам. Обов'язково оглянути нижні поверхні транспортного засобу, на які могла потрапити кров жертви.

На відкритій місцевості в пошуках слідів звертають увагу на ґрунт, траву, кущі за напрямком втечі злочинця з місця вчинення злочину або пересування потерпілого, а також предмети, які могли бути знаряддями злочину. Слідчий та спеціаліст повинні ретельно оглянути ґрунт та траву, де крім сірників, недопалків, предметів, ймовірно загублених злочинцем (гребінець, відірваний гудзик тощо), можуть бути виявлені сліди крові й волосся. Волосся може бути на гіллі кущів та дерев.

Часто злочинець для знищення слідів крові застосовує носові хустинки або інші предмети свого одягу та туалету, які потім викидає. Тому слід приділяти значну увагу виявленню таких предметів.

В огляді місця події доцільно використовувати кінолога з розшуковою собакою. Це допоможе обмежити територію огляду (виявити напрямки підходу та відходу з місця події), спростити пошук слідів, встановити місце вчинення злочину.

Після виявлення та огляду слідів біологічного походження розпочинається наступний етап роботи – фіксація. Фіксація доказів – один з елементів доказування в стадії збирання доказів. Способами фіксації є опис слідів у протоколах слідчих (розшукових) дій, фотографування, складання планів, схем, креслень, відеозйомка. Фіксація слідів біологічного походження являє собою систему певних цілеспрямованих дій, виражених в процесуальній формі, та таких, що виявляються у фіксації слідів матеріальної обстановки місця події. Вона є основою подальшого проведення досліджень та відтворення обставин, важливих у розслідуванні злочину. Сутність фіксації слідів біологічного походження полягає у збереженні в біологічному матеріалі інформації для її подальшого експертного дослідження та отримання експертних висновків. Основна форма фіксації слідів біологічного походження вербальна або

оглядати зазначені місця, де кров могла зберегтись при навмисному або випадковому її знищенні. При нанесенні вогнепальних ушкоджень із близької відстані або впритул, на зброї можуть бути сліди крові у вигляді крапель, мазків та слідів пальців. Огляд знарядь злочину потрібно здійснювати обережно, в гумових рукавичках. На знаряддях злочину, крім слідів крові, можуть залишатись інші сліди, наприклад, сліди рук, утворені потожировою речовиною злочинця.

Існує закономірність між утворенням слідів крові на одязі злочинця та способом вчинення злочину. Якщо нанесення ушкоджень здійснюється ножом, каменем, кастетом, іншим знаряддям із невеликим важелем застосування.

Намагаючись знищити сліди крові, злочинець змиває, зафарбовує або зішкрібає їх. Саме тому, особливу увагу приділяють тим місцям, де її важко помітити або видалити. Огляд одягу варто робити в яскравому навсвітленні за допомогою лупи. В огляді пальта, піджака, блузки, сорочки, кофти, куртки насамперед досліджуються низ рукавів, передня нижня частина одягу, кишені. Потім ретельно оглядається одяг у цілому. Якщо є підозра, що сліди крові знищені, розпорюються шви на верхній тканині, підкладці та оглядаються ці ділянки. Після змивання плям з тканини верхньої частини одягу кров, як правило, проступає на підкладковий матеріал (поролон, ватин) та зберігається між окремими волокнами тканини. В огляді брюк увага звертається на манжети, застібку-блискавку, вхід до кишень, підкладку. В огляді взуття ретельно досліджуються ранти, підметки, набійки, підківки тощо. З підметки та підбора рекомендується взяти зіскоби.

Темний одяг рекомендується оглядати із застосуванням електронно-оптичного перетворювача інфрачервоних променів. Плями крові поглинають інфрачервоні промені і на загальному фоні тканини виглядають темнішими. Синтетичні тканини одягу краще оглядати в ультрафіолетових променях. Ділянки з частково змитою кров'ю поглинають ультрафіолетові промені, відтворюючи форму слідів крові, натомість, як вся інша тканина яскраво світиться.

Шукати кров потрібно в місцях, де її важко помітити або видалити: на ніжках столів, стільців, на стінах під картинами, у щілинах між дошками підлоги. Плями крові, що піддавалися знищенню, мають різний вигляд залежно від того, як і чим вони знищувались. Наявність вологих предметів, чисто вимитої підлоги, нещодавно зміненої оббивки меблів, вимитих стін або нещодавно зробленого ремонту викликає міркування, що це зроблено з метою знищення слідів крові.

Бризки можуть утворитись від струшування крові із закривавлених рук. В огляді предметів із такими слідами необхідно виявляти ретельність. Ніколи не можна відкидати й відсутність власне у злочинця джерела кровотечі.

Особливу увагу необхідно приділяти огляду приміщення в тих

навмисної зміни, до яких можна віднести: незвичні зовнішні умови письма (незручна поза, незвичний письмовий прилад тощо); незвичний внутрішній стан (перевтомлення, збудження, алкогольне чи наркотичне сп'яніння, захворювання тощо); почерком, який навмисно змінений скорописним способом, шляхом наслідування друкованому шрифту або почерку чи підпису певної особи; внаслідок виконання незвичною до письма рукою тощо; із застосуванням технічних засобів (передавлювання або перемальовування з подальшим наведенням за допомогою копіювального паперу тощо).

Практика свідчить про те, що успіх почеркознавчої експертизи багато в чому залежить від якості зібраних для порівняльного дослідження зразків почерку або підпису. Для криміналістичної експертизи рукописів експерту необхідно надати досліджувані документи (спірні документи, тобто документи, виконавця яких необхідно встановити) та зразки почерку осіб, які підозрюються в їх виконанні. Для проведення досліджень експерту потрібно надати вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку (цифрових записів, підпису) особи, яка ідентифікується.

Отже, варто підкреслити, що почеркознавча експертиза є одним з найскладніших видів експертного дослідження. Вона потребує наявності в експерта ґрунтовних знань і досвіду. Як висловлюється Е.О. Разумов: «До однієї з найбільш складних і трудомістких експертиз, яка проводиться в експертно-криміналістичних підрозділах системи МВС, належить багатооб'єктна почеркознавча експертиза, коли дослідженню підлягають десятки і сотні підписів. Складність її полягає у великому обсязі та розмаїтості досліджуваного графічного матеріалу, документів і зразків. Значну складність також являє при цьому оформлення результатів дослідження, обґрунтування та упорядкування висновку, що нерідко займає десятки машинописних сторінок».

Кофанов А.В.

ПРОБЛЕМАТИКА ОБОРОТА ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ В УСЛОВИЯХ ОТСУТСТВИЯ ЗАКОНА УКРАИНЫ «ПРО ОРУЖИЕ» (КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ)

Анализ изъятия работниками ОВД огнестрельного оружия у преступников и незаконных собственников свидетельствует об остроте и актуальности вопроса борьбы с его незаконным оборотом на территории Украины. За последние пять лет наблюдается хотя и незначительный, но стойкий ежегодный рост, в среднем на 3,5%, количества оружия (боевого, самодельного и переделанного) из числа изъятого, найденного и добровольно выданного. Это указывает, с одной стороны, на повышение роли правоохранительных органов в борьбе с незаконным оборотом оружия, эффективности проведения целевых операций «Оружие» и др., а с другой стороны, на увеличение его количества в незаконном владении у

граждан.

С целью решения проблемы борьбы с незаконным оборотом огнестрельного оружия на территории Украины, прежде всего, необходимо четко определить источники и каналы распространения его, отработать методы и пути их устранения.

Все многообразие огнестрельного оружия, которое находилось в незаконном обороте и было изъято, можно условно разделить на такие основные группы:

- стрелковое огнестрельное оружие заводского изготовления СССР в период с 1945 по 1991 г. и современное оружие стран СНГ;
- стрелковое огнестрельное оружие зарубежного производства в период с 1945 по настоящее время;
- стрелковое оружие заводского производства, изготовленное в России, СССР и зарубежных стран в довоенный период (1939-1945 годы);
- переделанное огнестрельное оружие из других видов (охотничьего, газового, «несмертельного» действия и др.);
- оружие, изготовленное самодельным способом из бытовых предметов, специальных устройств либо полностью самодельное.

Среди всего многообразия изъятого из незаконного оборота огнестрельного оружия значительно возросли показатели по следующим его видам: современное боевое оружие, обрезы охотничьих ружей, самодельное и переделанное оружие, что составляет по 29,8%, 24,8% и 20,1%, соответственно, от общего количества из числа изъятого. Стабильными, без снижения и возрастания остались показатели изъятия оружия времен второй мировой войны, что может быть объяснено уменьшением источников его поступления.

Основными, наиболее распространенными источниками поступления огнестрельного оружия являются следующие:

- кражи со складов воинских частей и объектов разрешительной системы, вывоз из мест локальных вооруженных конфликтов;
- утрата или похищение оружия у служащих, законных его владельцев среди населения;
- ввоз из-за рубежа образцов оружия, неразрешенного к обороту в Украине;
- раскопки на местах боевых действий во время ВОВ, обнаружение брошенных войсковых складов и хранилищ, незаконное хранение «трофейного» оружия участниками ВОВ и их родственниками;
- переделка охотничьего, газового и пневматического оружия, которое не зарегистрировано в законном порядке, а также из числа зарегистрированного;
- кражи различных частей и механизмов огнестрельного оружия на заводах-изготовителях, металлургических комбинатах, переделка и приспособление для стрельбы различных бытовых предметов, самодельное и кустарное изготовление оружия.

Список використаних джерел

1. Бахин В.П. Библиографический указатель диссертаций по криминалистике / В.П. Бахин, Е.Н. Викторова, А.В. Ищенко. – М., 1989. – 156 с.
2. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: Монографія / За редакцією І.П. Красюка / А.В. Іщенко. – К.: Національна академія внутрішніх справ України. – 2003. – 359 с.
3. Плескачевский В.М. Оружие в криминалистике: понятие и классификация. / В.М. Плескачевский – М.: Спарк, 2001.
4. Про судову експертизу : № 4038-ХІІ за станом на 25 лютого 1994 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1994. – № 28. – 232 с. – (Закон України).
5. Українсько-російський словник спеціальних термінів криміналістичної експертизи холодної зброї / Г.К. Авдєєва, О.Ф. Дьяченко, В.О. Рябухіна. – Х.: ХНДІСЕ, 2008. – 208 с.
6. Пашенко В.И., Рувин А.Г. Использование специальных знаний при расследовании преступлений, совершенных с использованием взрывных устройств. – К., 2002.
7. Дильдин Ю.М. Место взрыва как объект криминалистического исследования. – М., 1995.
8. Лисиченко В.К. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. – К., 1988.

Пустова Г.О.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ ЗБИРАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-БІОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У розслідуванні злочинів слідству необхідно отримати якнайбільше відомостей про подію, що сталася. Тому істотним моментом в цілеспрямованому пошуку є виявлення слідів злочину із застосуванням спеціальних знань та технічних засобів. Вміло відібрані біологічні сліди людини є не лише джерелом криміналістично значущої інформації, вони є доказом, що дозволяє відтворити картину події злочину. Вміння слідчого своєчасно та професійно виявити біологічні сліди робить можливим вирішення інших криміналістичних завдань, спрямованих на отримання доказової інформації: фіксації, вилучення, попереднього та експертного дослідження. Саме тому пошук біологічних слідів людини являє собою першочерговий та визначальний етап усієї подальшої діяльності у розслідуванні злочину.

Знаряддями злочину можуть бути різноманітні предмети: сокира, молоток, ніж, зброя, палиця, камінь, пляшка тощо. З огляду на те, що кров у стані рідини може затекти до різних заглиблень та щілин знаряддя, а також у вигляді крапель опинитись на певній відстані, варто старанно

В процесі огляду наданих на експертизу речових доказів експерт, який спеціалізується на виконанні вибухотехнічних експертиз об'єднує їх в групи, оцінює можливу інформативність і виділяє характерні сліди, придатні для глибшого вивчення. Крім того, намічені напрями досліджень, необхідні для вирішення поставлених питань, вимагають використання більше вузькоспеціалізованих знань в галузі фізики, хімії, металознавства, трасології і т.п. При цьому, в першу чергу, проводяться дослідження, що не призводять до руйнування і знищення речових доказів.

Різноманіття матеріалів і речовин, що використовуються в конструкціях вибухових пристроїв, вимагає проведення криміналістичного дослідження зі встановлення їх групової приналежності на основі різних експертних методик.

Сліди вибухової речовини, в основному, досліджуються краплинними аналітичними реакціями, методами тонкошарової хроматографії. Використовуються також газова, газорідинна і рідинна хроматографія, інфрачервона спектрометрія, рентгеноструктурний аналіз. Для визначення компонентів піротехнічних складів, як правило, застосовуються елементний спектральний і мікро-спектральний методи.

Встановлення конструкції вибухового пристрою і його окремих елементів часто вимагає проведення металографічного дослідження, яке дозволяє визначити марку використаного металу, оцінити потужність вибухової речовини за зміною структури металу в результаті вибухового навантаження. А за наявності зварних або паяних швів дозволяє встановити застосовану зварювальну техніку, матеріали, марку електродів, тип припою і т.п.

У практиці виконання вибухотехнічних експертиз доводиться стикатися з випадками дослідження шматків книги, використаної як корпус або елемент вибухового пристрою, а також виробів з картону, (корпуси більшої частини піротехнічних виробів), в зв'язку, з чим виникає необхідність аналізу паперу, а також вивчення частини тексту, що зберігся частково.

Найчастіше доводиться вирішувати питання, що відносяться до галузі трасологічної експертизи. Тут мається на увазі можлива діагностика та ідентифікація за слідами інструментів або устаткування, використаних для виготовлення деталей і вузлів, встановлення цілого за частинами.

Тому, експертизи по справах, пов'язаних з вибухами, як правило, складні і вимагають тривалого часу і відповідного техніко-криміналістичного оснащення для їх проведення. Проте відповіді на низку питань, важливих для уточнення версій і організації невідкладних оперативно-розшукових заходів, можуть бути отримані слідчим в найкоротші терміни за умови його тісного контакту з експертами-вибухотехніками вибухотехнічних підрозділів.

В последнее время особой остроты приобрела проблема учащения случаев переделки для стрельбы боевыми патронами газового оружия, о чем свидетельствует факт постоянного возрастания количества изъятого его из незаконного оборота. Так, на протяжении 1997-2001 годов было изъято, соответственно, по 17, 25, 41, 66 и 95 единиц такого оружия. Само по себе газовое оружие (пистолеты и револьверы), как отечественного, так и иностранного производства, несмотря на внешнее сходство с боевыми образцами, а иногда и являющиеся точной копией последних, не относится к огнестрельному и предназначено для активной защиты и обороны человека от нападения. Переделка газовых пистолетов и револьверов для применения боеприпасов носит криминальный характер и приводит к полному изменению их назначения. Такие образцы из оружия самозащиты превращаются в боевое оружие, предназначенное для преступных целей.

Одной из серьезных проблем является неполное правовое урегулирование вопросов оборота оружия на территории Украины, в результате чего в 90-х годах был осуществлен ввоз из-за границы большого количества газовых пистолетов и револьверов, которые по своим конструктивным особенностям не отвечают требованиям к такой категории оружия, могут быть легко переделаны под боевой патрон, а некоторые его виды, включая и образцы отечественного производства, позволяют производить стрельбу боеприпасами без какой-либо переделки.

Так, переделанное газовое оружие применялось при совершении таких резонансных преступлений, как убийство 11.08.1997 г. в г. Одесса редактора газеты «Вечерняя Одесса» Б. Деревьянка, совершение нескольких убийств с применением одно и того же экземпляра переделанного газового пистолета модели 6П37 калибра 5,45 мм на территории Днепропетровской, Запорожской и Полтавской областей, серия убийств в г. Мариуполе Донецкой области и много других.

Наиболее часто изымаются переделанные газовые пистолеты моделей 6П37 (ИЖ-78) и 6П42 (ИЖ-79), а также револьверы «Гран» и «Страж» производства России. Немало оружия переделывается преступниками из таких распространенных моделей газовых пистолетов и револьверов иностранного производства, как ВАЛЬПРО, МЕ-38 и др. Принцип работы ударно-спускового механизма, а также основные конструктивные характеристики частей (за исключением стволов) пистолетов ИЖ-78 и ИЖ-79 практически не отличаются от конструкции пистолетов ПСМ (пистолет самозарядный малогабаритный) и Макарова соответственно. Это дает возможность легкой их переделки для стрельбы патронами калибров 5,45 мм и 9 мм (ПМ). С оружия самозащиты газовые пистолеты и револьверы превращаются у орудия убийства, поэтому информация о преступлениях с применением такого оружия занимает все больше места в статистических данных МВД. Во время регистрации или перерегистрации газового оружия не всегда обнаруживаются факты переделки отдельных

его образцов, что, возможно, установит только специалистам в области оружия или судебной баллистики.

Среди самодельного оружия из числа изъятого, несомненными лидерами являются однозарядные пистолеты упрощенной конструкции, так называемые пистолеты-ручки калибра 5,6 мм. Количество поступающего на исследование такого оружия, а также типичность конструкции позволяют с уверенностью утверждать, что из разряда атипичного оружия давно сформировался самостоятельный тип огнестрельного оружия упрощенной конструкции. Кроме пистолетов-ручек значительное распространение получили самодельные пистолеты, револьверы, пистолеты-пулеметы и др. Наиболее распространенные калибры -5,6 мм под патроны кольцевого воспламенения и 9 мм пистолетные патроны к пистолету ПМ Макарова.

Значительное распространение самодельного оружия на территории Украины, а также его применение при совершении тяжких преступлений привело к необходимости централизации и обобщению данных о такой категории оружия. С этой целью в 2002 году в отделе баллистических, трассологических экспертиз и учетов совместно с организационно-методическим управлением (программное обеспечение) создана автоматизированная база данных «Самодельное оружие». В базу вносятся подробная информация, в т.ч. изображение внешнего вида оружия и его деталей, о наиболее совершенных образцах самодельного оружия, включая такие данные как размерные характеристики, конструктивные особенности, принцип действия автоматики, используемый патрон и др. База данных находится еще в стадии формирования и накопления массива, но уже доказала необходимость ее создания и результативность применения. Так, используя данные о конструкции оружия, которое применялось при совершении одного тяжкого преступления в Ивано-Франковской области, было установлено, что однотипные образцы пистолетов-пулеметов применялись и изымались и в других областях Украины, что свидетельствует о едином происхождении данных экземпляров оружия и получить дополнительные данные для раскрытия и расследования этих преступлений.

Определение источников и каналов распространения огнестрельного оружия позволяют органам внутренних дел эффективнее отработать способы и методы борьбы с его незаконным оборотом, среди которых можно выделить такие основные направления:

- укрепление нормативно-правовой и методической базы, упорядочивающей порядок оборота огнестрельного оружия и его классификацию на боевое, охотничье и так называемое «несмертельного действия»;

- усиление контроля над ввозом товара из-за границы, как частными лицами, так и фирмами – субъектами предпринимательской деятельности в сфере производства и реализации оружия;

Приходько Ю.П.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУДОВОЇ ВИБУХОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В системі криміналістичних експертиз судова вибухотехнічна експертиза, як правило, має комплексний характер і проведення її вимагає залучення фахівців, які мають спеціальні знання в різних галузях науки, техніки, ремесла. Крім того, за фактом вибуху нерідко виникає необхідність в призначенні інших експертиз, послідовність проведення яких визначається з урахуванням інформації отриманої на стадії попереднього дослідження криміналістичних слідів, що є основними об'єктами подальших досліджень.

Інакше кажучи, важлива для слідства і розшуку інформація повинна бути збережена, а речові докази вчасно досліджені. Досягнути цього – одна з головних вимог криміналістичного підходу щодо дослідження усієї сукупності ознак, які виражають властивості речових доказів. На жаль, існуюча практика вказує на те, що ця вимога не завжди виконується на стадії виявлення і фіксації слідів вибуху, допускаються помилки, які знищують сліди на тих об'єктах, що вилучаються з місця події за фактом вибуху.

Наприклад, на окремих елементах вибухового пристрою з тієї чи іншої причини, що не піддалися значним деформаціям і руйнуванням, можуть знаходитися сліди папілярних візерунків рук, які можливо належать особам, причетним до здійснення кримінального вибуху. А за умови їх правильної фіксації і вилучення, дані сліди можуть стати основними доказами у справі, що викликає необхідність призначення дактилоскопічної, трассологічної та інших видів експертиз.

На жаль, як показує практика, традиційні сліди (рук, ніг, інструментів, транспортних засобів і т.п.) на місцях вибухів в переважній більшості випадків і безповоротно втрачаються, в результаті безконтрольної присутності великої кількості випадкових осіб.

При виявленні на місці вибуху потожирових виділень, крові, волосся, доцільно проведення біологічної експертизи. Дослідження у рамках фізико-хімічної експертизи виявлених мікрооб'єктів, таких як волокна одягу, сліди нафтопродуктів, частки речовин та інше, дозволяє отримати інформацію про їх природу, вид матеріалу і його властивості.

Перелічені вище експертні дослідження проводяться з використанням відповідних методик, що дозволяють уникнути знищення об'єктів-носіїв. Вони здійснюються до проведення хімічного дослідження з виявлення слідової кількості підірваної вибухової речовини у рамках вибухотехнічної експертизи. У зв'язку з цим при проведенні дактилоскопічної, біологічної, фізико-хімічної експертиз, за фактом вибуху, потрібно прийняти комплекс заходів, що забезпечує збереження мікрочастинок вибухової речовини, на досліджуваних речових доказах, які можуть бути носіями слідів підірваної вибухової речовини.

показує, що практичні працівники часто призначають одночасно або послідовно декілька експертиз: лінгвістичну, психологічну та психолінгвістичну, іноді комплексну психолого-лінгвістичну експертизу. На наш погляд, в призначенні такої кількості експертиз немає необхідності, достатньо, наприклад, призначити комплексну психолінгвістичну або психолого-лінгвістичну експертизу. Призначення декількох експертиз тексту в рамках однієї справи пов'язане із значними витратами, пошуком спеціалістів, які володіють необхідними знаннями, можливістю їх взаємодії в часі та просторі при проведенні комплексної експертизи. Предметом психолінгвістичного дослідження є вивчення психологічних аспектів взаємодії мови та мовлення, які в найзагальнішому вигляді поділені на процеси виробництва і сприйняття мовлення, розуміння мови та її засвоєння. Такі дослідження дозволяють встановити приналежність тексту тій чи іншій особі, виявити певні особливості автора, визначити його емоційний стан, внутрішню позицію і установки. Психолінгвістична експертиза досліджує мовлення як форму психічної активності, мовленнєву діяльність людини в момент мовленнєвої комунікації.

Підприємницька практика показує наявність зростання недобросовісних виробників, готових на все заради прибутку. Для забезпечення ефективного судового захисту порушених прав на такі об'єкти, як товарні знаки, фірмові найменування, твори, що охороняються авторським правом, і так далі, необхідні спеціальні лінгвістичні знання, оскільки вирішення справ даної категорії може бути неочевидним для судді. Аналіз судової практики показує, що найчастіше колізії виникають між правом на фірмове найменування і правом на товарний знак, при наявності однакових або подібних позначень і т.ін.

Проблема полягає в тому, що без застосування спеціальних лінгвістичних знань довести охороноздатність позначень, які входять до структури товарного знаку або фірмового найменування, з точки зору авторського права дуже складно. Для цього необхідно з'ясувати, чи має спірний елемент самостійність, оригінальність та ін.

Розглянуті проблемні питання в практиці лінгвістичних досліджень вимагають чіткої правової регламентації і єдиного теоретичного і методичного підходу при дослідженні текстів, оскільки відсутність його викликає дискусії серед експертів [1; 2].

Список використаних джерел

1. Россинская Е.Р., Галяшина Е.И., Зинин А.М. Теория судебной экспертизы. – М., 2011.
2. Будко Т.В. Теоретичні аспекти експертної методики кримінально-правової оцінки інформації, яка міститься в текстах мовних повідомлень // Криміналістика і судова експертиза. – К., 2013.
3. Экспертизы у судовій практиці. Науково-практичний посібник / За ред. проф. В.Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 397 с.

– принятие мер по усилению контроля за учетом и хранением оружия на военных складах, объектах разрешительной системы и находящегося в пользовании у служащих;

– повышение эффективности проводимых операций «Оружие» и месячников добровольной выдачи оружия, включая увеличение вознаграждения гражданам за выдачу оружия;

– выявление и изъятие у граждан переделанного газового и оружия травматического действия, которое находится в их пользовании на законных основаниях. С этой целью, при прохождении регистрации и перерегистрации такого оружия проводить обязательное исследование экспертами-баллистами с выдачей соответствующей справки на каждый образец оружия;

– выявление подпольных мастерских и мастеров-кустарей, которые занимаются изготовлением и переделкой огнестрельного оружия;

– недопущение расхищения огнестрельного оружия и его деталей на заводах-изготовителях, в пунктах приема и уничтожения оружия на металлургических комбинатах и др.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

СУЧАСНІ ЗАСОБИ ХІМІЧНОГО АНАЛІЗУ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Із усіх методів виявлення вибухових речовин найбільше практичне поширення серед працівників правоохоронних органів набули хімічні методи.

Виявлення слідів та часток вибухових речовин хімічним способом відбувається в результаті реакції між окремими складовими частинами вибухової речовини і реактивом, що викликає їх забарвлення. Серед них найвідоміший метод, який заснований на крапельних тестах, за допомогою якого у короткий термін можна здобути інформацію про природу досліджуваної речовини. Цей метод має високу чутливість, він нескладний у використанні й дає можливість виявлення якісного складу сумішей у зразках. Принцип його дії ґрунтується на зміні кольору слідів вибухової речовини під дією певного хімічного реагенту. Технічна його реалізація отримана у вітчизняних і зарубіжних комплектах для виявлення вибухових речовин як в умовах виїзду на місце події, шляхом виявлення слідів вибухових речовин у різних об'єктах (ручки валізи, портфеля, поверхні упаковки та ін.), так і в лабораторних умовах під час експертного дослідження.

До хімічного методу відносять хімічні та імунохімічні тести й діагностикуми. За призначенням вони мають індивідуальне застосування, що не потребує спеціальної підготовки, для виявлення і попередньої ідентифікації вибухових речовин у позалабораторних умовах.

Хімічні діагностикуми характеризуються високою чутливістю на рівні кольорових крапельних реакцій і застосовуються для попереднього

встановлення природи вибухової речовини. Пропускна спроможність і висока межа виявлення мікрослідку дозволяє виявляти та ідентифікувати вибухову речовину не тільки на конфіскованих матеріалах, руках, предметах одягу, автотransпортних засобах тощо, куди вибухова речовина (сипучого характеру) могла потрапити у результаті прямого контакту, але й проводити оперативну роботу щодо виявлення мікрочасток вибухових речовин на поверхні різних предметів, куди вона могла потрапити непрямим шляхом в результаті багатоконтактних переносів через руки (сліди пальців рук) об'єктів, які становлять інтерес для правоохоронних органів.

Хімічні тести призначені для попередньої ідентифікації вибухових речовин у позалабораторних умовах. За способом застосування хімічні тести поділяють на три основні групи: крапельні, ампельні, аерозольні.

Для виявлення вибухових речовин застосовують тільки крапельні і аерозольні тести. Розглянемо їх детальніше.

Крапельні тести є найдешевшими, простими та економічними в експлуатації. Вони діють за принципом використання хімічних реакцій вибухової речовини зі спеціально підібраними реагентами з утворенням забарвлення продуктів. Крапельний вид аналізу поєднується з використанням насиченого спеціальними реагентами фільтрувального паперу.

Прикладом крапельних тестів є такі комплекти виявлення вибухових речовин:

Комплект проб для експрес-аналізу щодо наявності вибухових речовин типу «Поиск-ХТ» (Росія) виділяє ВР за їх слідовими кількостями на поверхні упаковок, одязі, руках людини. За його допомогою виявляють й ідентифікують такі вибухові речовини, як ТНТ, тетрил, гексоген, октоген і ТЕН в кількостях від 10^{-5} до 10^{-8} г. До його складу входять три реактиви-реагенти (А, Б, В) і фільтрувальний папір.

Комплект «PIR-1» (Польща) має набір тестів R, A, B, C1, C2 у вигляді рідинних реагентів, які розміщені у флаконах. Тест R універсальний для всіх вибухових речовин, тест А виявляє окиси, тест В – полінітрозв'язки, тести C1, C2 – реакції з іонами азоту [1].

Набір «ERTK» (Explosive Residue Test Kit) фірми «Law Enforcement Association» (США) допомагає фахівцям у розпізнаванні (визначенні) типу вибухових речовин за виявленими слідами нітратів на уламках вибухового пристрою. За допомогою цього набору можна виявляти такі речовини, як органічні нітрати (нітроефіри), нітроаміни, полінітроароматичні речовини.

Набір «ERTK Plus» складається з чотирьох реактивів (№ 1, 2, 3, 4), які дозволяють провести ідентифікацію вибухових речовин за чотирма основними групами: реактив № 1 – полінітроароматичні речовини; реактив № 2 – ефіри нітратів і нітроаміани; реактив № 3 – солі нітратів; реактив № 4 – хлорати.

Аерозольні хімічні тести поєднують у собі простоту крапельних

т.ін.). Тому на вирішення лінгвістичної експертизи ставляться такі питання, пов'язані з ідентифікаційними, класифікаційними, діагностичними і та ситуаційними завданнями:

Чи є автором тексту, що починається словами ... або закінчується словами... певна особа?

Однією чи різними особами складені тексти (конкретний опис)?

Як описати соціально-демографічний портрет автора тексту?

Чи є автором тексту працівник певних органів влади?

Чи спостерігаються в тексті ознаки створення його автором в незвичному психофізіологічному стані?

Чи спостерігаються в тексті ознаки наявності у його автора стійкої патології мовно-розумових процесів?

Чи є створений текст навмисним викривленням писемного мовлення?

Чи містяться у тексті погрози?

Чи спостерігається у тексті плагіат з конкретного твору? та ін. [3]

Часто у судових та слідчих органів виникає потреба у вирішенні питань стосовно дослідження письмово-мовленнєвих об'єктів семантичного характеру, а також завдань, пов'язаних з дослідженням найменувань і термінів (аналіз назв, торгових марок, етикеток з метою встановлення їх новизни, оригінальності, відповідності нормам мови, моралі і т.ін.).

У зв'язку з цим спірним є питання, хто може проводити лінгвістичні дослідження, адже у ньому зацікавлені не тільки судові та слідчі органи, але й фізичні та юридичні особи. На практиці вище зазначені дослідження проводяться експертами з філологічною освітою, однак, як показує практика, для проведення лінгвістичних досліджень необхідна спеціальна лінгвістична підготовка. Особливо гострою є проблема меж компетенції експерта при проведенні лінгвістичних досліджень, що викликає дискусію в підходах до дослідження. Одні дослідники вважають, що в компетенцію лінгвіста входить встановлення інформації з точки зору її мовного вираження і не входить встановлення реальних (некомунікативних) намірів того, хто говорить, оскільки це питання стосується сфери повноважень слідчого (суду). Інші вчені стверджують, що повноцінним буде вважатися комплексне лінгвістичне і правове дослідження, яке проведе експерт, і це потребує спеціальної правової підготовки. Лінгвістичне дослідження повинне ґрунтуватись на використанні коментарів до Кримінального кодексу, юридичних і тлумачних словників, а також на положеннях формальної логіки.

Компетенцією судової лінгвістичної експертизи є лінгвістичний, семантико-лінгвістичний та лінгвостилістичний аналіз мовних та мовленнєвих засобів тексту. Експерт-лінгвіст в своєму аналізі спирається на дані лінгвістичних словників, оскільки саме словники виступають в ролі авторитетного джерела, що підтверджує або заперечує точку зору експерта.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень і цивільних справ

– особисті зразки підпису та рукописних записів особи, яка перевіряється;

– зразки підписів та рукописних записів особи, від імені якої виконаний підпис;

– експериментальні зразки, для одержання яких необхідно скласти текст із словами чи прізвищами, які б містили сполучення літер, наявних в досліджуваному підписі;

– зразки підпису та почерку особи, яка перевіряється, у всіх різновидах, у тому числі у вигляді записів прізвища особи, від імені якої виконаний досліджуваний підпис.

При відборі зразків підпису у особи, від імені якої виконані підписи, запропонувати їй виконати свій підпис у всіх варіантах на окремих аркушах по 3-5 підписів на кожному. Виконання всіх підписів на одному аркуші не сприяє виявленню у виконавця всіх варіантів підпису.

У випадках необхідності проведення порівняння не тільки з підписами осіб, від імені яких значаться підписи в документі, а і з почерком іншого ймовірного виконавця, при відборі експериментальних зразків необхідно запропонувати останньому виконати прізвище особи, від імені якої досліджується підпис, не менше 20 разів на різних аркушах. Окрім того, необхідно продиктувати заздалегідь підготовлений текст, у якому б згадувалося прізвище цієї особи неодноразово.

Якщо досліджується підпис від імені вигаданої особи, то при відборі експериментальних зразків необхідно запропонувати особі виконати прізвища вигаданих осіб та підписи (3-5 на кожному аркуші, та не менше 10 аркушів), продиктувати тексти, в яких згадувалися б прізвища вигаданих осіб – такий текст необхідно диктувати 3-4 рази. По закінченню диктовки через деякий час необхідно запропонувати особі виконати підписи від імені цих осіб та написати 3-4 рази інший текст самостійно, без диктовки.

Отже, при підготовці порівняльного матеріалу для проведення експертизи рукописних текстів, виконаних з навмисним викривленням (змінюю) почерку виконавця основною умовою, якій повинні відповідати зразки почерку та підпису, що надаються для проведення експертизи є їх достовірність, тобто, вони повинні безспірно (безсумнівно) належати особі, зразки почерку якої надаються на дослідження.

Полякова Г.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Поява лінгвістичних досліджень в судово-експертній практиці зумовлена активізацією явищ, що раніше не так часто були предметом судового розгляду (справи про захист честі, гідності, ділової репутації в зв'язку з наклепом і образою; справи по позовах, пов'язаних з різним тлумаченням текстів, їх фрагментів, окремих слів, словосполучень; майнові спори, конфлікти з рекламою, передвиборчими технологіями і

реакцій на фільтрувальному папері з наочністю і зручністю застосування, особливо у позалабораторних умовах. Конструктивне виконання характерне для різних типів побутових спреїв (spray).

Прикладом аерозольного хімічного тесту є комплект «Expray» фірми «Erez Forensic Technology Ltd.» (Ізраїль) відомий як ефективний і надійний засіб для ідентифікації часток вибухових речовин. У зв'язку з тим, що більшість вибухових речовин погано розчинна у воді, тому сліди вибухівки можуть бути виявлені впродовж декількох місяців. До комплекту входять такі елементи: три аерозольні балончики та спеціальний індикаторний папір. За допомогою комплекту виявляють:

– балончик «Expray-1» (E) для виявлення вибухових речовин групи А – тетрил, TNT, TNB, DNT, пікринова кислота та її солі;

– балончик «Expray-2» (X) для виявлення вибухових речовин групи В – динаміт, нітрогліцерин, «RDX», «PETN», «SEMTEX», нітроцелюлоза, бездимний порох;

– балончик «Expray-3» (I) для виявлення вибухових речовин групи С – амоніт, амонал.

У набір аерозольного тестового комплекту «PIR-2» (Польща) входять чотири аерозольні балони (W, S1, S2, O) і набір тестових паперів із захисною плівкою. Аерозольні балони застосовуються для виявлення W – нітроз'єднань (крім гексогену й октогена), S1, S2 – іонів азоту, O – неорганічних з'єднань азоту, аміачної селітри.

Рис. 1. Аерозольний тестовий комплект «PIR-2».

Комплект експрес-тестів «Лакмус-2» (Росія) призначений для виявлення та ідентифікації різних видів вибухових речовин за їх слідовими кількостями на поверхні предметів, одязі і руках людини. Комплект забезпечує візуальне підтвердження наявності слідів вибухових речовин, у тому числі впродовж тривалого часу (до кількох місяців) після припинення контакту з вибуховою речовиною на обстежуваній поверхні.

Наявність слідів вибухових речовин визначається за характером забарвлення тестового паперу з відібраною пробой після її обробки

аерозольним складом комплекту.

Зазначимо, що комплект може виявляти і візуально підтверджувати наявність слідів таких вибухових речовин та сумішей на їх основі: тротил, пікринова кислота, гексоген (включаючи пластичні й еластичні вибухові речовини на основі гексогену, «С-4», «SEMTEX», «RDX»), октоген, ТЕН (PENT), вибухові речовини на основі нітрогліцерину (динаміти, динамони та ін.), аміачно-селітряні вибухові речовини (амонали, амотоли, амоніти), димний порох.

До комплекту входять такі елементи: три аерозольні балончики з індикаторним складом, спеціальний тестовий папір, контрольні зразки, аерозольний балончик зі змивкою.

Усі зазначені хімічні тести використовуються як експрес-аналіз вибухових речовин. Цей спосіб найпоширеніший серед підрозділів правоохоронних органів, оскільки експрес-аналіз – це найпростіший, швидкий і відносно недорогий спосіб дослідження вибухових речовин і виявлення вибухівки. Отримані дані є попередніми і не надають кінцевого висновку щодо об'єкта дослідження, тому потрібно подальше експертне дослідження вилученої проби у лабораторних умовах.

Відбираючи проби і зразки вибухових речовин, необхідно дотримуватися певних заходів безпеки, оскільки реагенти мають у своєму складі кислоти і солі. Потрапляючи на шкіру людини, вони можуть викликати опік. У таких випадках їх необхідно швидко змити водою.

Значне збільшення кількості злочинів, що вчинюються із застосуванням вибухових речовин, висунуло проблему створення в Україні вітчизняних високоефективних засобів дослідження вибухових речовин, а також використання під час огляду місця події універсальних та високоефективних тест-наборів.

Кофанов А.В.

ПОПЕРЕДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ КРОВІ

Одним з найважливіших завдань, що покладені на органи слідства, прокуратури і суду є розкриття різного роду злочинів, зокрема, злочинів проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи громадян України.

Виявлення слідів злочину, збирання різних речових доказів, що мають відношення до вчиненого злочину, з подальшим використанням їх для встановлення істини по справі – все це припадає на долю слідчого.

Злочини, за характером їх вчинення, нерідко бувають надзвичайно різноманітні і можуть приймати складні форми. Розслідування їх вимагає глибоких знань кримінальних і кримінально-процесуальних законів, уміння швидко та вірно орієнтуватися в тих чи інших обставинах злочину, а також терпіння, уваги, спостережливості, з любов'ю відноситись до своєї справи, самовідданої служби українському народу.

Робота слідчого вимагає від нього високої теоретичної підготовки. Він повинен вміти правильно розібратися і дати відповідну кваліфікаційну

почерк, змінити нахил і розмір почерку. Іноді вносяться зміни в окремі найбільш помітні ознаки почерку.

Безумовно, що в цих випадках тільки належні зразки почерку можуть допомогти експерту правильно вирішити питання щодо виконавця. Підготовка відповідних зразків почерку можлива після того, як слідчий самостійно чи за допомогою експерта з'ясує особливості внесених у почерк змін.

Одним з різновидів навмисної зміни почерку є виконання рукописних записів літерами типу друкованих чи з наслідуванням спеціальним шрифтам. Для встановлення виконавців таких рукописів неодмінно вимагаються подібні зразки почерку. Вони можуть бути вільними й експериментальними. Відомо, наприклад, що всі особи, які навчаються в технічних училищах, технікумах, інститутах, одержують теоретичні знання і практичний досвід у написанні креслярським шрифтом відповідно до ДСТУ. У таких осіб нерідко можуть бути вилучені вільні зразки почерку, виконані креслярським шрифтом. Якщо таких рукописів не буде виявлено, то необхідно відібрати експериментальні зразки з наслідуванням спеціальним шрифтам.

У практиці відомі випадки, коли необхідно встановити виконавця рукописних записів, що виконані з наслідуванням почерку іншої особи. У таких випадках на експертизу необхідно направляти як зразки почерку особи, яка перевіряється, так і зразки почерку особи, почерку якої наслідували. Бажано знайти документи, текст яких наслідували.

Нерідко виникає необхідність досліджувати рукописні записи, виконані лівою рукою. В усіх випадках доцільно відібрати зразки почерку, виконані як лівою, так і правою рукою.

Особливе місце в почеркознавчій експертизі займають цифрові записи. Специфіка матеріалу, що направляється на експертизу, (як правило, обмежений обсяг, відносно уповільнений темп) вимагає відбору таких зразків почерку, у яких би зустрічалися цифри в різному їх сполученні й обов'язково в такому, як вони розташовані в документі, що підлягає дослідженню. Якіснішими зразками, безумовно, будуть вільні. Не менш важливо мати зразки цифрових записів, виконаних експериментально. При одержанні зразків цифрових записів необхідно враховувати особливості досліджуваних цифрових записів (за матеріалом письма, знаряддям, розміром елементів цифр тощо).

При відборі експериментальних зразків підпису необхідно звертати увагу на підписи в досліджуваних документах, що можуть бути виконані:

- від свого імені;
- від імені конкретної існуючої особи;
- від імені вигаданої особи.

Про це повинно бути відображено в постанові про призначення експертизи.

На експертне дослідження повинні надаватися:

криміналістики. Предметом даних експертиз є фактичні дані кримінальних правопорушень, що встановлюються на основі наук біологічного профілю. Вони визначаються змістом тих питань, на які експерт-біолог може дати відповіді. В процесі проведення судово-біологічних експертиз вирішуються: а) ідентифікаційні; б) класифікаційні; в) ситуаційні завдання. Ці завдання вирішуються у процесі проведення:

- імунологічних досліджень;
- цитологічних досліджень;
- дослідження волосся людини та тварин;
- молекулярно-генетичних досліджень (ДНК-аналіз).

Список використаних джерел

1. Шерстюк В.Н. Класифікація судових експертиз / В.Н. Шерстюк. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Вип.2: Зб. мат. Між народ. наук.-практ. конференції. – Х.: Право, 2012. – с. 88-94.
2. Садченко О.О. Судова експертиза у кримінальному процесі: [навчально-практичний посібник]. / О.О. Садченко, Н.Д. Кулінич, С.М. Соловей, О.В. Шевченко. – К., 2013. – с. 112-113.
3. Тарутіна О.Л. Применение биоморфного анализа в судебно-почеведческой экспертизе / О.Л. Тарутіна. // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Вип. 5: Зб. мат. наук. практ. мат. – Х: Право, 2005. – с. 290-295.
4. Моисеева Т.Ф. Актуальные проблемы классификации судебных экспертиз / Т.Ф. Моисеева. // Теория и практика судебной экспертизы. – Вип. 2(10), 2008. – с. 8-12.

Поліщук С.В., Карпенко Н.Б.

ПІДГОТОВКА ПОРІВНЯЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ РУКОПИСНИХ ТЕКСТІВ, ВИКОНАНИХ З НАВМИСНИМ ВИКРИВЛЕННЯМ (ЗМІНОЮ) ПОЧЕРКУ ВИКОНАВЦЯ

Наукова обґрунтованість висновку експерта та об'єктивність вирішення питань, які ставляться перед експертом почеркознавцем, безпосередньо залежать від кількості та якості порівняльного матеріалу (зразків почерку та підпису), що надається слідчим чи судом.

Якщо для проведення почеркознавчої експертизи не будуть надані належні зразки почерку та підпису особи, відносно якої призначено експертизу, то в цьому випадку не допоможуть ні висока кваліфікація експерта та його багаторічний досвід, ні використання найсучасніших методів проведення досліджень.

Помилки та недоліки, яких припускаються при збиранні зразків, можуть бути причиною експертної помилки, що насамперед зашкодить слідству та суду.

При навмисній зміні почерку особа може наслідувати шкільний

оцінку кожному злочину, забезпечити швидке, якісне і ефективне розслідування. Тільки при поєднанні всіх цих якостей слідчого, розслідування буде поставлено на належний рівень.

В процесі розслідування виникає низка питань, особливо в складних, замаскованих злочинах, вирішення яких можливе за наявності певних знань, що відносяться до методики, тактики й техніки розслідування.

Не претендуючи на вичерпну повноту викладу даного питання, ми маємо на меті ознайомити працівників органів розслідування і суду з основними положеннями, яких необхідно дотримуватися при виявленні і огляді слідів крові, при вилученні цих слідів, їх зберіганні, упакованні, а також і при направленні речових доказів із слідами крові на експертизу.

Основне значення речових доказів зі слідами крові полягає в тому, що вони є об'єктивними слідами вчиненого злочину. Одні з них «розповідають» про місце вчинення злочину, інші вказують на причетність тієї чи іншої особи до вчиненого злочину, треті – на дії, спрямовані на приховування злочину.

Предмети зі слідами крові, які стають речовими доказами у тій чи іншій справі, виявляються слідчими та спеціалістами при огляді місця події, а також в результаті обшуку окремих осіб.

Огляд місця події повинен бути проведений своєчасно і правильно, оскільки тільки при дотриманні цих умов можна розраховувати на те, що будуть знайдені цінні для слідства речові докази взагалі і, зокрема, різні сліди крові, які можуть допомогти слідчому встановити обставини справи.

Сліди крові можуть знаходитися безпосередньо на місці події, на знаряддях злочину, на одязі потерпілого, на ньому самому, а також і на одязі особи, яка вчинила злочин.

Свіжі сліди крові, що мають характерний червоний колір, у багатьох випадках бувають добре помітні та можуть бути виявлені без великого зусилля. Проте у деяких випадках під впливом світла, особливо прямих сонячних променів, температури і вологості, забарвлення слідів крові може мінятися і вони, залежно від часу, можуть набувати коричневого, бурого, сірого, сірувато-чорного і навіть зеленуватого кольору. Різноманітність забарвлення, яке можуть мати сліди крові, вказує на необхідність звернути увагу взагалі на різні сліди і плями, що хоч би віддалено нагадують собою кров'яні.

Найлегше виявити сліди, що знаходяться на світлих предметах і тканинах, які мають колір, відмінний від забарвлення слідів. У цих випадках наявність слідів встановлюється звичайним оглядом (неозброєним оком) при денному світлі. Складніше в тих випадках, коли предмети-носії слідів мають відтінки близькі до кольору слідів крові або мають темне забарвлення. У цих випадках виявлення слідів звичайним оглядом може виявитися важким, і огляд їх повинен проводитись при навіскісному (сонячному або штучному) освітленні.

У деяких випадках сліди крові залишаються не знищеними і без

зусиль виявляються на відкритих частинах тих чи інших предметів. Проте, не можна забувати про можливе умисне знищення злочинцем плям крові з метою приховування слідів вчиненого злочину. Ось чому оглядати необхідно не тільки видимі відкриті поверхні різних предметів і місць, але й їх приховані частини. Практика показує, що за наявності слідів крові на місці події вони повністю не можуть бути знищені і при належному огляді будуть виявлені в прихованих місцях, а іноді і на відкритих поверхнях, якщо через які-небудь причини (розмір, забарвлення) вони не впадали в очі і залишилися для злочинця непомітними.

Виходячи зі сказаного, при огляді приміщення необхідно звертати увагу не тільки на підлогу, стіни, плінтуси, а й на щілини в них, на місця під плінтусами, на щілини дверей і вікон, особливо в місцях стику їх із стіною. За наявності в підлозі вентиляційних решіток вони повинні бути оглянуті обов'язково з боку нижньої поверхні, куди, як і в щілини підлоги може затекти кров сама по собі, а також і під час замивання скривавленої підлоги. При огляді приміщення також приділяється увага і всім предметам, що знаходяться в ньому, як різним предметам обстановки (столи, стільці, шафи і ін.), так і предметам домашнього ужитку (відра, тази). Кожен предмет після загального огляду повинен бути оглянутий детально, звернувши увагу на місця з'єднання окремих їх частин (ніжок, сидіння, дна у відрі і т. п.), на можливо наявні щілини на них.

Невиконання вище викладеного може призвести до втрати цінних даних для слідства. І навпаки, належний огляд дає можливість виявити невидимі сліди та використовувати їх з метою розслідування злочину. Підтвердженням наведеного може бути такий випадок із практики Харківського науково-дослідного інституту судової експертизи ім. засл. проф. Н.С. Бокаріуса.

У м. Харкові на Конторській вулиці проживала гр. Х., що займала кімнату й кухню з окремим входом, в одному невеликому будинку. За місяць до події гр. Х. здала кімнату гр. Р., що працював на заводі. Сама гр. Х. займалася торгівлею на базарі. У квітні сусідами було помічено відсутність гр. Х. На питання де вона, гр. Р. відповів незнанням, додавши, що вона, як завжди пішла на базар і звідти не повернулася. Крім того сусіди звернули увагу на те, що в ці дні квартирант сам мив підлогу, виносив відра з брудною водою і неодноразово виходив з будинку з валізою. Сусідами було повідомлено в міліцію про зникнення гр. Х.

При огляді кімнати слідчий намагався виявити там сліди крові і з цією метою зробив декілька зіскобів з шафи, столу, стільців, де на його думку проглядались плями, схожі на кров, одночасно він вилучив декілька суконь і ганчірок, що належали гр. Х. Дослідженням надісланих об'єктів в Інституті, в зіскобах і на сукні наявності крові встановлено не було. Враховуючи, що в справі були дані, на підставі яких можна було припускати, що вбивство гр. Х. було вчинено в її квартирі, а також і те, що квартира була опечатана і, отже, залишалася незміненою, за ініціативою

На нашу думку, класифікувати біологічні експертизи дуже необхідно і можливо за різними галузями спеціального знання, якими є біологічна наука. На жаль, законодавство не дає визначення спеціальних знань. Не має одностайної думки щодо змісту цього поняття і у спеціальній літературі [4, с. 8-12].

У зв'язку з постійним зростанням кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, зокрема – вбивств (ст. 115-120 КК України), нанесення тілесних ушкоджень (ст. 120-125 КК України), побої та мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України), зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України), зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України), незаконне проведення абортів (ст. 134 КК України), незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142 КК України), насильницьке донорство (ст. 144 КК України), кримінальні правопорушення проти волі, честі, та гідності особи, захоплення заручників (ст. 147 КК України), підміна дитини (ст. 148 КК України), а також кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, зґвалтування (ст. 152 КК України), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК України), примушення до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України), статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України), за місцем вчинення вказаних кримінальних правопорушень все частіше вилучаються біологічні сліди людини (кров, слина, сперма, волосся, а також частини тканин різних органів). Саме ці види правопорушення практично неможливо ефективно розслідувати без використання сучасних можливостей експертного дослідження біологічних слідів людини.

У секторі імуннологічних, цитологічних, одорологічних, та досліджень волосся ДНДЕКЦ МВС України виконуються експертизи та дослідження біологічних слідів людини, в першу чергу, по кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з насильством, більшість з яких складають експертизи по особливо тяжким правопорушенням проти особи (вбивства, вбивств із зґвалтуванням тощо). Експертами сектору виконуються всі види сучасних досліджень біологічних слідів людини, а саме:

- судово-зоологічна експертиза;
- судово-ботанічна експертиза;
- судово-іхтіологічна експертиза;
- судово-орнітологічна експертиза;
- судово-мікробіологічна експертиза;
- судово-ентомологічна експертиза;
- судово-одорологічна експертиза.

Судово-біологічні експертизи призначаються при розслідуванні і судовому розгляді зазначених категорій кримінальних правопорушень. При їх виконанні використовуються досягнення біології та

Судово-біологічна експертиза це основний канал, яким всі сучасні досягнення у галузі біології надходять у кримінальне судочинство. Вона своїм призначенням має встановлювати природу речових доказів, які є об'єктами рослинного і тваринного походження, а також вирішення питань щодо їх групової приналежності.

Розробка в галузі класифікації судових експертиз є необхідною умовою ефективного використання спеціальних знань в боротьбі з кримінальними правопорушеннями.

Особливе прикладне значення, при дослідженні проблем диференціації біологічно класу судових експертиз, має вирішення питання про необхідність такої диференціації. Це обумовлено тим, що в деяких теоретичних роботах і в окремих випадках практичної діяльності при призначенні експертизи з питань біологічного характеру, рекомендується призначати судово-біологічну чи судово-медичну експертизу без конкретизації її на роди за сферами дослідження біологічної науки і використання різних біологічних спеціальностей [1, с. 88-94].

З таким підходом не варто погоджуватись, оскільки у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я людини, проти волі, честі та гідності особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, призначаються різні види судово-біологічних експертиз – ботанічні, зоологічні, ґрунтознавчі та інші [2, с. 112-113].

На жаль, у більшості випадків експертиза, яка призначається, має назву біологічна експертиза і конкретизація біологічної спеціальності проводиться вже в ході проведення експертного дослідження.

У осіб, які призначають експертизи, часто виникають труднощі, щодо вибору експертиз, які необхідно призначити – біологічну чи судово-медичну, труднощі є також з формулюванням питань експерту чи експертам. Часто виникають суперечки, які питання вирішуються в ході проведення судово-біологічної експертизи. Разом з тим, дуже часто в ході проведення різних за назвою експертиз, експерти вирішують одні і ті самі питання.

Вищезазначені труднощі пов'язані, в основному, з недостатньою кваліфікацією осіб, які відповідають за призначення експертиз. Ці та інші проблеми неможливо вирішити тільки шляхом спрощеного підходу до поняття біологічного класу судових експертиз та його класифікації. Так, наприклад, питання пов'язані з дослідженням різних речовин рослинного походження, можуть бути вирішені тільки в ході ґрунтознавчої експертизи, але в жодному разі в ході агротехнічної експертизи [3, с. 290-295].

Тому, вважаємо за доцільне констатувати, що така парадоксальна ситуація обумовлена відсутністю необхідної законодавчої бази і єдиного підходу до формування предметів біологічних експертиз, недостатньою науковою розробкою питань, пов'язаних з проведенням експертиз біологічного класу.

директора Інституту, був проведений повторний огляд її за участю слідчого.

Огляд почали, не входячи в кімнату, з вхідних дверей, стін кухні, підлоги і всіх предметів в ній, причому на стінах невеликого коридору, напівтемного, такого, що сполучав кімнату з кухнею була виявлена велика кількість дрібних плям, у вигляді бризок, схожих на кров'яні. Крім того, на плінтусі в цьому ж коридорі були встановлені слабо помітні, заміті плями. Зі всіх цих слідів були зроблені зіскоби.

При подальшому дослідженні вилучених зіскобів було встановлено наявність крові людини.

Таким чином, ретельний, повторний огляд квартири дав можливість виправити помилку слідчого, який провів первинний огляд тільки кімнати і підтвердити припущення про вбивство гр. Х. у її квартирі, тобто встановити саме місце злочину.

Згодом гр. Р. зізнався у вбивстві гр. Х., підтвердив, що вбивство він вчинив в квартирі, а частини розчленованого трупа виніс у валізі.

При огляді знарядь злочину (молотки, сокири і ін.) необхідно звертати увагу на місця з'єднання їх частин – сокири з топорищем і так далі, і на щілини, що можуть бути наявними на рукоятці.

За наявності одягу, знайденого на місці події або одягу, знятого з ймовірного вбивці, необхідно оглядати кожний предмет окремо, звертаючи увагу не тільки на зовнішню, але й на внутрішню поверхню одягу, зокрема на краї рукавів, поясу, переднього розрізу штанів, на тканину внутрішніх кишень, на гудзики, шви тощо.

За наявності на одязі свіжо-нашитих латок, їх необхідно частково відпороти і оглянути прикриті латкою тканину одягу.

На взутті плями крові можуть розташовуватися не тільки на верхній зовнішній поверхні й на підошві, але можуть бути виявлені й на пістонах, й на шнурках, а іноді й на внутрішній поверхні взуття, наприклад, туфель, по їх верхньому краю.

При огляді відкритої місцевості варто приділити увагу виявленим на місці події листю, траві, гілкам, соломі та ін., на яких можуть знаходитися сліди крові. Що стосується ґрунту, то сліди крові на ньому можуть бути виявлені у вигляді крові, що вбралася. Не можна забувати про те, що кров, що вбралася, може бути прикрита зверху листям, соломною або присипана землею, піском. У разі виявлення свіжо-присипаної землі або піску, останні повинні бути обережно зняті, і під ними можуть бути виявлені сліди крові.

При уважному огляді слідів крові, виявлених на місці події, можна отримати багато даних, що проливають світло на вчинений злочин і вказують шляхи до його розслідування.

При огляді слідів крові звертають увагу на локалізацію, форму, колір, розмір і кількість плям. Зосередження слідів крові у визначеному місці й їх різні властивості, про які буде сказано нижче, можуть свідчити не

тільки про місце злочинного діяння, але і про можливу боротьбу, про опір, протидію злочинцеві, про переміщення і перенесення трупа тощо. Локалізація, форма слідів крові та інші її властивості, можуть дати цінну інформацію відносно характеру події, зокрема, можуть бути враховані при вирішенні питання про те, чи мало місце в даному випадку вбивство або самогубство.

У зв'язку з вказаним, при огляді слідів крові, перш за все звертається увага на їх локалізацію. Іноді тільки це може вже бути використане в тому або іншому напрямі. Наприклад, особа, яка притягається до відповідальності, не знаючи в яких місцях її одягу виявили сліди крові, пояснює їх походження від кровотечі з носа. Виявлення ж плям на спинці піджака або в іншому подібному місці, безумовно, зробить сумнівним правдивість пояснення про походження слідів крові від носової кровотечі. Якщо ж при цьому будуть враховані і властивості самих слідів (форма, розмір), то часом можна буде повністю спростувати ці пояснення.

Виняткове значення має форма слідів крові, оскільки вона вказує на ті умови, в яких відбулося утворення сліду. Виділяють такі форми слідів: кругла пляма від кайла, бризки, потьоки, мазки або помарки, відбитки і калюжі.

Кругла пляма крові утворюється в тих випадках, коли на горизонтальну площину падає одинична крапля крові, причому падіння відбувається вертикально по відношенню до цієї площини. Залежно від висоти падіння змінюється розмір плями і контури її країв. При незначній висоті утворюється невеликого розміру пляма з майже рівними краями; із збільшенням відстані збільшується розмір плями при збереженні її круглої форми, причому, по краях плями спочатку з'являються зазубрини, що переходять потім в невеликого розміру відростки. При подальшому збільшенні висоти навколо плями може утворитися розбризкування крові у вигляді найдрібніших бризок. Подібне ж розбризкування може мати місце в тих випадках, коли в одне і те саме місце падає декілька крапель, тобто коли наступна крапля потрапляє в пляму, що утворилася від попередньої і ще не висохла.

Бризки можуть бути поодинокі, але частіше спостерігаються множинні, які утворюються в тих випадках, коли кров падає на ту чи іншу поверхню не перпендикулярно, а під кутом. В результаті такого падіння слід крові набуває певної форми, а сама пляма виявляється овальною, більш-менш подовженою, з тим, що відходить від нього в одному якомусь напрямку відростком, що має ту чи іншу форму. У деяких випадках таких відростків може бути декілька. Подовження овалу і довжина відростків перебувають у прямому зв'язку з кутом, під яким падає кров. Найдовшими вони будуть при русі крові по дотичній. Одночасно на довжину плями і відростка впливають властивості поверхні, на яку падає кров: на нерівній шорсткій поверхні вона буде менша, і навпаки, на гладкій, глянцевої поверхні виявляється найбільше

об'єктів, які надходять в зазначені установи.

Третій напрям обмежений щодо поширеності в часі, пов'язаний із судовою хімією (токсикологією). Головним тут є те, що криміналістичне (за цілями і об'єктами) дослідження речовин і матеріалів реалізується в межах методології самостійної науки – судової хімії (токсикології).

Четвертий напрям пов'язаний із розвитком судових фізичних і хімічних експертиз (досліджень).

П'ятий напрям пов'язаний із сформованою системою проведення криміналістичних експертиз матеріалів, речовин і виробів з них та такою галуззю наукового знання, що формується – криміналістичним матеріалознавством.

Таким чином, у криміналістичних матеріалознавчих дослідженнях істотним з позиції теорії і практики є диференційований підхід до матеріальних носіїв інформації з одного боку, як певного роду речових утворень, і з іншого боку, як предметів пізнання – певного роду ідеальним об'єктам, що перебувають в конкретних зв'язках і відносинах з іншими такими самими об'єктами в межах встановлюваних або встановлених обставин справи.

Список використаних джерел

1. Агинский В.Н., Савилов А.П., Сорокин В.И., Сорокина Г.И. Экспертное исследование веществ органической природы на принадлежность к наиболее распространенным синтетическим наркотическим и сильнодействующим средствам: Методические рекомендации. – М.: ЭКЦ МВД РФ, 1995.
2. Давидова О.О. Криміналістичне дослідження матеріалів, речовин та виробів: Курс лекцій. – К.: КНТ, 2008. – 340 с.
3. Ермолаев С.А., Мельников И.Н., Орлов Ф.П. Естественнаучные методы и технические средства экспертного исследования: Учебное пособие. – Саратов: СЮИ МВД России, 2000.
4. Изделия из бесцветного и цветного фарного стекла для автотранспортной, мотоциклетной и велосипедной осветительной арматуры, выпускаемой в СССР: Справочное пособие в помощь экспертам. – М.: ВНИИСЭ, 1981.
5. Ищенко П.П. Микрообъекты в следственной и экспертной практике. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1987.

Погрибниченко Я.О.

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ ОБ'ЄКТІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Однією з форм застосування науково-технічних пізнань в кримінальному процесі є судова експертиза. Призначення експертизи у кримінальному провадженні може бути як на стадії досудового розслідування (ст. 242 КПК України) так і під час судового розгляду (ст. 332 КПК України).

Оперативний працівник, слідчий, суд використовують отриману інформацію для встановлення факту злочину, розшуку злочинця, з'ясування інших даних та обставин події.

Матеріальні об'єкти – предмети об'єктивної реальності, мають значення носіїв криміналістично-значимої інформації оскільки їх властивості і відношення з іншими об'єктами перебувають в певному зв'язку з фактами, що мають бути встановлені по справі, або здатні орієнтувати оперативного працівника або слідчого на відшукання таких фактів.

Незважаючи на різноманіття властивостей предметів об'єктивної реальності, у криміналістиці для одержання інформації найбільше значення мають:

- функціональні властивості складних систем, що визначають можливість і особливості способу необхідної дії;

- морфологічні властивості фізичних тіл, тобто їх зовнішня або внутрішня будова, що полягає в особливостях просторового розміщення речовин та матеріалів;

- субстанціональні властивості самих речовин і матеріалів, тобто їх склад (елементний, молекулярний, фазовий), структура, магнітна проникність, розчинність тощо.

Кожна група однорідних за природою властивостей утворює інформаційне поле, наприклад функціональне, морфологічне або субстанціональне. Система взаємозалежних інформаційних полів утворює інформаційний простір.

Сутність основного загально-методичного підходу у криміналістичних матеріалознавчих дослідженнях полягає у такому: з наявного інформаційного простору береться така його частина, яка необхідна і достатня для вирішення поставленого завдання.

Становлення та розвиток криміналістичних матеріалознавчих досліджень визначається, з одного боку, специфікою організації реалізації діяльності держави по боротьбі зі злочинністю (специфіка правового регулювання, рівень методичного і технічного забезпечення, характер і обсяг підготовки кадрів) і, з іншого боку, загальним науково-технічним прогресом, особливо в прикладних галузях природничих і технічних наук.

У становленні і розвитку криміналістичних матеріалознавчих досліджень виділяють декілька відносно самостійних напрямів, кожен з яких характеризується певною специфікою загально-методичного підходу у постановці і вирішенні відповідних завдань.

Перший напрям характеризується як пряме запозичення і використання у кримінальному судочинстві спеціальних знань представників природничих і технічних галузей знань.

Другий напрям характеризується як створення у криміналістичних експертних установах власної хіміко-аналітичної бази і залучення на постійній основі кадрів хіміків, фізиків та інженерів для дослідження

подовження плями і відростка. Про напрямок падіння крові можна робити висновок з розподілу крові в плямі та з напрямку відростка: менша кількість крові знаходитиметься в початковій частині плями, а більша в протилежній частині його, тобто в місці відходження відростка, в ньому більша кількість крові знаходитиметься в кінцевій його частині. Отже, напрямок відростка і більше скупчення тут крові, вказуватиме, що саме в цьому напрямку падала кров. Подібна форма слідів крові може також утворюватись в тих випадках, коли кров падає і на горизонтальну поверхню з рухомого предмету або людини.

Потьоки утворюються при попаданні крові на яку-небудь вертикальну або похилу поверхню; у цих випадках, потрапивши на поверхню, кров через свою вагу стікає у напрямку нахилу. При цьому слід набуває певної форми, що відрізняє його від бризок тим, що пляма має рівномірну ширину по всій своїй довжині і в кінцевій її частині спостерігається найбільше накопичення крові, що і вказує на напрямок потьоку.

Мазки і помарки можуть мати найрізноманітнішу форму залежно від предмету і умов утворення. З'являються вони в результаті контакту по дотичній скривавленого предмету з якою-небудь поверхнею або, навпаки, ковзання останньої по закривавленому предмету, наприклад, при зачепленні кого-небудь своїм одягом, при перетяганні скривавленого трупа. Аналогічні сліди можуть утворитися і при витиранні скривавленого предмету. В інших випадках мазок або помарка можуть відобразити форму витертого предмету, наприклад, леза ножа. У разі розмазування або затирання кров'яної плями також утворюється мазок, що має невизначену форму.

Відбитки з'являються під час щільного дотику якого-небудь скривавленого предмету з поверхнею, у відсутності подальшого руху предмету. Найбільший інтерес викликають відбитки закривавлених пальців рук і підошов ніг. У цих випадках відбитки повинні бути спочатку використані, як матеріал для встановлення особи яка їх залишила, а потім вже як сліди крові. Іноді подібні сліди можуть бути й відбитками яких-небудь предметів, що дають можливість отримати уявлення про форму самого предмету.

Калюжі утворюються при великому витоку крові і вже це одне може бути використане при вирішенні питання про місце нанесення ушкоджень або про місце виявлення трупа, на тілі якого є ушкодження. За наявності розтікання крові у калюжі, потрібно встановити його причину, зокрема, перевірити який нахил поверхні, на якій є калюжа. Це надасть можливість встановити звідки і куди текла кров, а відповідно, уточнити місце первинного утворення калюжі.

Вже наведений короткий опис характерних ознак різних форм слідів крові указує на те, що та чи інша форма плям крові може бути використана не тільки для встановлення умов, за яких утворилися ці сліди, про що було сказано вище, але в сукупності з іншими даними, може

сприяти відтворенню картини події.

Певне значення має колір слідів крові. Вище було вже сказано, що забарвлення плям крові змінюються з часом, а також в результаті різних зовнішніх дій (температури, вологи, сонячних променів). Враховуючи, що забарвлення слідів крові використовується при встановленні часу їх утворення, на нього повинна бути звернута належна увага, причому необхідно визначити не тільки основний колір плями, але й відтінки, наприклад, червона пляма з бурим відтінком або бурий колір плями з сіруватими або сірими відтінками. При встановленні забарвлення плями не можна забувати про забарвлення фону, тобто того предмету, на якому розташована пляма, оскільки це може впливати на зміни в нашому уявленні забарвлення плями. Не можна характеризувати забарвлення плями словами темне або світле, оскільки така характеристика не дає можливості отримати уявлення про дійсне забарвлення плями. Вказані слова можуть бути тільки додані до якого-небудь кольору, наприклад, темно-червоний, ясно-бурий тощо.

Необхідно відзначити, що на забарвлення плями, впливає також кількість крові, наявної в плямі. Слід, що має тонкий шар крові (мазок, помарка), завжди буде мати світліші відтінки, ніж слід, що містить більшу кількість крові, коли на його поверхні утворюється, так звана, скориночка. У цьому випадку забарвлення плями набуватиме темніших відтінків, разом з цим і поверхня такої плями буде здаватись блискучішою.

Розмір слідів крові й їх кількість залежить від характеру і кількості нанесених ушкоджень і вимагають уваги, причому при огляді слідів крові на місці події необхідно зіставити їх розмір і кількість з виявленими ушкодженнями на тілі людини для встановлення їх відповідності. Розмір слідів визначається вимірюванням їх і позначається в одиницях вимірювання – сантиметрах або міліметрах. Кількість слідів також повинна бути позначена цифрою, причому встановлюється не загальна кількість плям, виявлених на місці події, а окремо в кожному місці або на кожному предметі чи його поверхні. Визначення кількості плям словом «багато» або «мало» є неприпустимим. За наявності виключно великої кількості слідів крові, що важко піддається підрахунку, може мати місце не абсолютно точне позначення, наприклад, є понад 50 плям, проте, ця вказана цифра, повинна бути близькою до наявної кількості слідів крові.

Кофанова О.С.

ТВОРИ МИСТЕЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Твори мистецтва є дуже специфічними видами власності, що мають низку властивостей, які відрізняють їх від інших видів власності, таких, як нерухомість, майнові комплекси, машини тощо. Оцінка нерухомості, машин і устаткування, транспортних засоби, землі, підприємства, заснована на цілком певних розділах економічної науки.

Знання у практичній діяльності правоохоронних органів тісно взаємопов'язані, впливають одна з одної, доповнюють одна одну і лише комплексне, тактично грамотне їх використання забезпечує вирішення завдань у кримінальному провадженні.

Петрушина А.Д.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ

Криміналістичне дослідження матеріалів, речовин та виробів (КДМРВ) передбачає вивчення сутності й специфіки основних етапів збирання та дослідження матеріальних об'єктів як носіїв інформації про особу, знаряддя злочину, об'єкти матеріальної обстановки та обставини події, отже, за своєю сутністю є галуззю криміналістичної техніки.

Криміналістичне дослідження матеріалів, речовин та виробів у широкому розумінні – це процес пізнання об'єктів, починаючи від їх пошуку. Його доцільно розділити на низку стадій із визначеними для кожної з них цілями, суб'єктами, методами та засобами.

Перша стадія – збирання, що включає пошук, виявлення, фіксацію і вилучення матеріалів, речовин та виробів. Збирання здійснюється з метою виявлення матеріальних слідів злочину (речових доказів) слідчим, оперативним працівником, спеціалістом. При цьому використовуються спеціальні тактичні прийоми (уявне моделювання, огляд) та технічні засоби пошуку, вилучення і фіксації зазначених об'єктів.

Друга стадія – попереднє дослідження виявлених об'єктів у польових умовах (безпосередньо на місці події або у пересувній криміналістичній лабораторії) чи в лабораторії експертного підрозділу. Це дослідження виконується слідчим, спеціалістом з метою отримання експрес-інформації для розкриття злочину, розшуку злочинця «за гарячими слідами». Застосовуються методи та засоби попереднього дослідження, насамперед такі, що не призводять до руйнування об'єктів.

Третя стадія – експертне (лабораторне) дослідження. Метою експертного дослідження є отримання розшукової та доказової інформації, фактичних даних про подію злочину. Його проводять експерти, які спеціалізуються на дослідженні матеріалів та речовин різної природи, за допомогою лабораторних методів (мікроскопія, зокрема електронна, високочутливі інструментальні й неінструментальні фізичні, хімічні, біологічні та інші методи).

Четверта стадія – отримання й оцінка розшукової та доказової інформації. На цій стадії оперативний працівник, слідчий, суд проводять співставлення фактичних даних, виявлених при криміналістичному дослідженні, з іншими обставинами і фактами, отриманими шляхом оперативних заходів і слідчих дій.

П'ята стадія – використання інформації для розкриття злочину.

– не зазначені і не регламентовані законом.

До форм, зазначених і регламентованих законом, відноситься:

– застосування спеціальних знань:

а) слідчим, спеціалістом, які беруть участь у проведенні слідчих (розшукових) дій (ст. 223 КПК України);

б) перекладачем (ст. 224 КПК України);

в) педагогом або психологом, лікарем при допиті неповнолітнього (ст. 226 КПК України);

г) судово-медичним експертом або лікарем при проведенні огляду трупа (ст. 238 КПК України) або при огляді трупа, пов'язаного з ексгумацією (ст. 239 КПК України), а також при освідуванні особи (ст. 241 КПК України);

д) експертом при його залученні для виконання експертизи (ст. 243 КПК України) або для отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України).

На практиці широко використовуються спеціальні знання у формах, не зазначених і не регламентованих законом.

До них відносяться:

– консультативна та довідкова діяльність суб'єктів спеціальних знань, проведення ревізій;

– участь спеціаліста в оперативно-розшукових заходах;

– застосування спеціальних знань у формі документальної перевірки, технічних та інших обстежень;

– попереднє дослідження слідів, речових доказів компетентною особою для одержання орієнтуючої інформації;

– технічна допомога спеціаліста при проведенні оперативно-розшукових заходів;

– проведення дослідження об'єктів в лабораторних умовах;

– виготовлення суб'єктивних портретів;

– відбір порівняльних зразків для проведення експертизи;

– складання розшукових таблиць за результатами дослідження доказів;

– збір інформації для ототожнення осіб та трупів.

Іноді як самостійну форму використання спеціальних знань виділяють участь компетентної особи у профілактичній роботі. У даному випадку мова йде не про форму використання спеціальних знань, а про напрям діяльності компетентної особи, у якому використовуються її знання.

Необхідно зазначити, що більшість з непроцесуальних форм використання спеціальних знань може використовуватися як на стадії досудового розслідування, так і в оперативно-розшуковій діяльності. Однак, у залежності від конкретних завдань, розв'язуваних слідчим, оперативним працівником та експертом, існує певна специфіка використання різних форм участі спеціалістів.

Всі процесуальні і непроцесуальні форми використання спеціальних

Що ж до творів мистецтва, то оцінка цих видів власності не має теоретичної економічної бази і в даний час в цьому виді оціночної діяльності відсутній будь-який механізм регулювання.

Дійсно, оцінка цих видів власності не може бути заснована на загальноприйнятих економічних підходах. Відсутні загальні теоретичні принципи з економічним обґрунтуванням для створення єдиної методики вартісної оцінки творів мистецтва і предметів антикваріату, швидше за все, для теоретиків-економістів це нездійсненне завдання.

Процедура оцінки творів мистецтва і предметів антикваріату, безумовно, повинна починатися з атрибуції і закінчуватися проведенням експертного дослідження, предмету, що оцінюється.

Визначення достовірності, автентичності художнього твору, його автора, місця й часу створення на підставі аналізу стилістичних і технологічних особливостей, тобто атрибуція, потребує застосування спеціальних знань в галузі мистецтвознавства [3, с. 50]. В цьому випадку оцінювач, якщо він не володіє спеціальними знаннями, повинен звернутися до експерта-мистецтвознавця, який дасть відповідь на поставлені питання.

Основним питанням є встановлення авторства і автентичності об'єкту оцінки, тобто тих параметрів, які і визначають ринкову вартість конкретного твору мистецтва. Справжнім твором конкретного художника вважається лише той, який виконаний ним власноручно.

В той же час мистецтвознавча експертиза не завжди може дати відповідь на питання про авторство, місце і час створення твору, не вирішивши питання про його достовірність. Проте для того, щоб відрізнити підробку від оригіналу, необхідні спеціальні відомості про предмет дослідження, а саме особливості техніки автора, матеріалів, які використані та інші важливі параметри, що визначають його автентичність.

При цьому, крім можливостей мистецтвознавчої експертизи, необхідне знання ринку цих предметів. Недостатнє розуміння специфіки ринку антикваріату і творів мистецтва може призвести до серйозних помилок у визначенні ринкової вартості предмету. Зростання попиту на твори мистецтва і особливо предмети антикваріату призвело до появи великої кількості підробок і фальшивок. Між експертами і авторами підробок відбувається постійне «змагання». Експерти намагаються зловити шахраїв на найдрібніших порушеннях у складі матеріалів або технології. А ті, у свою чергу, враховуючи промахи, удосконалюють свою майстерність.

В результаті такого змагання у деяких випадках підробка набуває самостійної художньої цінності. З цієї причини, крім мистецтвознавчої експертизи, часто виникає необхідність в техніко-технологічній експертизі, що включає фізичні і хімічні методи дослідження. Експерт, який проводить дослідження, окрім володіння власне методами

дослідження, повинен бути фахівцем в історичному матеріалознавстві і в історії методів і технологій, що використалися при створенні творів мистецтва.

Сенс всієї цієї роботи зводиться до того, щоб виділити унікальні ознаки матеріалів або техніку, яка дозволить встановити автентичність досліджуваного об'єкту.

Що ж необхідно віднести до об'єктів оцінки в даному випадку? Згідно зі статтею 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» до рухомих культурних цінностей відносяться:

- художні цінності, у тому числі картини й малюнки (ручної роботи на будь-якій основі та з будь-яких матеріалів);
- оригінальні скульптурні твори, у тому числі рельєфи, оригінальні художні композиції і монтажні (з будь-яких матеріалів);
- художньо оформлені предмети культового призначення, зокрема ікони;
- гравюри, естампи, літографії й їх оригінальні друкарські форми;
- твори декоративно-прикладного мистецтва, у тому числі художні вироби зі скла, кераміки, деревини, металу, тканини та інших матеріалів;
- старовинні книги, видання, що становлять особливий інтерес (історичний, художній, науковий і літературний), окремо або в колекціях;
- рідкісні рукописи і документальні пам'ятки;
- архіви, включаючи фото-, фоно-, кіно- і відеоархіви;
- унікальні й рідкісні музичні інструменти [4].

Очевидно, що до переліку предметів, що є культурними цінностями, входять різні за своїм змістом і призначенням речі, які тісно пов'язані з історією розвитку того чи іншого народу, з його культурою і національними особливостями.

Порівняльне дослідження цих предметів деколи призводить до мистецтвознавчих відкриттів. Так, з приватної колекції на експертизу надійшло полотно невідомого художника, придбане на Sotheby's за \$ 50 000. У правому нижньому кутку містилися залишки тексту «Песни слепцом... В Париже». За стилістикою полотна можна було датувати 1870-ми роками. Йшов довгий архівний пошук – хто ж з російських художників міг бути у той час в Парижі. Дослідник зупинився на імені В.М. Васнецова. За допомогою методу ІЧ випромінювання було виявлено підготовчий докладний малюнок. Подальше дослідження в архівах і музейних колекціях допомогло встановити, що предмет, який надійшов на дослідження, є варіантом картини «Жебраки-співачи» В.М. Васнецова. Експертний висновок про приналежність полотна до робіт В.М. Васнецова підвищив його вартість до \$ 250 000.

Кожен предмет, що відноситься до культурних цінностей вимагає своїх методів дослідження. Експерти стародавнього живопису наполягають на першочерговості застосування техніко-технологічної експертизи. Саме використовуючи весь комплекс технологічних

4. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст]: [монографія] / Татаров О.Ю. – Донецьк: ПРОМІНЬ, 2012. – 640 с.

Переверзева Г.О.

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розслідування кримінальних правопорушень – одне з головних завдань, яке стоїть перед підрозділами органів внутрішніх справ України. Його вирішення залежить від професіоналізму працівників, взаємодії між ними та використання спеціальних знань.

Над проблемою застосування спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень працювало широке коло вчених, як українських, так і зарубіжних, зокрема: В.Д. Арсеньєв, В.М. Галкін, В.Г. Гончаренко, Г.І. Грамович, В.Г. Грузкова, А.В. Дулов, Є.І. Зуєв, Г.Г. Зуйков, П.П. Іщенко, Н.І. Клименко, В.П. Колмаков, Ю.Г. Корухов, І.Ф. Крилов, В.К. Лисиченко, Е.Б. Мельникова, Г.М. Надгорний, М.Я. Сегай, З.М. Соколовський, І.М. Сорокотягін, В.В. Циркаль, В.І. Шиканов.

Незважаючи на те, що даному питанню присвятили свою увагу стільки науковців, у механізмі використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень існує коло невирішених питань як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Одним із нез'ясованих аспектів даної проблеми є питання форм використання спеціальних знань у правоохоронній практиці. У даний час немає єдиної думки про суб'єктів, критерії відбору таких суб'єктів використання спеціальних знань та колом необхідних знань, які відносять до спеціальних. Однак існує спільна думка, що спеціальні знання можуть самостійно застосовувати як слідчі, оперативні працівники, так і працівники експертних установ.

Існуючі форми використання спеціальних знань тісно пов'язані між собою, ґрунтуються на єдиних принципах, спрямовані на досягнення загальної кінцевої мети. Тому сукупність цих форм доцільно розглядати як систему, що перебуває з упорядкованими певним чином елементами, що взаємозалежні між собою й утворюють єдине ціле, де кожний елемент виявляється в кінцевому рахунку пов'язаним з усіма іншими елементами і його властивості легше зрозуміти з урахуванням цих зв'язків.

Висвітлюючи сукупність форм використання спеціальних знань як систему, варто виділити окремі елементи, що мають стосовно системи властивості підсистем. В основу поділу цих форм найкраще покласти відношення до них законодавця та можна виділити такі форми використання спеціальних знань:

– зазначені і регламентовані Кримінальним процесуальним кодексом України;

необхідності» та «можуть бути», у кримінальному процесуальному законі вказано на диспозитивність такого правового положення з огляду не тільки на фактичну сукупність установлених кримінальним провадженням фактичних даних, які є підставами для реалізації положень ст. 217 КПК, а й на варіативність процесуальної поведінки сторони обвинувачення щодо доцільності прийняття відповідного процесуального рішення.

Імперативність правових приписів визначених у частинах 2 та 4 ст. 217 КПК, установлює певні процесуальні обмеження щодо об'єднання та виділення матеріалів кримінального провадження. Так, зокрема, не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину, а також матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду. Зважаючи на те, що на сьогодні на законодавчому рівні немає визначення кримінального проступку, а також немає переліку кримінальних правопорушень, які потрібно вважати кримінальними проступками, ч. 2 ст. 217 КПК на практиці кримінальної процесуальної діяльності не застосовують.

Нажаль, у КПК не визначено алгоритму дій слідчого в разі встановлення ним особисто підстав для об'єднання або виділення матеріалів кримінального провадження. У зв'язку з цим слушною є позиція, висловлена у літературі щодо того, що у такому разі слідчий вносить відповідне клопотання на розгляд прокурору, а прокурор виносить відповідну постанову. З одного боку, це не суперечить нормам кримінального процесуального закону, а з іншого – таку процедуру безпосередньо у КПК України не передбачено.

Не зовсім урегульованим залишається в КПК і питання обчислення процесуальних строків під час об'єднання або виділення матеріалів досудового розслідування. Водночас об'єднання матеріалів досудового розслідування створює передумови продовження строків досудового розслідування в порядку, передбаченому у статтях 294-297 КПК, оскільки об'єднане кримінальне провадження може набувати ознак (характеристик) складності, особливої складності або виняткової складності провадження відповідно до положень ч. 3 ст. 294 КПК.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України: Бюлетень законодавства та юридичної практики України. – № 9. – 2014. — 560 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.: за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
3. Денисов С.А. Законность и обоснованность соединения и выделения уголовных дел. – М.: Юрлитинформ, 2004. – 192 с.

досліджень можливо встановити поетапне створення того чи іншого об'єкту, що має історичну та художню цінність. Наприклад, відсутність або навпаки наявність компонентів у складі фарби, відсутність або наявність ґрунту тощо, може бути підставою для висновку про підробленість.

У вирішенні питання автентичності творів мистецтва допомагає навіть дактилоскопія, як метод розпізнання оригінальних творів художників минулого, які користувались олійними фарбами. Адже так звані старі майстри доводили тонкі художні ефекти на полотні за допомогою власних пальців. Архівні пошуки та порівняння зі стародавніми гравюрами при атрибуції картини Юдиф (Джорджоне) було вдало доповнено дактилоскопічним дослідженням. Адже після розчистки поверхні та знятих шарів мастики і лаку – були знайдені відбитки пальців Джорджоне. Декілька разів за допомогою дактилоскопічних досліджень підтверджувалась оригінальність твору самому Рембрандту чи, навпаки, його майстерним послідовникам.

Список використаних джерел

1. Експертизи в судовій практиці / за заг. ред. В.Г. Гончаренка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 388 с.
2. Індутний В.В. Оцінка культурних цінностей / В.В. Індутний, Е.В. Чернявська, К.В. Татаринцева та ін. Методичне видання ДГЦУ. – Донецьк, 2004.
3. Калашникова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підручник / О.Л. Калашникова. – К. : Знання, 2006. – 479 с.
4. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1068-XIV // Офіційний Вісник України. – 1999. – № 43.

Красенець М.В.

СУДОВА КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ПРАВОВІ ПІДСТАВИ Й ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ

Судова експертиза – основна форма застосування спеціальних знань під час кримінального провадження, яка у Законі України «Про судову експертизу» (далі – Закон) визначена як процес дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

В переліку видів судових експертиз однією з найперспективніших необхідно виокремити саме комп'ютерно-технічну експертизу (далі – СКТЕ). Зважаючи на стрімкий та безупинний розвиток техніки загалом та носіїв інформації у найрізноманітніших зразках (носії на жорстких магнітних дисках, диски для лазерних систем читування тощо), потрібно

усвідомлювати масштаби та варіативність об'єктів, а, отже і питань, які вирішуються СКТЕ.

В Україні з 1994 року була встановлена відповідальність за злочини, що вчиняються за допомогою електронно-обчислювальних машин. З цього періоду в нашому суспільстві «офіційно» з'явилося та було визнано таке негативне явище, як комп'ютерна злочинність, що зумовило розвиток судової комп'ютерно-технічної експертизи. До того ж сучасний стан і позитивні тенденції у процесі комп'ютеризації суспільства та всіх сфер життя зумовлює зростання рівня протиправного посягання на комп'ютерні системи чи мережі, а також інформацію, що зберігається на цифрових носіях. Це посилює інтерес і необхідність розвитку та вдосконалення методик СКТЕ.

Отже, СКТЕ призначається у випадках, коли для встановлення фактів і пізнання обставин і подій, що мають значення для кримінального провадження, виникає необхідність у застосуванні спеціальних знань або у випадках, прямо передбачених законом. Оскільки під час розслідування комп'ютерних злочинів, де комп'ютер є засобом їх вчинення, СКТЕ не має на меті вирішення завдань, передбачених ч. 2 ст. 242 КПК України (випадки обов'язкового призначення експертизи), то вона призначається після початку досудового розслідування слідчим, прокурором або судом за власною ініціативою, а також за умов задоволення клопотання потерпілого чи сторони захисту стороною обвинувачення, слідчим суддею, судом або на договірних умовах між стороною захисту та експертом. При цьому зазначимо, що відповідно до положень старого Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960 р., правом залучення до кримінального провадження експерта, а відповідно й призначення експертизи, були наділені лише слідчий, прокурор і суд. Сьогодні ж таким правом наділені сторона обвинувачення (ст. 242, ч. 1 ст. 243, ч. 1 ст. 332 КПК України), потерпілий (ч. 1 ст. 243, ч. 1 ст. 332 КПК України), сторона захисту (ч. 1 ст. 242, ч. 2, 3 ст. 243, ч. 1 ст. 332 КПК України), слідчий суддя (ч. 1, 3 ст. 242, ч. 3 ст. 243, ст. 244 КПК України), суд (ч. 1, 3 ст. 242, ст. 332 КПК України).

Підставою ж для проведення СКТЕ є передбачений законом процесуальний документ (постанова, ухвала) або договір між стороною захисту й експертом.

Перед призначенням СКТЕ слідчий, як правило, взаємодіє зі спеціалістом у відповідній галузі, що може виражатися як у процесуальній, так і непроцесуальній формах. Даний процес є позитивним для слідчого, оскільки він має можливість проконсультуватись з фахівцем з питань щодо: 1) визначення виду СКТЕ (що залежить від функціонального призначення і природи об'єкта); 2) визначення експерта з необхідною сукупністю знань; 3) формулювання питань, які будуть винесені перед експертом; 4) підготовка об'єктів для проведення СКТЕ. О.В. Наріжний зазначає, що проведення непроцесуальних «оціночних»

процесуальним законом віднесено до сторони обвинувачення. На наш погляд, оскільки цей процесуальний інститут знаходить свій прояв у реалізації завдань кримінального провадження щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, то він стосується й належної охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема реалізації окремих елементів процесуального статусу сторони захисту та потерпілого у сфері кримінальних процесуальних правовідносин.

У теорії кримінального процесуального права цей правовий інститут фахівці обґрунтовано розглядають як засаду так званої «процесуальної економії». Зокрема, О.Ю. Татаров зазначає, що вимога процесуальної економії знаходить свій прояв у нормах, які визначають часові межі здійснення відповідних процесуальних дій на всіх стадіях кримінального процесу, зокрема, у порядку об'єднання й виділення кримінальних справ [4, с. 138].

Автори науково-практичного коментарю до КПК, щодо об'єднання матеріалів досудового розслідування вказують на те, що прийняття такого процесуального рішення сприяє всебічності дослідження всіх обставин учинення кримінального правопорушення, які підлягають доказуванню, установленню об'єктивної істини, процесуальній економії та забезпеченню можливого примирення сторін і прийняття справедливого рішення [2, с. 276]. С.О. Денісов указує на те, що норми інституту об'єднання та виділення кримінальних справ обумовлені об'єктивною необхідністю та потребами практики в правовому регулюванні суспільних відносин, які виникають під час вирішення питання щодо спільного або відокремленого дослідження обставин предмету доказування [3, с. 33].

Відповідно до положень ст. 217 КПК, в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних в учиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, учинено однією особою (особами). У разі необхідності матеріали досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень можуть бути виділені в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень.

Фактично законодавець використав одну і ту саму конструкцію побудови правового положення як для об'єднання, так і для виділення матеріалів досудового розслідування з тією лише відмінністю щодо можливості об'єднання матеріалів досудових розслідувань, у яких не встановлено підозрюваних. За допомогою словосполучення «у разі

Дане конструктивне рішення забезпечує:

– зручність контролю процесу прокатки і зняття відбитків (оператор не переводить погляд на монітор базового комп'ютера, повністю концентруючи увагу на сканері);

– можливість створення окремого місця дактилоскопіювання (сканер встановлюється на відстані до 5 м від комп'ютера). Для контролю введення текстових даних і фотографування оператор використовує базовий монітор, для контролю дактилоскопіювання – дисплей сканера. При такій організації роботи особа, яку дактилоскопіюють не підходить до робочого столу оператора і не має можливості бачити вміст столу та екрану. Час сканування одного відбитка займає не більше п'яти секунд.

Використання дактилоскопічного сканера вирішить питання якості дактилоскопічних карт, підвищить швидкість обробки та передачі інформації, а також своєчасної постановки на облік, що, в свою чергу, сприятиме оперативному розслідуванню злочинів.

Якісні зміни спрямовані на вдосконалення роботи при дактилоскопічному дослідженні залежать від впровадження новітніх досягнень сучасної науки й техніки та експерта, його теоретичної підготовки, практичних умінь та навиків, бажання самовдосконалюватися.

Список використаних джерел

1. Шумейко О.О. Аналіз сучасних автоматизованих дактилоскопічних систем / О.О. Шумейко, С.О. Проколов // Криміналістичний вісник. – 2002. – Вип. 3. – С. 94-95.

2. Експертні системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.expert-market/kyiv/ua/ru/catalog_Expert_equipment/rubric_852

Пашковський О.О., Самодін А.В.

ОБ'ЄДНАННЯ І ВИДІЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Забезпечуючи процесуальні можливості досягнення завдань кримінального провадження щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду, сучасне кримінальне процесуальне законодавство України визначає в системі загальних положень досудового розслідування процесуальний інститут об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування, закріплюючи відповідні вихідні нормативні положення у ст. 217 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Процесуальний інститут об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування не є новим у кримінальному процесуальному праві та законодавстві.

Важливість дослідження процесуального об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування, посилюється і практикою використання положень цього правового інституту на стадії досудового розслідування учасниками кримінального провадження, які кримінальним

оглядів комп'ютерної техніки спеціалістом на місці події до порушення кримінального справи є необхідним заходом. Та оскільки з прийняттям нового КПК України дана стадія кримінального провадження скасована, тому при розслідуванні комп'ютерних злочинів вважаємо за необхідне залучати спеціаліста для допомоги у проведенні першого ж огляду місця події з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий самостійно або через подання клопотання ініціює проведення експертизи. При призначенні СКТЕ необхідно максимально конкретно визначати коло питань, які мають бути роз'яснені судовим експертом та обсяг потрібних для експертного дослідження матеріалів, в той же час вони не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Якщо об'єкти, що підлягають дослідженню, можуть містити чи містять державну таємницю, то в такому випадку СКТЕ необхідно проводити відповідно до положень ст. 518 КПК України.

Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при проведенні досудового розслідування, так само самостійно або шляхом подання клопотання має право доручати проведення експертизи.

Сторона захисту для ініціювання СКТЕ через подання відповідного клопотання та подальшого його задоволення слідчим суддею (у разі відхилення цього ж клопотання слідчим, прокурором) шляхом винесення відповідної ухвали, повинна довести, що:

1) для вирішення питань, які мають істотні значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, але існує одна з таких обставин:

- сторона обвинувачення не залучила його;
- на вирішення залученого стороною обвинувачення експерта були поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи;
- існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин може надати або надав неповний чи неправильний висновок;

2) вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин. Як бачимо, за наявності висновку експерта про проведені дослідження за ініціативою сторони обвинувачення, сторона захисту має право призначити експертизу тільки в разі обґрунтування доводів стосовно неналежно проведеної експертизи. Це саме обмеження стосується залучення експерта стороною захисту на довірчих умовах.

На основі викладеного можна констатувати, що в тому випадку, якщо експертиза за дорученням сторони захисту буде проведена після експертизи ініційованої стороною обвинувачення та проведена відносно одного й того ж об'єкта СКТЕ, то вона буде мати характер додаткової або

повторної.

Суд, під час судового розгляду, за клопотанням сторін, потерпілого при наявності підстав, передбачених ст. 242 КПК України, має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи. У ч. 2 ст. 332 КПК України, також передбачені випадки, за яких суд своєю ухвалою може призначити СКТЕ, незалежно від наявності клопотання, а саме:

1) якщо суду надано кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дозволив усунути виявлені суперечності;

2) якщо під час судового розгляду виникли підстави, передбачені ч. 2 ст. 509 КПК України.

Отже, під час кримінального провадження стосовно комп'ютерних злочинів СКТЕ може призначатися ухвалою суду за наявності клопотання сторін, за власною ініціативою, а також у разі суперечності один одному вже наявних декількох висновків експертів. Після постановлення такої ухвали судовий розгляд продовжується, за винятком випадків, коли таке продовження неможливе до отримання висновку експерта.

Однією з особливостей СКТЕ під час судового провадження є, в більшості випадків, неможливість її проведення в судовому засіданні оскільки такого роду дослідження потребують відповідного програмного забезпечення та засобів, що кардинально відрізняє даний процес експертних досліджень. Крім того, в разі необхідності дослідження комп'ютерних систем і мереж, це неможливо з технічних причин. Тому ми погоджуємося з думкою О.В. Наріжного про доцільність проведення СКТЕ на місці події або розташування об'єктів дослідження. До того ж, ця процедура прописана у п. 3.9 Інструкції. Особливо це актуально при необхідності дослідження цілої комп'ютерної системи, оскільки в будь-якому випадку вона має певні особливості як побудови самої системи, так і програмним і апаратним забезпеченням, які складно та матеріально не виправдано штучно відтворювати. Тому при необхідності проведення СКТЕ на місці події або місці розташування об'єкта, орган або особа, за ініціативою якої була призначена експертиза, повинна забезпечити прибуття експерта, безперешкодний доступ до об'єкта, а також належні умови його роботи.

Отже, про призначення СКТЕ може прийматися одне з таких процесуальних рішень: слідчим, прокурором у формі постанови відповідно до вимог п. 5, 6, 7 ст. 110 КПК України; слідчим суддею, судом у формі ухвали відповідно до вимог п. 7 ст. 244, п. 3, 4, 5 ст. 371, ст. 372, п. 3 ст. 332 КПК України. В будь-якому з цих рішень, окрім вимог до його змісту, передбачених КПК України, мають бути дані, які передбачені п. 3.3 Інструкції.

Прийнятий КПК України містить багато новел, які змінили процес кримінального провадження. Певні зміни торкнулися й порядку призначення експертиз, а відповідно і СКТЕ. На основі викладеного можна зробити такі висновки. Порядок призначення СКТЕ чітко

Павловська Л.П., Бобрівник І.А.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Професія судового експерта є унікальною за своїм змістом. З одного боку, його професійний статус полягає у проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань (з практично необмеженого кола питань – науки, техніки, ремесла тощо) науково обгрунтованого дослідження для встановлення фактів, що мають доказове значення під час розслідування та розгляду справ у судах, з іншого – він набуває статусу процесуальної особи під час надання висновку експерта і таким чином у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця з відповідної галузі знань, науковця та процесуальної особи. Тому судовий експерт, шляхом створення необхідних умов для його діяльності, має забезпечуватись якісною теоретичною та методологічною базами, необхідним, надійним і новітнім устаткуванням.

Методика повинна відображати теоретичні знання та набутий практичний досвід. У ній має міститися теоретична частина, яка допомагає розширити спектр знань експерта. Також вона повинна бути пристосована для зручної, ефективної роботи без зайвих, обтяжуючих «маніпуляцій».

Важливим аспектом є доцільність призначення дактилоскопічних експертиз, де об'єктами, є предмети розмірні характеристики, матеріал, рельєфність слідосприймаючої поверхні яких не дозволяють отримати позитивний результат при вирішенні питання про наявність на них слідів папілярних узорів рук. Виконання такого дослідження забирає дорогий час та ресурси.

Найбільш проблемним питанням є матеріальне забезпечення. Адже експерти ТКЗР РВ, МВ повинні мати в своєму арсеналі усі необхідні витратні матеріали для роботи з різнорідними об'єктами на місцях.

Не менш важливим і актуальним є впровадження новітніх технологій в дактилоскопію. Тому на зміну «традиціям» приходять ефективні розробки науковців. Винахідниками було розроблено спеціальний дактилоскопічний «живий» сканер. Робота цього приладу полягає у скануванні поверхні пальців та долонь рук із подальшим створенням електронних дактилокарт. Як приклад розглянемо таку модель як: «Папілом ДС-45М». Він підключається до базового комп'ютера, призначений для плоскої прокатки пальців, зняття контрольних відбитків (відбитки 4-х пальців кожної руки і відбитки великих пальців), відбитків долонь та їх бічних поверхонь. Сканер сертифікований в ФБР США в липні 2010 року. Чутлива поверхня сканера має еластичне покриття. Оптична схема дозволяє отримувати відбитки високої якості навіть з вологих рук. При скануванні на вбудований LCD-дисплей виводяться отримані дактилоскопічні зображення, а також інформація про черговість прокатки, якості відбитка і повідомлення про помилки.

друкуються за допомогою принтера.

Варто наголосити на тому, що сучасні технології зіграли в її розвитку важливу роль і в перспективі судова фотографія вже не представляється без цифрових технологій. Впровадження цифрових технологій в судову фотографію відбувається доволі ефективно, однак, як уже зазначалося, в даній сфері виникають певні проблеми пов'язані саме з такими нововведеннями. Однак, більшість питань тут виникає з приводу процесуального оформлення процесу і результатів проведеної фотозйомки за допомогою цифрового обладнання. Безперечно те, що існуючі способи, які розроблені для плівкової фотографії непридатні для цифрової, оскільки фотографічні процеси, у даних двох видів відрізняються.

При цьому до фотографічних засобів відносять усю сучасну знімальну і проєкційну апаратуру, спеціальні пристосування для фотозйомки, створені криміналістами фотоматеріали і хімічні реактиви для їх обробки.

Криміналістична фотозйомка служить одним з ефективних засобів і методів наочної фіксації всієї або часткової обстановки, у якій проводяться окремі слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, а іноді й експертні дослідження, фіксації ходу їх проведення і результатів. Сучасні засоби друку дозволяють одержувати зображення з яскравою передачею півтонів і з високою роздільною здатністю. Зображення, записані в електронному вигляді, можна зберігати тривалий час, а при наявності автоматизованих систем пошуку їх знаходження займе небагато часу у великому електронному архіві.

Так можна зберігати зображення натурних колекцій, фотографічних картотек, інших обліків криміналістичного призначення. Одночасно стають доступними способи комп'ютерного поліпшення вихідної якості і перетворення зображень.

Узагальнюючи і синтезуючи вище викладені наукові позиції, ми вважаємо, відмітити те, що криміналістична фотографія ґрунтується на використанні засобів і методів загального і спеціального видів фотозйомки, науково узагальнених даних їх використання в криміналістичних цілях, а також результатах відповідних криміналістичних досліджень. Як розділ криміналістичної техніки, вона являє собою систему науково розроблених методів і засобів фотозйомки при різних видах криміналістичної діяльності, пов'язаних з розслідуванням кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Ищенко Е.П. Криминалистическая фотография и видеозапись / Ищенко Е.П., Ищенко П.П., Зотчев В.А. – М.: Юрист, 1960.
2. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории / Р.С. Белкин. – М.: Юрид. лит., 1987.
3. Анфилов Н.Н. Применение цветной фотографии в криминалистике / Н.Н. Анфилов, П.П. Ищенко. – М., 1979.

регламентований Законом України «Про судову експертизу», Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Оскільки СКТЕ не торкається завдань, які повинні бути виконані в обов'язковому порядку і створюють зобов'язання перед слідчим або прокурором звернутися до експерта для проведення експертизи (ч. 2 ст. 242 КПК України), то вона призначається на загальних умовах, визначених національним законодавством. Умовами для призначення експертного дослідження об'єктів СКТЕ є:

- звернення сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду;
- з'ясування певних обставин, що мають значення для вирішення кримінальної справи, потребує застосування спеціальних знань;
- винесення відповідного процесуального рішення;
- у випадках необхідності проведення додаткової або повторної експертизи слідчий суддя або суд самостійно або шляхом задоволення відповідного клопотання виносить відповідне процесуальне рішення, в якому обґрунтовуються підстави, що ставлять під сумнів попередній висновок експерта або зазначаються умови, які зумовлюють необхідність розширення дослідження.

Під час кримінального провадження СКТЕ може бути призначена лише у випадках коли для встановлення певних обставин, що мають значення для справи, виникає необхідність у застосуванні спеціальних знань, про що виноситься одне з таких процесуальних рішень: Передбачений законом процесуальним документом, що тягне за собою проведення СКТЕ, є:

- вмотивована постанова слідчого чи прокурора;
- ухвала слідчого судді чи суду.

В окремих випадках СКТЕ може бути призначена та проведена на основі договору, укладеного між стороною захисту й експертом. При призначенні СКТЕ необхідно враховувати її технологічні та технічні особливості, а тому у багатьох випадках місцем її проведення, по можливості, треба обирати місце події або місцезнаходження об'єкта СКТЕ без його переміщення до експертної установи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с.
2. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та

експертних досліджень Міністерства юстиції України від 08.10.98 №53/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

4. Давлетов Б.К. Научные основы становления и развития судебно-экспертных исследований компьютерных систем: дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / Б.К. Давлетов; Юж.-Ур. гос. ун-т. – Челябинск, 2008. – 156 с.

5. Наричный А.В. Использование специальных познаний при выявлении и расследовании преступлений в сфере компьютерной информации и высоких технологий : дис. ... к.ю.н.: 12.00.09 / А.В. Наричный; Кубан. гос. ун-т. – Краснодар, 2009. – 270 с.

Кузнєцова Т.В.

ЩОДО МОЖЛИВОСТЕЙ ВСТАНОВЛЕННЯ СТАТІ ВИКОНАВЦЯ РУКОПИСНОГО ТЕКСТУ, ВИКОНАНОГО «ДРУКОВАНИМ» ПОЧЕРКОМ

Оперативна практика та практика розслідування злочинів свідчить, що в деяких випадках, насамперед пов'язаних з анонімними документами або іншими документами, що містять оперативно-значущу інформацію, відомості про підготовку або вчинення злочинів, тощо, висновок спеціаліста з дослідження почерку може дати більше інформації про особу автора та виконавця документа, ніж інші оперативні заходи. І особливо це стосується випадків виконання рукописних записів друкованими літерами.

Ще у 1968 році С.А. Ципенюк було узагальнено практику проведення експертиз таких почеркових об'єктів, завданням яких було встановлення виконавців текстів, виконаних друкованими літерами, друкарськими та спеціальними шрифтами. Вузловими проблемами стали дослідження особливостей формування «друкованого» почерку, питання індивідуальності та стійкості ознак такого почерку, розробка методики дослідження такого роду почеркознавчих об'єктів, також запропоновано класифікацію окремих ознак друкованих літер [1].

Ідентифікаційні дослідження «друкованого» почерку проводяться експертами різних експертних установ давно та доволі успішно. Що ж до неідентифікаційних досліджень такого виду почеркових об'єктів – вони залишаються нерозробленими. Одне з важливих питань, що постає перед спеціалістом з дослідження почерку при надходженні анонімного листа, є встановлення статі невідомого виконавця.

Враховуючи те, що письмово-рухові навички формуються під впливом анатомічних і психофізіологічних особливостей людини, вчені-криміналісти простежили особливості формування почерку чоловіків та жінок. Відмінності в побудові, розвитку й функціональній діяльності м'язів чоловіків та жінок виявляються у їх різній біоелектричній активності у процесі письма й призводять до різного прояву ознак у почерках чоловіків та жінок [2]. Наприклад, м'язова система чоловіків легше переносить короткочасне, проте енергійне навантаження, а м'язова

застосовується у поєднанні з оформленням протоколу, схем і планів. Об'єктами судово-оперативної фотозйомки є: місцевість і приміщення, а також їх окремі ділянки, предмети, сліди, трупи, живі особи, окремі дії учасників слідчих (розшукових) дій та їх результати. Судово-оперативну фотозйомку здійснює слідчий, оперативний працівник або спеціаліст за допомогою фотографічної техніки.

Судово-дослідницька фотографія – це система спеціальних методів, прийомів і засобів, що застосовуються для одержання нових фактів при провадженні судових експертиз. Дослідження з використанням засобів і методів судової фотографії передбачає виявлення слабовидимих або невидимих за звичайних умов ознак, подібності або різниці між ними. Судово-дослідницьку фотографію іноді називають експертною, через те що її методи і засоби застосовують експерти під час своїх досліджень. Об'єктами судово-дослідницької фотографії є речові докази, які піддаються експертному дослідженню, порівняльні зразки та матеріали, що використовуються під час експертизи. Така фотографія здійснюється за особливих умов освітлення, проведенням зйомки в невидимих променях, зйомкою люмінесценції, посиленням контрасту, із використанням розрізнення кольорів, методом мікрофотографії тощо.

Виходячи з цього необхідно зазначити той факт, що фотозйомка повинна передувати будь-якому іншому способу фіксації інформації і виконуватися відповідно до криміналістичних рекомендацій. За своєю правовою природою фотознімки належать до документів і можуть бути використані у кримінальному процесі як джерело доказів.

На сьогодні у практиці розслідування кримінальних правопорушень часто використовується фотографічна фіксація, тобто фіксація, крім інших ознак, й колірної гами об'єкта. Кольоровий фотодрук дає змогу зафіксувати додаткові ознаки об'єкта, і тому має переваги перед чорно-білим друком. Внаслідок науково-технічного прогресу традиційні фототехнічні засоби замінюються на більш сучасні. Так, достатньо широко розповсюджені мініфотолaboratorії, які полегшують процес виготовлення значної кількості фотографій.

Разом з тим в криміналістичній практиці активно використовується цифрова фотографія. Ера цифрової фотографії почалася з моменту створення і впровадження фотографічного сенсора або фотодатчика, що являє собою світлочутливий пристрій, що складається з матриці і аналого-цифрового перетворювача. У практиці розслідування кримінальних правопорушень і експертній практиці важливого значення набуває використання цифрових фотокамер. Принцип їх роботи полягає в тому, що після введення в пам'ять фотоапарата необхідної кількості кадрів відповідні сигнали вводяться в комп'ютер, після чого фотокамера готова для нових зйомок. На зворотній кришці фотоапарата розміщений невеличкий рідинно-кристалічний екран, який використовується як видошукач та дає змогу переглядати сфотографоване. Фотознімки

Ольхов В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СУДОВОЇ ФОТОГРАФІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

На сьогоднішній день судова фотографія переживає такий етап розвитку, на якому якісні методи, як в наукових так і в експертних дослідженнях не спроможні в повній мірі задовольнити потреби теорії і практики експертизи судової фотографії. Розвиток криміналістики як науки проходив паралельно з формуванням судової фотографії як самостійної галузі криміналістичної техніки. Необхідно зазначити, що фотографія супроводжує процес розслідування з моменту виявлення ознак кримінального правопорушення до моменту передачі справи до суду.

Судова фотографія – це галузь криміналістичної техніки, яка розробляє фотографічні засоби, прийоми і методи виявлення, фіксації і дослідження доказів. Зміст судової фотографії становлять наукові положення і практичні рекомендації щодо використання фотографії в розслідуванні кримінальних правопорушень. Використання фотографічної зйомки в розслідуванні кримінальних правопорушень зумовлено такими чинниками:

- дає змогу якнайточніше зафіксувати об'єкт, його стан, ознаки;
- забезпечує швидку фіксацію тих чи інших об'єктів;
- дає адекватне уявлення про зображений на фотознімку об'єкт; фотографічне зображення має властивість наочності й документальності;
- дає змогу одержати слабовидимі і невидимі деталі, сліди, ознаки.

Результати фотозйомки успішно використовуються при розслідуванні різних видів кримінальних правопорушень, під час провадження різноманітних слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, слідчого огляду документів, обшуку, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту та ін.), у експертних дослідженнях, в оперативно-розшуковій діяльності. Фотографічний метод фіксації не порушує стану матеріальних об'єктів або слідів. У деяких випадках фотографічна зйомка може заповнити прогалини в описі фактів у протоколах слідчого огляду, виявити слабовидимі або невидимі деталі чи ознаки об'єкта. Ілюстративність і наочність фотографії дозволяють застосовувати її в попередженні кримінальних правопорушень, у розшуку осіб, які зникли безвісти, та правопорушників.

Судова фотографія поділяється на фотографію судово-оперативну (фіксуючу) та судово-дослідницьку (експертну). Судово-оперативна фотографія являє собою сукупність методів, прийомів і засобів, що застосовуються при провадженні слідчих (розшукових) дій для фіксації обстановки, слідів та інших об'єктів. Фіксація в судовій фотографії має на меті точно і повно відобразити об'єкти у тому вигляді та стані, у якому вони спостерігаються на момент фотозйомки. Фотозйомка виступає додатковим засобом фіксації у процесі здійснення слідчої (розшукової) дії. Судово-оперативна фотографія як спосіб фіксації під час розслідування

система жінок – тривале, слабке. З цих причин рухи руки у процесі письма жінок більш плавні й економічні, аніж у чоловіків. Наслідком цих відмінностей є переважна більшість в рукописах, виконаних жінками, овальних елементів письмових знаків і округлих зв'язків між ними, на відміну від рукописів, виконаних чоловіками (більше кутастих елементів літер з різкими змінами напрямку рухів руки). Це дає можливість диференціювати ці групи осіб.

Існуючі методики встановлення статі виконавця за скорописним почерком мають певні характерні особливості. По-перше, всі вони розраховані на встановлення виконавця при дослідженні текстів великого й середнього обсягу, тобто не менше сторінки рукописного тексту, що на практиці зустрічається доволі рідко.

По-друге, рукописний текст, що підлягає дослідженню має бути виконаним у звичних умовах, незмінним почерком. Разом з цим, слідча практика в більшості випадків, вимагає вирішення такого класифікаційного завдання за наявності записів, значно менших за обсягом, ніж передбачено правилами застосування існуючих методик, та таких, що виконані в незвичних умовах, або ж навмисно зміненим почерком, наприклад, друкованими літерами.

Враховуючи викладене вище, нами було зроблено спробу провести відповідне експериментальне дослідження рукописних записів, виконаних друкованими літерами.

Метою проведеного дослідження було встановлення можливостей виділення комплексів ознак, характерних для виконавців різної статі (наявність або відсутність закономірностей проявів ознак «друкованого» почерку залежно від статі виконавця).

До участі в експерименті було залучено всього 100 осіб, 50 жіночої та 50 чоловічої статі. Жодна з осіб не володіла навичкою виконання друкованих літер, і не мала змоги попереднього тренування.

Відібрання зразків (рукописних записів, виконаних друкованими літерами) відбувалось в звичних умовах: у денний час, у звичній до письма позі (сидячи за столом), рівна підкладка (письмовий стіл), звичний пишучий прилад (кулькова ручка). Як об'єкт виконання було обрано текст, що містив усі літери алфавіту. Зразки відбирались у вигляді однакових текстів (на аркушах білого паперу без лініювання) та у вигляді заповнення анкет (аркуші з типографським лініюванням).

В процесі дослідження було використано як ознаки, що використовуються почеркознавцями при вирішенні ідентифікаційних питань, так і деякі ознаки, якими характеризуються рукописи, виконані з наслідуванням друкарським та спеціальним шрифтам [3].

Проведеним дослідженням встановлено такі особливості:

- до застосування «сквадрачення» овальних та напівовальних елементів вдались 13%, з них 4% – жінки і 9% – чоловіки;
- 25% обрали як варіант «друкованого» почерку свої власні

скорописні варіанти (але при цьому зникла, або зменшилась зв'язність, збільшився розмір, знизився темп виконання), з них 16% – чоловіки і 9% – жінки;

– деяка, віддалена подібність до друкарських та креслярських шрифтів спостерігалась лише в 7%, з них 6% – чоловіки і 1% – жінки;

– власний варіант «друкованого» почерку, з наявністю великої кількості скорописних варіантів обрали 55%, з них 19% – чоловіки і 36% – жінки.

Потім було проведено підрахунок одних і тих самих показників в рукописних текстах, виконаних друкованими літерами чоловіками та жінками.

За результатом експерименту було встановлено, що не існує таких ознак «друкованого» почерку, які були б притаманні лише рукописам, виконаним чоловіками, або виключно жінками. Проте є певні групи ознак, які переважають в «друкованих» рукописах, виконаних чоловіками, а в аналогічних документах, виконаних жінками, зустрічаються лише зрідка, і навпаки, що вказує на певний кількісний зв'язок ознак «друкованого» почерку зі статтю виконавця. Наприклад жіночі «друковані» почерки виявились менш варіативними ніж чоловічі.

Отже встановлення статі невідомого виконавця «друкованого» рукопису є принципово можливим.

В подальшому, з метою підтвердження цих закономірностей, необхідно піддати результати проведеного дослідження математичній обробці щоб, за допомогою коефіцієнтів, що відображають різну частоту повторюваності ознак «друкованого почерку» в рукописах виконаних жінками та чоловіками, визначати стать невідомого виконавця рукопису, виконаного друкованими літерами.

Це має покласти початок фундаментального дослідження з розмежування особливостей ознак «друкованого» почерку чоловіків та жінок і створення методики встановлення статі виконавця рукописів, виконаних друкованими літерами.

Подальші розробки в даному напрямку ми вважаємо необхідними та перспективними. Створення відповідної методики дослідження є нагальною потребою як для теорії судово-почеркознавчої експертизи, так і для оперативної та слідчої практики, оскільки її наявність дозволить отримувати необхідну інформацію, звужуючи тим самим коло розшукуваних осіб.

Список використаних джерел

1. Ципенюк С.А. Криминалистическое исследование рукописных текстов, выполненных с подражанием печатному шрифту и специальным шрифтам // канд. дис. – Киев, 1962. – 294 с.

2. Кирсанов З.И., Рогозин А.П. Определение по почерку пола и возраста исполнителя рукописного документа. – М., 1971. – 50 с.

поряд з експертами-балістами та судовими медиками було вирішено залучити також сертифікованих інженерів-геодезистів, що дозволило отримати більш точні результати візування, вимірювання відстаней, встановлення напрямків та дистанцій пострілів.

Крім того, під час проведення вказаних експертиз виконується комплекс досліджень, частина з яких є руйнівними, що призводить до пошкодження загальної картини слідової інформації (наприклад, для встановлення наявності паливно-мастильних матеріалів відокремлюється частина перепони безпосередньо біля вогнепального пошкодження, при проведенні дослідження дифузно-контактним методом сліди-речовини «втягуються» із предмета-слідоносія тощо). Тому необхідна чітка регламентація послідовності дій та методів для недопущення зміни або руйнування слідів до проведення певних досліджень.

У зв'язку з викладеним вище, в Інституті, з урахуванням науково-методичної спадщини, а також відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні, проводиться НДР, метою якої є розробка методики з комплексного дослідження вогнепальних пошкоджень. Це сприятиме удосконаленню сучасної методологічної бази проведення комплексних експертиз та уніфікації процесу дослідження вогнепальних пошкоджень.

Список використаних джерел

1. Установление обстановки и обстоятельств события по делам, связанным с использованием огнестрельного оружия, в судебной баллистике (методическое пособие): отчет о НИР/ рук. А.Ф. Ягодин. – К., КНИИСЭ, 2000.

2. Ягодин А.Ф. Установление ситуационных обстоятельств выстрела комплексной судебно-баллистической и судебно-медицинской экспертизой / А.Ф. Ягодин // Криминалистика и судебная экспертиза: межвед. науч.-метод. сб. – К., Министерство юстиции Украины, 2013. – Вып. 58. – Ч. 1. – С. 320-326.

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз (затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03.11.1998 за № 705/3145) // Офіційний вісник України. – № 46. – Ст.172.

4. Инструкция об организации производства комплексных медико-криминалистических и медико-автотехнических экспертиз в судебно-экспертных учреждениях Министерства юстиции СССР и Министерства здравоохранения СССР. – М., 1982.

5. Инструкция об организации производства комплексных экспертиз в судебно-экспертных учреждениях СССР. – М., 1986.

експертних досліджень, які затверджені Наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 03.11.1998 за № 705/3145) у редакції наказу Міністерства юстиції України № 1950/5 від 26.12.2012 вирішення трасологічних і балістичних питань відносно пошкоджень на одязі, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень людині, проводяться відділеннями медичної криміналістики бюро СМЕ. В окремих випадках питання з визначення дистанції, напрямку пострілу та взаємного розташування зброї і перешкоди вирішуються комплексною судово-медичною та судово-балістичною експертизою [3]. Як і інші підвиди медико-криміналістичних експертиз, дана експертиза має свої специфічні предмет, об'єкт і завдання [2].

До виконання таких комплексних експертиз залучаються поряд з експертами-криміналістами, які спеціалізуються в галузі судової балістики, та судових медиків – працівників бюро судово-медичної експертизи, ще й експерти-хіміки, фізики тощо.

Особливе місце, як джерело вихідних даних для експертів, при проведенні експертиз даного виду, поряд з оглядом місця події та показами свідків, має така слідча дія, як слідчий експеримент, під час якого шляхом зіставлення еталонної моделі, побудованої на основі достовірної інформації, із суб'єктивними оцінками події, які склалися в її учасників, уточнюються фактичні дані (відстані, напрямки, взаємне розташування та ін.) та складаються ймовірні моделі, які в подальшому стають основою для висновків експертів. При цьому, як правило, участь у відтворенні як спеціалісти приймають саме ті експерти, які пізніше будуть виконувати експертизу. Тим більше, необхідність у проведенні цієї слідчої дії виникає при недостатності фактичних даних у експертів, яка встановлюється на попередньому етапі проведення експертизи. У цьому випадку експерти ініціюють проведення необхідних слідчих дій, подаючи клопотання особі, яка призначила експертизу [1].

Однією з характеристик, яка визначає самостійність конкретного виду експертизи, окрім її предмету, об'єктів, завдань, є наявність відповідних методик досліджень. За радянських часів, при високому рівні методологічного забезпечення, регулювання виконання комплексних експертиз [4, 5] стосувалось лише організаційних питань. Аналізом же існуючих на сьогоднішній день методичних рекомендацій з вирішення деяких ситуаційних питань, які є в науково-методичних джерелах, встановлена їх недостатність для застосування в практичній діяльності і проведення об'єктивного дослідження. Це ускладнює проведення комплексних експертиз як з організаційної, так і з методологічної точки зору. При відсутності приписів організаційні рішення приймаються що називається «з коліс».

Наприклад, при проведенні слідчого експерименту у кримінальному провадженні за фактом вбивства громадян під час масових акцій протесту,

3. Ципенюк С.А., Косолапов И.Л., Андрух Е.К., Петряев С.Ю. Методика вероятностной оценки совпадений признаков при идентификационном исследовании «печатного» почерка. – К., 1994. – 55 с.

Кузьмічова-Кисленко Є.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ МЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

Термін «криміналістичне забезпечення» активно використовується в криміналістичній літературі останніх років. Його появу зумовлено потребами практики боротьби зі злочинністю в комплексному розробленні, впровадженні та застосуванні у практичній діяльності криміналістичних методів, прийомів і засобів виявлення, збирання, дослідження і використання значимої для розкриття та розслідування злочинів інформації [1].

В.О. Образцов зазначає, що суть криміналістичного забезпечення кримінального судочинства полягає в наданні посадовим особам правоохоронних органів, які професійно ведуть боротьбу зі злочинністю, наукової продукції, що розробляється в криміналістиці, освоєння та використання якої сприяє підвищенню ефективності вирішення завдань, які стоять перед споживачами такої продукції [2].

Отже, криміналістичне забезпечення можна визначити як систему розроблення та впровадження у практику розслідування злочинів криміналістичних рекомендацій, техніко-криміналістичних засобів та інформаційних технологій з метою оптимізації й підвищення ефективності виявлення, розслідування та попередження злочинів. При розкритті змісту криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, вчинених медичними працівниками під час виконання своїх професійних обов'язків, ми ґрунтуємося на тому, що нормативно-правове регулювання і сформована практика криміналістичного забезпечення процесу розслідування цих злочинів є об'єктивною реальністю.

Досягнення різних галузей знань стануть науковими основами забезпечення розслідування злочинів, вчинених медичним працівником під час виконання своїх професійних обов'язків тоді, коли вони будуть синтезовані на прикладному методичному рівні завдань цього забезпечення. Звідси виникає необхідність у проведенні досліджень, спрямованих на створення відповідних науково-методичних засобів.

Так, суть будь-якого теоретичного положення кримінального права або кримінології не змінюється від того, використовується воно в криміналістичному дослідженні або у прикладному аналізі криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, вчинених медичним працівником під час виконання своїх професійних обов'язків.

На наш погляд, питання криміналістичного забезпечення розслідування цієї категорії злочинів необхідно розглядати також відповідно до накопиченої практики використання методів пізнання

стосовно сфери криміналістики, кримінального процесу й оперативно-розшукової діяльності.

Таким чином, під криміналістичним забезпеченням розслідування злочинів, вчинених медичним працівником під час виконання своїх професійних обов'язків ми розуміємо організаційно-тактичний комплекс заходів, що ґрунтується на системі криміналістичних знань, навичок й умінь працівників правоохоронних органів використовувати наукові рекомендації у сфері криміналістики, застосовувати криміналістичні й оперативно-розшукові засоби для вирішення завдань розкриття злочину й дотримання прав і свобод громадян.

Відповідно до мети і самого визначення криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, вчинених медичним працівником під час виконання своїх професійних обов'язків, до яких, на наш погляд, належать такі: отримання об'єктивних і достовірних знань про злочини, вчинені медичним працівником у сфері медичного обслуговування (наприклад, під час проведення лікування, надання (чи ненадання) медичної допомоги тощо), його стан, рівень, структуру і динаміку, як у минулому, так і сьогодні; криміналістичне вивчення видів такої категорії злочинів, їх ознак; виявлення і вивчення закономірностей відображення слідової інформації про злочинну діяльність цих злочинів; побудова теоретичної моделі злочинної діяльності, діяльності з виявлення і розкриття злочинів і їх взаємодії, тобто теоретичної моделі процесу розкриття злочинів; визначення основних напрямів щодо вдосконалення процесу розкриття і розслідування злочинів, вчинених медичним працівником під час виконання своїх професійних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Лавров В.П. Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насильственных преступлений по горячим следам / В.П. Лавров, С.С. Чегодаев // Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насильственных преступлений: спецкурс лекций. – М.: Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 8-26.; Демин К.Е. Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования заказных убийств / К.Е. Демин, В.Н. Цветков // Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насильственных преступлений: спецкурс лекций. – М.: Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 27-5.; Попов И.А. Криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с незаконным оборотом оружия / И.А. Попов // Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насильственных преступлений: спецкурс лекций. – М.: Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 51-81.; Бородин В.Н. Криминалистическое обеспечение операций по борьбе с терроризмом / В.Н. Бородин, В.С. Бурданова, В.Ю. Владимиров // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – СПб., 2000. – №1. – С. 65-71.

Список використаних джерел

1. Ратинов А.Р. Обыск и выемка. – М.:Госюриздат, 1961. –7 с.
2. Гурев М.С. Убийства на «разборках» (методика расследования) / М.С. Гурев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
3. Филиппов А.Г. Первоначальные следственные действия при расследовании хищений государственного или общественного имущества, совершенных путем присвоения, растраты или путем злоупотребления служебным положением: учебное пособие / Филиппов А.Г. // Под. ред. Г.Г. Зуйкова. – М.: Высшая школа МВД СССР, 1972. – 563 с.
4. Макаренко Є.І. Крадіжки з квартир: мистецтво розслідування: монографія / Макаренко Є.І. // –Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 150 с.

Назаров В.В., Гуменський О.А., Малей П.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ З КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНИХ ПОШКОДЖЕНЬ

В практиці судової балістики останнім часом почастишали випадки криміналістичних досліджень з установлення обставин, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї. Як правило, це тяжкі й резонансні злочини. Як показує аналіз, вирішуються як класифікаційні (встановлення факту, що пошкодження є вогнепальним, визначення вхідного і вихідного пошкодження, виду снаряду, яким утворені вогнепальні пошкодження тощо), діагностичні (можливість проведення пострілу при певних умовах, встановлення кількості пострілів, які утворили пошкодження, яке пошкодження було першим тощо), так і ситуаційні питання (встановлення дистанції стрільби, місця і напрямку пострілу, взаємне положення потерпілого і зброї в момент пострілу та ін.) [1].

Згідно з визначенням [2] ситуаційними обставинами пострілу є обстановка проведення пострілу, яка виникла в результаті дії сукупності умов поведінкового та технічного характеру, що склалися у певний момент події і яка привела до пострілу.

На даний час, у зв'язку з відомими подіями в країні, питома вага експертиз, які пов'язані з дослідженням вогнепальних пошкоджень різко зросла. Тільки за останні півроку до Київського НДІСЕ (далі – Інститут) надійшло понад 100 завдань на проведення таких експертиз. Експертне дослідження вогнепальних пошкоджень вимагає застосування широкого кола природничо-наукових методів (хімічних, фізичних, біологічних тощо), і тому більшість таких експертиз доцільно проводити як комплексні. Крім цього, ці експертизи мають характер комісійних і міжвідомчих, що в значній мірі ускладнює їх проведення.

Згідно з п. 1.2.1 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та п.п. 4.2, 15.3 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та

подоланням волі особи. У зв'язку з цим успішною запорукою проведення обшуку є знання психології, оскільки має значення не тільки, що слідчий робить, але і те, як він це робить. Слідчому необхідно враховувати, що кожний обшук є неповторним та індивідуальним, оскільки визначається конкретними обставинами кримінального провадження, характером об'єктів пошуку, особливостями особи, у якій проводять обшук тощо. Слідчий неминує вторгаться в особисте життя особи, у житті якої він проводить обшук, йому необхідно суворо дотримуватись закону, а також вимогам етики, наприклад, дбайливо відноситися до майна осіб, зберігати в таємниці обставини, що стосуються їх інтимного життя, якщо вони не мають прямого відношення по справі тощо. Дітей потрібно вивести з житла, де проводиться обшук, щоб не заподіяти їм моральну травму та не дати використати їх для можливих провокацій.

Об'єкти обшуку, як правило, конкретно слідчому невідомі, наприклад, знаряддя вчинення злочину, цінності, здобуті злочинним шляхом, та інше, але місце знаходження їх приблизно відоме. Тому, слідчий, готуючись до обшуку, повинен вивчити психологію особи (характер, здібності, темперамент тощо), у якій планується проведення обшуку, та змодельовати ситуацію можливого приховування об'єкта пошуку – куди б сховав його слюсар, столяр, шахрай, жінка-вбивця тощо. Особливо важливо вивчити зв'язки вказаних осіб: з ким проводить вільний час, кого відвідує. Важливим елементом їх характеристики є професія, навички, дійсний на цей час рід занять, інтереси, схильності тощо. Вже на етапі підготовки до обшуку слідчий повинен мати відомості про склад сім'ї обшукуваного, про його взаємини з сусідами, про коло його знайомих. Слідчий повинен також передбачити й інші ситуації, що можуть виникнути під час проведення обшуку, наприклад, проживання у житлі інвалідів, малолітніх та неповнолітніх дітей, осіб з душевними вадами. Крім того, у ході проведення обшуку слідчому необхідно враховувати не тільки індивідуальні психологічні особливості особи, а й стежити за його поведінкою, реакціями, оскільки від хвилювання можуть з'явитися ознаки психічного стресу: мимовільні рухові реакції, або почервоніння чи збліднення шкіри обличчя, загальна напруженість тіла та інше, за допомогою чого можливо досягти мети обшуку. Уміння спостерігати й аналізувати такі реакції особи, яка обшукується, допомагають знайти місця, де заховані розшукувані об'єкти. Як вказує Є.І. Макаренко, уміння розпізнати психічний стан обшукуваного в той чи інший момент часто полегшує виявлення шуканих об'єктів [4, с. 89].

Таким чином, проведення обшуку передбачає наявність і виявлення слідчим професійних знань, навичок і вмінь, а також різноманітних психологічних якостей: професійна спостережливість, пам'ять, мислення, наполегливість, комунікативні здібності тощо.

2. Образцов В.А. Судопроизводство как объект межотраслевого научного обеспечения / В.А. Образцов, Г.А. Туманов // Труды Московской государственной юридической академии. – М., 1997. – № 2. – С. 308-310.

Кулик М.Й.

ДОЗВІЛ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ЧИ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї НА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСГУМАЦІЇ ТРУПА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Важливе значення для ефективного розслідування кримінальних правопорушень має вміння слідчого запобігти можливим проявам протидії з боку осіб, інтересів яких стосується проведення процесуальних дій. Вказане положення, на нашу думку, повною мірою застосовне до такої дії, як огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.

Згідно з частиною 1 статті 239 КПК юридичною підставою для проведення ексгумації трупа є постанова прокурора. Вважаємо, що необхідно з'ясувати, чи потрібен дозвіл членів сім'ї чи близьких родичів, визначених у пункті 1 частини 1 статті 3 КПК, для проведення такої процесуальної дії.

У КПК відповідь на це питання відсутня, у зв'язку з чим воно стало предметом розгляду проведеного нами анкетування 318 слідчих МВС України. Як встановлено за результатами анкетування, більшість опитаних – 127 слідчих (39,94%) вважають, що для проведення ексгумації трупа потрібен дозвіл родичів померлого, а 81 особа (25,47%) віднесла вирішення даного питання на розсуд слідчого у кожному конкретному випадку. Ще 43 особи (13,52%) зазначили, що проведення ексгумації необхідно узгоджувати з дирекцією цвинтаря. 38 опитаних (11,95%) визнали, що їм важко відповісти на дане питання. На думку 22 осіб (6,92%), для проведення даної процесуальної дії потрібен дозвіл санітарно-епідеміологічної служби. 7 осіб (2,2%) дали іншу відповідь на дане питання. Троє з них констатували, що з родичами необхідно узгоджувати проведення ексгумації, якщо вони не є підозрюваними чи обвинуваченими у справі. Одна особа стверджувала, що узгоджувати проведення даної процесуальної дії з родичами не варто, але потрібно повідомити їх про це і залучити до участі у ній. Ще троє опитаних зазначили, що для проведення ексгумації трупа достатньо одержати дозвіл прокурора.

На нашу думку, враховуючи морально-етичну сторону проведення ексгумації трупа, позитивним було б законодавче закріплення порядку отримання дозволу родичів на проведення такої дії поряд із нормою про винесення постанови прокурора, оскільки ці два питання перебувають у тісному взаємозв'язку.

Водночас можуть виникнути ситуації, коли, попри усі намагання слідчого отримати дозвіл родичів померлого на проведення ексгумації, одержати його все ж таки не вдалося. Тож виникає питання, як бути

слідчому у випадку протидії родичів померлого. Оскільки відповідь на нього у КПК відсутня, воно також розглядалося при проведенні нами анкетування слідчих МВС України.

Більшість опитаних, 173 особи (54,4%), вважають, що в цій ситуації слідчому необхідно з погодженням з прокурором звернутися до суду для отримання дозволу на примусове проведення ексгумації. 99 слідчих (31,13%) констатували, що у даному випадку варто провести цю дію без згоди родичів померлої особи, а на думку 14 респондентів (4,4%), у такій ситуації слідчий повинен відмовитися від проведення такої процесуальної дії у примусовому порядку.

Звертає на себе увагу те, що 26 слідчим (8,18%) було важко конкретно відповісти на дане питання [1, с. 95-97]. Частково така відповідь може бути виправдана тим, що ексгумація трупа як процесуальна дія у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень проводиться доволі рідко.

При цьому виникає питання, кого необхідно відносити до близьких родичів померлого. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК близькі родичі та члени сім'ї – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. При цьому залишається незрозумілим, які особи, визначені як близькі родичі, можуть бути віднесені до членів сім'ї – ці самі чи інші.

Роз'яснення питання щодо тлумачення терміну «член сім'ї» було надане Конституційним Судом України у рішенні від 3 червня 1999 року. У ньому Конституційний Суд України виділяє дві групи членів сім'ї. У першу групу входять чоловік або дружина, а також прямі родичі – діти і батьки. До другої групи належать близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід і баба) та інші родичі (брати, сестри дружини (чоловіка); неповнорідні брати і сестри; зять, невістка; вітчим, мачуха; опікуни, піклувальники, пасинки, падчерки та інші [2].

У зв'язку з цим, в юридичній літературі пропонується закріпити такий перелік членів сім'ї: чоловік (дружина), прямі родичі (батьки (у тому числі усиновителі), діти (у тому числі усиновлені), близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід і баба), інші родичі (брати, сестри дружини (чоловіка); неповнорідні брати і сестри; зять, невістка; вітчим, мачуха; опікуни, піклувальники; пасинки, падчерки та інші) [3, с. 90].

Після винесення постанови прокурора про ексгумацію трупа з нею, на нашу думку, необхідно ознайомити близьких родичів чи членів сім'ї, які повинні письмово викласти у постанові, чи є у них заперечення проти ексгумації. За відсутності їх згоди або протидії проведенню ексгумації

Моргун Н.С.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Дослідження проблем реалізації прав громадян під час проведення однієї з найважливіших слідчих (розшукових) дій, як обшук, набуває актуальності у світлі зміни кримінального процесуального законодавства України, оскільки проведення пошукових дій, нерідко примусового характеру, обмежують конституційні права і свободи громадян з можливим порушенням засад недоторканності права власності.

Формування сучасних поглядів на концепцію обшуку розпочалося ще з 1991 року, коли даному питанню приділяли увагу С.Ф. Денисюк, В.Ю. Шепітько, С.В. Ільченко, В.Т. Маляренко. Вагомий внесок у розробку наукових основ проведення обшуку зробили відомі вчені-криміналісти, зокрема, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтєвський та інші.

У криміналістичній літературі відсутня єдина думка щодо визначення поняття обшуку. Визначення обшуку як слідчої дії, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення осіб, які розшукуються, було сформульовано ще в 1961 році А.Р. Ратиновим, яке і на даний час є фактично загальноновизнаним [1, с. 7].

Наряду з тим, чинний Кримінальний процесуальний кодекс (далі КПК України) також не містить визначення терміну «обшук». При визначенні основних термінів в статті 3 КПК України законодавець не сформулював поняття обшуку, а лише в статті 234 КПК України вказав, що обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також місцезнаходження розшукуваних осіб.

Незважаючи на те, що обшук є однією з результативніших слідчих (розшукових) дій, значення обшуку, як показує практика, іноді недооцінюється, оскільки примусовий характер обшуку, певні процесуальні складнощі, особливості його підготовки і проведення створюють значне психологічне навантаження на його учасників. Це призводить до того, що слідчі намагаються уникати цієї слідчої дії, або доручають її проведення співробітникам оперативних підрозділів [2, с. 227].

Найважливішими умовами успішного проведення обшуку є наявність повних і точних відомостей про шукані предмети, а також ретельна попередня підготовка до обшуку (збір орієнтуючих відомостей про об'єкти майбутнього обшуку й осіб, яких будуть обшукувати, правильний підбір учасників обшуку та підготовка необхідних технічних засобів) [3, с. 50]. Обшук відрізняється від інших слідчих (розшукових) дій не тільки своїм пошуковим характером, а й тим, що нерідко пов'язаний з

до причини, від явища – до його суті, від відображення – до аналізу властивостей і стану відображення об'єкта.

У криміналістичних дослідженнях діагностика зазвичай передусе ідентифікації.

Наприклад, за слідами ніг, ще до того як ідентифікують взуття, робитимуть висновок про напрямок руху людини, про приблизну швидкість руху, факт перенесення нею вантажу, про рух в умовах ночі тощо.

Наукове підґрунтя криміналістичної діагностики становлять:

- можливість пізнання події за її відображенням;
- закономірність виникнення криміналістично значущої інформації;
- положення (дані) науки криміналістики про типові моделі відображення механізму злочину (властивості особи, властивості предметів, про взаємодію об'єктів);

- методи і методики криміналістичного діагностування питань, що розкривають зміст мети.

До криміналістичних діагностичних досліджень відносять:

- визначення властивостей та стану об'єкта, їх відповідності заданим характеристикам (наприклад, із якого металу виготовлено предмет, чи справний замок тощо);

- встановлення факту і причин початкового стану об'єкта або його невідповідності заданим характеристикам (це стосується дослідження обставин події), наприклад, з якого боку відбувався злам перешкоди; чи піддавалися документи частковим змінам тощо;

- аналіз кримінальної ситуації: обставин місця, часу, механізму взаємодії суб'єктів, предметів, причинно-наслідкових зв'язків, механізму злочинної події (наприклад, установлення механізму виникнення й розвитку пожежі, причинно-наслідкового зв'язку між коротким замиканням і виникненням пожежі).

Завдання криміналістичної діагностики полягають у вивченні:

- внутрішніх властивостей і стану об'єкта;
- зовнішніх властивостей та умов обстановки (місця, часу, функціонування) об'єкта;
- властивостей і умов механізму та розвитку процесів взаємодії об'єктів між собою.

Список використаних джерел

1. Криміналістика. Підручник для вузів. / За ред. Р.С. Белкіна. – М.: Норма, 2000.
2. Криміналістична діагностика при розслідуванні злочину. / За ред. Ю.Г. Корухова. – М., 2003.
3. Криміналістична діагностика в науковому дослідженні. / В.І. Дубровін. – Л., 2001.

трупа, варто звернутися до слідчого судді з клопотанням, погодженим з прокурором за аналогією з проведенням, наприклад, огляду, обшуку у житлі чи іншому володінні особи. З цією метою вважаємо за необхідне доповнити частину 1 статті 239 КПК після першого речення другим, третім та четвертим реченнями такого змісту:

«Про ексгумацію трупа попередньо повідомляються близькі родичі чи члени сім'ї. Якщо вони заперечують проти ексгумації трупа, дозвіл на її проведення надається слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором у порядку, передбаченому частинами 3-5 статті 234 цього Кодексу. Близькі родичі чи члени сім'ї можуть бути присутніми при ексгумації трупа за рішенням слідчого і лише за їх згодою». Відповідно друге речення частини 1 статті 239 КПК вважатиметься п'ятим реченням.

Таким чином, зважаючи на доцільність отримання дозволу близьких родичів чи членів сім'ї на проведення ексгумації трупа насамперед з морально-етичних міркувань, пропонуємо у частині 1 статті 239 КПК нормативно закріпити обов'язок слідчого, прокурора отримати такий дозвіл, а у разі виникнення у цих осіб заперечень проти проведення цієї процесуальної дії, передбачити можливість її проведення за ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Список використаних джерел

1. Кулик М.Й. Процесуальний порядок і тактика ексгумації трупа у кримінальному судочинстві України (за матеріалами МВС України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М. Й. Кулик.; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2011. – 199 с.
2. Справа Конституційного Суду України у справі № 5-рп/99 від 3 червня 1999 року про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї» // Офіційний вісник України від 02.07.1999. – 1999. – № 24.
3. Бараннік Р.В. Право особи на свободу від самовикриття, викриття членів її сім'ї чи близьких родичів у кримінальному процесі України: монографія / Р.В. Бараннік, В.П. Шибіко. – К.: КНТ, 2008. – 212 с.

Кулик С.С.

СПОСІБ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Дослідження способів привласнення, розтрати майна та заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем заслуговує на особливу увагу, оскільки на відміну від інших справ, виявлення способу розкрадань дозволяє порівняно легко і швидко встановити і виявити їх винуватців та з'ясувати інші обставини предмету доказування [1, с. 7]. Неодмінним і найбільш значущим компонентом вихідних даних є інформація про спосіб

вчинення злочину. Саме на ній ґрунтуються рішення про спрямованість розслідування в його початковий період [2, с. 432].

Спосіб розкрадання – це характер злочинної діяльності, що полягає в системі дій зі створення умов для розкрадання, вилучення майна та повернення його на свою користь або користь інших осіб, а також із приховування злочину [3, с. 118].

Спосіб вчинення розкрадання – це комплекс умисних дій щодо підготовки, скоєння та приховування (латентування) злочину, котрі вчиняються розкрадачами, залежно від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, специфічними прийомами у певній послідовності та для досягнення злочинної мети [4, с. 118].

До об'єктивних чинників належать: посадове становище розкрадача, наявність співучасників та їх посадове становище, особливості матеріальних цінностей, сировини, напівфабрикатів, які виготовляють, обробляють, обслуговують тощо; вид виробничо-господарської операції, під час якої вчиняють злочин, обстановка на виробничо-господарському об'єкті тощо.

До суб'єктивних чинників належать: наявність у суб'єкта злочину певних навичок у застосування конкретного способу вчинення розкрадання, усвідомлення розкрадачами особливостей умов виробництва та обстановки на підприємстві, ступінь злочинної кваліфікації, наявність спеціальної (фахової) освіти, мета і мотив вчинення розкрадання тощо [4, с. 119].

Всі розкрадання можна розподілити на два види: розкрадання майна, оприбуткованого за документами і не оприбуткованого. Ці два види розкрадань поділяються на різновиди:

1. Прості розкрадання, вчинені шляхом вилучення коштів або товарно-матеріальних цінностей і їх привласнення без хитрощів і маскування, без приховування недостачі;

2. Замасковані розкрадання, основними різновидами яких є розкрадання з використанням підроблених облікових документів:

а) укладаються фальшиві рахунки або трудові договори з привласнення необґрунтовано нарахованих сум;

б) в платіжних відомостях навмисно завищуються підсумки з привласненням різниці між завищеною сумою і фактично виплаченою;

в) в нарядах завищується обсяг і вартість виконання робіт з вилученням (отриманням) через підставних осіб необґрунтовано нарахованих грошей;

г) отримання грошей під виглядом премій, відрядження та ін.;

д) проведення безтоварних операцій по відпустку і отримання цінностей. Виписане зі складу викрадається, а недостача в цеху покривається за рахунок підробки або неврахованих надлишків та ін.

Розкрадання неоприбуткованого майна здійснюється шляхом:

1. Повного або часткового викрадення товарно-матеріальних

яких – законність їх використання; згода осіб, щодо яких вони застосовуються; недостатність інформації, яка зібрана в результаті проведення процесуальних дій, та неможливість отримання інформації іншим шляхом тощо. Відповідно, й інформація, отримана за допомогою таких методів, не може слугувати джерелом доказів без підтвердження її встановленими законом процедурами.

Моравська В.В.

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЇЇ НАУКОВІ ОСНОВИ

Зростання злочинності, що супроводжує глобальні соціально-економічні перетворення нашого суспільства, спонукає до пошуку нових форм і методів розслідування злочинів, до створення нових теоретичних розробок в науці криміналістиці, здатних позитивно впливати на практику. Одним з основних способів поповнення наукового знання є аналіз та узагальнення практики. Це дозволяє краще пізнати закономірності досліджуваних процесів і створити таку теоретичну модель, яка б не тільки відображала досліджувану практику (слідчу, експертну), але і сприяла б її вдосконаленню.

Створення криміналістичної діагностики покликане в теоретичному значенні поповнити методологію науки криміналістики, що являє собою систему її світоглядних принципів, теоретичних концепцій, категорій, понять, методів. У практичному значенні криміналістична діагностика повинна забезпечити вирішення експертних завдань і аналіз слідчих ситуацій шляхом вивчення властивостей та стану об'єктів, змін, що відбулися в них у результаті злочинної дії, і виявлення на цій основі механізму вчинення злочину в цілому або окремих його фрагментів (етапів).

Слово «діагностика» – грецького походження і означає здатність до «розпізнавання», «розмежування», «визначення», «встановлення».

Діагностувати буквально означає: встановити схожість досліджуваної ситуації, з певною типовою моделлю чи виявити щось конкретне, притаманне лише цій ситуації.

Термін «криміналістична діагностика» було запропоновано у 1972 р. проф. В.О. Снетковим, який разом з Ю.Г. Коруховим і С.В. Дубровіним розробили окрему теорію криміналістичної діагностики.

Теорія криміналістичної діагностики – це система правил і понять, необхідних для здійснення процесу діагностичного пізнання у рамках провадження у кримінальному провадженні.

Криміналістична діагностика – процес дослідження властивостей і стану об'єкта (ситуації) з метою встановлення змін, які відбулися в ньому, причини цих змін та їх зв'язок з вчиненням злочином. Іншими словами, кримінальна діагностика – це уявна реконструкція вчиненого злочину, у ході якої мають перевагу висновки «зворотного напрямку»: від наслідку –

сп'яніння. Він пов'язує завдання розкриття злочинів з можливістю використання гіпнозу з метою стимуляції здібностей ясновидіння або біолокації у осіб з парапсихологічними здібностями. В.Д. Хабалев підтримує застосування гіпнозу, та у спільній праці вчені ставлять завдання: за допомогою гіпнозу отримати від особи повну та достовірну інформацію щодо сприйнятих нею обставин злочину у випадках, коли особа не може відтворити інформацію внаслідок природного забування, або ж з причин розвитку амнезії стресового або травматичного характеру.

Опоненти Л.П. Гримака та В.Д. Хабалева заперечують, стверджуючи, що для досягнення такої мети необов'язково використовувати гіпноз, цього можна досягти і традиційними засобами. Природне забування та розвиток стресової або травматичної амнезії – це принципово різні стани. У першому випадку це природне явище психіки, а у другому – хворобливий стан. Отже треба застосовувати різні засоби подолання. Щоб нагадати особі, яка забула, необхідно вчинити дії, передбачені кримінальним процесуальним законодавством. А щодо амнезії, то це вже питання медичного характеру.

В свою чергу, використання гіпнозу має багато правових заперечень, оскільки глибокий гіпноз характеризується відсутністю орієнтування у навколишньому середовищі та післягіпнотичною амнезією. І, як наслідок, у такому стані загіпнотизована особа не контролює свої дії та не може захистити свої права. Це також пов'язано з порушенням волевиявлення особи, а також порушенням прав людини і громадянина. Тому як використання «слідчого гіпнозу», так і його легалізація є неприпустимим.

Наркоаналіз, як і гіпноз, на думку його прихильників, необхідно використовувати у випадках, коли опитувана особа через різні причини не може пригадати обставини, пов'язані зі злочином. Сутність полягає у введенні в організм опитуваного препарату, під дією якого виявляються істинні переживання та установки.

Криміналістична біоритмологія досліджує вплив різних біоритмів на фізіологічні процеси та поведінку людини, та розробляє рекомендації щодо визначення найбільш сприятливого періоду для контакту з опитуваною особою.

Психологічні методи ідентифікації використовують для з'ясування стану підозрюваного, його відношення до навколишнього світу, визначення реакції на стимулюючі об'єкти, визначення самооцінки злочинця. Основним критерієм правомірності психічного впливу визнається збереження за особою, на яку воно здійснюється, свободи вибору та викладення своєї позиції.

Екстрасенсорним сприйняттям називають телепатію та ясновидіння. Даний нетрадиційний метод застосовують з метою отримання інформації про те, чи жива шукана особа, де знаходиться шуканий об'єкт тощо.

Отже, вести мову про використання нетрадиційних методів для розслідування злочинів можна лише при дотриманні певних умов, серед

цінностей, що надходять, для чого робиться:

а) зниження в приходних документах кількісних і якісних показників;
б) складання підроблених комерційних актів про недостачу або зіпсованість вантажу, що надходить,

в) знищення або неவிдача документів, що підтверджують надходження товарно-матеріальних цінностей;

2. Викрадення попередньо створених надлишків, які утворилися в результаті:

а) недостачі майна отримувача,

б) списання майна на зіпсованість або понаднормативні витрати,

в) списання майна у відходи [5, с. 35-36].

Отже, можна зробити висновки, що знання типових способів привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, дає можливість працівникам правоохоронних органів своєчасно виявляти ці злочини, приймати правильні рішення в стадії порушення кримінальної справи, якісно планувати і проводити розслідування. Значення встановлення способу підготовки, приховування та вчинення розкрадань по кожній кримінальній справі підкреслюються їх належністю до предмета доказування.

Список використаних джерел

1. Хмыров А.А. Расследование хищений социалистического имущества, совершаемых должностными лицами: Учебное пособие / А.А. Хмыров. – Краснодар: Кубанский государственный университет, 1985. – 365 с.

2. Белкин Р.С. Курс криминалистики / Р.С. Белкин. – В 3 т. – М.: Юрист, 1997. – Т.3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. – 480 с.

3. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2007. – 728 с.

4. Когутич І.І. Криміналістика: особливості методики розслідування окремих видів злочинів. Текст лекцій / І.І. Когутич. – Львів: Тріада плюс, 2006. – 456 с.

5. Джига М.В., Пошибякін О.С., Ухаль А.М. Розслідування посадових злочинів і вимагательства. – Київ, МВС України та Ужгородський Державний інститут інформатики, економіки і права, 1998. – 196 с.

Куприянова А.А., Седова Е.Л.

ПРОБЛЕМА ДИАГНОСТИРОВАНИЯ НЕОБЫЧНОГО ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЯ РУКОПИСИ, ОБУСЛОВЛЕННОГО УПОТРЕБЛЕНИЕМ НАРКОТИКОВ

В связи с ростом наркомании и наркопреступности в современном обществе актуальным для практики криминалистических исследований почерка становится диагностирование необычного состояния пишущего, обусловленного употреблением наркотических веществ. Научных данных относительно влияния на письмо и почерк наркотических веществ на сегодняшний момент времени недостаточно, поскольку проведение научных исследований в данном направлении связано со значительными трудностями. Анализируя современное состояние судебного почерковедения, профессор В.Ф. Орлова, называет разработку научных и методических основ исследования письма лиц, находящихся в состоянии наркотического опьянения в числе приоритетных исследований [1].

Научные исследования в области разработки методических основ судебно-почерковедческой диагностики требуют изучения психофизиологических закономерностей влияния «сбивающего» фактора на почерк. В наркологии известно, что наркотики способны оказывать эйфоризирующее, болеутоляющее, снотворное, успокаивающее или возбуждающее действия. Основные эффекты наркотического вещества зависят от типа наркотика, дозы и способа приема, длительности употребления, формирования зависимости, индивидуальных особенностей личности и сопутствующих ситуационных условий [2]. Отсюда следует, что их влияние на психофизиологию человека, его психомоторику, психофизиологическую функцию письма весьма разнообразно и зависит от многих сопутствующих факторов, которые необходимо учитывать при проведении научных исследований.

С позиций криминалистики следует дифференцировать два необычных психофизиологических состояния исполнителя рукописи, вызванных употреблением наркотических веществ: опьянение и абстиненция.

Наркотическое опьянение (интоксикация) – это состояние, возникающее непосредственно после приема наркотика. Синдром наркотического опьянения состоит из психических и соматических симптомов, меняющихся во времени. Острая интоксикация при этом сопровождается расстройствами сознания, когнитивных функций, восприятия, эмоций и поведения в целом. Общим признаком наркотического опьянения является эйфория – необычное состояние, характеризующееся крайне выраженными положительными эмоциями. Со стороны двигательной системы наблюдаются заторможенность психомоторных реакций и появляются расстройства координации движений. Клиницисты отмечают нарушения речи и почерка в качестве

разробку та застосування засобів отримання інформації від особи, яка не здатна або не бажає повідомити необхідну інформацію. Тобто відбувається втручання у психіку та психічні процеси людини.

Деякі вчені вважають, що нетрадиційні знання можуть бути:

- криміналістичними (одорологія, голографія, детекція неправди, прогнозування);
- спеціальними (ергономіка, кінетика, генетика);
- психоенергетичними (телепатія, ясновидіння, біолокація, біоритмологія).

В залежності від способу отримання інформації всі нетрадиційні методи можна поділити на дві групи:

- методи, що не пов'язані з безпосереднім контактом опитуваної особи (екстрасенсорика, психологічний портрет підозрюваного);
- методи, що пов'язані з отриманням інформації шляхом безпосереднього контакту з опитуваною особою (гіпноз, поліграф, наркоаналіз).

Нещодавно інструментальне дослідження психіки і психічних процесів людини визнавалося антигуманним, а застосування інструментарію вважалося антинауковим. Про такі прилади й інструментальні методи І.М. Якимов писав: «...ніхто не може проникнути під черепну коробку людини і довідатися, які процеси і як відбуваються в її мозковій речовині, а головне – яке відношення вони мають до правди чи неправди в її словах...». Це був суворий вирок, винесений у 1928 році, що практично зупинив дослідження в розкритті внутрішнього відображення на підставі зовнішніх реакцій і використання інструментарію, про які говорили вчені-фізіологи І.П. Павлов і Н.М. Сеченов.

Щодо використання та впровадження технічних засобів для детекції внутрішнього відображення на основі зовнішнього, то варто зазначити, що неправда і правда є інтелектуальними судженнями, які доступні лише людині, а не машині. Будь-який технічний засіб здійснює лише інформаційне забезпечення суб'єкта для формування оціночного судження. Технічний засіб у пізнавальному процесі лише розширює пізнавальні здібності, але оцінка їх результатів залишається за людиною. Прикладом такого засобу є поліграф. Поліграф – це прилад, що фіксує кілька фізіологічних функцій людини (біотопів мозку, серця, дихання, тиску тощо). В США названий «лайдетектором» – викривачем неправди. Використання подібних технічних засобів дає можливість отримати відповіді про факти без їх аналітичної оцінки слідчим, що виступає як доказова або орієнтуюча інформація.

Серед новацій є й «слідчий гіпноз», який пропонували запровадити до слідчо-оперативної діяльності Л.П. Гримак та В.Д. Хабалев.

Професор Л.П. Гримак відомий своїми працями про застосування гіпнозу для екстремального моделювання емоційного стану людини в умовах підвищеної або зниженої гравітації, а також у стані алкогольного

- мальований текст має відхилення від типографського шрифту;
 - неоднакові розміри літер.
- Ознаки підроблених бланків документів, виконаних малюванням:
- сліди олівцевої підготовки та використання циркуля;
 - ознаки підчистки або домальовування;
 - нерівномірні за товщиною штрихи;
 - відмінність конфігурації та розмірів однойменних літер;
 - нестандартність малюнків літер;
 - граматичні чи логічні помилки.

Метод малювання є найбільш простим, а ознаки використання цього методу можна побачити неозброєним оком.

Аналізуючи викладений матеріал, можна зробити висновок про те, що використання злочинцями даних методів безумовно потребує детального вивчення та подальшого вдосконалення методики їх дослідження. При цьому фахівцям необхідно враховувати, що у підроблених бланках, виготовлених особою, яка має відповідні знання та навички, велика кількість ознак, які свідчать про спосіб підробки, можуть бути відсутніми.

Мовсесян В.А.

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТАКТИЦІ

У криміналістиці існує велика кількість технічних і тактичних методів і засобів збирання і дослідження доказів. Поширеною є думка, що лише вербальними методами можна розкрити суб'єктивний образ, який зберігається в пам'яті злочинця. З огляду на те, що особа може протистояти вербальним методам, видаючи викривлену інформацію, виникає питання: чи існують методи, за допомогою яких стало б можливим викривати особу, яка говорить неправду? Мова йде про «нетрадиційні» методи в криміналістичній тактиці.

Варто зазначити, що дослідженнями цього питання займалися такі вчені як М.В. Салтєвський, Р.С. Белкін, Е.Н. Іщенко, М.М. Кітаєв, І.П. Павлов, Н.М. Сеченов, Л.П. Гримак, В.Д. Хабалєв, І.М. Якимов та інші.

Жорстокі вбивства, розбійні напади, шахрайства, залишаючись непокараними, обурюють суспільство, що створює сприятливі умови для використання в розслідуванні злочинів нетрадиційних методів та засобів.

Нетрадиційне знання в криміналістичній тактиці означає знання, що відрізняється від відомого, стандартного, що використовується в якійсь галузі.

Варто зазначити, що в криміналістиці поняття «нетрадиційні методи розслідування злочинів» з'явилося в кінці 80-х років минулого століття. Під нетрадиційними методами розуміють прийоми та способи, які використовуються лише для вирішення одичних ситуацій з метою розслідування злочину. Основні зусилля при цьому спрямовані на пошук,

диагностических признаков наркотического опьянения. Однако расстройства координации на определенной стадии наркомании могут отсутствовать, и даже наоборот, при приеме наркотика у наркозависимых отмечаются такие изменения в поведении как быстрая и внятная речь, повышенная двигательная активность, улучшение психомоторных функций. Таким образом, наркотическое вещество в зависимости от типа и обстоятельств его применения может как позитивно, так и негативно влиять на процесс письма.

Другим необычным состоянием, связанным с употреблением наркотиков, является абстиненция (абстинентный синдром), которая возникает, когда организм человека уже не может нормально функционировать без наркотических веществ. В этом состоянии у наркозависимых преобладает подавленное настроение, слабость. В то же время они могут испытывать сильные эмоции тревоги, страха и злобы. В состоянии абстиненции возникают разнообразные вегетативные нарушения в организме. Общим проявлением абстинентного синдрома для всех форм наркомании является психомоторное возбуждение, которое снижается по мере снижения абстиненции. Нарушение коррекционной функции системы письма в целом в наркотической абстиненции проявляется многообразием нарушений почерка и письменной речи на всех уровнях построения движений [3].

Длительное употребление наркотиков приводит к нарушению жизнедеятельности всего организма, к различным нервно-психическим расстройствам в частности, поражению двигательных центров нервной системы. В почерке хронических наркоманов наблюдается снижение выработанности, которое проявляется в замедленном темпе письма, нарушении координации движений; нарушение связности, топографии письма; характерно наличие многочисленных исправлений, подрисовок, пропусков букв. Наряду с изменениями признаков почерка отмечается снижение уровня развития навыков письменной речи в целом [4].

Отметим, что задача судебно-почерковедческой диагностики необычного состояния исполнителя рукописи, обусловленного влиянием наркотических веществ, до сих пор остается нерешенной в силу своей особой сложности. С нашей точки зрения целесообразно решать эту задачу поэтапно, выделив сходные по действию на организм группы наркотиков и выявив закономерности влияния необычных состояний исполнителя рукописи, обусловленных употреблением наркотиков, на письменно-двигательный навык.

Для большинства наркоманий (исключением является употребление галлюциногенов) психические, соматические и поведенческие проявления состояния опьянения противоположны проявлениям состояния абстиненции. Полагаем, что комплексы диагностических признаков, отражающих наркотические опьянение и абстиненцию, также могут быть связаны соотношениями противоположности. Таким образом,

определение диагностических признаков почерка, отражающих абстинентное состояние, возможно, позволит выявить комплекс диагностических признаков наркотического опьянения.

В настоящее время в Республике Беларусь проводятся научные изыскания с целью создания методических рекомендации для решения этой сложной задачи судебного почерковедения.

Список использованных источников

1. Орлова В.Ф. Современное судебное почерковедение: проблемы и перспективы / В.Ф. Орлова // Теория и практика судебной экспертизы. – 2007. – № 1. – С. 10-16.

2. Наркология: национальное руководство / Под. ред. Н.Н. Иванца, И.П. Анохиной, М.А. Винниковой. – М.: Гэотар – Медиа, 2008. – 720 с.

3. Михайленко С.Г. Проявление диагностических признаков в рукописях, выполненных лицами, находящимися в состоянии абстиненции, наркотического голода / С.Г. Михайленко, Т.И. Шереметьева // Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы. – Вып. 13 / НИИ ПККиСЭ. – Минск, 1998. – С. 173-175.

4. Шереметьева Т.И. Современное состояние и перспективы решения диагностических задач, связанных с установлением факта выполнения рукописи под воздействием наркотикосодержащих веществ / Т.И. Шереметьева // Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы; НИИ ПККиСЭ. – Вып. 11. – Минск, 1996. – С. 146-152.

Лазарева А.С.

ПАПЕРОВІ ГРОШІ ЯК ОБ'ЄКТ ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВА

Одна з важливих функцій держави є забезпечення безпеки у всіх сферах діяльності. Вкрай негативний вплив на економічну безпеку країни мають наслідки кримінально-протиправної діяльності в сфері економіки, зокрема таке поширене у наш час кримінальне правопорушення, як підробка грошових знаків.

Фальшивомонетництво має міжнародний характер. Воно істотно підриває економіку країни, виснажує її фінансові ресурси.

Загальновідомо, що паперові грошові з моменту їх введення в обіг були об'єктом кримінально-протиправних посягань. Фальшивомонетництво – це кримінальне правопорушення, коріння якого сягає далеко в історію. Покарання за нього завжди було суворим, але правопорушники постійно намагалися і намагаються підробляти паперові гроші з метою власної наживи. Швидкий розвиток копіювально-множильної та комп'ютерної техніки, засобів оперативної поліграфії обумовив різке зростання кількості підробок національної валюти держави.

Підробка, певним чином, залежить від рівня технічного прогресу, що дає в руки правопорушників усе більш ефективні засоби відтворення.

Вказані ознаки виникають внаслідок того, що підроблені бланки друкуються не в типографії, а в домашніх умовах. При цьому використовується ручний типографський набір, літери та пробільні елементи якого бувають бракованими або відсутніми.

Ознаки підроблених бланків, надрукованих з форм високого друку, виготовлених вручну:

- вдавненість штрихів в папір та потовщення фарбувального матеріалу по краям штрихів;
- викривлення розмірів та конфігурації літер;
- нерівномірність товщини штрихів;
- дзеркальне відображення окремих літер;
- кутоватість округлих елементів шрифту;
- сліди від заусенців, не видалених з форми;
- порізи в штрихах;
- орфографічні помилки;
- відсутність окремих деталей малюнку або тексту.

Ознаки підроблених бланків, надрукованих за допомогою фотоцинкографських кліше:

- ознаки високого друку;
- відхилення загальних розмірів відбитка від оригінального бланка внаслідок недотримання масштабу при фотографуванні;
- відхилення товщини штрихів малюнка та тексту внаслідок фотографування у різних масштабах через особливості травлення та різні умови процесу друку;
- недостатня чіткість штрихів;
- злами та кривизна ліній та рядків у відбитку;
- наявність нерівних країв у штрихах;
- округлість кутів, утворених двома штрихами.

Ознаки підроблених бланків, надрукованих електрографічним способом:

- штрихи зображення утворені сукупністю дрібних деталей фарбувального матеріалу, частина яких зберігає свою форму, а інші сплавлюються внаслідок розчинення або нагрівання при закріпленні;
- пробільні ділянки бланка забруднені окремими частинами фарбувального матеріалу;
- нерівномірна забарвленість штрихів;
- нечіткі контури штрихів.

Необхідно враховувати, що застосовувати цей метод для виготовлення копій можуть лише особи, які мають доступ до електрографічної апаратури.

Ознаки підроблених бланків, виготовлених світлокопіюванням з подальшим домальовуванням:

- ознаки малювання;
- під чорними штрихами наявні штрихи коричнево-синього кольору;

микрообъектов при расследовании преступных посягательств на личность. – Днепропетровск, 1993.

3. Лемасов А.И. Криминалистические методы обнаружения, фиксации и изъятия микроследов на месте происшествия. – Волгоград, 1990.

4. Одиночкина Т.Ф. Криминалистическое исследование микрообъектов. – М., 1988.

5. Давидова О.О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів: Курс лекцій. – К.: КНТ, 2008. – 340 с.

6. Разумов Э.А., Молибога Н.П. Осмотр места происшествия. – К., 1994.

Мовсесян В.А.

ДЕЯКІ СПОСОБИ ПІДРОБКИ БЛАНКІВ ДОКУМЕНТІВ ТА ЇХ ОЗНАКИ

Постійний розвиток держави та суспільства зумовлюють корінні зміни, що стосуються усіх сфер суспільного життя. Але кожні зміни супроводжуються низкою позитивних та негативних факторів. Серед негативних факторів виокремлюють стрімке зростання злочинності. У сучасних умовах поширеними є злочини, вчинені з використанням підроблених документів та засобів їх виготовлення.

Існує безліч способів підробки бланків документів, серед яких є відомі науці, та з легкістю досліджуються з використанням відповідних засобів, способів та методик. А інші потребують більш ретельного дослідження. Розглянемо деякі способи підробки бланків документів та їх ознаки.

До найбільш розповсюджених способів підробки бланків документів відносять їх друкування з набору типографського шрифту; з форм високого друку, виконаних вручну; з форм високого друку, виготовлених фотомеханічним способом; з форм плоского офсетного друку, отриманих в результаті фотохімічної обробки, засобами електрофотографії; за допомогою світлокопіювання з подальшим домальовуванням; безпосереднім малюванням усіх реквізитів документа.

Під час дослідження підроблених бланків документів можна виокремити групу ознак, котрі будуть вказувати на те, що бланк документа був підроблений у той чи інший спосіб.

Ознаки підробки бланків документів, надрукованих з набору типографського шрифту:

- вдавленість штрихів тексту в папір, потовщення фарбувального матеріалу штрихів записів за їх контуром;
- ознаки високого друку;
- невідповідність відбитка оригінальному бланкові;
- відхилення в наборі;
- викривлення літер, рядків;
- нерівномірна забарвленість відбитка;
- орфографічні помилки, перегорнуті літери.

Експертна практика свідчить, що з кожним роком якість підробок сучасних паперових грошей неухильно зростає, що є ознакою підвищення рівня професіоналізму фальшивомонетників. Тому проблема криміналістичного дослідження паперових грошей та підвищення якості їх захисту від підробок сьогодні є дуже актуальною і важливою для забезпечення національної безпеки держави. Одним із пріоритетних напрямів боротьби з фальшивомонетництвом є криміналістичне дослідження паперових грошей.

Криміналістичне дослідження паперових грошей складається з етапів, у процесі яких вирішуються різні завдання та використовуються різноманітні прийоми та методи, але незалежно від питань, які поставлені перед експертом, він повинен дотримуватись визначеної послідовності застосування криміналістичних засобів та методів для забезпечення повноти дослідження та зберігання речових доказів. У наш час роль експерта-криміналіста у процесі розслідування кримінального правопорушення, пов'язаного з підробкою та збутом паперових грошей, полягає не тільки у встановленні невідповідності способу виготовлення банкнот, але й у визначенні єдиного джерела походження грошей, вилучених у різних місцях. В останні роки перед експертами-криміналістами дуже гостро постала проблема ідентифікації копіювально-множильних апаратів та принтерів, з використанням яких підробляються паперові грошові знаки, а оскільки вказані пристрої працюють на основі різноманітних способів відтворення зображень, то і проведення їх ідентифікації залежить від конкретного виду пристрою. Для уникнення помилок та неправильних висновків досліджень, експерту потрібно уважно вивчати кожний об'єкт досліджень під мікроскопом та за допомогою інших приладів, постійно підвищувати свій професійний рівень.

Над проблемою криміналістичного дослідження паперових грошових знаків у різний час працювали: Т.П. Бірюкова, О.В. Воробей, О.О. Гусєв, О.Л. Кобилянський, А.Г. Корольков, В.В. Кузнєцов, В.П. Лютов, А.С. Медведев, І.А. Мілорадов, Д.Я. Мірський, А.П. Моїсєєв, С.Ю. Петряєв, Є.В. Старіков, Л.А. Чередниченко, С.В. Чулков та інші.

Основною метою захисту грошей є надання їм такої надійності, яка б створювала умови для розпізнання підробок не тільки спеціалістами та банківськими службовцями, але й звичайними громадянами. Рівень захисту, що надається будь-якою захисною ознакою, безпосередньо повинен бути пов'язаний з його унікальністю й доступністю для розпізнання звичайним громадянам, стійкістю до зміни, імітації чи репродукування. Варто зазначити, що якась одна захисна ознака не є гарантованим захистом грошових знаків. Тільки всі компоненти в комплексі – папір, фарба, вид та спосіб друку, сюжет і кількість ознак – сприяють захищеності купюр конкретного номіналу від підробки.

Безперечно, саме технологія виготовлення справжніх грошей і

забезпечує рівень надійності захисту їх від підробки. Оригінальні методи друку, матеріали, майстерність роблять справу підробки грошей настільки важкою та дорогою, що втрачається сенс їх підробляти. Недарма, у кримінальному світі існує думка, що сучасні паперові гроші легше вкрати, ніж підробити.

У різних країнах світу давно дискутується питання про те, чи варто повідомляти громадянам про деякі елементи захисту грошових знаків, а також про появу в грошовому обігу підробок. Отже, населення, продавці, банківські службовці, касири повинні знати основні захисні властивості грошей. Лише за таких умов підроблені паперові гроші не будуть знаходити своїх жертв. При цьому зазначимо, що сьогодні українські гривні є однією з найбільш захищених валют у світі.

Лельотко Ю.І.

СЛІДИ РУК ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧУЩОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Різноманітні зміни властивостей, стану, ознак та відносин матеріальних об'єктів, які знаходяться у зв'язку з подією кримінального правопорушення, та самі матеріальні об'єкти-носії вказаних змін, в юридичній літературі одержали назву матеріальних слідів злочину [1].

Під час розслідування кримінальних правопорушень для встановлення обставин події, використання слідів залишених правопорушниками на місці вчинення кримінального правопорушення, їх своєчасне виявлення, правильна фіксація та кваліфіковане дослідження, дозволяє отримати великий обсяг інформації про подію правопорушення та осіб, які його вчинили.

Найважливіше місце серед цих слідів займають сліди рук. Рідко трапляється так, щоб правопорушник під час вчинення протиправних дій не торкався якого-небудь предмету і не залишив би на ньому слідів рук. Тому сліди рук найчастіше зустрічаються під час огляду місця події, а ототожнення людини за слідами дозволяє встановити факт перебування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, на місці події, а також виконання нею тих чи інших дій.

З часу широкого впровадження дактилоскопії в практику боротьби з кримінальними правопорушеннями пройшло більше ста років. За цей період вона розвивалася, удосконалювались її можливості, накопичувався досвід використання дактилоскопічних досліджень у розслідуванні протиправних діянь, удосконалювались технічні засоби та методи виявлення, фіксації і дослідження слідів рук.

Науковцями, які займалися проблемними питаннями в цій сфері є французький криміналіст А. Кетле, Альфонс Бертільон, Ю. Торвальд, англійський урядовець Вуликам Хершел, лікар-шотландець, доктор Генрі Фолдс, британський антрополог Френсис Гальтон та ін. [2].

Основне значення слідів рук у тому, що вони широко

вилучають, тримаючи за шийку та дно. При цьому сліди слини, які залишилися на шийці пляшки, змішуються з потожировою речовиною особи, яка вилучає пляшку, що може призвести до хибного визначення групи крові злочинця. Застосування гумових рукавичок в процесі вилучення виключає зазначену помилку.

Однією з проблем є небажані контакти (прямі та опосередковані), що сприяють перенесенню мікрооб'єктів на предмети, які не мають відношення до події злочину. Нажаль, це іноді має місце при проведенні слідчих дій.

Вилучення мікрооб'єктів повинно відбуватись із обов'язковим урахуванням комплексності характеру слідоутворення, адже відомо, що слід може утворюватись за «участю» кількох матеріалів (речовин), і вилучення кожного не повинно зашкодити іншому. Якщо це неможливо, перевага надається мікрооб'єктам, які мають найбільшу криміналістичну значущість.

Наступною проблемою є відбір порівняльних та контрольних зразків. Що стосується порівняльних зразків, то їх відбирають від ймовірного об'єкта-джерела мікрооб'єктів у разі, якщо зазначений об'єкт неможливо надати на експертизу. В зазначеній ситуації іноді важливо уміти визначити ймовірне місце контакту і відбирати порівняльний зразок поблизу від нього (особливо тоді, коли об'єкт-джерело не є однорідним). Встановленню ж зазначеного місця часто сприяють саме мікрооб'єкти, якими «обмінялись» учасники події.

На жаль, відбором контрольних зразків деякі учасники слідчих дій просто нехтують. Але ж при виконанні зрізів, зіскобів, змивів слідів матеріалів (речовин), що мають міцний контактний зв'язок з об'єктом-носієм, відбувається забруднення субстанції сліду матеріалом підкладки об'єкта-носія або речовинами, які знаходились на його поверхні. Надання на експертизу контрольних зразків матеріалу підкладки, відібраних таким самим способом, як і нашарування, дозволить експерту пояснити наявність сторонніх речовин у відокремленому нашаруванні у порівнянні з об'єктом ідентифікації.

Важливою проблемою є дотримання правил техніки безпеки при вилученні мікрооб'єктів, особливо біологічного походження (сліди крові), які можуть становити небезпеку для життя та здоров'я людини (носії ВІЛ-інфекції, вірусу гепатиту тощо).

Звичайно, наведений перелік проблемних питань щодо вилучення мікрооб'єктів не є вичерпним, але дозволяє сконцентрувати увагу на найбільш характерних недоліках і шляхах їх усунення.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Собрание, исследование и оценка доказательств. – М., 1966.
2. Кириченко А.А., Биленчук П.Д., Науменко И.Д. Собрание

ДСТУ 859-78 та 7921-75.

Алюмінієва бронза – основний легуючий елемент алюміній винайдений на початку XX століття. Вона дуже стійка до атмосферних умов, морської води та до деяких розчинів органічних кислот. Здатна до створення крупнокристалічної структури та зворотної ліквідації, піддається спаюванню твердими та м'якими припоями. Для плавки бронзи використовуються електричні низькочастотні та високочастотні індукційні, вакуумні та інші спеціалізовані печі.

Мідно-нікелевий сплав – складається з міді та нікелю утворюючи безперервний ряд твердих розчинів, підвищує корозійну стійкість, щільність 8,96 г/см³, модуль пружності, температуру плавлення має 1084°C та температурний коефіцієнт електричного опору. За призначенням мідно-нікелеві сплави відносяться до конструктивних – це мельхіор та нейзильбер.

Мельхіор – це сплав міді, нікелю, заліза та марганцю. Випускається двох марок МНЗМц30-1-1 та МН19. МН19 – використовується для виготовлення масового використання, тобто монет, посуду.

Нейзильбер – це сплав міді з нікелем та цинком. Використовується як декоративний матеріал з давніх часів. Щільність 8,7 г/см³, температуру плавлення – 1080°C, віддалений електричний опір 0,26 Ом·мм²/м. Використовується для виготовлення монет [4; 7].

Мендус С.І.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЛУЧЕННЯ МІКРООБ'ЄКТІВ

Криміналістична значущість мікрооб'єктів значною мірою обумовлена тим, що завжди існує набагато більша імовірність наявності таких об'єктів, ніж видимих. Особливості мікрооб'єктів (малі розміри, схильність до зміни властивостей та ін.) породжують низку проблем, які необхідно вирішувати.

Проблеми виникають вже в процесі фіксації мікрооб'єктів, який передувє їх вилученню. Нехтуючи вимогами щодо детального опису виявлених мікрооб'єктів, учасники слідчих дій не фіксують у протоколі саме ті ознаки, які можуть змінитись на момент експертного дослідження. Це стосується характерного запаху, відомості про який значно полегшують експерту встановлення природи його ймовірного джерела. Зазначення стану виявленого мікрооб'єкта (вологий, сухий), характеру контактного зв'язку (наявність або відсутність міцного зчеплення) також дуже важливе, оскільки наведені характеристики можуть змінюватись із часом, що призведе до хибних висновків про обставини події злочину.

Процедура вилучення мікрооб'єктів повинна проводитись із дотриманням певних правил, і перш за все заходів, що виключають можливість внесення сторонніх забруднень. Відомо, що з метою збереження дактилоскопічної інформації пляшку зі слідами пальців рук

використовуються для криміналістичної ідентифікації. Властивості папілярних візерунків – індивідуальність, стійкість та відновлюваність – роблять їх найбільш цінними об'єктами криміналістичної ідентифікації. Як ідентифікуючі об'єкти найчастіше виступають сліди пальців рук, однак ідентифікувати особу можна також за слідами долонь рук та підошов ніг [3, с. 6-12].

Сліди рук на місці події залишаються набагато частіше, ніж інші сліди. Вони можуть бути виявленими на різноманітних поверхнях предметів, яких торкався правопорушник. Найчастіше це відчинені або зламані вікна, двері, віконні чи дверні ручки, обв'язки, рами, скло, підвіконня, меблі тощо. Сліди рук можуть залишатися і на тих предметах, які переміщувалися. Якщо вмикалось або вимикалось електричне освітлення, сліди рук можна виявити на електричних лампочках, вимикачах. Під час огляду автомобіля сліди рук знаходять на кермі, дверцятах, їх склі та ручках, вітровому склі, на інших предметах та деталях.

На нашу думку, умовою успішного використання слідів в розслідуванні кримінальних правопорушень є своєчасність виконання дій з їх виявлення, фіксації та дослідження. Своєчасність та оперативність дій з одержання доказової інформації є складовою успіху в розслідуванні.

Такі завдання вирішуються на стадії відкриття кримінального провадження шляхом попереднього дослідження або консультації спеціаліста, а під час досудового розслідування – шляхом призначення дактилоскопічної експертизи.

Виявлені в ході огляду місця події сліди пальців, частин долоні або всієї кисті, в залежності від їх повноти і чіткості, дають можливість:

- ідентифікувати людину за слідами папілярних візерунків;
- встановити особливості руки людини, яка залишила слід (відсутність пальців, каліцтво кисті, наявність шрамів та інших ушкоджень поверхні кисті);
- приблизно визначити вік, стать і зріст людини за розмірами частин кисті людини, яка залишила слід, на підставі аналізу розташування слідів рук, визначити деякі елементи механізму вчинення кримінального правопорушення (як саме тримав зброю і т.п.) [4, с. 58].

Особливе значення в розслідуванні набувають попередні дослідження речових доказів, які проводяться безпосередньо на місці події. Будучи направлені на виявлення та закріплення інформації про обставини вчиненого правопорушення та прикмети особи, яка його вчинила, які відображені в матеріальних слідах, але недоступні безпосередньому сприйняттю «неозброєним оком», вони нерідко дають ключ до прискорення розслідування за гарячими слідами, суттєво допомагають в пошуку та викритті осіб, які вчинили кримінальні правопорушення [5, с. 61].

З урахуванням конкретної слідчої ситуації слідчий, оперативний

працівник та спеціаліст-криміналіст установлюють об'єкти, попереднє дослідження яких може зменшити інформаційну невизначеність, дати необхідні дані для більш цілеспрямованих дій щодо виявлення та затримання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пошуку інших матеріальних слідів на місці події; з'ясовують завдання та обсяг попередніх досліджень, коло питань, які потрібно вирішити; вибирають методи та засоби виконання досліджень на місці події [6, с. 34].

Отже, підводячи підсумок можна сказати, що одержані дані про сліди рук, використовуються для розслідування і попередження багатьох кримінальних правопорушень, а саме в обґрунтуванні рішень про відкриття кримінального провадження, затримання підозрюваного, проведення обшуку та інших слідчих дій. Тому при огляді місця події спеціаліст повинен в більшій мірі звертати свою увагу саме на пошук слідів рук, які міг би залишити правопорушник, їх якісне вилучення та пакування для збереження слідової картини, з метою подальшого дослідження та розслідування кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Берзин В.Ф., Фокина А.А. О локализации участков ладонной поверхности рук человека по деталям папиллярных узоров // Криминалистика и судебная экспертиза. Республиканский межведомственный сборник научных и научно-методических работ. - Киев: РИО МООН УССР, 1966, Вып. 3. - С. 199-212
2. Торвальд Ю. Век криминалистики / Торвальд Ю. / Пер. с нем. / Под ред. и со вступ. ст. Ф.М. Решетникова. 3-е изд. - М.: Прогресс, 1991. - 323 с.
3. Герасимов В. Дактилоскопия // Наука и жизнь. № 1.- С. 79-83.
4. Балашов Д.Н. Криминалистика / Д.Н. Балашов, С.В. Балашов, С.В. Маликов. - М.: Инфра, 2005. - 503 с.
5. Гирман М.Г. Использование автоматизированных дактилоскопических идентификационных систем в раскрытии и расследовании преступлений // Матеріали III звітної науково-практичної конференції професорсько-викладацького та курсантського складу Кримського факультету Національного університету внутрішніх справ, 2001. - Ч.2. - С. 59-64.
6. Гирман М.Г. Предварительное исследование следов на месте происшествия // матер. V отчетной научно-практической конференции профессорско-преподавательского и курсантского состава КЮИНУВД: 2-ч. - Симферополь ДОЛЯ, 2003г.С. - 33-39.

Срібло стійке до дії вологого середовища, не взаємодіє з органічними кислотами, з розчинами лугів, азотом, вуглецем, стійке до кисню. Срібло стійке до дії соляної й плавикової кислот. Розведена сірчана кислота також не розчиняє його. Царська горілка на поверхні срібла утворює захисну плівку. Однак через наявність у повітрі сірководню згодом покривається темним нальотом сульфиду срібла. Срібло легко з'єднується із сіркою. Озон також утворює на поверхні срібла чорний наліт. Хлор, бром, йод реагують з ним навіть при кімнатній температурі. Срібло легко розчиняється в азотній кислоті. Розчиняється срібло в ціаністих лугах, добре з'єднується з ртуттю, утворюючи срібну амальгаму.

Щоб підвищити твердість і міцність срібла, його використовують у сплавах з іншими металами.

Завдяки своїм унікальним властивостям: високому ступеню електро- і теплопровідності, відбивній здатності, світлочутливості та ін. - срібло має дуже широкий діапазон застосування.

Срібні сплави менш різноманітні, ніж золоті, усі подібні за кольорами, близькі за механічними властивостями й, як правило, мають один легуючий компонент. Процентний вміст срібла в сплавах залежить від проби сплаву. Як легуючі матеріали застосовуються в різних сполученнях цинк, нікель, алюміній та ін. Найчастіше в ювелірному виробництві застосовується сплав срібло-мідь. Можуть також застосовуватися сплави срібло-цинк, срібло-кадмій й інші.

Сплав срібло-мідь - змінює кольори від блискучо-білого до червоно-жовтого залежно від процентного вмісту міді. Твердість сплаву вище твердості чистого срібла. Має значну пластичність.

Сплав срібло-алюміній - біло-сірих кольорів. При вмісті алюмінію більше 6% сплав стає ніжним, а до 6% - має значну пластичність

Сплав срібло-мідь-кадмій - білих кольорів, має значну пластичність, стійкий на повітрі до пригасання, добре піддається механічній обробці.

Сплав срібло-мідь-цинк - біло-сірих кольорів. Ці сплави використовують, в основному, як припої, які мають значну пластичність і піддаються механічній обробці.

ДЕРЖСТАНДАРТ 6836-80 передбачає 18 срібних сплавів 15 різних проб. Для виготовлення монет використовується сплав проби - 925.

Мідь (технічна) - це метал червоного кольору, ковкий має корозійну стійкість. В чистому вигляді мідь зустрічається дуже рідко. Технічну мідь виготовляють з сульфідних руд з використанням пирометалургійних процесів. Висока тепло- і електропровідність. Мідь твердіше золота. $T_{пл}=1083^{\circ}\text{C}$, щільність $8,94\text{ г/см}^3$.

Сплав мідь-срібло - змінює кольори від червоно-жовтого до блискучо-білого залежно від процентного вмісту срібла.

Сплав мідь-золото - кольори від червоного до жовтого залежно від процентного вмісту золота.

За хімічним складом технічна мідь випускається у відповідності до

певних співвідношеннях інші метали, які називають легуючими або лігатурою. Легуючими можуть бути як дорогоцінні, так і недорогоцінні метали. Незважаючи на це, отримані сплави називають дорогоцінними. За допомогою легування дорогоцінних металів сплавам можна надавати різні властивості, наприклад необхідну твердість, пластичність, ливарні якості, кольори, температуру плавлення, корозійну стійкість та ін. Найбільшу кількість сплавів має золото.

Золото – це єдиний метал яскраво-жовтих кольорів, тонколистове золото має зеленуватий відтінок. Характеризується найвищою пластичністю й ковкістю із всіх дорогоцінних металів, ріжеться ножом. М'яке, має сильний блиск (висока відбивна здатність). Легко піддається механічній обробці й добре полірується. $T_{пл} = 1063^{\circ}\text{C}$, $T_{кип} = 2530^{\circ}\text{C}$, щільність $19,32 \text{ г/см}^3$ [6]. Тепло- і електропровідність золота нижче, ніж у міді. Питома теплоємність відносно невелика.

Через невисоку твердість й міцність золото використовують у ювелірній справі при виготовленні монет у вигляді сплавів з іншими металами й у рідких випадках у чистому вигляді.

Процентний вміст золота в сплаві залежить від проби сплаву. Як легуючі компоненти в сплавах застосовуються в різних сполученнях срібло, мідь та ін.

Срібло надає золотому сплаву м'якість, ковкість, знижує температуру плавлення й змінює кольори золота. З додаванням срібла забарвлення сплаву зеленіє, переходячи в жовто-зелений; при вмісті срібла більше 30% забарвлення стає жовто-білим і блідне зі збільшенням кількості срібла; при вмісті в сплаві 65% срібла забарвлення сплаву стає білим [23].

Мідь підвищує твердість, зберігаючи ковкість і тягучість. Сплав здобуває червонуваті відтінки, що підсилюються з підвищенням процентного вмісту міді; при вмісті 14,6% міді сплав стає яскраво-червоним. Однак мідь знижує антикорозійні властивості сплаву.

Нікель змінює колір сплаву в блідо-жовтий, підвищує твердість. Вміст нікелю підвищує плинність розплаву, а значить, ливарні якості.

Участь кожного компонента в золотому сплаві визначається залежно від властивостей, які повинен мати сплав. Так, срібло й мідь дають можливість створювати сплави від блідо-жовтого до червоного через зеленуваті або червонуваті тони; зберегти м'якість, пластичність, ковкість і середню температуру плавлення сплаву.

Найбільш часто застосовуються сплави: золото-срібло-мідь; золото-срібло; золото-мідь. Ці метали є основною частиною сплаву, а для додавання сплаву певних кольорів у вигляді добавок застосовуються платина, нікель й ін.

Срібло – це метал білого кольору, дуже тягучий, пластичний і ковкий, ріжеться ножом. Має найвищу відбивну здатність, добре полірується, має найвищу з всіх металів тепло- і електропровідність. Срібло твердіше золота, але м'якше міді. $T_{пл} = 960,5^{\circ}\text{C}$, $T_{кип} = 1955^{\circ}\text{C}$, щільність $10,50 \text{ г/см}^3$.

Литвиненко І.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ВІДНОСНО ДІТЕЙ

Термін «серійні злочини» міцно затвердився в слідчій та оперативно-розшуковій практиці. Він широко використовується в різних наукових, навчально-методичних та практичних матеріалах і документах, що відносяться до слідчої та оперативно-службової діяльності правоохоронних органів. В той же час само поняття серійних злочинів на сексуальному ґрунті залишається доволі невизначеним.

Останнім часом все частіше привертає увагу як науковців так і практиків питання розслідування серійних сексуальних злочинів, що вчиняються відносно дітей.

Головна увага слідчих органів внутрішніх справ – зосередження на своєчасному та дієвому реагуванні на заяви і повідомлення про злочини, підвищення ефективності слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій.

Однією з особливостей серійних сексуальних злочинів є те, що не завжди одразу можна встановити, що серія злочинів вчинена однією і тією самою особою, або групою осіб, але розслідування даних злочинів, як і інших розпочинається з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а подальше розслідування проходить із залученням спеціалістів та експертів, які володіють знаннями з різних галузей знань. Зокрема, психології, хімії, одорології, медицини та ін.

Процес розслідування серійних сексуальних злочинів, що вчиняються відносно дітей характеризується певними особливостями, однією з яких є фактор часу. Адже декілька злочинів особа може вчинити впродовж декількох годин, діб, тижнів, тим швидше слідчі та оперативні працівники у взаємодії з іншими службами приступлять до виявлення та документування необхідних фактичних даних, які в подальшому можуть стати важливими доказами.

Одним із головних критеріїв визначення ефективності діяльності ОВС з розслідування серійних сексуальних злочинів, що вчиняються відносно дітей вважається встановлення особи, яка його вчинила.

Так, основними завданнями, які стоять перед слідчим є швидке виявлення та якісне процесуальне закріплення матеріальних слідів, які несуть інформацію про подію злочину, особу злочинця та інші обставини, що мають значення для кримінального провадження; встановлення потерпілих, свідків і термінове одержання від них відомостей, які можуть сприяти розслідуванню злочину.

При розслідуванні серійних сексуальних злочинів, що вчиняються відносно дітей слідчі планують роботу і намічають шляхи вирішення таких завдань: вивчення мотивів вчинення злочину; перевірка осіб, які

раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за аналогічні злочини; виявлення осіб, поведінка яких свідчить про можливість їх причетності до вчинення злочину; вивчення способу життя осіб, що відпрацьовуються на предмет причетності до вчинення злочину.

Після закінчення проведення такої слідчої (розшукової) дії, як огляд місця події члени слідчо-оперативної групи на підставі вивчення і аналізу зібраних матеріалів висувають версії, які в подальшому аналізують і перевіряють.

Вбивці найчастіше діють поодиночі: близько 90% від усіх вбивств. Вчинення злочину поодиночі більше всього характерне саме для вбивць, жодна інша категорія злочинців не діє так [1, с. 24-25].

Так, у 2011 році в Херсонській області зникла шестирічна дівчинка. Одразу ввечері до міліції звернулись її батьки, які повідомили, що їх дитина гралася на вулиці з дітьми, в цей час до них підійшов невідомий чоловік, який попросив дітей показати йому дорогу до лісу. За цю послугу невідомий пообіцяв дати цукерки. Шестирічна дівчинка погодилась показати дорогу, після цього дівчинку більше не бачили. Знайомі дівчинки були переконані, що вона знала чоловіка, тому одразу не розповіли про цей факт.

До пошуку дівчинки були залучені працівники міліції, зокрема кінологи зі службовими собаками. В процесі відпрацювання навколишньої території біля села, у лісі було виявлено закопане тіло дівчини, яка була зґвалтована та вбита. Проведеними оперативно-пошуковими заходами за «гарячими слідами» підозрюваного у вчиненні злочину було затримано. Під час розслідування було встановлено, що у 2008 році чоловік вже затримувався за розбещення неповнолітньої, тоді його жертвою стала рідна племінниця, якій було лише 14 років. За вчинення цього злочину він був притягнутий до кримінальної відповідальності до двох років позбавлення волі [2].

Аналізуючи наявні факти, необхідно констатувати, що підозрюваний вчинив серійні сексуальні злочини, хоча розрив у часі між злочинами становив близько трьох років, тому працівники міліції на сучасному етапі розвитку суспільства, все частіше, стикаються з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, які мають сексуальний характер та прояв нелюдської жорстокості і тваринної поведінки.

Це потребує від працівників органів внутрішніх справ самоконтролю, психологічної стійкості та витримки, оскільки їх професійна діяльність здійснюється в умовах, що потребують розвиненої саморегуляції психічних станів та поведінки в цілому [3, с. 59].

Необхідно відмітити, що здійснення роботи щодо розслідування серійних сексуальних злочинів – це процес творчий, потребує від слідчих і оперативних працівників високої майстерності, знань про можливості сучасної психології, педагогіки та медицини. Зокрема, можливості використання поліграфа для розслідування серійних злочинів на

справи може ввести експерта в оману. Коли експерт, при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження, приймає готову версію (іноді помилкову) за безспірну істину і апіорі її розвиває, коли аргументи для свого висновку він черпає зі справи, а не шукає їх у власному дослідженні, це шкідливо і небезпечно, – як вірно зазначає М.П. Шаламов, – але коли він знайомиться з матеріалами справи з тим, щоб, виходячи із загального завдання встановлення істини, визначити цілі експертного дослідження і отримати необхідні об'єктивні дані для свого дослідження, то це буде сприяти розслідуванню кримінального правопорушення [4].

Тому здається помилковою позиція авторів, які вважають, що після ознайомлення з матеріалами справи, експерт підпадає під вплив обставин справи. Такі погляди можна розцінювати як недовіру до професійної добросовісності експерта.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).
2. Ароцкер Л.Е. Использование данных в судебном разбирательстве. – М., 1964. – С. 194.
3. Дулов А.В. Права и обязанности участников судебной экспертизы. – Минск, 1962. – С. 143.
4. Шаламов М.П. Теория улик. – М., 1960. – с. 158.

Мельник Т.А.

ВЛАСТИВОСТІ МЕТАЛІВ (СПЛАВІВ), ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ МЕТАЛЕВИХ ГРОШОВИХ ОДИНИЦЬ

Вивчення експертної практики показує, що експерти найчастіше використовують аналітичні методи дослідження металів і сплавів. У більшості висновків, де досліджувався елементний склад об'єктів із металів і сплавів, виявлені елементи перераховувалися без урахування відповідних родових і групових ознак.

Відповідно до положень теорії криміналістичної ідентифікації, методичних цілей криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів із них, необхідно виділити загальні (класифікаційні) та окремі ознаки. Класифікаційні ознаки поділяються на групові.

Існує багато сплавів різноманітного елементного складу, а процес ідентифікаційного дослідження має багатовступний характер і полягає в певному переході від сукупності об'єктів більшого обсягу до сукупності об'єктів меншого обсягу.

Для одержання потрібних якостей до дорогоцінних металів додають у

обставин справи, які відносяться не до предмета криміналістичної експертизи взагалі, а до конкретного предмета даної експертизи. При ознайомленні з матеріалами справи діяльність експерта повинна бути направлена на з'ясування фактів, які можуть мати значення для вибору методики дослідження і оцінки ознак [2]. Як вже зазначалося, Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає право експерта ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні. Питання, які ставляться експертом, повинні бути чіткими, зрозумілими і мати на меті отримання даних, які мають значення для формулювання висновку.

У випадках проведення почеркознавчих експертиз такими обставинами, які підлягають з'ясуванню при ознайомленні з матеріалами справи, є умови виконання спірних документів, дані, що стосуються відбору порівняльних матеріалів тощо.

Так, наприклад, щоб отримати належні для порівняння зразки почерку або підпису, експерт у своїх запитаннях може уточнити, в якій позі, у якому стані особа писала той чи інший текст (або виконувала підпис), чи не знаходилася вона в стані алкогольного сп'яніння, або можливо перенесла стрес. Відповіді на питання експерта можуть допомогти отримати й інші відомості, наприклад, чи не є підозрювана у виконанні почеркового об'єкту особа шульгою, чи не володіє вона кількома варіантами почерку тощо.

А.В. Дулов вважає, що коло обставин, які необхідно знати експерту, визначається органами, що призначили експертизу. При цьому доцільно радитися з експертом щодо тих відомостей, які могли б йому допомогти при проведенні дослідження [3].

Керуючись своїми спеціальними знаннями, експерт з матеріалів провадження може відібрати і використати лише ті, які мають значення для проведення експертизи (вибір методики, оцінка ознак). Для оцінки ознак експерт може і повинен використовувати обставини справи, які пов'язані з умовами виникнення речового доказу (наприклад, свідчення свідка про те, що особа виконувала підпис на розписці у транспорті, що рухався).

Іноді висловлюються думки про те, що ознайомлення з матеріалами справи згубно впливає на весь хід дослідження, оскільки таке ознайомлення може бути однобоким і привести до розробки якоїсь однієї версії, яка не відповідає дійсному становищу.

Свідчення жодної особи, яка бере участь у кримінальному провадженні, не може бути підставою для висновку експерта.

Експерт повинен враховувати свідчення осіб, які мають відношення до об'єкту дослідження, але будувати свої висновки він може тільки за результатами проведених ним досліджень речових доказів, на підставі ознак досліджуваних об'єктів.

Безумовно, необ'єктивне висвітлення слідчим або судом обставин

сексуальному ґрунті та розробки психолого-криміналістичного портрета серійного сексуального злочинця, використання психологічних прийомів для активізації пам'яті потерпілих та свідків.

Так, за результатами психолого-кримінологічних досліджень матеріалів кримінальних проваджень, на підставі запиту слідчого є можливість складення психологічного портрету ймовірного серійного злочинця, який оформлюється експертним висновком і долучається до матеріалів кримінального провадження. В експертному висновку слідчому та оперативним працівникам надаються практичні рекомендації щодо особливостей соціального поведіння серійного злочинця і можливі шляхи його подальшої поведінки.

У межах судово-психологічної експертизи може бути:

- складено пошуковий психологічний портрет імовірного злочинця;
- відтворено психологічний профіль;
- визначено психотип злочинця;
- надано практичні рекомендації щодо особливостей поведінки; зовнішніх рис, рис характеру та індивідуально-психологічних рис особи злочинця.

Перші сигнали про осіб, які представляють оперативний інтерес по вчиненню серійного злочину підлягають ретельній перевірці, в процесі якої встановлюють місцезнаходження даної особи, її дані, судимості, зв'язки, характер поведінки.

Особливо важливе значення сьогодні має раціональне використання спеціальних знань під час розслідування кримінального правопорушення даної категорії.

Слідчим та оперативним працівників, необхідно активніше залучати спеціалістів для перевірки підозрюваних у вчиненні серійних сексуальних злочинів із застосуванням поліграфу. За результатами таких опитувань складається експертний висновок, в якому вказуються результати дослідження, який не є доказом в кримінальному судочинстві, однак може братися до уваги учасниками кримінального процесу при оцінці інших доказів. Також, інноваційним в кримінально-процесуальній діяльності правоохоронних органів є можливість проведення судово-психологічної експертизи підозрюваного (обвинуваченого) з використанням поліграфу.

Список використаних джерел

1. Назаров О.А. Психологія вбивці: тендерний аспект: Монографія. – К.: Освіта України, 2014. – 176 с.
2. Правоохоронці затримали вбивцю маленької дівчинки // [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.mvs.gov.ua
3. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г.О., Медведєв В.С. Професійна психологія в органах внутрішніх справ. Загальна частина: Курс лекцій. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1995. – 111 с.

Лузгин И.И.

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНОЙ ПРАКТИКИ

Проблемными аспектами судебно-экспертной практики являются вопросы, опосредованно касающиеся относительной консервативности законодательной деятельности регламентирующей данный процесс. Использование специальных знаний (СЗ) и судебно-экспертные технологии (СЭТ) развивающие систему уровня исследований (и объективизации процесса доказывания), а не законодатель предопределяют уровень решений практических задач [1, с. 284-286]. Регламентируя формы судебно-экспертной деятельности (СЭД) законодатель часто работает не на опережение, а вослед. При этом критерием эффективности СЭД можно считать технологический и законодательный процесс, обусловленный равными уровнями решений [2]. В процессуальном законодательстве в отношении применения технико-криминалистических средств (ТКС) определяются лишь наиболее общие положения данного процесса. Перечень всех возможных ТКС в силу их постоянного развития в принципе исчерпывающим не может быть. Характер их применения определяется в следственных действиях лишь по ключевым вопросам решаемых задач. Поэтому вопросы оптимизации использования СЗ через систему СЭД, как и ее, нормативно-правовая регламентация могут быть дифференцированы лишь на основе анализа развития практики. Что следует рассматривать как взаимосвязанный процесс.

Одним из видов источников доказательств являются протокольные формы получения вербальной доказательственной информации, не требующие применения специальных знаний, но имеющие свои недостатки в плане их использования в процессе доказывания. Вторым источником доказательств являются экспертные формы получения материально-следовых видов доказательственной информации, на основе использования СЗ [3, с. 278-280]. Данные виды доказательств, материализованные в заключениях, представляют собой форму выводных знаний полученных на основе СЗ примененных к объектам с видами сложно отраженных форм информации содержащихся в них. Получение, из которых доказательственной информации без применения СЗ по отношению к объектам исследования (в рамках вопросов подлежащих установлению в процессе расследования) не представляется возможным. Что, обеспечивая доказательственность, способствует объективизации процесса доказывания в ходе расследования. А в его судебной стадии способствуют обоснованности аргументации интересов сторон. Обеспечивая состоятельность процесса не по форме, а по существу.

Взаимодействие субъектов СЭД в процессуальной и не процессуальной форме со следственными подразделениями и органами,

Меленевська З.С., Сизоненко А.С.

ЗНАЧЕННЯ МАТЕРІАЛІВ СПРАВИ У КОНСТРУЮВАННІ ЕКСПЕРТНИХ ВЕРСІЙ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ПОЧЕРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Кожне наукове дослідження проводиться на підставі вже висунутої гіпотези або надає поштовх до висунення нових гіпотез.

Чи висувають експерти у процесі дослідження гіпотези? Як показує анкетування експертів – так.

Проводячи дослідження, експерт висуває низку окремих версій, які стосуються різних сторін досліджуваного об'єкта і пов'язані з виявленням і оцінкою ознак.

Висунення версій створює умови для того, щоб не пропустити у конкретному дослідженні значимий факт, сприяє повному і всебічному дослідженню об'єкта.

Особливо важливо висунення версій при проведенні почеркознавчих досліджень у випадках наявності у досліджуваному об'єкті ознак незвичного виконання рукопису або підпису. На почерк можуть впливати як різні зовнішні умови: незвична поза, незвичний пишучий прилад, незвичний матеріал письма, недостатнє освітлення, так і внутрішній стан пишучого: наприклад, стан підвищеного збудження або загальмованості, погіршення або втрата зору; стани, пов'язані з професією, віковими і хворобливими змінами організму, а також установка на навмисну зміну свого почерку.

При конструюванні експертних версій велике значення мають матеріали справи.

Стаття 69 КПК України передбачає, зокрема, що експерт має право знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних з проведенням експертизи; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні [1].

У криміналістичній і процесуальній літературі це питання також вирішено позитивно. Більшість вчених вважають за необхідне ознайомлення експерта з обставинами, які відносяться до предмета експертизи.

Не можна погодитись з думкою деяких авторів про те, що експерт повинен знайомитися з усіма матеріалами кримінального провадження.

У тому випадку, коли об'єктом дослідження є не самі матеріали провадження, а речові докази, вивчення всіх матеріалів призведе лише до непотрібного витрачання сил і часу експерта, буде відволікати його від основного завдання.

Експерту-криміналісту необхідно приймати участь у дослідженні

експерта, на його досвіді роботи і на тій інформації, яку він у процесі спостереження отримує від досліджуваного об'єкта.

Разом з тим, очевидно, що пізнання об'єкта, засноване на інтуїції, не є методом проведення експертизи і не може замінити методику експертного дослідження.

Інтуїтивний спосіб можливий для визначення ступеню пізнаності об'єкта. Проте для формування внутрішнього переконання експерта недостатньо тільки пізнати предмет, необхідно також усвідомлення ступеню доказовості отриманого знання. Це означає, що знання, яке отримане інтуїтивно, повинно бути усвідомлене, опосередковане шляхом логічних доказів.

Для надання висновку замало одного результату, отриманого інтуїтивним шляхом, необхідно усвідомити і прослідкувати весь процес, який веде до такого результату.

Таким чином, внутрішнє переконання експерта не повинно спиратися тільки на емоції, припущення, здогадки та інтуїцію. Воно повинно будуватися на підставі сприйняття, вражень щодо об'єкта, їх осмислення, логічного аналізу, свідомої упевненості. Внутрішнє переконання повинно бути обґрунтованим, спиратися на достовірні факти, глибокі знання теоретичних засад і методик проведення певного виду експертизи.

Враховуючи той факт, що внутрішнє переконання експерта є суб'єктивно-психологічною гарантією висновків, заснованою на пізнанні сукупності фактичних даних, встановлених у ході експертного дослідження, до експерта ставляться особливі вимоги, які відносяться як до його професійної кваліфікації, так і до його морального обліку.

Так, наприклад, експертом-почеркознавцем може бути особа, яка має глибокі знання в галузі почеркознавства, фізіології рухів, психології письма, логіки, технічних способів підробки підписів, текстів; досвідом дослідження почеркових об'єктів; виключною чесністю, об'єктивністю у вивченні обставин справи, у дослідженні й оцінці ознак, формулюванні висновків; принциповістю, тобто вмінням відстоювати свою точку зору і в той же час вмінням, в окремих випадках, визнавати свою помилку; виключною уважністю, точністю зорових сприйнятів, вмінням логічно мислити, акуратністю, любов'ю до своєї справи.

Список використаних джерел

1. Корнеева И.Л. О внутреннем убеждении эксперта-криминалиста / Некоторые вопросы борьбы с преступностью. – Алма-Ата: Казахстан, 1970. – С. 234.
2. Асмус В.Ф. Проблема интуиции в философии и математике, Соцэкгиз, 1963.
3. Кармин А.С. На стыке философии и психологии, рецензия на книгу Я.А. Пономарева Психика и интуиция / Вопросы философии, 1968. – № 6. – С. 162.

осуществляющими ОРД, обеспечивает оптимизацию их деятельности [4, с. 86-87]. Отражая лишь по форме различия в её характере (в силу специфики используемых ими сил и средств), но не отличия по её содержанию направленной на достижение цели единой для всех из них. Отображая синергетический характер СЭД и общность целей всех структур правоохранительной системы в ходе решаемых ей задач. Совершенствование подсистемы влечёт совершенствование системы, требуя решения вопросов по совершенствованию следующих проблемных аспектов судебно-экспертной практики:

- не решен вопрос об однозначной нормативно-правовой регламентации характера привлечения специалистов в состав следственно-оперативных групп, носящий факультативный характер (обоснованность привлечения решается по субъективному мнению руководителя еще до отбытия на место происшествия);

- нет правовой регламентации ответственности специалиста за результаты работы при ОМП (руководитель группы может не обладать соответствующим уровнем СЗ, чтобы квалифицированно руководить, а уровень полученной или утраченной КЗИ не сможет быть компенсирован уровнем её экспертного исследования);

- отсутствует легитимизация на правовом уровне оптимально значимого характера работы с КЗИ на уровне её предварительного исследования (не обеспечен инструментально-технологическим уровнем неразрушающий и оперативный характер её исследования для решения оперативно-розыскных и следственных задач);

- предоставленное право полного или частичного уничтожения вещественного доказательства в процессе его судебно-экспертного исследования исключает возможность его повторного исследования (ставя под вопрос не только уровень СЭТ, но и допустимость источника доказательств, – при этом правила криминалистического обращения с вещественными доказательствами никто не отменял).

Вместе с тем с позиции системности действий необходимо и решение по предоставлению следователям Следственного комитета Республики Беларусь статуса судебных следователей с изменением характера и уровня, решаемых ими задач по защите законных интересов и прав граждан (реформирование следственно-судебной деятельности вопрос времени, зависящий лишь от степени его обусловленности факторами решаемости и решимости в отношении системных проблем).

Список использованных источников

1. Шиенок В.П. О необходимости создания новой методологии белорусской криминалистики и путях её разработки // Криминалистические чтения посвящённые памяти заслуженного юриста Республики Беларусь, доктора юридических наук, профессора Г.И. Грамовича : материалы междунар. науч. конф., Минск, 21 дек. 2012 г.

/ Акад. М-ва внутр. дел. Респ. Беларусь. – Минск, 2012. – С. 284-286.

2. Юматов В.А. Технологические и организационные аспекты оптимизации деятельности специалистов и экспертов в уголовном судопроизводстве: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 ; Нижегород. гос. ун-т. – Н.Новг., 2006. – 17 с.

3. Белкин Р.С. Отражение и доказательства. Избранные труды. – М., 2010. – Гл. 15. – С. 276-284.

4. Гучок А.Е. Понятие и содержание методики экспертно-криминалистического сопровождения расследования отдельных видов преступлений // Совершенствование правового регулирования и механизмов функционирования системы противодействия преступности: Материалы междунар. науч.-практ. конф., 18-19 окт. 2013 г., Минск : Изд. центр БГУ, 2013. – 219 с. – С. 86-87.

Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є.

ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Способами отримання (збирання) доказів або перевірки вже отриманих доказів є слідчі (розшукові) дії (ст. 223 КПК України). Важливе місце серед них належить експертизі, яка являє дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини кримінального правопорушення, щодо якого здійснюється кримінальне провадження.

Одним із об'єктів експертного дослідження є слід кримінального правопорушення у вигляді відображення властивостей і ознак шуканого об'єкта або частини, що відокремилася від нього. Для проведення ідентифікаційного дослідження потрібні зразки для порівняння. Отриманню таких зразків присвячена ст. 245 КПК України. Ознайомлення з її змістом свідчить про наявність певних неузгодженостей і проблемних питань, що потребують вирішення.

По-перше, це стосується самої назви процесу, в результаті якого стає можливим подати такі зразки для дослідження. Якщо в назві статті мова йде про отримання зразків, то у змісті про їх відібрання, а в коментарі до цієї статті – про їх одержання [1, с. 550].

На відміну від цього у ст. 199 КПК України 1960 р. передбачалося два способи отримання зразків – вилучення або відібрання. Це більшою мірою відповідало процесу отримання зразків, значну частину яких складають вільні зразки (зразки почерку, відбитків печаток і штампів, друковані вироби тощо). Вони утворилися та існують незалежно від конкретного провадження. Щоб надати такі зразки експерту для дослідження достатньо провести їх вилучення. Коли мова йде про відібрання зразків, розуміють їх створення для конкретної експертизи: відбитки пальців рук, експериментальні зразки почерку, мови і голосу, біологічні зразки людини.

Оскільки на практиці застосовуються обидва ці способи можна дійти

Знання щодо об'єкта у процесі пізнання можуть бути отримані шляхом як випадкового угадування, інтуїтивно, так і в результаті тривалих роздумів, шляхом оцінки всього проведеного дослідження.

Чи може ґрунтуватися внутрішнє переконання експерта на знаннях, отриманих шляхом випадкового угадування або інтуїтивно?

Випадкове угадування не потребує спеціальних знань експерта і проведення будь-якого дослідження. Тому випадкове угадування як шлях отримання знання щодо об'єкта не може бути використане у судовій експертизі.

Отримання ж певного знання щодо об'єкта інтуїтивним шляхом заперечувати, на наш погляд, не варто.

У свій час було проведено анкетування експертів-почеркознавців з метою визначення, чи допомагає їм інтуїція у процесі дослідження. Більше 74% експертів відповіли позитивно.

Що ж таке інтуїція?

Матеріалістична діалектика допускає інтуїтивний спосіб пізнання як науковий. В.Ф. Асмус [2] розглядає інтуїцію у зв'язку з теорією пізнання – тією частиною філософії, яка вивчає здібності людства пізнати мир, джерела форми і методи цього пізнання, питання щодо істини, тобто про відповідність знань дійсності, і про шляхи її досягнення. У філософії проблема інтуїції пов'язувалась із розглядом двох форм знання: безпосередньої та опосередкованої.

Безпосереднім знанням зазвичай називають таке, яке спирається на докази.

Первинна форма безпосереднього знання – пряме узріння істини за допомогою органів чуття: зору, слуху, нюху, дотику тощо. Звідси і виникла назва для позначення безпосереднього знання – «інтуїція». Воно виникло від латинського слова «*intuitus*», що означає споглядання, углядання, бачення, тобто углядання за допомогою зору.

Всі наші знання, у тому числі і найбільш абстраговані, в решті решт спираються на чуттєве споглядання як на джерело, з якого всі вони виникають.

Інтуїтивне знання не можна вважати випадковим угадуванням істини, воно ґрунтується на чуттєвих пізнаннях людини.

За допомогою інтуїції відбувається перехід від одного рівня знань до іншого, хоча цей перехід потребує додаткових умов для свого обґрунтування.

Безпосередність інтуїції означає тільки відсутність логічної опосередкованості її результатів, але вони опосередковані якимось об'єктом попереднього знання, якимись пізнавальними операціями позалогічного характеру тощо [3]. Таким чином, експерт, який має великий досвід роботи, завдяки своїй спостережливості може в якомусь окремому випадку дослідження дійти достовірного висновку інтуїтивним шляхом. Інтуїтивне вирішення питання засновано на міцних знаннях

підозрюваного чи обвинуваченого.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

Незважаючи на численні рекомендації практичним працівникам про те, що розумова неповноцінність в поєднанні з підвищеною сугестивністю є чинником, що полегшує втягнення неповнолітніх у вчинення злочину, слідчі не приділяють належної уваги своєчасному виявленню ознак нестійкості психіки у неповнолітнього і різних психічних захворювань. Вони дуже рідко призначають проведення відповідних експертиз, в результаті чого втрачається одне з важливих джерел доказів у кримінальному провадженні.

Меленевська З.С.

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ – ГАРАНТІЯ ПРАВИЛЬНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Внутрішнє переконання – це суб'єктивно-психологічна гарантія правильного висновку експерта. Однак, внутрішнє переконання експерта – це не довільна суб'єктивна його думка, воно є відображенням загальних теоретичних положень і спостережень при оцінці конкретних результатів дослідження, підведенням підсумків експертизи і формулюванням висновків.

Формування внутрішнього переконання – це процес, який триває стільки, скільки триває процес пізнання. Переконання експерта ґрунтується на об'єктивних даних дослідження. В ньому знаходять своє відображення конкретні методи експертизи і результати їх застосування. У внутрішньому переконанні експерта необхідно виділяти два моменти: усвідомлення ступеню пізнаваності об'єкта та усвідомлення ступеню доказовості отриманого знання [1].

Ступінь пізнаваності об'єкта визначається об'єктивними і суб'єктивними факторами. До об'єктивних відносяться: стан об'єкта, обсяг інформації, яка в ньому міститься, ступінь виразності ознак у об'єкті, ступінь розробленості методик дослідження, умови роботи експерта. До суб'єктивних відносяться фактори, пов'язані з особистістю експерта: рівень його загальної і спеціальної підготовки, ступінь виробленості навичок у проведенні експертизи, його психічні та фізичні властивості тощо.

висновку, що вони охоплюються поняттям отримання зразків і про це має бути зазначено у тексті даної норми.

По-друге, в ст. 245 КПК не визначено коло учасників процесу, від яких можуть бути отримані такі зразки, та у яких ситуаціях. Так, в ст. 202 КПК РФ зазначається, що зразки для порівняльного дослідження можуть бути отримані у підозрюваного, обвинуваченого, а також у свідка або потерпілого. Це може відбуватися в ситуаціях, коли виникла необхідність перевірити чи не залишені ними сліди у визначеному місці або на речових доказах. Доповнення подібним приписом ст. 245 КПК України сприяло забезпеченню прав особи, від якої такі зразки відбирають.

По-третє, в ст. 245 КПК недостатньо чітко визначено коло суб'єктів, які можуть здійснювати отримання зразків для експертизи. В цій нормі зазначається, що відібрання зразків здійснюється стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи, або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею.

Слідуючи за редакцією ст. 245 КПК України ряд науковців вважає, що отримання зразків для експертизи проводиться стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи, проте таку діяльність визначають по-різному. Так, В.А. Колесник вважає її самостійною процесуальною дією [1, с. 549], а В.К. Волошина слідчою (розшуковою) дією [2, с. 507-508]. Постає питання про можливість відібрання зразків стороною захисту. Адже така процедура здійснюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів, а для біологічних зразків за правилами для освідчування. Сторона захисту такими правами не наділена. Провадження слідчих (розшукових) дій покладається на слідчого, прокурора, а за їх дорученням на оперативні підрозділи відповідних органів (ст. 41 КПК).

Потребує уточнення порядок відібрання зразків у випадках, коли експертиза призначається судом за клопотанням сторони провадження. Щодо можливості відібрання зразків безпосередньо суддею із залученням спеціаліста сумнівів не виникає. Проте у ст. 245 КПК мова іде про можливість відібрання зразків за дорученням суду залученим спеціалістом. Деякі науковці вважають, що керуючись таким дорученням спеціаліст відбирає необхідні зразки для проведення експертизи, про що складає акт, який завіряється учасниками отримання зразків (потерпілий, обвинувачений та його захисник, батьки неповнолітньої особи, службові особи) [2, с. 508].

Якщо погодитися з тим, що отримання зразків є слідчою (розшуковою) дією та звернутися до норми про форми фіксування кримінального провадження можна побачити, що ними є: протокол; носій інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; журнал судового засідання (ст. 103 КПК). Отже в КПК не згадується про можливість фіксування процесу кримінального провадження в інших формах.

Зважаючи на викладене, вважаємо за доцільне внести зміни до ст. 245 КПК та зазначити, «У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням слідчим, який, як правило, здійснював дане кримінальне провадження». За такої редакції не виникатиме сумнів у правомірності отримання зразків слідчим, оскільки він наділений правом провадження процесуальних дій, а результати будуть оформлені процесуальним документом – протоколом. Якщо для відібрання зразків потрібні спеціальні знання, слідчий має право залучити до цього відповідного спеціаліста.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – 1104 с.

Луцкіна О.М., Самодін А.В.

ПРОВАДЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ СЛІДЧОЮ ГРУПОЮ АБО ГРУПОЮ СЛІДЧИХ

Відповідно до положень ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), одним із завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Виконання цього завдання неможливе без забезпечення належної правової процедури реалізації процесуальних повноважень учасників кримінального провадження, що належать до сторони обвинувачення, зокрема повноваження керівника органу досудового розслідування визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих, відповідно до положень ст. 38 КПК.

В окремих кримінальних провадженнях, залежно від його суб'єктивних та об'єктивних елементів, необхідності проведення значної кількості слідчих (розшукових) дій, або, наприклад, у випадках розслідування кримінальних правопорушень, вчинених стійкими злочинними угрупованнями, одному слідчому (самостійно) неможливо швидко провести розслідування, навіть використовуючи процесуальні можливості положень ст. 41 КПК, щодо залучення співробітників оперативних підрозділів до проведення досудового розслідування.

У науці кримінального процесуального права зазначені положення мають назву «бригадний метод розслідування» (Вікторов Б.А., Герасун А.А.) «розслідування злочину групою слідчих» (Ейсман А.А.), «слідча група» або «група слідчих» (Карнеєва Л.М., Галкін К.С.). У

Будучи процесуальним дією, експертиза складається з проведення досліджень і дачі висновку експертом з питань, вирішення яких вимагає спеціальних знань з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню по конкретному провадженню. Її значення визначається тим, що висновок експерта є самостійною процесуальною формою отримання нових і уточнення (перевірки) наявних доказів. Висновок і показання експерта на підставі ст. 84 КПК України можуть виступати як самостійний вид доказів у кримінальному провадженні.

Для того щоб визначити, яка має бути проведена експертиза, на основі яких спеціальних знань, що повинно входити в компетенцію експерта, – необхідно правильно класифікувати судові експертизи на основі: предмета експертизи, її об'єктів і методів дослідження.

У поняття предмета експертизи входять такі категорії, як об'єкти дослідження, мети (експертні завдання) дослідження та вживані для цього методи (методики). Предмет судової експертизи визначають як фактичні дані (факти, обставини); встановлювані на основі спеціальних наукових знань і дослідження матеріалів розслідуваної події. Виходячи з предмета і конкретних обставин справи, формулюються питання, які визначають експертне завдання.

Необхідно розрізняти предмет судово-психіатричної і судово-психологічної експертизи. Відмінність полягає в тому, що предметом дослідження судово-психіатричної експертизи є встановлення наявності чи відсутності психічного розладу у людини, тоді як предметом судово-психологічної експертизи є психічні процеси, стани, властивості психічно здорових людей.

Як підстава для експертизи, як правило, наводяться фактичні дані, аналіз яких вимагає застосування спеціальних знань. Аналізуючи ці фактичні дані, слідчий повинен чітко уявляти, знання в якій галузі необхідні для проведення експертного дослідження, щоб сформульовані ним питання не виходили за межі спеціальних знань експерта.

Питання про необхідність призначення тієї чи іншої експертизи вирішується не автоматично, а виходячи з ситуації процесуальної або тактичної ситуації у досудовому провадженні. Законом передбачені випадки призначення судової експертизи за необхідності встановити: 1) психічний або фізичний стан підозрюваного, обвинуваченого, коли виникає сумнів у його осудності або здатності самостійно захищати свої права та законні інтереси у кримінальному судочинстві; 2) психічний або фізичний стан потерпілого, коли виникає сумнів у його здатності правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінального провадження, і давати показання; 3) вік підозрюваного, потерпілого, коли це має значення для кримінального провадження, а документи, що підтверджують його вік, відсутні або викликають сумнів.

Стаття 486 КПК України передбачає проведення комплексних психолого-психіатричної і психологічної експертиз неповнолітнього

засобів, дорожні обставини.

Дослідження відеофайлів виконується з використанням спеціальних комп'ютерних програм, за допомогою яких виділяються кадри в необхідному інтервалі часу. Відбираються опорні кадри. При необхідності кожний кадр може бути додатково досліджений методами фототехнічної експертизи, як окреме зображення.

Також експертами-автотехніками виконується дослідження необхідних матеріалів справи – схеми до протоколу огляду місця пригоди, масштабні схеми, викопювання з плану місцевості, визначаються опорні точки, відстані між ними.

В процесі синтезу виконується співставлення отриманих даних і робиться висновок про розташування транспортних засобів і швидкості їх руху.

Результатом проведення описаної вище науково-дослідницької роботи буде вироблення загального підходу до виконання таких комплексних автотехнічних і відеотехнічних експертиз і розробка методики їх виконання.

Список використаних джерел

1. Судебная автотехническая экспертиза, ч. 2 под ред. В.А. Иларионова. – М.: ВНИИСЭ, 1980.
2. Транспортно-трасологическая экспертиза по делам о дорожно-транспортных происшествиях. – Выпуск I, II. Диагностические исследования. Методическое пособие для экспертов, следователей, судей. – М.: ВНИИСЭ, 1988.
3. Судебная фототехническая экспертиза. – М.: ВНИИСЭ, 1982.
4. Мирский Д.Я. Судебная фототехническая экспертиза. – М., 1982.
5. ДСТУ EN 50132-7:2005 «Системи тривожної сигналізації. Теле(відео)системи спостереження охоронного призначення. Частина 7. Правила застосування».
6. Методика дослідження інформації на цифрових носіях : звіт про НДР / МЮ України, ХНДІСЕ, КНДІСЕ, ЛНДІСЕ. – Х., 2009.
7. Кэрриэ Б. Криминалистический анализ файловых систем / Б. Кэрриэ. – СПб.: Питер, 2007. – 480 с.

Ляшенко О.М.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Судова експертиза надає істотну допомогу в розслідуванні злочинів, пов'язаних із втягненням неповнолітніх у вчинення злочину. Під час розслідування може виникати необхідність встановлення психічного стану як особи втягувача, так і втягненого неповнолітнього. Для вирішенні цих завдань слідчий повинен використовувати всі передбачені законом засоби, включаючи призначення та проведення необхідних експертиз.

працях, присвячених процесуальним та організаційним питанням взаємодії слідчих з органами дізнання, є непоодинокі випадки розгляду поряд зі слідчо-оперативними групами й проблем провадження в справі декількома слідчими (Гордін Л.Я., Гончаров І.Д., Письменний Д.П., Шамсутдінов М.М., Федченко В.М.).

За ст. 119 Кримінального процесуального кодексу України 1960 року провадження слідства у справі декількома слідчими, визначалось у такій формі: «...якщо розслідування особливо складної кримінальної справи доручається декільком слідчим, то про це зазначається в постанові про порушення кримінальної справи або виноситься окрема постанова».

У чинному КПК провадження декількома слідчими або групою слідчих окремою правовою нормою не передбачено, а визначено лише як відповідне право керівника слідчого підрозділу. У зв'язку з цим виникає декілька проблем, зокрема щодо: процесуальних підстав прийняття такого рішення; його процесуальної форми; повноважень прокурора при його прийнятті.

Водночас законодавцем закріплюється майже аналогічне положення, яке стосується процесуальних повноважень керівника органу прокуратури. Зокрема у ч. 1 ст. 37 КПК визначено, що у разі необхідності керівник органу прокуратури може визначити групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів.

Зокрема, відповідно до наказу Генерального прокурора України «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» на керівників прокуратур усіх рівнів і галузевих підрозділів апаратів, прокурорам покладено обов'язок невідкладно призначати процесуальних керівників досудового розслідування кримінальних правопорушень, зважаючи на складність їх кваліфікації, суспільний резонанс, прогнозовані обсяги процесуальної роботи та з огляду на професійну майстерність і досвід відповідних прокурорів [2].

Зауважимо, що формулювання складності, особливої складності та виняткової складності провадження вже знайшли своє відображення у ч. 3 ст. 294 КПК «Загальні положення продовження строку досудового розслідування».

Критеріями складності, особливої складності або виняткової складності кримінального провадження можуть бути, наприклад, підстави здійснення контролю за станом досудового розслідування слідчим управлінням (відділом) ГУМВС України, УМВС України, яке проводиться органами досудового розслідування органів внутрішніх справ, у кримінальних провадженнях про: умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого; згвалтування при обтяжуючих обставинах; торгівлю людьми; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою

збуту чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; дорожньо-транспортні пригоди, у яких загинула хоча б одна особа або постраждало п'ять і більше осіб; кримінальні правопорушення, учинені організованими групами чи злочинними організаціями, бандитизм; тяжкі та особливо тяжкі злочини, учинені у сфері службової діяльності; злочини у сфері господарської діяльності, якими заподіяно матеріальної шкоди на суму понад мільйон гривень; кримінальні правопорушення, які вчинені стосовно народних депутатів України, депутатів місцевих рад, працівників органів прокуратури, суду та представників засобів масової інформації; тяжкі та особливо тяжкі злочини, учинені неповнолітніми або за їх участі; кримінальні правопорушення, що викликали суспільний резонанс; кримінальні правопорушення, в яких прокурорами скасовано постанови слідчих про закриття кримінальних проваджень; кримінальні правопорушення, за якими надходили скарги громадян, акти реагування прокурора, рішення слідчого судді, суду, мали місце критичні виступи в засобах масової інформації або в яких під час перевірок виявлено недоліки; кримінальні правопорушення, стан досудового розслідування в яких взято на контроль ГПУ та прокуратурами обласного рівня [3].

Враховуючи викладене, вважаємо доцільним аналогічні положення закріпити у ст. 39 чинного КПК та у відповідних відомчих нормативно-правових актах МВС України щодо організації діяльності підрозділів досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України: Бюлетень законодавства та юридичної практики України. – № 9. – 2014. — 560 с.
2. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України № 4 гн від 19.12.2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.
3. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України / Затверджена наказом МВС України № 686 від 09.08.2012: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1770-12/paran4#n136>.

Любарський К.А., Борщевський П.Г., Тимко Є.В.

ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН ДТП ПРИ КОМПЛЕКСНІЙ АВТОТЕХНІЧНІЙ, ФОТОТЕХНІЧНІЙ І ВІДЕОТЕХНІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Для експертного дослідження обставин дорожньо-транспортної пригоди експертами-автотехніками за основу беруться вихідні дані, які, задаються в постанові слідства або наявні в матеріалах справи.

Такі вихідні дані відносяться: як до просторово-динамічних характеристик, таких як швидкості руху транспортних засобів або інших учасників пригоди, часу їх руху, відстані, яку вони подолали з моменту виникнення небезпеки до зіткнення або наїзду; так і самих обставин пригоди, або локальних параметрів – розташування учасників на проїзній частині, наявність дорожньої розмітки, сигналів світлофорів та інших.

В експертній практиці такі дані задаються слідством або судом зі слів учасників пригоди або свідків. Також можливо і експериментальне визначення параметрів руху шляхом відтворення обстановки і обставин пригоди.

Такі способи визначення вихідних даних можуть містити достатньо суб'єктивну складову, оскільки ґрунтуються виключно на тій інформації, яка міститься в поясненнях учасників. Непоодинокі випадки, коли комплекс вихідних даних, отриманий таким шляхом, виявлявся неспроможним з технічної точки зору, або навпаки, в матеріалах справи може міститись декілька протилежних і при цьому технічно обґрунтованих версій пригоди.

На теперішній час існує багато різних технічних засобів фіксації дорожньої обстановки – це і різні відеокамери зовнішнього спостереження, і автомобільні відеореєстратори, які достатньо популярні серед водіїв.

Такі технічні засоби дозволяють виконувати безперервну фіксацію дорожньої обстановки із записом на цифрові носії інформації.

Використання таких записів в експертній практиці дозволяє отримати об'єктивні вихідні дані для виконання судових автотехнічних експертиз і експертних досліджень.

На теперішній час співробітниками Київського, Харківського і Одеського НДІ судових експертиз Міністерства Юстиції України виконується науково-дослідницька робота з розробки методики проведення комплексної автотехнічної, фототехнічної і відеотехнічної експертизи з метою визначення обставин ДТП.

Предметами дослідження даної експертизи, є відеозаписи з камер спостереження і відеореєстраторів у вигляді комп'ютерних файлів, фотознімки з місця пригоди, а також дані матеріалів справи – схеми до протоколів огляду місця пригоди, діаграми роботи світлофорних об'єктів.

Аналізуючи дані файлу, можна визначити реальні часові параметри, з аналізу зображень в кадрах визначаються розташування транспортних